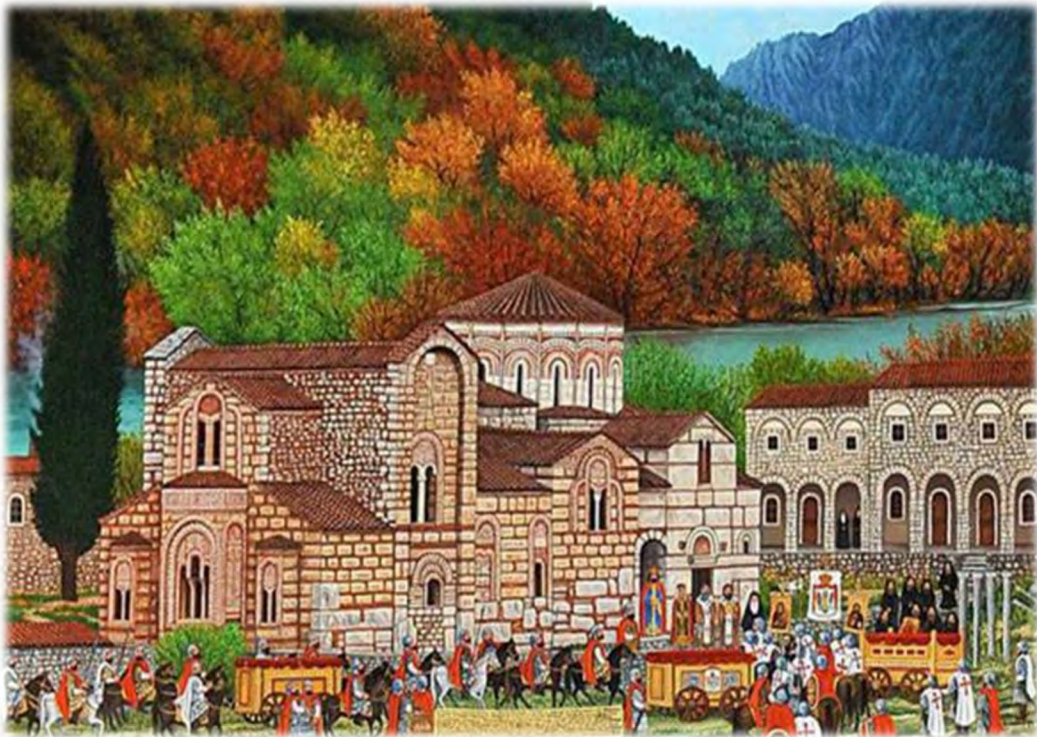

ΤΜΗΜΑ ΜΗΧΑΝΙΚΩΝ ΧΩΡΟΤΑΞΙΑΣ,
ΠΟΛΕΟΔΟΜΙΑΣ & ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΠΜΣ «ΑΣΤΙΚΗ ΑΝΑΠΛΑΣΗ & ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

Ο δρόμος των Αγγέλων

Πύλη – Άρτα – Λορέτο

Διπλωματική εργασία της Μπέκου Κωνσταντινιάς

Επιβλέπων καθηγητής: Μωραΐτης Κωνσταντίνος

Περίληψη

Τα στοιχεία μιας πρόσφατης ιστορικής έρευνας υποστηρίζουν ότι ο Βυζαντινός Ναός της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών» της Πύλης υπήρξε τόπος «φιλοξενίας», της «Αγίας Οικίας». ***Στην παρούσα εργασία, ερευνάται αν το στοιχείο αυτό, μπορεί να αποτελέσει το βασικό σενάριο για την δημιουργία μιας νέας, ισχυρής, ιδιαίτερης και μοναδικής ταυτότητας του τόπου, που να αναδεικνύει το ιδιαίτερο πολιτισμικό περιβάλλον της πόλης και επίσης, αν οι στρατηγικές Marketing και Branding του τόπου, μπορούν οδηγήσουν στην καθιέρωση του χώρου, ως ιδιαίτερο «πολιτιστικό» προορισμό και «ιερό» προσκύνημα.***

Στο πρώτο κεφάλαιο δίνεται μια περίληψη της ιστορικής έρευνας, που τεκμηριώνει ότι η Πύλη, φιλοξένησε την επίγεια κατοικία της Παναγίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο περιγράφονται οι έννοιες του «μάρκετινγκ του τόπου» ο ρόλος του, το τελικό παραγόμενο προϊόν του, οι διαδικασίες και τα στάδια εφαρμογής του.

Στο τρίτο κεφάλαιο εξετάζεται το Branding του Τόπου, το συμπληρωματικό και επικουρικό εργαλείο του Μάρκετινγκ του Τόπου.

Στο τέταρτο κεφάλαιο, επιχειρείται η προσπάθεια να αποδοθεί η ταυτότητα της Πύλης.

Στο πέμπτο κεφάλαιο περιγράφεται το όραμα, «η Πύλη από ιερός τόπος» να καταστεί «ιερός προορισμός», καθώς και οι στόχοι του οράματος.

Στο έκτο κεφάλαιο, προτείνεται ένα προσχέδιο μάρκετινγκ της πόλης των 8P's για τον Δήμο Πύλης, που στηρίχθηκε στο σχέδιο, που εκπονήθηκε από τους Μ. Χαλκιαδάκη, Α. Δέφνερ και Θ. Μεταξά και αφορούσε τον Δήμο Ηρακλείου:

Στο έβδομο κεφάλαιο, εξετάζονται οι προϋποθέσεις και οι συνθήκες για την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχέδιο Marketing Τόπου, στην πόλη της Πύλης.

Το όγδοο κεφάλαιο, αναφέρεται στην ευκαιρία της Πύλης να συμμετάσχει σε ευρωπαϊκό δίκτυο πόλεων, που θα συνεργαστούν για την προώθηση μιας θεματικής πολιτιστικής διαδρομής, που αποτελείται από εκκλησίες και μοναστήρια που έκτισε η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών ή συνδέθηκαν με κάποιο τρόπο με την ιστορία της οικογένειας.

Το ένατο κεφάλαιο περιλαμβάνει τα συμπεράσματα.

Summary

Evidence from a recent historic study has shown that the Byzantine Church of Holy Mary in Pyli used to host ‘Her earthly residence’. This thesis discusses if this evidence can serve as the basis on which to build a new, unique and powerful place identity which will showcase its special cultural environment, as well as if the strategies of Place Marketing and Place branding can lead to the establishment of a place as a special ‘cultural’ destination and sacred pilgrimage.

The first chapter gives an overview of the historic study and presents the events that took place during the conference at Loretto.

The second chapter describes the basic notions of place marketing: its special role, the final product as well as the process followed and its various stages are all presented in this chapter.

The third chapter looks at Place Branding which is a supplementary and ancillary tool to Place Marketing.

The fourth chapter attempts to attribute an identity to the town of Pyli.

The fifth chapter describes the vision statement, how Pyli can convert from a sacred place into a sacred destination, as well as the aims of the vision statement.

The sixth chapter provides a place marketing draft for Pyli which was based on the place marketing project carried out by Chalkiadakis M., Dephner A. and Metaxas T. for Heraclion, Crete.

The necessary requirements and conditions under which a place marketing project can be carried out are discussed in the seventh chapter.

The eighth chapter describes Pyli’s opportunity to take part in a European City Network which will work together to promote a thematic cultural route along which we can see churches and monasteries built by the Komninos family members or connected to the family’s history.

The ninth chapter discusses the conclusions

.

Περιεχόμενα

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	1
1. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΛΟΡΕΤΟ, ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥΣ ΤΩΝ 700 ΕΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ «SANTA CASA».....	5
1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	5
1.2. Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΛΟΡΕΤΟ ΜΕ ΤΗΝ ΠΥΛΗ.....	5
1.3. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ Χ (2014)	6
1.4. Η ΝΑΪΒΕ ART «ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ» ΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΤΩΝ «ΑΓΙΩΝ ΛΙΘΩΝ» ΣΤΗΝ ΠΥΛΗ.....	7
1.5. Η ΠΡΟΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΛΟΡΕΤΟ, ΠΥΛΗΣ ΚΑΙ ΑΡΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ.. ..	9
1.6. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΛΟΡΕΤΟ	9
1.7. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥ ΈΛΛΗΝΑ ΕΡΕΥΝΗΤΗ, ΚΟΥΔΟΥΝΑ Χ.....	9
1.8. ΟΙ ΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	12
1.8.1. <i>Το Λορέτο και η « Santa Casa»</i>	12
1.8.2. <i>Η Πύλη και η «Μονή της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών»</i>	14
2. ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ.....	22
2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	22
2.2. Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ	23
2.3. Η ΕΝΝΟΙΑ, Ο ΡΟΛΟΣ, ΤΟ ΠΡΟΪΟΝ, ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΑΓΟΡΑΣΤΕΣ ΤΟΥ.....	25
2.3.1. <i>Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ</i>	25

2.3.2. ΤΟ ΠΡΟΣ «ΠΩΛΗΣΗ» ΠΡΟΙΟΝ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ «ΑΓΟΡΑΣΤΕΣ ΤΟΥ»	28
3. ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΣΤΟ CITY BRANDING	30
3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	30
3.2. CITY BRANDING	32
3.3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΟΥ CITY BRANDING	33
3.4. ΠΟΤΕ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΣΙΜΗ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΙΑΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ CITY BRANDING	34
3.5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΟΥ CITY BRANDING.....	35
4. Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ	37
4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	37
4.2. Ο ΔΗΜΟΣ ΠΥΛΗΣ.....	38
4.3. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ	41
4.4. Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	42
4.5. Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ	44
4.6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΩΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ.....	44
4.7. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΥΛΗΣ	45
4.8. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ-ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΕΙΣ....	46
4.9. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ	48
4.9.1 ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΠΟΥ ΚΑΘΟΡΙΣΕ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.	48
4.9.2 ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 13 ^ο ΩΣ ΤΟΝ 20 ^ο ΑΙΩΝΑ.....	49
4.10. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ	52
ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΟΥ 19 ^{ου} ΑΙΩΝΑ	53

Ο «ΜΥΛΟΣ ΣΤΟ ΜΠΛΗΓΟΡΙ».....	54
Η ΒΛΑΧΟΣΤΡΑΤΑ	55
Η ΓΕΦΥΡΑ «ΚΑΜΑΡΑ».....	55
4.11. ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ	58
4.12. Η ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.....	59
4.13. Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ	61
4.14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	63
5. ΤΟ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΟΡΑΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΥΛΗ.	65
5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	65
5.2. ΤΟ ΟΡΑΜΑ	65
5.3. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ	67
5.4. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ	68
5.5. Η ΣΥΝΕΠΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΟΡΑΜΑΤΟΣ.....	69
6. ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΠΟΛΕΩΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΗΜΟ ΠΥΛΗΣ.....	71
6.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	71
6.2. ΤΟ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ 8Ρ	71
7. ΟΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΥΛΗ	78
7.1. Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ	78
7.2. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΕ ΚΟΙΝΟ ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ.....	78
7.3. Η «ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ»	80
7.4. Η ΥΠΑΡΞΗ ΙΣΧΥΡΟΥ BRANDING	82

8. ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΜΕ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΠΟΥΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ-Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ».....	83
8.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	83
8.2. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ».....	84
8.3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΕΡΤΟΠΙΚΗ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ	87
8.4. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ	89
8.5. Η ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ» ΑΠΟ ΤΟ EUROPEAN INSTITUTE OF CULTURAL ROUTES – EICR.	90
9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	96
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	98
«Η βυζαντινή εκκλησία της Πόρτας Παναγιάς και η Σάντα Κάζα (Santa Casa) της Μαρίας του Λορέτου. ο ρόλος της βυζαντινής οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου»-ερευνητική εργασία του Κουδούνα Χ.....	98
Η πρώτη ομάδα των μοναστηριών και των εκκλησιών της θεματικής πολιτιστικής διαδρομής «ο δρόμος των Αγγέλων».....	140
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	142
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ.....	145
ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ	146

ΕΙΣΑΓΩΓΗ**Η αφορμή της εργασίας**

Την αφορμή για την συγγραφή αυτής της εργασίας, έδωσε μια ιδιαίτερη ιστορική έρευνα που συνδέει την πόλη της Πύλης με ένα ιερό προσκύνημα ορθόδοξων και καθολικών πιστών: την «Αγία Οικία», δηλαδή την επίγεια κατοικία της Παναγίας.

Τον Μάρτιο του 2016, η Δημοτική αρχή του Δήμου Πύλης, καθώς και η Δημοτική αρχή του Δήμου Άρτας, δέχτηκαν πρόσκληση να παραστούν σε ένα συνέδριο που διοργάνωσε στο Loreto της Ιταλίας, η «Accademia Angelio Constantiniana»¹, με αφορμή τους εορτασμούς των 700 ετών, από τη θεμελίωση της «Santa Casa» ή «Αγίας Οικίας του Λορέτο».

Το συνέδριο τελέστηκε υπό την Υψηλή Αιγίδα του Βατικανό (εκπροσωπήθηκε από τον Αρχιεπίσκοπο Giovanni Tonpouci, ο οποίος ήταν και εκ των βασικών ομιλητών) και της Ιεράς Μητρόπολης Ιταλίας & Μάλτας, με τον Σεβασμιότατο Μητροπολίτη κ. Γεννάδιο να αναπτύσσει ο ίδιος τις θέσεις της Ορθοδόξου Εκκλησίας και να αναπέμπει Παράκληση στη Θεοτόκο, εντός του Ιερού Προσκυνηματος, συμπαραστατούμενος από τον Αρχιμανδρίτη Ιγνάτιο Σωτηριάδη, εκπρόσωπο της Εκκλησίας Της Ελλάδος, Γραμματέα της Ιεράς Συνόδου Αυτής.

Στο Συνέδριο συμμετείχαν επίσης, διεθνούς κύρους προσωπικότητες, πρέσβεις χωρών, ακαδημαϊκοί και επιχειρηματίες. Επίσης και ο Ουνίτης πρίγκιπας, Αλέξιος Φερράρι Άγγελος Κομνηνός της Θεσσαλίας και Ηπείρου, τελευταίος απόγονος της

¹ «Η Ακαδημία Angelica Costantiniana των Γραμμάτων Επιστημών και Τεχνών, ιδρύθηκε το έτος 1949 από τον Καθηγητή Δικηγόρο Μάριο Μπερνάρντο Άγγελο Κομνηνό (Mario Bernardo Angelo-Compeno) της Θεσσαλίας, ως ένα πολιτιστικό και μορφωτικό ίδρυμα, διεθνούς χαρακτήρα. Είναι ένας Οργανισμός Δημόσιας Χρήσης στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Βραζιλίας και έχει χαρακτήρα καθαρά επιμορφωτικό, μη κερδοσκοπικών σκοπών. Είναι μη πολιτικού χαρακτήρα και δεν κάνει καμία διάκριση λόγου εθνικότητας, υπηκοότητας, ράτσας, θρησκευματος ή κοινωνικής κατάστασης. Ανάμεσα στους στόχους της υπάρχει εκείνος της ανάπτυξης της πολιτιστικής μόρφωσης στους τομείς της τέχνης, των επιστημών, των γραμμάτων και στον θρησκευτικό τομέα. Χαρακτηριστικά στην δημιουργία της πολιτιστικής γεφύρωσης μεταξύ του Βυζαντινο-ανατολικού και του Λατινο-δυτικού κόσμου, από τα παλιά χρόνια, μέχρι τις σημερινές μας ημέρες. Για την επιτέλεση αυτών των στόχων, η Ακαδημία χρησιμοποιεί όλες τις μορφές που έχουν να κάνουν με πολιτιστικές και επιμορφωτικές δραστηριότητες». -Απόσπασμα από την συνέντευξη του Α.Α.Μ. Αλέξιου Φερράρι Άγγελου Κομνηνού της Θεσσαλίας και Ηπείρου. Επίσημη μετάφραση από το Ιταλικό κείμενο: Κουδούνας Χ. Πηγή:<http://www.imperobizantino.it/>

οικογενείας των Αγγέλων-Κομνηνών της Θεσσαλίας και Ηπείρου, Μέγας Δάσκαλος Gran Maestro της Αγγελικής Τάξης Του Σταυρού του Μεγάλου Κωνσταντίνου.²

Θέμα του συνεδρίου, ήταν η κοινοποίηση ενός εξαιρετικού ιστορικού γεγονότος, που αφορά την πόλη της Πύλης:

«Σύμφωνα με τη επικρατούσα, ως την ημέρα του συνεδρίου, Ρωμαιοκαθολική παράδοση, οι ιεροί λίθοι (πρόκειται για τρεις πλίνθινους τοίχους) της Αγίας Οικίας της Θεοτόκου, πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ο ναός «Santa Casa» του Λορέτο, προέρχονται από την επίγεια οικία της Παναγίας που βρισκόταν στην Ναζαρέτ και μεταφέρθηκαν με θαυμαστό τρόπο (πάνω στα φτερά Αγγέλων), στο Λορέτο της Ιταλίας, όπου και χτίστηκε η «Αγία Οικία» .

Σύμφωνα όμως με τα στοιχεία που προέκυψαν από την ιστορική έρευνα³ του Έλληνα ερευνητή, κ. Κουδούνα Χ., η Αγία Οικία μεταφέρθηκε πράγματι στο Λορέτο από τα χέρια των Αγγέλων, μα αυτοί οι άγγελοι δεν είναι εκείνοι του ουρανού, αλλά οι Άγγελοι Κομνηνοί, Δεσπότες της Ηπείρου και της Θεσσαλίας στα Βυζαντινά χρόνια. Ο χρόνος, σκίασε σιγά-σιγά το ιστορικό γεγονός και η πεποίθηση του λαού αντικατέστησε τους Αγγέλους Κομνηνούς με τους αγγέλους του ουρανού.

Η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών, μετέφερε κατά τον 13^ο αιώνα, τις πέτρες της Αγίας Οικίας, από την Ναζαρέτ, μέσω της Ιλλύριας Οδού, αρχικά στο μοναστήρι της Πόρτα-Παναγιάς ή της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών» που βρίσκεται στην Πύλη. Εκεί, «φυλάχθηκαν» για τρία περίπου χρόνια και στην συνέχεια δόθηκαν ως προίκα στην απόγονο των Αγγέλων Κομνηνών, πριγκίπισσα Ίθαμαρ (Θαμάρ), για τον γάμο της με τον Φίλιππο των Ανδεγαυών (Ανζού), γιο του Καρόλου Β', βασιλιά της Νάπολης. Σήμερα, αυτοί οι τρεις τοίχοι που η ορθόδοξη εκκλησία της Πόρτας Παναγιάς προστάτευσε, βρίσκονται στο Λορέτο της Ιταλίας (20 χμ. από το λιμάνι της Ανκόνα), στα εσωτερικά του καθολικού ιερού ναού «Σάντα Κάζα ντι Λορέτο» και δέχονται κάθε χρόνο, **περίπου τέσσερα εκατομμύρια πιστούς από όλο τον κόσμο.**

Το εξαιρετικό αυτό γεγονός, αναδείχτηκε από τον καθηγητή της Ακαδημίας Επιστημών Γραμμάτων και Τεχνών “Angelica Constantiniana” της Ρώμης, κ. Κουδούνα Χάρη, που ασχολήθηκε ερευνητικά με το θέμα της μεταφοράς της Αγίας

² Πηγή: <http://www.imperobizantino.it/>

³ Κουδούνας Χ., «Η βυζαντινή εκκλησία της Πόρτα Παναγιάς και η Santa Caza της Μαρίας του Λορέτο - ο ρόλος της Βυζαντινής οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου στο “ Studi sull’oriente cristiano”, τεύχος 18/2014 σελ. 169-186.

Οικίας της Παναγίας στην πόλη Λορέτο, της Ιταλίας. Η συνολική ιστορική μελέτη του Κουδούνα Χ. παρουσιάστηκε σε δύο ερευνητικές εργασίες, η πρώτη εκ των οποίων βρίσκετε στο παράρτημα της παρούσας εργασίας.

Αντικείμενο και στόχος της εργασίας

Αντικείμενο και στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνηθούν τα παρακάτω ερωτήματα:

- ❖ Έχει η πόλη της Πύλης και η ευρύτερη περιοχή του Δήμου Πύλης, ανάγκη αύξησης της ελκυστικότητας της και κατ' επέκταση της ανταγωνιστικότητας της ή δεν το χρειάζεται;
- ❖ Το στοιχείο που ανέδειξε η Καθολική Εκκλησία, δηλαδή το γεγονός ότι στην Πύλη βρίσκεται μέχρι σήμερα ο Βυζαντινός Ναός της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών», που υπήρξε τόπος «φιλοξενίας», του ιερού προσκυνήματος της «Αγίας Οικίας», μπορεί να αποτελέσει το βασικό σενάριο μια νέας, ισχυρής, ιδιαίτερης και μοναδικής ταυτότητας του τόπου, που να αναδεικνύει το ιδιαίτερο πολιτισμικό περιβάλλον της πόλης;
- ❖ Το όραμα, «*η Πύλη από ιερός τόπος να γίνει ιερό προσκύνημα*», δηλαδή η πόλη, από τόπος με ιδιαίτερη πολιτισμική κληρονομιά να μετατραπεί σε προσκύνημα, διεθνούς σημασίας, ορθόδοξων και καθολικών πιστών και τόπος στον οποίο ο επισκέπτης θα αισθάνεται συμμετοχος σε αληθινές και εμπνευσμένες συγκινήσεις, είναι ικανό να στηρίζει την νέα ταυτότητα;
- ❖ Αυτή η νέα ταυτότητα μπορεί να συμβάλει στην ενίσχυση της ελκυστικότητας της πόλης της Πύλης, σε επισκέπτες και επενδύσεις και με τον τρόπο αυτό να δημιουργήσει την βάση για την οικονομική ανάπτυξη του τόπου (Clifford, 1993 Castells, 2010)⁴;
- ❖ ***Επίσης η νέα ταυτότητα, είναι ικανή να επιτελέσει έναν ρόλο, πολύ πιο σημαντικό από τον οικονομικό; να επαναφέρει στους κατοίκους της περιοχής, αισθήματα περηφάνιας για τον τόπο τους και στους Έλληνες επισκέπτες την ενίσχυση της πολιτιστικής και εθνικής τους συνείδησης;***

⁴ «Ταυτότητα των πόλεων, πολιτισμός και σχεδιασμός» στο Α. Σαπουνάκη στο Α.Δέφνερ, και Ν. Καραχάλης *Marketing και Branding Τόπου η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα*, Βόλος, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας 2012.

- ❖ Ποιες θα είναι οι δυσκολίες στην χάραξη μιας στρατηγικής Marketing και Branding για την πόλη της Πύλης και για την ευρύτερη περιοχή του Δήμου Πύλης, που θα στοχεύει στην ανάδειξη του πολιτιστικού της αποθέματος και στην διαμόρφωση και καθιέρωση του χώρου, ως ιδιαίτερο «πολιτιστικό» προορισμό και «ιερό» προσκύνημα;
- ❖ Με ποιους τρόπους μπορεί η πόλη, να επικοινωνήσει την νέα της ταυτότητα, να αναδείξει τον μοναδικό και ιδιαίτερο πολιτισμικό της πλούτο και να δημιουργήσει μια παγκόσμια φήμη γύρω από τον εαυτό της; Ποιες πρέπει να είναι οι ενέργειες προβολής και προώθησης της πόλης;

1. ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΛΟΡΕΤΟ, ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΟΥΣ ΕΟΡΤΑΣΜΟΥΣ ΤΩΝ 700 ΕΤΩΝ ΑΠΟ ΤΗΝ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗ ΤΗΣ «SANTA CASA».

1.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Όπως περιγράψαμε ήδη, τον Μάρτιο του 2016, η Accademia Angelio Constantiniiana», διοργάνωσε ένα διεθνές συνέδριο, με αφορμή τους εορτασμούς των 700 ετών από τη θεμελίωση της «Santa Casa» ή «Αγίας Οικίας του Λορέτο», στο Λορέτο της Ιταλίας.

1.2. Η ΣΥΝΔΕΣΗ ΤΟΥ ΛΟΡΕΤΟ ΜΕ ΤΗΝ ΠΥΛΗ

Δύο από τα θέματα του Συνεδρίου του Λορέτο, υποστήριζαν μια ισχυρή σύνδεση της πόλης του Λορέτο με την πόλη της Πύλης:

Το πρώτο θέμα, αφορούσε στην κοινοποίηση μιας ιστορικής έρευνας, που φέρνει στο φως ένα εξαιρετικό ιστορικό γεγονός, που αφορά την πόλη της Πύλης:

Τους ιερούς λίθους (πρόκειται για τρεις πλίνθινους τοίχους) της Αγίας Οικίας της Θεοτόκου, πάνω στις οποίες οικοδομήθηκε ο ναός «Santa Casa», μετέφερε η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών της Κωνσταντινούπολης, κατά τον 13ο αιώνα, από την Ναζαρέτ στην Πύλη, μέσω του ασφαλέστερου και συντομότερου για την εποχή δρόμου: της Ιλλυρίας Οδού. Οι Άγιες Πέτρες, παρέμειναν για τρία περίπου χρόνια στο μοναστήρι της Πόρτα-Παναγιάς ή της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών», που βρίσκεται στην Πύλη και στην συνέχεια δόθηκαν ως προίκα στην απόγονο των Αγγέλων Κομνηνών, πριγκίπισσα Ίθαμαρ (Θαμάρ), για τον γάμο της με τον Φίλιππο των Ανδεγαυών (Ανζού), γιό του Καρόλου Β', βασιλιά της Νάπολης.

Το δεύτερο θέμα, αφορούσε την προαγγελία της πρόθεσης συνεργασίας του Δήμου του Λορέτου, με τους Δήμους της Πύλης και της Άρτας, για την δημιουργία και προώθηση μιας θεματικής πολιτιστικής διαδρομής, η οποία να ορίζεται από εκκλησίες και μοναστήρια που έκτισε η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών ή συνδέθηκαν με κάποιο τρόπο με την ιστορία της. Το όνομα της διαδρομής είναι ο «Δρόμος των Αγγέλων» και ξεκινά από το Λιμάνι της Άκρας, περνά από την Κύπρο, την Αθήνα (Δουκάτο των Αθηνών), την Πύλη, την Άρτα, το Πορτονόβο και καταλήγει στο Λορέτο.

Η Πύλη και η Άρτα θεωρούνται σημαντικοί σταθμοί της διαδρομής, για τους εξής λόγους:

Στην Πύλη, σώζεται έως σήμερα το μοναστήρι της “Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών που φιλοξένησε την «Αγία Οικία».

Στην Άρτα, την άλλοτε ισχυρή έδρα του Δεσποτάτου της Ηπείρου, η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών, έχει αφήσει πολύ έντονο το ιστορικό της αποτύπωμα, με πλήθος βυζαντινών μνημείων, ναών και μοναστηριών.

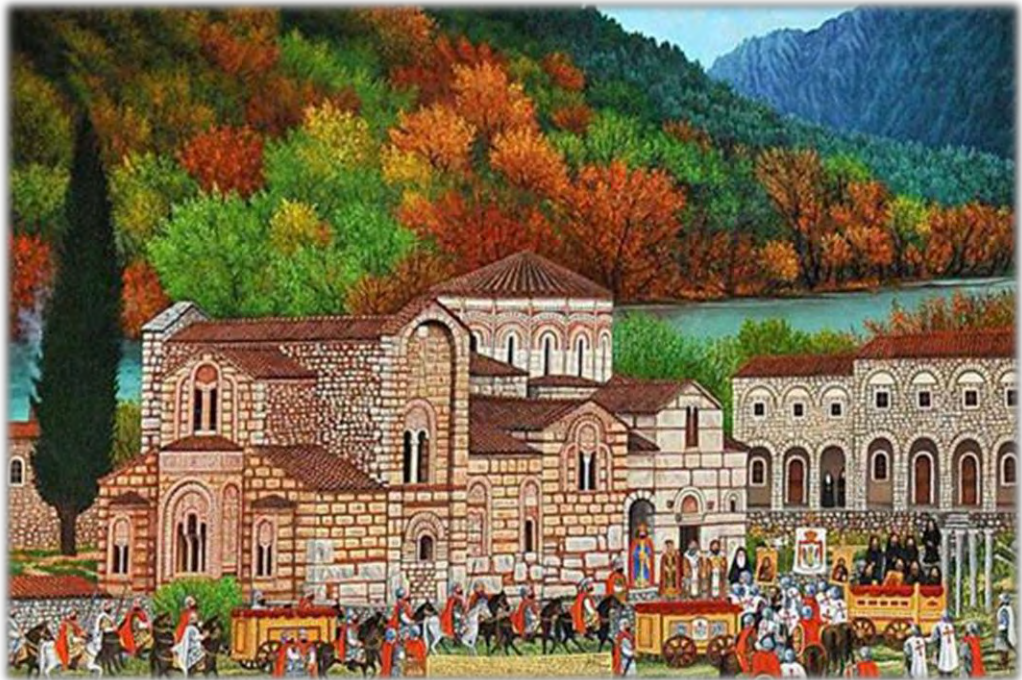
1.3. ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΟΥ ΚΟΥΔΟΥΝΑ Χ (2014)

«Οδηγούμαστε ...όλο και περισσότερο, προς την τεκμηρίωση και την ιστορική βεβαίωση, ότι οι πέτρες της Αγίας Οικίας της Θεοτόκου – ιερός τόπος πίστης και ευλάβειας από το 1315 – πέτρες γύρω από τις οποίες, προέκυψε ο Ιερός Ναός της Παναγίας του Λορέτο στον Νομό των Μάρκε Ιταλίας, είχαν μεταφερθεί σε αυτό το μέρος από την Πύλη Τρικάλων Θεσσαλίας, όπου είχαν προστατευτεί στο Βυζαντινό Ορθόδοξο Μοναστήρι της Πόρτας Παναγίας, της “Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών”, όπως ονομαζόταν. Η μετατόπιση έγινε γιατί αυτά τα Άγια Κειμήλια, ανήκανε στην κατόπιν συμφωνίας προικοδοτική λίστα των αγαθών, λόγω του γάμου μεταξύ της Πριγκίπισσας Θαμάρ ή Μαργαρίτας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών, κόρης του Δέσποτα της Ηπείρου Νικηφόρου Α’- ετεροθαλή αδερφού του Ιωάννη Α’ Δούκα Κομνηνού, Σεβαστοκράτορα της Θεσσαλίας, άμεσο πρόγονο της Α.Ε.Β. και Αυτοκράτορα Αλέξιου – και του Φιλίππου Β’ των Ανδεγαυδών (Ανζού), Πρίγκιπα του Τάραντα. Πράγματι, εξ’ αιτίας αυτού του γεγονότος, οι πρόγονοι του τωρινού Ηγεμόνα της Οικίας Πρίγκιπα Αλέξιου (Alessio Ferrari Angelo Compeno), κατόπιν μίας πρώτης εγκατάστασης στη Νάπολη, μεταφέρθηκαν κυριολεκτικά σε εκείνα τα μέρη, ήτοι στην Επισκοπή της πόλεως του Καμερίνο (Diocesi di Camerino), όπου είχαν ορισμένες ιδιοκτησίες και όπου μπορούσαν να επωφελούνται της προστασίας της Αγίας Έδρας (της αποστολικής και νομικά τεκμηριωμένης έδρας του Πάπα), όπως αποδείχθηκε από τις εγκυκλίους και σύμφωνα με τα νομικά χειρόγραφα (Motu Propri), μετά από προσωπική πρωτοβουλία πάρα πολλών Ποντιφικών.»

1.4. Η ΝΑΪΒΕ ART «ΑΠΕΙΚΟΝΙΣΗ» ΤΗΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ ΤΩΝ «ΑΓΙΩΝ ΛΙΘΩΝ» ΣΤΗΝ ΠΥΛΗ

Κατά την διάρκεια του τριήμερου Συνεδρίου, στην αντιπροσωπεία του Δήμου Πύλης, έγινε η ιδιαίτερη τιμή να εγκαινιάσει, την έκθεση ζωγραφικής της Ελληνίδας ζωγράφου Ιωάννας Ξέρα, η οποία φιλοξενήθηκε στη Βασιλική του Λορέτο, για ένα δεκαήμερο.

Το κεντρικό έργο της έκθεσης, αποτελούσε πίνακας που απεικόνιζε στην τελετή υποδοχής των «Αγίων Λίθων» της Οικίας της Παναγίας, από τον Σεβαστοκράτορα Ιωάννη Α' Άγγελο Κομνηνό, της συζύγου του Υπομονής, των μοναχών, των ιερωμένων και των στρατιωτών του, στον Βυζαντινό ναό της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών», στην Πύλη.

Εικόνα 1: Το έργο της Ιωάννας Ξέρα, που απεικονίζει την τελετή υποδοχής των Αγίων Λίθων της Οικίας της Παναγίας στον Βυζαντινό ναό της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών», της Πύλης από τον Σεβαστοκράτορα Ιωάννη Α' Άγγελο Κομνηνό.

Τον Νοέμβριο του 2015, η ελληνίδα ζωγράφος Ιωάννα Ξέρα, προσκλήθηκε ως τιμούμενη καλεσμένη, της τελετής έναρξης του 66^{ου} Ακαδημαϊκού Έτους, της Accademia Angelica Costantiniana της Ρώμης.

Η Ακαδημία δημοσίευσε στην ιστοσελίδα της, το παρακάτω δελτίο τύπου, για την παρουσίαση του έργου της ελληνίδας ζωγράφου:

«Μια ιστορική θρησκευτική γέφυρα μεταξύ Ελλάδας και Ιταλίας αποτελεί το τελευταίο έργο τέχνης της Ιωάννας Ξέρα».

Η τελευταία εικονιστική δημιουργία της καλλιτέχνιδος Ιωάννας Ξέρα θα παρουσιαστεί κατά τη τελετή της έναρξης του Ακαδημαϊκού Έτους της Ακαδημίας *Angelico Costantiniana*, των Γραμμάτων Τεχνών και Επιστημών, που θα πραγματοποιηθεί στη Ρώμη, στις 28 Νοεμβρίου 2015, υπό την Αιγίδα της Ιταλικής Πρεσβείας επί της Ιεράς έδρας(Βατικανό). Ο πίνακας αναπαράγει καλλιτεχνικά, το μέρος της Θεσσαλίας στο οποίο φυλάχθηκαν οι Αγίες πέτρες της οικίας της Ναζαρέτ, σύμφωνα με τις τελευταίες ιστορικές έρευνες που δημοσιεύθηκαν στο περιοδικό “*Studi sull’Oriente Cristiano*” (Μελέτες για τον Χριστιανισμό της Ανατολής), πριν τη μετατόπισή τους στο Λορέτο Ιταλίας, υπό την φροντίδα του Οίκου των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου. Το έργο τέχνης, θα δωριστεί στον τελευταίο νόμιμο απόγονο των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, τον Πρίγκηπα, Δικ. Αλέξιο Φερράρι Άγγελο Κομνηνό (*Principe, Avn. Alessio Ferrari Angelo Comneno*)⁵».

Ο Πρόεδρος της Ακαδημίας Πρίγκιπας Αλέξιος Άγγελος Κομνηνός της Θεσσαλίας (*Principe Alessio Angelo-Comneno di Tessaglia*), δώρισε στην καλλιτέχνιδα, το χάλκινο μετάλλιο ισάξιας ανταπόδοσης της Οικίας των Αγγέλων-Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου με αξιέπαινο σφραγισμένο έγγραφο: πρόκειται για ένα χαρακτηριστικό δείγμα άξιας ανταπόδοσης επαίνου, που ο Ανώτατος κύριος του Οίκου και του Ιπποτικού Εμβλήματος, χορηγεί σε όποιον επιφέρει παγκοσμίως, αίγλη και δόξα στην Οικογένεια⁶

Εικόνα 2 : Το χάλκινο μετάλλιο ισάξιας ανταπόδοσης επαίνου και το σφραγισμένο έγγραφο που αποδόθηκαν στην Ξέρα Ι.

⁵<https://www.facebook.com/accademiaangelico.costantiniana/>

⁶<http://homouniversalisgr.blogspot.gr>

1.5. Η ΠΡΟΑΝΑΓΓΕΛΙΑ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΜΕΤΑΞΥ ΤΩΝ ΔΗΜΩΝ ΛΟΡΕΤΟ, ΠΥΛΗΣ ΚΑΙ ΆΡΤΑΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΩΘΗΣΗ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ

Με το πέρας του Συνεδρίου του Λορέτο, υπεγράφη προσύμφωνο φιλίας μεταξύ των Δήμων Λορέτο, Πύλης και Άρτας. Επίσης, ο Δήμαρχος του Λορέτο, Paolo Niccoletti προανήγγελλε στενή συνεργασία των Δήμων, για την προώθηση της θεματικής πολιτιστικής διαδρομής του «Δρόμου των Αγγέλων» Ο Πρίγκιπας Αλέξιος Άγγελος Κομνηνός της Θεσσαλίας και η Ακαδημία στην οποία προεδρεύει, ανέλαβαν να υποστηρίξουν την «σύνδεση» των πόλεων.

Επίσης, η αντιπροσωπεία του Δήμου Πύλης είχε στο περιθώριο του Συνεδρίου σημαντικές συναντήσεις με τουριστικούς πράκτορες του Λορέτο.

1.6. Η ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΡΟΒΟΛΗ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΛΟΡΕΤΟ

Το συνέδριο του Λορέτο υπήρξε κεντρικό θέμα στα δελτία ειδήσεων της RAI⁷, ιδιωτικών τηλεοπτικών καναλιών, εφημερίδων και ιστοσελίδων της Ιταλίας με επίκεντρο των αναφορών τους, το μοναστήρι της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών» και εκτεταμένη αναφορά στην σπουδαιότητα της σύνδεσης των πόλεων Πύλης, Άρτας και Λορέτο και υπογραμμίζοντας ότι δημιουργείται πλέον ένα νέο προσκύνημα ο «Δρόμος των Αγγέλων» που ενώνει Ορθοδόξους και Καθολικούς.

1.7. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΟΥ ΈΛΛΗΝΑ ΕΡΕΥΝΗΤΗ, ΚΟΥΔΟΥΝΑ Χ

Ο ακαδημαϊκός καθηγητής της Ακαδημίας Επιστημών Γραμμάτων και Τεχνών “Angelica Constantiniiana” της Ρώμης, κ. Χάρης Κουδούνας ασχολήθηκε ερευνητικά με το θέμα της μεταφοράς της Αγίας οικίας της Παναγίας στην πόλη Λορέτο της Ιταλίας.

⁷Η RAI είναι εθνική εταιρεία δημόσιας ραδιοτηλεόρασης της Ιταλίας, η οποία ανήκει στο Υπουργείο Οικονομίας και Οικονομικών της χώρας. Προκάτοχός της έως το 1954 ήταν η Radio Audizioni Italiane. Αποτελεί μέλος της Ευρωπαϊκής Ραδιοτηλεοπτικής Ένωσης. Πηγή: Βικιπαίδεια.

Η ερευνητική του εργασία παρουσιάστηκε σε δύο κείμενα:

Το πρώτο κείμενο έχει τίτλο: «*Η βυζαντινή εκκλησία της Πόρτας Παναγιάς και η Σάντα Κάζα (Santa Casa) της Μαρίας του Λορέτου. Ο ρόλος της βυζαντινής οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου*».

Το κείμενο γράφτηκε στην Ιταλική γλώσσα και δημοσιεύτηκε, τον Ιούλιο του 2014, στην Ρώμη, στο 18^ο τεύχος του ιταλικού επιστημονικού περιοδικού ιστορίας «*Studi sull'oriente cristiano*⁸», και στην συνέχεια μεταφράστηκε στα ελληνικά. (στο παράρτημα της παρούσας εργασίας, περιέχονται το πλήρες κείμενο της ερευνητικής εργασίας του κ. Κουδούνα).

Σ' αυτό, επισημαίνονται σημαντικές διασυνδέσεις μεταξύ της χριστιανικής βυζαντινής εκκλησίας «Πόρτας Παναγιάς», που βρίσκεται στην Πύλη και της καθολικής εκκλησίας «Σάντα Κάζα» του Λορέτου, που βρίσκεται στην επαρχία της Ανκόνας. Επίσης, επισημαίνονται σημαντικές διασυνδέσεις μεταξύ του συμβολαιογραφικού εγγράφου «*Cartularium Culisanense*⁹», που βρίσκεται φυλαγμένο επί της κρατικής βιβλιοθήκης Montevergine στην επαρχία της πόλης του Avellino και των δύο παλαιών βυζαντινών νομισμάτων του Δουκάτο των Αθηνών, που βρέθηκαν στο Λορέτο, κάτω από τους αγίους λίθους.

Για το παραπάνω κείμενο έχει επέλθει η τεκμηρίωση της ιστορικής μελέτης, εκ μέρους του καθηγητή Τζιουσέππε Σανταρέλλι¹⁰, Διευθύνοντα της Επιστημονικής και Ιστορικής Επιτροπής του Παγκόσμιου Συνεδρίου της Αγίας Οικίας, και από την Θρησκευτική Καθολική Επισκοπική Διακυβέρνηση της πόλης του Λορέτο, με την δημοσίευση των παρακάτω άρθρων:

⁸ Το ιταλικό επιστημονικό περιοδικό ιστορίας «Μελέτες για τον Χριστιανισμό της Ανατολής», ανήκει στην 1^η κλάση (classe MIUR) του Ιταλικού Υπουργείου Παιδείας Ανωτάτων Πανεπιστημιακών Σπουδών και Ερευνών. Ιδρύθηκε το 1996, κατά την επιθυμία της Γενικής Προέδρου, Πριγκίπισσας Στεφανίας Αγγέλων Κομνηνών (Principessa Stefania Angelo Comneno), με σκοπό, η Ακαδημία (Accademia Angelico Costantiniana), να έχει ένα δικό της περιοδικό ώστε να συμβάλλει στην επιστημονική έρευνα που συνδέεται έμμεσα ή άμεσα με το Βυζάντιο και τον χριστιανισμό της Ανατολής.

⁹ *Cartularium Culisanense* :μεταφράζεται σαν “κατάλογος” ή “μητρώο”: από το λατινικό *chartularium*, το οποίο προήρθε από το *chartula*, υποκοριστικό της λέξεως *charta* (κάρτα, χαρτί, έγγραφο). Λέγεται έτσι το βυζαντινό έγγραφο του διπλωματικού κώδικα της Κωνσταντινοπολίτικης Τάξεως της οικογένειας των Αγγέλων της Αγίας Σοφίας, που ιδρύθηκε το 1290 από τον δεσπότη της Ηπείρου, Νικηφόρο Α' Δ Τάξης Κομνηνό τον δεσπότη της Ηπείρου, Νικηφόρο Α' Δούκα Κομνηνό.

¹⁰ Commissione Scientifica a Storica della Congregazione Universale Della Santa Casa – Direttore prof. Giuseppe Santarelli.

Το άρθρο με τίτλο: “Un’epigrafe illuminante”¹¹, που δημοσιεύθηκε στο 8^ο /2014 τεύχος, του θρησκευτικού περιοδικού «Il Messaggio della Santa Casa di Loreto».¹²

Το άρθρο με τίτλο: “Quinta edizione del libro La Santa Casa di Loreto”¹³ που δημοσιεύθηκε στο 1^ο/2015 τεύχος, του θρησκευτικού περιοδικού «Il Messaggio della Santa Casa di Loreto».

Το άρθρο με τίτλο: “An illuminating epigraph” που δημοσιεύθηκε στο 3^ο /2014 τεύχος, του περιοδικού «The Shrine of The Holy House ».

Επίσης το κείμενο της ιστορικής έρευνας, αναρτήθηκε στην επίσημη σελίδα της Ορθόδοξης Ιεράς Μητρόπολης Ιταλίας και Μελίτης,¹⁴ σε δύο γλώσσες (Ελληνικά - Ιταλικά), στις 24 Μαρτίου του 2015.

Το **δεύτερο ερευνητικό κείμενο**, με τίτλο: «*Τα επτασφράγιστα μυστικά της Πόρτα Παναγίας και της Santa Casa στο Λορέτο της Ιταλίας*» και επεξηγηματικό υπότιτλο: «*Σύνθεση της ιστορίας της Αγίας Οικίας της Παναγίας εκ Ναζαρέτ σήμερα στο Λορέτο Ιταλίας και της ιστορικής μελέτης της μεταφοράς της, διαμέσου του βυζαντινού μοναστηριού της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών με την βοήθεια της Βυζαντινής Αυτοκρατορικής Οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και Ηπείρου*» γράφτηκε στην ελληνική γλώσσα και μέχρι την εκπόνηση της παρούσας εργασίας δεν έχει ακόμη δημοσιευτεί, αλλά ευγενικά παραχωρήθηκε από τον ερευνητή κ. Κουδούνα Χ., με την άδεια του να χρησιμοποιηθεί ως πηγή.

¹¹ Μία διαφωτιστική επιγραφή.

¹² Το μήνυμα της Ιεράς Οικίας του Λορέτο.

¹³ Μετάφραση: “Η πέμπτη έκδοση του βιβλίου Η Αγία Οικία του Λορέτο”

¹⁴ Η Ορθόδοξη Ιερά Μητρόπολη Ιταλίας και Μελίτης, ιδρύθηκε διά Πατριαρχικού και Συνοδικού Τόμου την 5ην Νοεμβρίου 1991. Τον Μάρτιο του 2005, υπήχθη σ’ αυτήν και η χώρα της Μελίτης (Μάλτα). Η Μητρόπολη περιλαμβάνει την Ιταλία, την Μελίτη και τον Άγιο Μαρίνο. Η Ιερά Μητρόπολη Ιταλίας αναγνωρίστηκε ως Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου του Ιταλικού Κράτους, με Προεδρικό Διάταγμα την 16^η Ιουλίου του 1998. Πηγή: <http://www.ortodossia.it>.

1.8. ΟΙ ΤΟΠΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

1.8.1. *Το Λορέτο και η «Santa Casa»*

Το Λορέτο, βρίσκεται στο κεντρικό τμήμα της Ιταλίας και είναι ένας από τους Δήμους της Περιφέρειας Μάρκε. Απέχει περίπου 25 χιλιόμετρα από το λιμάνι της Ανκόνα και έχει πληθυσμό 12.543 κατοίκους.

Εικόνα 4 : <https://it.wikipedia.org/>

Εικόνα 3 : <https://it.wikipedia.org/>

Η πόλη, είναι η έδρα της «Παναγίας του Λορέτο», ή της «Βασιλικής της Παναγίας του Λορέτο»¹⁵.

¹⁵ Επίσημη ονομασία του ναού.

Εικόνα 5 : Η «Παναγία του Λορέτο», πηγή: <http://www.italytraveller.com/>

Η «Παναγία του Λορέτο» άρχισε να χτίζεται το 1469 σε μετα-γοτθικό ρυθμό, πιθανότατα πάνω σε ένα σχέδιο του Φραντσέσκο ντι Τζιόρτζιο Μαρτίνι.¹⁶ Ολοκληρώθηκε, δε, το 1587 με την πρόσοψη σε μετα-αναγεννησιακό ρυθμό. Ο ναός, αποτελεί παγκόσμιο σημείο προσκυνήματος της Παναγίας, λόγω του γεγονότος, ότι στο εσωτερικό του φιλοξενείται η " Santa Casa "¹⁷.

«Santa Casa», ονομάζεται το σπίτι στο οποίο έζησε η Παναγία. Σύμφωνα με την παράδοση, η γήινη διαμονή της Παναγίας στην Ναζαρέτ, αποτελούνταν από δύο μέρη: από μία σπηλιά, η οποία ήταν σκαμμένη σε βράχο και από ένα δωμάτιο τοιχοδομημένο με λίθους (πέτρες) από ψαμμίτη, που βρισκόταν εμπρός από τη σπηλιά. Σήμερα η οικία της Παναγίας στην Ναζαρέτ αποτελείται μόνο από την σπηλιά, ενώ οι τρεις τοίχοι του οικίσκου, που έχουν όπως περιγράψαμε απομακρυνθεί, έχουν τοποθετηθεί στο εσωτερικό προσκτίσματος του ναού της «Παναγίας του Λορέτο» και χαρακτηρίζεται με την Ιταλική επωνυμία " Santa Casa ".

Η «Santa Casa», βρίσκεται στα δυτικά της πρόσοψης του ναού, στα βόρεια και ανατολικά του Αποστολικού κτηρίου και στα νότια του Ιλληρικού κτηρίου. Φυλάσσεται στο εσωτερικό τετράγωνου κτίσματος, υπενδεδυμένου, με μαρμάρινο περίβλημα, που σχεδιάστηκε το 1509, από τον αρχιτέκτονα Donato Bramante. Οι παραστάσεις που κοσμούν το εξωτερικό κέλυφος του κτηρίου, απεικονίζουν σκηνές από τη Βίβλο, και φιλοτεχνήθηκαν από τους: Andrea Sansovin, Ranieri Nerucci και Antonio da Sangallo il Giovane.

¹⁶ Francesco di Giorgio Martini.

¹⁷ Αγία Οικία

Εικόνα 6 : Η μαρμάρινη επένδυση που στα εσωτερικά προστατεύει την Αγία Οικία της Παναγίας.

Πηγή:<http://www.santuarioloreto.it/en/index.asp>.

1.8.2. Η Πύλη και η «Μονή της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών»

Η Πύλη, είναι μια μικρή κωμόπολη του Νομού Τρικάλων, κτισμένη στην είσοδο ενός επιβλητικού περάματος, που σχηματίζεται από δύο βουνά, τον Κόζιακα και τον Ίταμο. Η ονομασία, «Πύλη» ή «Πόρτα», αποδίδεται στην γεωγραφική και στρατηγική θέση της πόλης.

«Το 1283, στην είσοδο της στενής κοιλάδας που δημιουργούν τα βουνά Ίταμος και Κερκέτιο, ο Ιωάννης Α΄ Άγγελος Κομνηνός, Δούκας της Θεσσαλίας, ανέγειρε, τη Μονή της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών. την οποία ενίσχυσε με σημαντική έγγεια ιδιοκτησία. Ο ναός, είναι χτισμένος στην είσοδο μιας σημαντικής οδικής διάβασης που οδηγούσε από την Θεσσαλία στην Ήπειρο (τμήμα της αρχαίας Αμβρακίας οδού). Ένα πέρασμα που ήταν πάντοτε σε χρήση, όπως επιβεβαιώνεται άλλωστε από τα ιστορικά μνημεία και τα αρχαιολογικά ευρήματα. Εκεί υπήρχε το ιερό της Αθηνάς ή της Εννοδίας, χθόνιας θεσσαλικής θεότητας, προστάτιδας τω δρόμων, των περασμάτων και των ταξιδευτών. Στο κρηπίδωμα του αρχαίου ιερού θα ανεγερθεί με την σειρά της παλαιοχριστιανική βασιλική. Ο Σεβαστοκράτορας της Θεσσαλίας, Ιωάννης Α΄ Άγγελος Κομνηνός Δούκας, θα χτίσει στην ίδια θέση το καθολικό της λαμπρής Μονής «Ακαταμάχητη Θεοτόκος των Μεγάλων Πυλών»¹⁸». Ο Ιωάννης Α΄ Άγγελος Κομνηνός, συνδέεται έντονα με την Μονή, την ενισχύει με σημαντική έγγεια ιδιοκτησία και τα

¹⁸ Πανάγος Β., 2016 « Πύλη Τρικάλων, Ο Τόπος - Η Ιστορία - Οι άνθρωποι», σελ.230-237 εκδόσεις Δημιουργία, Καρδίτσα.

τελευταία χρόνια της ζωής του, αποσύρεται ως μοναχός σ αυτήν. Σύμφωνα με επιθυμία του, μετά τον θάνατό του ενταφιάζεται στην Μονή. Ο τάφος του, βρίσκεται στο εσωτερικό της εκκλησίας, ακόμη και σήμερα, όπως και μια σπάνια τοιχογραφία του 13ου αιώνα, που απεικονίζει τον Βυζαντινό Σεβαστοκράτορα να «οδηγείται» από τον άγγελο στην Παναγία. Η τοιχογραφία καλύπτει την ημικυκλική κόγχη του Ναού και είναι μια από τις σπάνιες προσωπογραφίες των Κομνηνών.

Εικόνα 7 : Η τοιχογραφία του 13ου αιώνα, που απεικονίζει τον Βυζαντινό Σεβαστοκράτορα να «οδηγείται» από τον άγγελο στην Παναγία. Η φωτογραφία προέρχεται από το αρχείο του κ. Κουδούνα Χ.

Στα εσωτερικά της εκκλησίας υπάρχουν οι δύο εικόνες, του Χριστού και της Παναγίας που παρουσιάζουν ωστόσο μία ιδιαιτερότητα: Σε ολόκληρο τον βυζαντινό κόσμο, η εικόνα της Παναγίας, είναι στα αριστερά εν σχέση με αυτή του Χριστού. Σε αυτή την εκκλησία, η διάταξη είναι αντίστροφη. Ο καθηγητής της αρχαιολογίας Αναστάσιος Ορλάνδος προσδιόρισε, πως η δημιουργία των δύο εικόνων αντιστοιχεί στο έτος 1285, αποδίδοντας το έργο, στον ίδιο τεχνίτη, που πραγματοποίησε και τα μωσαϊκά του τρούλου του μοναστηριού της Παρηγορήτισσας της Άρτας.

Στα τέλη του 14ου αιώνα, η Μονή της Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών προσαρτήθηκε στη Μονή του Δουσίκου (Αγίου Βησσαρίωνα), αλλά το καθολικό της,

εξακολουθούσε να λειτουργεί μέχρι και στα χρόνια της οθωμανικής κατοχής, ως ενοριακός ναός, των κατοίκων της Πύλης.

Εικόνα 8 : Η Ακαταμάχητη Θεοτόκος των Μεγάλων Πυλών -Η φωτογραφία προέρχεται από το αρχείο του κ. Κουδούνα Χ.

1.9. Ο ΧΡΟΝΟΣ Ο ΧΩΡΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΠΡΩΤΑΓΩΝΙΣΤΕΣ ΤΗΣ ΜΕΤΑΦΟΡΑΣ ΤΩΝ «ΑΓΙΩΝ ΛΙΘΩΝ»

Το 1204, η Κωνσταντινούπολη έπεσε στα χέρια "των ευσεβών ληστών της Δύσεως"¹⁹ κατά τον ιστορικό Ι. Ρωμανό, δηλαδή των φράγκων σταυροφόρων.

Εικόνα 9 : Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης, το 1204, έργο του Ντελακρούά.

¹⁹Οι Σελτζούκοι Τούρκοι κατέλαβαν πολλούς βυζαντινούς τόπους. Μέσα σε αυτούς ήταν και οι Άγιοι Τόποι στα Ιεροσόλυμα και κακοποιούσαν ή λεηλατούσαν τους προσκυνητές χριστιανούς. Ο Αλέξιος Α' Άγγελος Κομνηνός αποφάσισε να διώξει τους Τούρκους από κει, όμως επειδή μόνος του δε θα τα κατάφερνε ζήτησε τη βοήθεια από διάφορους ηγεμόνες της Δύσης και τον Πάπα, ο οποίος θα μπορούσε να πείσει τους ηγεμόνες να στείλουν μισθοφορικό στρατό στην Πόλη. Πράγματι ο Πάπας ανταποκρίθηκε στις εκκλήσεις των Βυζαντινών και προέτρεψε τους ηγεμόνες της Δύσης να βοηθήσουν την Πόλη. Οι χριστιανοί της Δύσης έκαναν συνολικά τέσσερις(4) εκστρατείες, που ονομάστηκαν Σταυροφορίες, γιατί οι στρατιώτες που πήραν μέρος σε αυτές είχαν στο μανδύα τους ζωγραφισμένο ένα σταυρό. Οι τρεις (3) πρώτες εκστρατείες (1095-1099), (1147-1149), (1189-1193) κατέληξαν σε αποτυχία για τη Δύση με χιλιάδες νεκρούς χριστιανούς και μεγάλες καταστροφές για το Βυζάντιο. **Η Τέταρτη Σταυροφορία (1204)** ήταν διαφορετική από τις άλλες. Οι Σταυροφόροι συγκεντρώθηκαν στη Βενετία και είχαν σκοπό να πλεύσουν στην Αίγυπτο με βενετικά καράβια και από κει να βαδίσουν προς τους Αγίους Τόπους. Οι Βενετοί θα έπαιρναν για την προσφορά τους τα μισά από τα εδάφη που θα κατακτούσαν. Λίγο πριν την αναχώρηση του στόλου παρουσιάστηκε στους Βενετούς ο εκθρονισμένος αυτοκράτορας του Βυζαντίου Αλέξιος Άγγελος και ζήτησε τη βοήθειά τους για να ξαναπάρει το θρόνο, τάζοντάς τους πολλά χρήματα και δώρα. Οι Βενετοί δέχτηκαν την πρότασή του και ο ναύαρχός τους, αντί να κατευθυνθεί στην Αίγυπτο, οδήγησε τους σταυροφόρους στην Κωνσταντινούπολη και ζήτησε από αυτούς να την καταλάβουν. Η απόρθητη ως τότε βασιλεύουσα έπεσε στα χέρια των σταυροφόρων. Χάθηκαν πολλές ανθρώπινες ζωές. Επί τρεις ημέρες οι κατακτητές λεηλατούσαν, κατέστρεφαν και έκαιγαν την ανυπεράσπιστη Πόλη. Δε σεβάστηκαν ούτε τα ιερά μνημεία, ούτε τις εκκλησίες, ούτε τα μοναστήρια. Το πιο φρικτό έγκλημά τους όμως ήταν η λεηλασία και η απογύμνωση της Αγίας Σοφίας από τα ιερά της σκεύη: Πηγή: <http://egpaid.blogspot.com/2011/03/blog-post.html> και <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSDIM-E105/157/1111,4052>.

Τα ελληνικά κράτη που δημιουργούνται μετά την άλωση της Πόλης, είναι η Αυτοκρατορία της Νίκαιας, η Αυτοκρατορία της Τραπεζούντας, το Δεσποτάτο του Μυστρά και το Δεσποτάτο της Ηπείρου. Το Δεσποτάτο της Ηπείρου, εκτεινόταν απ' το Δυρράχιο ως τη Ναύπακτο και κατά καιρούς περιέλαβε τμήματα της Θεσσαλίας και τα περισσότερα απ' τα Εφτάνησα. Πρωτεύουσα του νέου κράτους, η Άρτα.²⁰

Το 1231 ανακηρύχθηκε δεσπότης του Δεσποτάτου Ηπείρου, ο Μιχαήλ Β' Άγγελος Κομνηνός. Ο Μιχαήλ Β' Κομνηνός, απέκτησε δύο γιούς: τον Νικηφόρο, από την νόμιμη σύζυγο του, και ένα νόθο, μα αναγνωρισμένο, τον Ιωάννη. Μετά τον θάνατο του Μιχαήλ Β' Δούκα Άγγελου Κομνηνού, το 1271, το Δεσποτάτο της Ηπείρου χωρίστηκε μεταξύ των δύο γιών του. Ο Νικηφόρος έγινε Δεσπότης, κληρονόμησε την Ήπειρο, την Ακαρνανία, την Αιτωλία, την Δολωπία, την Θεσπρωτία και τη Νήσο της Λευκάδας. Ο νόθος γιος Ιωάννης, παρέλαβε το κράτος της Θεσσαλίας του Μεσαίωνα, ή αλλιώς της Μεγάλης Βλαχίας, που εκτεινόταν από τον Όλυμπο μέχρι τον Παρνασσό και από τις ανατολικές πλαγιές της Πίνδου και τις πηγές του Αχελώου και του Εύηνου μέχρι τις ακτογραμμές του Αιγαίου, του Παγασητικού, του Βόρειου Ευβοϊκού και του Μαλιακού Κόλπου.

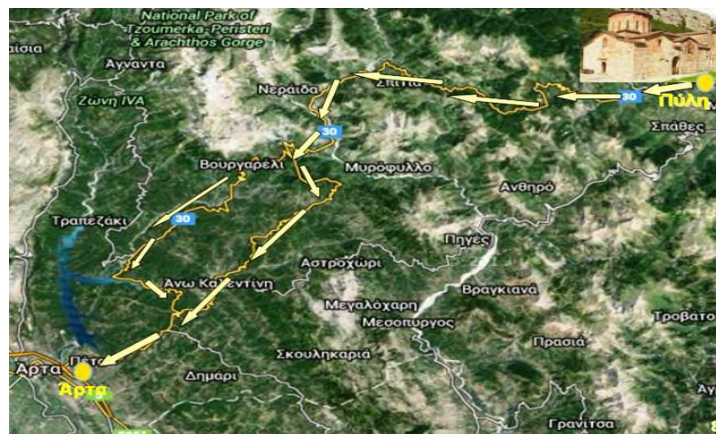

Εικόνα 10 : Το Δεσποτάτο της Ηπείρου και τα άλλα κράτη που προέκυψαν από τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, κατά τον 13ο αιώνα <http://www.wikipedia.gr/>.

Στον 13^ο αιώνα το βόρειο-δυτικό μέρος της Θεσσαλίας, όπως επίσης και η περιοχή της Μεγάλης Βλαχίας, ήταν οργανωμένες σύμφωνα με το σύστημα

²⁰ <http://www.imartis.gr>

ονομαζόμενο “της πρόνοιας” εκ μέρους του Δεσποτάτου της Ηπείρου²¹ Για να ισχυροποιήσει το κράτος του, ο Ιωάννης σύναψε συνθήκες συμμαχίας με διάφορους ηγεμόνες, που όμως δεν άντεξαν στο χρόνο. Η μόνη πραγματικά εποικοδομητική συμμαχία ήταν τελικά αυτή με το δούκα των Αθηνών Ιωάννη ντε Λα Ρος. Η συμμαχία επισφραγίστηκε με το γάμο της τρίτης κόρης του, Ελένης, με το Γουλιέλμο ντε Λα Ρος, που ήταν αδελφός του δούκα²², περί το 1275. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1283, ο Ιωάννης, σε ένα κομβικό σημείο, που αποτελεί φυσική δίοδο από τη Θεσσαλία προς την περιοχή της Άρτας, στην είσοδο μιας στενής κοιλάδας που δημιουργούν τα βουνά Ύταμος και Κερκέτιο, ανέγειρε, τη λαμπρή Μονή της «Ακαταμαχίτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών»²³ και την ενίσχυσε με σημαντική έγγεια ιδιοκτησία. Το σημείο αυτό, αποτελούσε δίοδο στρατηγικής σημασίας και σημείο αναφοράς για περιηγητές και ιστορικούς των περασμένων αιώνων. Αποτέλεσε διαχρονικό πέρασμα ανθρώπων, πολιτισμών και ιδεών, συνδέοντας τις ιστορικές περιοχές του δυτικού ελληνικού κόσμου με τον χώρο της Θεσσαλίας και του Αιγαίου.²⁴

Εικόνα 11 : Ο χάρτης προέρχεται από το αρχείο του Πανάγου Β. και χρησιμοποιήθηκε στην εισήγησή του ίδιου με τίτλο «IL MONASTERO DI THEOTOKOS (MADRE DI DIO) DELLE GRANDI PORTE, ALL'INGRESSO DI UNA ANTICA VIA DI PASSAGGIO» (Ο Βυζαντινός

²¹ Ζιάγκος Γ, *Φεουδαρχική Ηπειρο και Δεσποτάτο της Ελλάδας. Συμβολή στον Νέο Ελληνισμό*, Αθήνα 1974.

²² Απόσπασμα από το άρθρο του Οικονόμου Αθανασίου, «Θεσσαλία - Ύστερη αρχαιότητα και μεσαιώνας - «Η αυτόνομη μεσαιωνική Θεσσαλία και ο Ιωάννης Α΄Σεβαστοκράτωρ του Κωνσταντίνου» <http://aktines.blogspot.gr>

²³ σημαίνει της «Απόρρητης, Ανίκητης, Απρόσβλητης Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών».

²⁴ Λ. Χατζηαγγελάκης, *Η Αθαμανία, διαχρονικό πέρασμα ανθρώπων και ιδεών*, (πηγή διαδικτύου) 2012, Βασίλης Γ. Πανάγος, «Πύλη – Τρικάλων, ο τόπος – η ιστορία – οι άνθρωποι», σ. 21-23 εκδόσεις «Δημιουργία». Καρδίτσα 2016.

νάος της Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών στην είσοδο μιας αρχαίας οδικής διάβασης) στο Διεθνές Συνέδριο που πραγματοποιήθηκε στο Λορέτο την 5-3- 2016.

Το 1287, πεθαίνει ο Γουλιέλμο ντε Λα Ρος και η σύζυγος του Ελένη, και κόρη του Ιωάννη Α', γίνεται Δούκισσα των Αθηνών-Θήβας-Λειβαδιάς-Ναυπλίου-Αργους και Σαλαμίνας. Είναι πιθανόν την περίοδο (1288-1291), να έγινε η μεταφορά των ιερών πετρών (τριών τοίχων της επίγειας κατοικίας της Παναγίας), από την Παλαιστίνη στην Πύλη, δια μέσω Αθηνών (η ανακάλυψη νομισμάτων του Δουκάτου των Αθηνών στο Λορέτο, αποδεικνύει, πως οι ιερές πέτρες περάσανε από το Δουκάτο). Ο Ιωάννης ο Α', υπό την ιδιότητα του Δεσπότη της Θεσσαλίας και μεγάλου στρατηλάρχη (αρχηγός εμπορικής αποστολής), γνώριζε ήδη από καιρό, πως οι μουσουλμάνοι θα επιτίθεντο στους Αγίους Τόπους και πρόσφερε τις επαφές του και την υποστήριξή του, για να διευκολύνει την μεταφορά των ιερών πετρών, αρχικά στο Δουκάτο των Αθηνών και στην συνέχεια, δια μέσω ξηράς, στην Πύλη. Αυτή η πορεία των ιερών πετρών, ήταν η πιο ασφαλής, γιατί όλα τα εδάφη, ήταν υπό τον έλεγχο της οικογένειας των Αγγέλων Κομνηνών. Επίσης, είναι η περίοδος 1288-1289, που συμπίπτει, με την επιθυμία του Ιωάννη του Α', να γίνει μοναχός. Το 1289, πεθαίνει ο Ιωάννης Α', ο οποίος, μετά από επιθυμία του, θάβεται στο βυζαντινό μοναστήρι της "Πόρτας Παναγιάς".

Μετά το θάνατο του Ιωάννη Α', τα ιερά κειμήλια κληρονομήθηκαν στους γιούς του, μαζί με τα αγαθά και τις κτηματικές ιδιοκτησίες του μοναστηριού της "Πόρτας Παναγιάς", συμπεριλαμβανόμενης της ηγεμονίας της Θεσσαλίας και της Μεγάλης Βλαχίας, μα σε σύντομο διάστημα, πολλά αγαθά και κτηματικές ιδιοκτησίες, κυρίως της περιοχής του Ασπροποτάμου, πέρασαν στο θείο τους, Νικηφόρο Α' Άγγελο Κομνηνό.

Το 1294, μετά από πολλές διαπραγματεύσεις και χάρη στην μεσολάβηση του Florent Hineaut, Πρίγκιπας της Αχαΐας, πραγματοποιείται η σύνταξη συμφωνίας του γάμου μεταξύ του Φιλίππου των Ανδεγαυών, πρίγκιπα του Τάραντα και υιού του Κάρολου Β', βασιλιά της Νάπολης, με την Θαμάρ των Αγγέλων, κόρη του Νικηφόρου, του Δέσποτα της Ηπείρου.

Ο Νικηφόρος, δίνοντας την κόρη του Θαμάρ, σαν νύφη στον Πρίγκιπα Φίλιππο Β' του Τάραντα, παρέδωσε σε αυτόν μία λίστα προικοδοτικών αγαθών, ένα προικοσύμφωνο το "Cartualarium Culisanense", που σήμερα βρίσκεται φυλαγμένο στην κρατική βιβλιοθήκη της Μοντεβέρτζινε, στην επαρχία της πόλης του Αβελλίνο. Στην δεύτερη παράγραφο του προικοσυμφώνου, διαβάζεται: «sanctas petras ex domo dominae nostrae deiparae Virginis ablatas» και μεταφράζεται: «οι άγιες πέτρες που φεύγοντας πάρθηκαν από την οικία της Παρθένου, Μητέρας του Θεού». Πρόκειται για

τα επικοινωνητικά στοιχεία του Αγίας Οικίας του Λορέτου: τις Άγιες Πέτρες της οικίας της Παναγίας και την εικόνα της Παρθένου με τον Ιησού.

2. ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΩΣ ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΧΩΡΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΚΑΙ ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

2.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η πλειονότητα των επιχειρήσεων ή οργανισμών, προσπαθούν να πετύχουν τον κοινό σκοπό για τον οποίο ιδρύθηκαν και υπάρχουν. Ο σκοπός δεν είναι άλλος από την αποκόμιση κέρδους, μέσω της διάθεσης ενός μίγματος υλικών αγαθών και υπηρεσιών στην αγορά. Για την υλοποίηση του σκοπού τους, στηρίζονται στην επιχειρηματική φιλοσοφία και λειτουργία του μάρκετινγκ, που προσαρμόζεται στις κοινωνικές ανάγκες και επιθυμίες κάθε εποχής. Τα νέα δεδομένα που επιφέρουν οι αλλαγές των εποχών στις ανθρώπινες κοινωνίες, αναπόφευκτα επέκτειναν την έννοια και το πεδίο εφαρμογής του μάρκετινγκ, με αποτέλεσμα εκτός από επιχειρήσεις, να περιλαμβάνονται και μεγαλύτερης κλίμακας οργανισμοί ή οργανωμένες κοινωνικές ομάδες (πόλεις) [Γοσποδίνη Α. και Μπεριάτος Η., (2006)].²⁵

Το μάρκετινγκ του τόπου, όμως δεν είναι κάτι σύγχρονο και νέο. Σύμφωνα με τον Ashworth and Voogd (1994:39) οι πρώτες ενδείξεις μάρκετινγκ του τόπου έρχονται από τον 8^ο αιώνα, όταν ο Βίκινγκ Leif Ericsson αναζητώντας νέους άποικους για τα πρόσφατα ανακαλυφθέντα «πράσινα» εδάφη της σημερινής Γροιλανδίας, προώθησε την ιδέα της σκόπιμης προβολής ευνοϊκών εικόνων για τον τόπο αυτό σε πιθανούς επενδυτές ή κατοίκους. Αν και η εξέλιξη της διαδικασίας του «μάρκετινγκ του τόπου», ακολουθεί αυτή του παραδοσιακού μάρκετινγκ, ο ρυθμός ανάπτυξής της είναι εμφανέστατα πιο αργός. Οι αιτίες είναι αρκετές και μπορούν να αναζητηθούν σε διάφορους παράγοντες όπως η καθυστέρηση των τεχνολογικών επιτευγμάτων του τομέα και η διαχείριση τουριστικών προορισμών από άτομα που δεν είχαν λάβει επίσημη εκπαίδευση στο μάρκετινγκ (Morrison, 2001: 22).

Τις τελευταίες δεκαετίες, οι τόποι έχουν μπει δυναμικά και με κερδοφόρες διαθέσεις, στο χώρο της προσέλκυσης «αγοραστών», ασπαζόμενοι τη φιλοσοφία του μάρκετινγκ. Ανταποκρινόμενες στις νέες προκλήσεις χρησιμοποιούν μεθόδους για την βελτίωση της εικόνας τους και της θέσης τους στη διεθνή σκηνή.

²⁵ Χαλκιαδάκη Μ., Δέφνερ Α., και Μεταξάς Θ., (2012) Μάρκετινγκ της Πόλης: *Εκπόνηση Σχεδίου για το Δήμο Ηρακλείου Κρήτης*.

Η κερδοφόρα διάθεση των πόλεων, δεν υποδηλώνει αποκλειστικά οικονομικό και υλικό κέρδος αλλά ή/και ιδεολογικό (Ηγουμενάκης και Ηγουμενάκης, 2004: 22). Ουσιαστικά αναφέρεται στην αναζωογόνηση του τόπου μέσω της προσέλκυσης συγκεκριμένων πληθυσμιακών ομάδων που μπορεί να είναι τουρίστες/επισκέπτες, επενδυτές, ακόμα κάτοικοι ή και εκδηλώσεις.

Με δεδομένο ότι οι περισσότερες πόλεις διατηρούν κοινά ή παρόμοια χαρακτηριστικά, κυρίως σε επίπεδο υποδομών και παρεχόμενων υπηρεσιών που προσφέρουν στους επισκέπτες τους για να αποκτήσουν συγκριτικό πλεονέκτημα απέναντι στους ανταγωνιστές τους, οφείλουν να αποδείξουν και στη συνέχεια να προβάλουν το διαφορετικό ή το μη προφανές που τις κάνει τελικά να ξεχωρίζουν και να αυξάνουν την «πελατεία» τους (Keller, 2003). Εργαλείο στην προσπάθεια των αρχών διοίκησης των πόλεων να προωθήσουν τα στοιχεία του τόπου, που θα τον καταστήσουν δημοφιλή στους κατοίκους τους, στις επιχειρήσεις και τους επισκέπτες, αποτελεί το μάρκετινγκ του τόπου.

Στο κεφαλαίο αυτό περιγράφονται οι έννοιες του «μάρκετινγκ του τόπου» (place marketing), ο ρόλος του, το τελικό παραγόμενο προϊόν του, οι διαδικασίες και τα στάδια εφαρμογής του.

2.2. Ο ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΣΤΗΝ ΕΠΟΧΗ ΤΗΣ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΟΛΟΚΛΗΡΩΣΗΣ

Ο ανταγωνισμός των πόλεων δεν αποτελεί ένα νέο φαινόμενο, από τα αρχαϊκά χρόνια καταγράφεται ο ανταγωνισμός των Ελληνικών πόλεων, καθώς και των πόλεων της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας (Begg 1999; Lever 1999). Τα τελευταία χρόνια όμως, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της Ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης παρατηρούμε όλο και περισσότερο οι πόλεις να ανταγωνίζονται μεταξύ τους για την προβολή, τις επενδύσεις, τους επισκέπτες, τους αγοραστές, το ταλέντο, τις εκδηλώσεις και πολλά άλλα παρόμοια. Η επιτάχυνση της παγκοσμιοποίησης έχει οδηγήσει σε μια κατάσταση όπου ο κύριος ανταγωνισμός δεν είναι μόνο η γειτονική πόλη. Οι ανταγωνιστές μπορεί να είναι και στην άλλη άκρη του κόσμου. Αυτός ο παγκόσμιος ανταγωνισμός δεν περιορίζεται πλέον στις μεγάλες πόλεις που ανταγωνίζονται για τα κεντρικά γραφεία των πολυεθνικών επιχειρήσεων και των οργανισμών (π.χ. Ηνωμένων Εθνών, Ευρωπαϊκής Ένωσης κ.α) ή για τις μεγάλες αθλητικές εκδηλώσεις. Χάρη στις τεχνολογικές εξελίξεις και απορρυθμίσεις στην αγορά, ακόμη και μικρότερες πόλεις

μπορούν ξαφνικά να βρίσκονται αντιμέτωπες με ανταγωνιστές που βρίσκονται σε άλλη ήπειρο (Gelder van Sicco, 2008).

Ο Budd (1998) υποστηρίζει ότι ο ανταγωνισμός των πόλεων διακρίνεται σε δύο είδη: α) Ο ανταγωνισμός μεταξύ οικονομικών περιοχών (δραστηριοτήτων ή αγορών) οι οποίες λειτουργούν μέσα από τις πόλεις-περιφέρειες και β) ο ανταγωνισμός μεταξύ των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών μιας πόλης/τόπου αλλά και των ιδιαίτερων κοινωνικών αντιλήψεων που επικρατούν στην πόλη/περιοχή.

Επίσης, σύμφωνα με τον Μεταξά (2006:131) οι πόλεις ανταγωνίζονται ακόμη μεταξύ τους και μέσω των συνεργασιών που αναπτύσσονται μεταξύ του ιδιωτικού και δημόσιου τομέα. Στο ερώτημα ως προς τι ανταγωνίζονται τελικά οι πόλεις θα υποστηρίξαμε ότι ανταγωνίζονται για συγκεκριμένες αγορές και στόχους που σύμφωνα με τους Kotler κ.α (1999:33) κυρίως είναι:

-Επισκέπτες επιχειρηματικού χαρακτήρα (οι οποίοι συμμετέχουν σε συνέδρια, εκθέσεις ή αντιπρόσωποι οι οποίοι επιθυμούν να διεισδύσουν με τα προϊόντα/υπηρεσίες τους σε νέες αγορές) και επισκέπτες μη επιχειρηματικού χαρακτήρα (τουρίστες ή ταξιδιώτες).

-Κάτοικοι και εργατικό δυναμικό (ακαδημαϊκοί/ επιστήμονες, εξειδικευμένο στελεχιακό και παραγωγικό δυναμικό, επενδυτές, επιχειρηματίες, ανειδίκευτο εργατικό δυναμικό κ.α).

-Επιχειρήσεις και Βιομηχανίες (Βαριά βιομηχανία, βιομηχανίες υψηλής τεχνολογίας, εξειδικευμένες υπηρεσίες, επιχειρηματίες).

-Αγορές εξωτερικού (διεθνείς αγορές, συνδέσεις με άλλες τοπικές αγορές που παρουσιάζουν ιδιαίτερα χαρακτηριστικά).

Ωστόσο, αξίζει να υπογραμμίσουμε και μια σημαντική αντίφαση που παρατηρείται σήμερα. Οι πόλεις παρόλο που ανταγωνίζονται καθημερινά, ιδιαίτερο στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι ταυτόχρονα λειτουργούν και συνεργατικά με βασικό στόχο την ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα τους αλλά και την ευημερία των περιφερειών όπου ανήκουν. Έτσι κατά την διάρκεια της τελευταίας δεκαετίας οι πόλεις ανταγωνίζονται περισσότερο αλλά και συνεργάζονται περισσότερο, έτσι ώστε να αξιοποιούν η μία την εμπειρία της άλλης (Pyrgiotis, 1991).

Συμπερασματικά, προκύπτει ότι ο ανταγωνισμός των πόλεων θα πρέπει πλέον να θεωρείται κάτι δεδομένο, στο νέο παγκοσμιοποιημένο περιβάλλον, που επηρεάζει έμμεσα την αστική και οικονομική ανάπτυξη της κάθε πόλης. Εάν όμως το φαινόμενο το εκλάβουμε ως ένα «παιχνίδι» όπου προκύπτουν νικητές και χαμένοι, τότε οι

συνέπειες για τους χαμένους θα είναι ιδιαίτερα σημαντικές, αφού όπως υποστηρίζει και ο Φουτάκης (2002:55), τα μερίδια της αγοράς του «νικητή» είναι ιδιαίτερα σημαντικά. Συνεπώς, οι πόλεις προκειμένου να μην βγουν χαμένες, βρίσκονται σε μία συνεχή προσπάθεια επηρεασμού του προφίλ τους έτσι ώστε να ενισχύσουν την ανταγωνιστικότητά τους. Τα εργαλεία που επιλέγουν για αυτή την παρέμβαση είναι στρατηγικού χαρακτήρα και τα αποτελέσματα επηρεάζουν το αστικό περιβάλλον τους. Ένα από τα εργαλεία αυτά που επεμβαίνει στο «παιχνίδι» ανταγωνισμού μεταξύ των πόλεων είναι το Μάρκετινγκ του Τόπου.

2.3. Η ΕΝΝΟΙΑ, Ο ΡΟΛΟΣ, ΤΟ ΠΡΟΪΟΝ, ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ ΑΓΟΡΑΣΤΕΣ ΤΟΥ.

2.3.1. Η ΕΝΝΟΙΑ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ

Το αστικό μάρκετινγκ, ή αλλιώς μάρκετινγκ του τόπου (place marketing), όπως θα αναλύσουμε στην παρούσα ενότητα, αποτελεί ένα καινοτόμο εργαλείο για τις πόλεις (χρησιμοποιείται και σε μεγαλύτερες χωρικές ενότητες, όπως χώρες, περιφέρειες) όπου χρησιμοποιείται απ' αυτές έτσι ώστε να αυξήσουν την ελκυστικότητά τους για συγκεκριμένες ομάδες στόχους.

Η κατανόηση της έννοιας και της εφαρμογής του Μάρκετινγκ του Τόπου (Πόλης) ή Αστικό Μάρκετινγκ Place/ City Marketing ή Urban Marketing πηγάζει μέσα από την κατανόηση της έννοιας του Μάρκετινγκ ως επιστήμης και ως πρακτικής. Μιας έννοιας, μη στατικής, που ζυμώνεται μέσα από τις εξελίξεις των εποχών.

Από την προσέγγιση της παραγωγής που έδινε βαρύτητα στην εξασφάλιση αποθέματος προϊόντων «χειραγωγώντας» τις επιθυμίες των καταναλωτών, μέχρι την κοινωνική προσέγγιση που «επιβάλλει» την ευημερία του κοινωνικού συνόλου, η διαδικασία μάρκετινγκ πέρασε μέσα από διάφορα στάδια που αντικατοπτρίζουν τις απαιτήσεις της κάθε εποχής.

Ουσιαστικά το μάρκετινγκ αποτελεί τρόπο σκέψης, που προσαρμόζεται στις κοινωνικές ανάγκες και επιθυμίες κάθε εποχής, με άμεσο σκοπό τη μεταβίβαση άυλων ή μη προϊόντων και απώτερο σκοπό την αποκόμιση κάποιας μορφής κέρδους (Μπενετάτος κ.α., 2004: 50).

Από τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες μέχρι και σήμερα, τόσο το εννοιολογικό περιεχόμενο του μάρκετινγκ, όσο και το πεδίο εφαρμογής του, έχουν διευρυνθεί, ώστε εκτός από την επιχείρηση, με τη στενή έννοια του όρου, να μπορεί να χρησιμοποιηθεί και από οποιονδήποτε άλλο οργανισμό ακόμη και διοικήσεις γεωγραφικών περιοχών που επιδιώκουν να προωθήσουν τον τόπο τους (Ηγουμενάκης και Ηγουμενάκης, 2004: 19) και όχι μόνο από μεμονωμένα άτομα, που επιθυμούν να μεταβιβάσουν την κυριότητα ενός υλικού ή άυλου προϊόντος σε τρίτους. Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια το μάρκετινγκ αντιμετωπίζεται ως μια ευρύτερη επιχειρηματική φιλοσοφία. Πρόκειται δηλαδή για έναν ευρύτερο διοικητικό προσανατολισμό που αναγνωρίζει ότι η επιτυχία ενός οργανισμού, εξαρτάται από τον προσδιορισμό και την αναγνώριση των συνεχώς μεταβαλλόμενων αναγκών και απαιτήσεων των υποψήφιων πελατών του (Μπενετάτος κ.α., 2004: 50).

Τα νέα δεδομένα που επιφέρουν οι αλλαγές των εποχών στις ανθρώπινες κοινωνίες, αναπόφευκτα παρέσυραν την έννοια και το πεδίο εφαρμογής του μάρκετινγκ, επεκτείνοντάς τα, ώστε εκτός από τις επιχειρήσεις, να περιλαμβάνονται και μεγαλύτερης κλίμακας οργανισμοί ή οργανωμένες κοινωνικές ομάδες.

Το μάρκετινγκ του τόπου με τη σημερινή του μορφή, είναι μια καινοτόμος διάσταση του μάρκετινγκ, που πλέον φαίνεται να αποτελεί τον «αιμοδότη» ενός τόπου για την επιβίωσή του στο σύγχρονο ανταγωνιστικό περιβάλλον (Davidson και Rogers, 2006: 19).

Με τον όρο μάρκετινγκ του τόπου, εννοείται η συνεχής, διαδοχική διαδικασία σχεδιασμού ενός τόπου, μέσω της οποίας η διοίκησή του ερευνά, αναπτύσσει, ελέγχει και αξιολογεί δραστηριότητες με σκοπό την ικανοποίηση των αναγκών και επιθυμιών των αγορών στόχων του (Μεταξάς, 2001: 37 Morrison, 2001: 16), όπως εξάλλου συμβαίνει με το μάρκετινγκ στο περιβάλλον επιχείρησης. Στόχος της διαδικασίας του μάρκετινγκ τόπου και παράλληλα πρόκληση για μια πόλη είναι η ενίσχυση της ικανότητάς της να προσαρμόζεται στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες της αγοράς επωφελούμενη των ευκαιριών που παρουσιάζονται, ώστε να διατηρεί τη ζωτικότητα της (Kotler κ.α., 1993).

Η διαφορά όμως μεταξύ του μάρκετινγκ στο περιβάλλον επιχείρησης και του μάρκετινγκ του τόπου, είναι πολύ σημαντική, με την έννοια ότι υιοθετώντας την άποψη του Kotler (1986), έχουμε το μάρκετινγκ ως τη διαδικασία, που συνδέεται με την προώθηση στην αγορά ενός αγαθού και την κατανάλωση του από τον υποψήφιο καταναλωτή, μέσα από την εφαρμογή όλων των βημάτων ενός Στρατηγικού Σχεδίου

μάρκετινγκ (Strategic Marketing Plan) με την διαφορά όμως, ότι στην περίπτωση των τόπων/ πόλεων, έχουμε να κάνουμε με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου/ πόλης αλλά κυρίως με τους αντικειμενικούς στόχους (objectives) που πρέπει να επιτευχθούν μέσα από την εφαρμογή ενός Στρατηγικού Σχεδίου μάρκετινγκ του τόπου (Strategic Place Plan) (Ashworth και Voogd, 1990:17) και τα συμφέροντα που πρέπει να ικανοποιηθούν²⁶.

Ο αριθμός των ορισμών που έχουν δοθεί κατά καιρούς για το μάρκετινγκ ποικίλει σημαντικά, ανάλογα με το ερευνητικό πρίσμα μέσα από το οποίο μελετάται το φαινόμενο κάθε φορά, αλλά και την εποχή:

Το 2004, η American Marketing Association, , έδωσε στο μάρκετινγκ της πόλης τον παρακάτω ορισμό που επανακαθόρισε τον ορισμό του μάρκετινγκ πόλης που είχε δοθεί το 1935: «Το μάρκετινγκ του τόπου, είναι μια οργανωτική λειτουργία και ένα σύνολο διαδικασιών για την αναγνώριση και ικανοποίηση των αναγκών και επιθυμιών της στοχευόμενης αγοράς και για τη διαχείριση της σχέσης του τόπου με τη στοχευόμενη αγορά, με τέτοιο τρόπο, ούτως ώστε να δημιουργηθεί κέρδος που να ικανοποιεί όλες τις σχετιζόμενες με τον τόπο πληθυσμιακές ομάδες». Η αλλαγή του εννοιολογικού περιεχομένου του μάρκετινγκ το 2004 από την American Marketing Association, για δεύτερη φορά μέσα σε εβδομήντα περίπου χρόνια, φαίνεται να αποτελεί ορόσημο για την ανάδυση μιας νέας εποχής. Η βαρύτητα δίνεται πλέον στην αέναη ικανοποίηση των πελατών. Αν η αγορά στόχος είναι οι κάτοικοι, σκοπός είναι να μείνουν στον τόπο. Αν είναι οι τουρίστες, η επιτυχία έγκειται στο να επαναλάβουν την επίσκεψη. Τέλος αν πρόκειται για ένα σύνολο πληθυσμιακών ομάδων με ετερόκλητα χαρακτηριστικά ο ορισμός της επιτυχίας θα προκόψει από την παράλληλη ικανοποίηση των-αντιφατικών πολλές φορές-αναγκών και επιθυμιών τους²⁷.

Ένας επίσης αντιπροσωπευτικός ορισμός του μάρκετινγκ του τόπου είναι αυτός των Hospers και Penn 2011: «Είναι μία μακροπρόθεσμη διαδικασία ή στρατηγική αλληλένδετων ενεργειών και μέτρων με σκοπό την διατήρηση ή αύξηση της ελκυστικότητας ενός τόπου για συγκεκριμένες ομάδες του πληθυσμού»²⁸.

²⁶Μεταξάς Θ., (2005) «Μάρκετινγκ του Τόπου (Πόλης): Προσδιορισμός, Σχεδιασμός, Εφαρμογή και Αποτελεσματικότητα» Αειχώρος Τεύχος 4 σελ. 62-99.

²⁷Τρακανάρης Γ., Διπλωματική εργασία «Το μάρκετινγκ του τόπου μέσα από την διερεύνηση του παραδοσιακού μάρκετινγκ» σελ. 26.

²⁸Δέφνερ Α., Καραχάλης Ν., Μεταξάς Θ., (2012) «Το μάρκετινγκ του Τόπου στην Ελλάδα: Η διδασκαλία και η πρακτική ενός πολυεπιστημονικού αντικειμένου». citybranding.gr {blog} Available at: <http://www.citybranding.gr/2012/05/blog-post> ανακτήθηκε την 30/10/2016.

Σύμφωνα με τον Kotler κ.α. (1999:125): «Το Μάρκετινγκ του τόπου αφορά στη διαδικασία σχεδιασμού ενός τόπου προκειμένου να ικανοποιήσει τις ανάγκες των αγορών – στόχων στις οποίες απευθύνεται. Μπορεί να είναι επιτυχημένο όταν ικανοποιούνται δυο παράμετροι: α) οι επιχειρήσεις και οι κάτοικοι αποκτούν ικανοποίηση από την κατανάλωση των αγαθών και των υπηρεσιών που ο τόπος τους παρέχει β) οι προσδοκίες των αγορών - στόχων (επενδύσεις, επισκέπτες κ.α.) ικανοποιούνται, στο βαθμό που τα αγαθά και οι υπηρεσίες που τους παρέχει ο τόπος είναι και αυτά τα οποία επιθυμούν να λάβουν».

Από την άλλη ο Van der Berg ορίζει το αστικό μάρκετινγκ ως: «ένα σύνολο δραστηριοτήτων που έχουν σκοπό να μετατρέψουν κατά τρόπο βέλτιστο την τάση προσφοράς των αστικών λειτουργιών σε τάση ζήτησης για αυτές από τους κατοίκους, τις επιχειρήσεις, τους τουρίστες και άλλους επισκέπτες» (Van der Berg et al, 1990/1999 στο Μεταξάς, Αυγερινού).

Ο Holcomb ορίζει το μάρκετινγκ της πόλης ως «τη δυναμική διαδικασία της κοινωνίας να ενσωματώνει τη διοίκηση επιχειρήσεων στις ανάγκες της και τις ανθρώπινες αξίες» ή ως «τη διαδικασία με την οποία η οικονομία ενσωματώνεται στην κοινωνία για να εξυπηρετήσει ανθρώπινες ανάγκες» (Holcomb,1993 Τσεγενίδη, 2002:22)²⁹.

2.3.2. ΤΟ ΠΡΟΣ «ΠΩΛΗΣΗ» ΠΡΟΪΟΝ ΤΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΥΠΟΨΗΦΙΟΙ «ΑΓΟΡΑΣΤΕΣ ΤΟΥ» .

Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, το προϊόν του μάρκετινγκ του τόπου, είναι ο τόπος. Πρώτα απ' όλα, θα πρέπει να απαντήσουμε στο ερώτημα, εάν μπορεί ένας τόπος, μία πόλη να αποτελέσει «προϊόν» και κατ' επέκταση να αποτελέσει και αντικείμενο προς «πώληση» μέσω της διαδικασίας του μάρκετινγκ που θα αναλύσουμε στην συνέχεια. Η απάντηση είναι ότι μία πόλη μπορεί να αποτελέσει «προϊόν». Ένα προϊόν μπορεί να είναι ένα φυσικό αγαθό (κάτι απτό), μία υπηρεσία, μια ιδέα ή μια εμπειρία. Έτσι και μία πόλη, σύμφωνα με τον Ανδριώτη (2005:243-4), είναι ένα προϊόν που αποτελείται από φυσικά αγαθά, υπηρεσίες, και ιδέες, που ο συνδυασμός τους παρέχει την εμπειρία κατοίκησης/εργασίας/επίσκεψης. Μία πόλη περιέχει φυσικά

²⁹Μεταξάς Θ., *Στρατηγικές ανάπτυξης: το Place marketing ως εργαλείο χωρικής ανταγωνιστικότητας* Νοέμβριος 2013 Available at <http://www.slideshare.net/Polis-Conference/place-marketing-28700900>, ανακτήθηκε την 30/10/2016.

αγαθά, όπως κτίρια, πάρκα, οδούς, μνημεία, συστήματα μεταφοράς. Ένα άλλο χαρακτηριστικό της είναι η γεωγραφική της θέση. Για παράδειγμα η παραθαλάσσια θέση μιας πόλης συνήθως προσθέτει αξία στη βίωση της εικόνας της. Οι πολιτιστικές εγκαταστάσεις και τα θρησκευτικά κτίρια αποτελούν και αυτά σημαντικά συστατικά της.

Οι υπηρεσίες που παρέχει μια πόλη στους κατοίκους/εργαζομένους /επισκέπτες, είναι επίσης μέρος της εμπειρίας κατοίκησης/επένδυσης/επίσκεψης. Αυτές μπορούν να παρέχονται σε ξενοδοχεία, εστιατόρια, αλλά και σε διάφορα γεγονότα ή εκδηλώσεις, όπως θεατρικές παραγωγές, συναυλίες, φεστιβάλ, παρελάσεις. Ο συνδυασμός των προϊόντων και των υπηρεσιών δημιουργεί ένα τμήμα της εικόνας του τόπου. Η εικόνα μπορεί να συμπληρωθεί από τον τρόπο ζωής και τις αξίες των κατοίκων, όπως η φιλική τους διάθεση και η έμφαση τους στην οικογενειακή διασκέδαση. Αυτός ο συνδυασμός του φυσικού προϊόντος και των υπηρεσιών που παρέχει η πόλη, αλλά και τις ιδέες που μεταβιβάζει στους κατοίκους, στους επιχειρηματίες και τους επισκέπτες της, αποτελούν δομικά συστατικά της εμπειρίας που προσφέρει (Kolb, 2006:10).

Έτσι, στόχος της διαδικασίας μάρκετινγκ ενός τόπου είναι η «αποδόμηση της εμπειρίας» του προϊόντος τόπος/πόλη σε επιμέρους χαρακτηριστικά (Kotler κ.α, 1993:47).

3. ΑΠΟ ΤΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ ΣΤΟ CITY BRANDING

3.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το μάρκετινγκ πόλεων εξελίχθηκε μέσα στον χρόνο και πέρασε από το στάδιο των αποσπασματικών ενεργειών προβολής, στο στάδιο της απόπειρας διατύπωσης ενός μείγματος μάρκετινγκ πόλεων, το οποίο περιλαμβάνει γενικότερα μέτρα (π.χ χωρικά μέτρα: όπως η διοργάνωση φεστιβάλ, mega events κ.α), πέρα από την προβολή και προώθηση. Όμως, τα τελευταία χρόνια έχει συντελεστεί μια σημαντική στροφή, όπου από το μάρκετινγκ πόλεων ως συνολικό εργαλείο, έχουμε έρθει στην εποχή που επικρατεί ένα από τα συστατικά του, αυτό του λανσαρίσματος πόλεων (city branding) (Kavaratzis, 2008:197). Η στροφή αυτή διευκολύνθηκε για δύο σημαντικούς λόγους. Αρχικά, λόγω της εκτεταμένης χρήσης και της επιτυχίας του λανσαρίσματος εμπορικών προϊόντων και δεύτερον εξαιτίας της αυξανόμενης ανάπτυξης της έννοιας του εταιρικού λανσαρίσματος (corporate branding) (Μηλιώνης 2005).

Ωστόσο, είναι απαραίτητο να γίνει μια σημαντική διάκριση μεταξύ του μάρκετινγκ του τόπου και του place branding. Αποτελούν, ξεχωριστές έννοιες και μάλιστα το branding είναι συστατικό της ευρύτερης διαδικασίας του μάρκετινγκ μίας πόλης και συγκεκριμένα είναι το σημείο εκκίνησης της διαδικασίας του μάρκετινγκ που αφορά το ζήτημα «εικόνα της πόλης» (Kavaratzis, 2008).

Γενικότερα, το μάρκετινγκ πόλεων βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην κατασκευή, επικοινωνία και διαχείριση της εικόνας της πόλης, καθώς γίνεται κατανοητό ότι οι επαφές με την πόλη λαμβάνουν χώρα μέσω αντιλήψεων και εικόνων. Το Branding μιας χωρικής ενότητας ασχολείται με την εικόνα και την αντίληψη της περιοχής και χρησιμεύει σαν επικοινωνιακό εργαλείο, «στηρίζεται στην «αναδόμηση» της αντίληψης που προσφέρει η πόλη, η περιφέρεια ή η συγκεκριμένη χωρική ενότητα - αναδόμηση που επιχειρείται ταυτόχρονα στο επίπεδο αισθητηριακών προσλήψεων, της «αισθητηριακής εικόνας», όσο και στο επίπεδο της νοηματοδότησης» (Μωραΐτης, 2016).

Στοιχεία στα οποία δίνεται έμφαση, για την αναδόμηση αυτής της αντίληψης, είναι οι δυναμικές ιδιαιτερότητες που υπάρχουν στην περιοχή, αλλά είναι δυνατόν να επινοηθούν και να κατασκευαστούν νέα δυναμικά χαρακτηριστικά, που με τον κατάλληλο συσχετισμό όλων αυτών θα συγκροτηθεί μια συνεκτική και ελκυστική

ταυτότητα της περιοχής, (Μωραΐτης, 2016). Για να είναι αποτελεσματική η διαδικασία της ενίσχυσης της ταυτότητας αυτής, θα πρέπει να επιλεγεί και να συντονιστεί ένα εύρος παρεμβάσεων, ώστε να δημιουργηθούν και να αναπτυχθούν οι απαραίτητες σημασιολογικές αναφορές για την ανταγωνιστική ανάπτυξη της περιοχής και να δημιουργηθεί μια βάση για συλλογική δράση, (Omholt, 2012).

Το πραγματικό αντικείμενο του μάρκετινγκ πόλεων είναι η εικόνα της πόλης, κάτι που όμως αποτελεί το σημείο εκκίνησης αλλά και την πρώτη ύλη για τη διαδικασία του branding. Το branding των πόλεων είναι μια ισχυρή στρατηγική κατασκευής της εικόνας μιας πόλης που στην ουσία "χτίζει" την εικόνα της πόλης, η οποία απαιτεί την δημιουργία ενός brand με νοητικές, συναισθηματικές και ψυχολογικές διαστάσεις εκτός από τις υλικές και αισθητικές.

Στην ουσία, η διαφορά του place branding από το μάρκετινγκ βρίσκεται στο ότι για την δημιουργία μιας στρατηγικής place branding θα πρέπει να συντρέχουν τα παρακάτω συστατικά στοιχεία:

Όραμα - Στόχος και Στρατηγική: διατυπώνεται το επιλεγμένο όραμα για το μέλλον της πόλης και πραγματοποιείται η κατάρτιση μιας ξεκάθαρης στρατηγικής για την επίτευξη του.

Εσωτερική Κουλτούρα: προσανατολίζεται και διαδίδεται προς το επιλεγμένο brand μέσα στην ίδια τη διοίκηση και το μάρκετινγκ της πόλης γενικά.

Τοπικές Κοινότητες: δίδεται προτεραιότητα στις τοπικές ανάγκες και γίνεται ανάμειξη των κατοίκων, επιχειρηματιών και επιχειρήσεων στη διαδικασία ανάπτυξης και τελικής προσφοράς-παροχής του brand.

Συνέργειες: αναζητείται η υποστήριξη και η ισορροπημένη συμμετοχή όλων των εμπλεκόμενων εσωτερικών και εξωτερικών ενδιαφερόμενων φορέων.

Υποδομές: θα πρέπει να υπάρχει επαρκής αντιμετώπιση των απαραίτητων αναγκών χωρίς την οποία η πόλη δεν είναι σε θέση να επιχειρήσει να καλύψει τις προσδοκίες που δημιουργούνται από το brand του τόπου.

Αστικό Τοπίο και Είσοδοι: η ιδιότητα του αστικού περιβάλλοντος να λειτουργεί ως αναπαράσταση του εαυτού του και να ενισχύει ή να αποδυναμώνει την εικόνα της πόλης.

Ευκαιρίες: να υπάρχουν διαθέσιμες ευκαιρίες προς στοχευόμενα άτομα, δηλαδή ως προς τον τρόπο ζωής μέσα στην πόλη, κατάλληλες υπηρεσίες, εκπαίδευση κλπ, καθώς και εταιρίες (χρηματοοικονομικές, εργασιακές κλπ.) οι οποίες να σηματοδοτούν το δυναμικό της πόλης.

Επικοινωνία: να υπάρχει ακριβής συντονισμός για την αποτελεσματική επικοινωνία όλων των μηνυμάτων που εκπέμπονται.³⁰

Το μάρκετινγκ του τόπου και το branding του τόπου, αποτελούν διαφορετικά εργαλεία με διαφορετική μεθοδολογική προσέγγιση και τεχνικές, αλλά όμως λειτουργούν συμπληρωματικά και επικουρικά το ένα στο άλλο, έχοντας ως απώτερο σκοπό την ανάδειξη του τόπου (Metaxas, 2010)

3.2. CITY BRANDING

Με τους αγγλικούς όρους brand και branding, εννοούμε την ανταγωνιστική ταυτότητα και το σύστημα δημιουργίας ανταγωνιστικής ταυτότητας αντίστοιχα. Σκοπός του branding είναι ουσιαστικά να “χτίσει” την εικόνα ενός προϊόντος. Αυτή η εικόνα θα επηρεάσει την προσλαμβανόμενη αξία αυτού και θα αυξήσει την αξία της μάρκας / εμπορικής ταυτότητας (brand) στο μυαλό του πελάτη / καταναλωτή, κάτι που θα οδηγήσει στην πίστη του προς αυτήν (brand loyalty).

Οι Defner & Metajas (2006:4), υποστηρίζουν ότι σε μια πόλη, για να είναι πετυχημένο ένα πρόγραμμα μάρκετινγκ της, πρέπει να μετασχηματιστεί πρωτίστως σε ισχυρή επωνυμία (branded). Το City Branding, είναι το σύστημα δημιουργίας αυτής της ισχυρής επωνυμίας, δηλαδή μιας ανταγωνιστικής ταυτότητας για την πόλη. Βέβαια η λέξη ταυτότητα στην συγκεκριμένη περίπτωση αναφέρεται μμεταφορικά καθώς χρησιμοποιείται για την περιγραφή ενός τόπου και όχι για έναν άνθρωπο. Βέβαια η εικόνα ενός τόπου περιλαμβάνει όλα εκείνα τα στοιχεία που συνθέτουν το χαρακτήρα του τόπου, όπως είναι τα υλικά (σπίτια, δρόμοι, πλατείες κτλ.), τα ιδρύματα (νόμοι, κανονισμοί, οργανισμοί, κτλ), οι σχέσεις (τάξης, φύλλου, παραγωγή κτλ.), οι άνθρωποι και οι πρακτικές. Όταν ένας τόπος αποφασίσει το brand/την ταυτότητα που θέλει να έχει, τότε συνειδητά θα εργαστεί ώστε να κάνει την εικόνα, τις υπηρεσίες και όλα τα μηνύματά του συνεπή και συνυφασμένα με την επιλογή του brand/της ταυτότητας (Kavaratzis and Ashworth, 2005). Η διαδικασία του city branding, διαλέγει τα βασικά χαρακτηριστικά αυτής της ταυτότητας της πόλης και τα επικοινωνεί με σωστό τρόπο, προσπαθώντας να δημιουργήσει ιδανικές καταστάσεις, δηλαδή μια ιστορία γύρω από αυτά.

³⁰ Karavatzis M., «From city marketing to city branding: An interdisciplinary analysis with reference to Amsterdam, Budapest and Athens», (2008).

Βασικό πρόβλημα που παρατηρείται στις μέρες μας, είναι η σύγχυση που υπάρχει ανάμεσα στην ολοκληρωμένη στρατηγική branding με ένα από τα συστατικά της, που είναι ο σχεδιασμός ενός λογοτύπου και ενός σλόγκαν ή στην καλύτερη περίπτωση η χάραξη μιας διαφημιστικής εκστρατείας (Kavarantzis, 2008). Συμβαίνει συχνά, μία στρατηγική branding μίας πόλης, να ξεκινάει και τελειώνει με το λογότυπο και με μία οπτική επικοινωνιακή στρατηγική, που από πάρα πολλούς όμως θεωρείται ως διαδικασία αναποτελεσματική και χωρίς ουσία (Kalandides, 2011). Διερωτώμενοι όμως ποια είναι τελικά η συσχέτιση του branding και της διαφήμισης, θα απαντούσαμε ότι δεν υπάρχει απευθείας συσχετισμός αυτών των δύο. Αυτό συμβαίνει διότι η διαφήμιση μπορεί να χρησιμοποιηθεί για να επικοινωνήσει μεμονωμένα στοιχεία της ταυτότητας ενός μέρους, όμως ένα φεστιβάλ ή μια εκδήλωση για παράδειγμα μπορεί να διαφημίσει περισσότερο επιτυχημένα ένα μέρος όπως επίσης και οι τουριστικές υπηρεσίες.

3.3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑ ΤΟΥ CITY BRANDING

Η σημασία του City Branding βρίσκεται στην επιτυχή διαχείριση της επωνυμίας μιας πόλης, η οποία έχει ως αποτέλεσμα τα εξής:

- Την αύξηση της ανταγωνιστικότητάς της, έχοντας θετικές επιπτώσεις στις επενδύσεις, στους κατοίκους, στους επισκέπτες και στα τρέχοντα συμβάντα στη πόλη.

- Τις υψηλότερες αποδόσεις σε επενδύσεις ακινήτων, υποδομών και διάφορων εκδηλώσεων μέσα στην πόλη.

- Τη συνολική ανάπτυξη της πόλης, καθώς οι φυσικές, οι κοινωνικές, οι οικονομικές και πολιτιστικές πτυχές της πόλης συνδυάζονται για να προσφέρουν αυτά που υπόσχεται η επωνυμία της πόλης.

- Τη μεγάλη δόση υπερηφάνειας από τους κατοίκους, τις επιχειρήσεις και τα θεσμικά όργανα της πόλης.

Παρόλα αυτά το branding μια πόλης δεν αποτελεί απλώς μια διαδικασία του μάρκετινγκ που αποσκοπεί απλά στην προσέλκυση περισσότερων επισκεπτών. Άλλωστε ο Α.Kalandides (2011), το διαχωρίζει από το παραδοσιακό τουριστικό μάρκετινγκ που ουσιαστικά αφορά μάρκετινγκ των υπηρεσιών, διότι η επιτυχημένη διαχείριση της επωνυμίας μιας πόλης θα προσελκύσει μεν περισσότερους τουρίστες, αλλά κατά κάποιον τρόπο μπορεί να δημιουργήσει ένα θετικό επενδυτικό κλίμα.. Συνεπώς, το branding μίας πόλης, είναι, ή πρέπει να είναι, η μετουσίωση σε εικόνες του ίδιου του χαρακτήρα και του τρόπου λειτουργίας της πόλης. Σημαντικό του προτέρημα

είναι ότι δύναται να καλύψει πολλές από τις αδυναμίες της πόλης, διογκώνοντας, κατά κάποιο τρόπο τα πλεονεκτήματα της. Όμως, η διαδικασία του branding ή και του μάρκετινγκ, σίγουρα δεν είναι το εργαλείο εκείνο που θα αντικαταστήσει την πολεοδομία και την χωροταξία, τον στρατηγικό σχεδιασμό και την αστική οργάνωση (Καλαντίδης, 2009). Σίγουρα δεν μπορεί να δημιουργήσει την ψευδαίσθηση του «ευ ζην» στους κατοίκους μίας πόλης (Μαζιώτης & Καπόπουλος, 2008). Τα μέρη δεν αποκτούν ξαφνικά μια νέα ταυτότητα, χάρη σε ένα πιασάρικο σύνθημα και ένα αξέχαστο λογότυπο (Kavaratzis and Ashworth, 2005).

3.4. ΠΟΤΕ ΕΙΝΑΙ ΧΡΗΣΙΜΗ Η ΕΦΑΡΜΟΓΗ ΜΙΑΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ CITY BRANDING

Το Branding μιας χωρικής ενότητας ασχολείται με την εικόνα και την αντίληψη της περιοχής και χρησιμεύει σαν επικοινωνιακό εργαλείο, «στηρίζεται στην «αναδόμηση» της αντίληψης που προσφέρει η πόλη, η περιφέρεια ή η συγκεκριμένη χωρική ενότητα - αναδόμηση που επιχειρείται ταυτόχρονα στο επίπεδο αισθητηριακών προσλήψεων, της «αισθητηριακής εικόνας», όσο και στο επίπεδο της νοηματοδότησης» (Μωραΐτης, 2016).

Εάν θέλαμε να απαντήσουμε στο ερώτημα πότε είναι χρήσιμη η εφαρμογή μιας στρατηγικής branding θα αναφέραμε περιπτώσεις όπου α) η εικόνα του μέρους είναι χειρότερη από την πραγματικότητα, δηλαδή χρειάζεται αναδόμηση και β) η εικόνα είναι τόσο ασθενής που το μέρος είναι ουσιαστικά δυσδιάκριτο.

Ο στόχος του place branding είναι να παρουσιάσει μια ωραιοποιημένη, ελκυστική εικόνα ενός τόπου, πράγμα που σημαίνει αναπόφευκτα την επιλογή των ιδιαίτερων στοιχείων που πρέπει να περιλαμβάνονται στα επίσημα μηνύματα, αγνοώντας ή διαγράφοντας άλλα στοιχεία (Johansson, 2012). Με το branding, οι πόλεις τονίζουν συχνά μοναδικές πτυχές του πολιτισμού τους και τη δημιουργικότητάς τους, προωθώντας έτσι ελκυστικές αστικές εικόνες .

Πότε όμως, μια στρατηγική branding μπορεί να δράσει αρνητικά σε έναν τόπο; Σύμφωνα με τον Ashworth (2008:12), μία πολιτική branding και μάρκετινγκ σε μία πόλη ενέχει αρκετούς κινδύνους εάν χρησιμοποιείται ως υποκατάστατο για την αναβάθμισή της ή για την επίλυση βασικών προβλημάτων της. Μακροχρόνια και διαρθρωτικά προβλήματα, οικονομικού, κοινωνικού ή πολιτικού χαρακτήρα σε μία πόλη δεν πρόκειται να αντιμετωπιστούν μέσα από μια εκστρατεία re-branding.

Υποστηρίζεται ότι οι πολιτικές μάρκετινγκ γενικότερα θα πρέπει να αντιμετωπίζονται από τις τοπικές αρχές ως η τελευταία επιλογή και ειδικότερα όταν άλλες πολιτικές έχουν αποδεδειγμένα αποτύχει.

3.5. ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΠΟΥ ΣΥΜΒΑΛΛΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΥΧΙΑ ΤΟΥ CITY BRANDING.

Υπάρχουν παράγοντες οι οποίοι πρέπει να αναπτυχθούν με σκοπό την επιτυχή στρατηγική του city branding. Παρακάτω αναφέρονται ορισμένοι (Van Gelder, 2005):

Ενότητα: οι βασικοί ενδιαφερόμενοι φορείς του τόπου πρέπει να συμφωνήσουν να συνεργαστούν για να διαμορφώσουν το μέλλον με την σωστή ανάπτυξη και την εφαρμογή στρατηγικής για τόπους. Αυτή δεν είναι η δεδομένη ενέργεια στα περισσότερα μέρη. Σε κάποιες πόλεις οι ενδιαφερόμενοι σπάνια έχουν συναντηθεί για να συζητήσουν το κοινό τους μέλλον αλλά και για να καθορίσουν σε ποια σημεία οι απόψεις τους - για διάφορα θέματα - συμπίπτουν και σε ποια διαφέρουν. Και σε ακόμη λιγότερα μέρη τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν πράγματι αποφασίσει να ενεργήσουν για την από κοινού διαμόρφωση αυτού του μέλλοντος. Έχει αποδειχθεί ότι η συγκέντρωση των ενδιαφερόμενων και η κοινή απόφαση να εργαστούν από κοινού ήταν το δυσκολότερο έργο της διαδικασίας..

Ποικιλομορφία: τα μέρη που είναι πιο οικονομικά, κοινωνικά, πολιτισμικά και πιο πλούσια σε φυσικά τοπία έχουν καλύτερες ευκαιρίες για την ανάπτυξη μιας ισχυρής και αποτελεσματικής επωνυμίας..

Πρωτοβουλία: τόποι των οποίων οι ενδιαφερόμενοι έχουν ήδη (από κοινού) αναλάβει πρωτοβουλίες. Αυτές παρέχουν την απαραίτητη εμπειρία προς όφελος των αναπτυξιακών προσπαθειών του τόπου. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι έχουν ήδη αποδεχθεί την ανάγκη για αλλαγές και αναλαμβάνουν δράση για να τις εφαρμόσουν.

Πειραματισμός: εκεί πρέπει επίσης να υπάρχει μια προθυμία να αναλάβουν κινδύνους και να επιδείξουν ορισμένη ανοχή απέναντι στην αποτυχία των πειραμάτων. Συχνά, αποδεκτοί τρόποι εργασίας είναι παγιωμένοι και οι άνθρωποι έχουν προσκολληθεί σε αυτά που γνωρίζουν. Η απροθυμία ανάληψης κινδύνων είναι συχνά εμφανής σε ορισμένους από τους μεγάλους (και γραφειοκρατικά) οργανισμούς που είναι σημαντικοί παράγοντες σε πολλά μέρη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ

4. Η ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ

4.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η ταυτότητα ενός τόπου, όπως άλλωστε και κάθε συγκεκριμένης ενότητας ή ακόμη και οντότητας που γίνεται αντιληπτή από τον άνθρωπο, είναι απαραίτητο καταρχήν να προσεγγισθεί φαινομενολογικά, δηλαδή με βάση την εντύπωση που προκαλεί. Με την έννοια αυτή μπορεί να θεωρηθεί ότι η ταυτότητα ενός τόπου, αποτελείται από το σύνολο των ενεργητικών θετικών ή αρνητικών συναισθημάτων που προκαλούνται για τον συγκεκριμένο αυτό τόπο (Norberg-Schultz, 1980, Lefebvre, 1991).

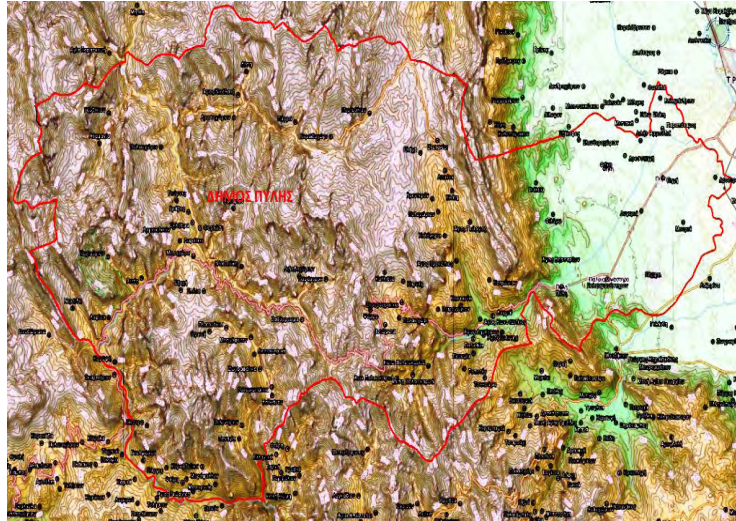
Συνεπώς, με βάση την υποκειμενική του διάσταση, το περιεχόμενο της ταυτότητας ενός τόπου αποτελεί την απάντηση στην ερώτηση «ποιος ακριβώς είναι αυτός ο τόπος;», δηλαδή «ποιος είναι ο χαρακτήρας του, ποιος είναι ο πολιτισμός του;», ή ακόμη για «ποιον λόγο ξεχωρίζει από άλλα αντίστοιχα παραδείγματα;».

Προσεγγίζοντας τα αντικειμενικά στοιχεία που συνθέτουν την ταυτότητα ενός τόπου, είναι φανερό ότι αυτή εξαρτάται από ένα εκτενές και πολύπλοκο δομημένο σύνολο χαρακτηριστικών που σχετίζονται με³¹ :

- ❖ τα αβιοτικά χαρακτηριστικά της περιοχής, όπως γεωμορφολογία, κλίμα,
- ❖ την κατάσταση του φυσικού περιβάλλοντος,
- ❖ την ένταση και τον χαρακτήρα της ανθρώπινης παρέμβασης στην διάρκεια του χρόνου,
- ❖ το σημερινό κοινωνικό γίνεσθαι στην περιοχή και την χωρική του έκφραση.

Στο κεφάλαιο αυτό, γίνεται μια προσπάθεια να δοθούν ορισμένα από τα στοιχεία που καθορίζουν της ταυτότητα της Πύλης, αφού στα πλαίσια της συγκεκριμένης εργασίας δεν είναι δυνατόν να εξετασθεί το εκτενές και πολύπλοκο σύνολο των χαρακτηριστικών που προσδιορίζουν την ταυτότητα ενός τόπου.

³¹ Σαουνάκης Α. «Ταυτότητα των πόλεων , πολιτισμός και σχεδιασμός» σελ. 42 στο Α. Δέφνερ, Ν.Καραγάλης *Marketing και Branding Τόπου-Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα* Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας 2012.

Εικόνα 13 : Γεωφυσικός χάρτης Δήμου Πύλης, πηγή: <https://commons.wikimedia.org> ανακτήθηκε την 30-5-2016

Οι ορεινές εκτάσεις του, που σχεδόν στο σύνολό τους αποτελούν προστατευόμενες περιοχές (Δίκτυο Natura 2000), χαρακτηρίζονται από υψηλά ποσοστά δασοκάλυψης και μικρά ποσοστά καλλιεργήσιμων και αρδευόμενων εκτάσεων.

Εικόνα 14 : Χάρτης χαρακτηρισμένων περιοχών του Δήμου Πύλης, σύμφωνα με την Οδηγία 75/268/ΕΟΚ-ίδια επεξεργασία.

Στο ορεινό τμήμα του Δήμου, έχουν αναπτυχθεί αραιοκατοικημένοι παραδοσιακοί οικισμοί, που χαρακτηρίζονται από υψηλό κτηριακό απόθεμα, που χρησιμοποιείται κυρίως για την κάλυψη αναγκών δεύτερης κατοικίας και μορφών

τουριστικής ανάπτυξης. Η τουριστική υποδομή του ορεινού όγκου του Δήμου Πύλης, είναι η δεύτερη μεγαλύτερη του Νομού, μετά την Καλαμπάκα και εκτείνονται κυρίως στον άξονα Ελάτης - Περτουλίου – Νεραϊδοχωρίου. Οι βασικοί παράγοντες έλξης του τουρισμού, είναι τα στοιχεία του φυσικού περιβάλλοντος και οι συνιστώσες της πολιτιστικής κληρονομιάς.

Το πεδινό τμήμα του Δήμου, περιλαμβάνει υψηλά ποσοστά εντατικά καλλιεργούμενων εκτάσεων και οργανωμένες κτηνοτροφικές χρήσεις. Σ' αυτό, έχουν αναπτυχθεί οικισμοί με μόνιμη κατοίκηση, και πιο πυκνοκατοικημένους από τους ορεινούς.

Ο μόνιμος πληθυσμός του Δήμου, ανέρχεται στους 14.343 κατοίκους και ο πραγματικός, στους 20.019 κατοίκους. Ο συνολικός πληθυσμός του Δήμου Πύλης αντιπροσωπεύει το 11 % του συνολικού πληθυσμού της Περιφερειακής Ενότητας Τρικάλων και το 2% του συνολικού πληθυσμού της Περιφέρειας Θεσσαλίας.

Κατά την εικοσαετία 1991 – 2011, ο Δήμος, παρουσιάζει μια εντυπωσιακή πληθυσμιακή συρρίκνωση, που στις ορεινές ή μειονεκτικές περιοχές του, φτάνει μέχρι και το 70%. Στην περίπτωση των πεδινών Δημοτικών Ενοτήτων, τα ποσοστά μείωσης του μόνιμου πληθυσμού είναι σαφώς μικρότερα. Αυτό, πιθανά μπορεί να εξηγηθεί από το γεγονός της εγγύτητας των περιοχών αυτών, στο αστικό κέντρο της πόλης των Τρικάλων. Η δημογραφική συρρίκνωση συνοδεύεται από υψηλούς δείκτες γήρανσης και εξάρτησης, που δηλώνουν τον προβληματικό χαρακτήρα της περιοχής με σοβαρές επιπτώσεις στη φυσική αύξηση του πληθυσμού (πληθυσμιακή ανανέωση) και στην παραγωγική απασχόληση (ενεργός πληθυσμός)³².

³² Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δήμου Πύλης 2014-2019.

4.3. ΜΙΑ ΓΕΝΙΚΗ ΕΙΚΟΝΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ

Η είσοδος από τον Τρικαλινό κάμπο προς τον ορεινό όγκο της Νότιας Πίνδου, γίνεται από μια φυσική μεγαλόπρεπη «πύλη», ένα φαράγγι, που σχηματίζουν τα βουνά «Κόζιακας» και «Ιταμος», καθώς χωρίζονται από τον Πορταϊκό ποταμό. Στην είσοδο του φαράγγιου, στις δύο όχθες του Πορταϊκού, βρίσκεται από τον 13ο αιώνα, η κωμόπολη της Πύλης. Η πόλη χωρίζεται από τον ποταμό σε δύο οικισμούς που ενώνονται μεταξύ τους με πέντε γέφυρες, διαφορετικής εποχής.

Εικόνα 15: Η Πύλη-πηγή:Google Earth

Η πόλη, εντάσσεται διοικητικά σύμφωνα με τον Νόμο 3852/2010 (ΦΕΚ 87/Α/07-06-2010) στην Δημοτική Ενότητα και Δήμο Πύλης (οργανισμός πρωτοβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης), υπάγεται στην Περιφέρεια Θεσσαλίας (οργανισμός δευτεροβάθμιας τοπικής αυτοδιοίκησης) και στην Αποκεντρωμένη Διοίκηση Θεσσαλίας – Στερεάς Ελλάδας (όργανο κεντρικής διοίκησης) και αποτελεί έδρα του Δήμου Πύλης.

Είναι οικισμός 3ου επιπέδου, δομημένος παρά τον Πορταϊκό Ποταμό, παραπόταμο του Πηνειού και παρά τη δευτερεύουσα Εθνική Οδό Τρικάλων – Άρτας, σημαντικό άξονα μεταφορικής επικοινωνίας, που συνδέει το αστικό κέντρο των Τρικάλων, με την υπόλοιπη ορεινή Θεσσαλία – Νότια Πίνδο και Ήπειρο.

Αποτελεί ημιαστικό ορεινό³³ οικισμό και λειτουργεί ως πόλος κοινωνικών και διοικητικών εξυπηρετήσεων για το σύνολο του οικιστικού δικτύου της Δημοτικής Ενότητας Πύλης, αλλά και των όμορων Δημοτικών Ενοτήτων. Επιπλέον λειτουργεί ως τουριστικός προορισμός με ανεπτυγμένο παραθεριστικό τουρισμό, αλλά και ως πέρασμα διερχόμενων ημερήσιων επισκεπτών προς τους τουριστικούς προορισμούς της Νότιας Πίνδου (Ελάτη, Περτούλι, Χιονοδρομικό Κέντρο Περτουλίου), και της λίμνης Πλαστήρα. Χωρίζεται από τον Πορταϊκό ποταμό σε δύο οικισμούς, τον οικισμό της Πύλης και τον παραδοσιακό οικισμό της Πόρτα Παναγίας.

Ο μόνιμος πληθυσμός της κωμόπολης είναι 1.839 άτομα και αντιπροσωπεύει το 13,8% του συνολικού πληθυσμού του Δήμου Πύλης ενώ η έκτασή της είναι 17,5 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

4.4. Η ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΞΕΛΙΞΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η πρώτη επίσημη απογραφή πληθυσμού, πραγματοποιήθηκε το 1907. Είναι η περίοδος κατά την οποία ο οικισμός γνωρίζει θεαματική δημογραφική αύξηση (27,42%), με την εγκατάσταση νέων οικογενειών από τις ορεινές περιοχές της Πίνδου. Κατά τη διάρκεια των βαλκανικών πολέμων και τη μικρασιατική καταστροφή, εμφανίζεται σημαντική συρρίκνωση (-3,8%) του πληθυσμού. Με την λήξη του εμφυλίου πολέμου και την ομαλοποίηση της κατάστασης, εγκαταστάθηκαν στην Πύλη αρκετές οικογένειες από τους ορεινούς οικισμούς, (αύξηση πληθυσμού κατά 16,22%). Τη δεκαετία του 1960, η αστυφιλία και η μετανάστευση, δεν φαίνεται να αλλάζουν θεαματικά την δημογραφική εικόνα της πόλης.

Το 1963 έπληξαν την κοινότητα Ροπωτού (κοινότητα του Δήμου Πύλης), κατολισθήσεις που κατέστρεψαν σημαντικό τμήμα του χωριού. Έτσι το 1972, δημιουργείται στην Πύλη, ο οικισμός «Σεισμόπληκτων», για την εγκατάσταση των καθιζόπληκτων του Ροπωτού και η πόλη σημειώνει νέα δημογραφική αύξηση. Μεταξύ των ετών 1971-1991, ο πληθυσμός εμφάνισε νέα αύξηση, λόγω της ανάπτυξης τριτογενών δραστηριοτήτων και των ευνοϊκών μέτρων της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής. Στην δεκαετία 1991 και 2001, ο μόνιμος ο πληθυσμός της Πύλης, μειώνεται σε ποσοστό 7,63%, ενώ παράλληλα ο παραδοσιακός αγροτικός και κτηνοτροφικός τομέας δεν εξελίσσεται πλέον σε ανταγωνιστική βάση και χαρακτηρίζεται από

³³ Χαρακτηρισμός της Τοπικής Κοινότητας Πύλης, σύμφωνα με την Οδηγία 75/268/ΕΟΚ.

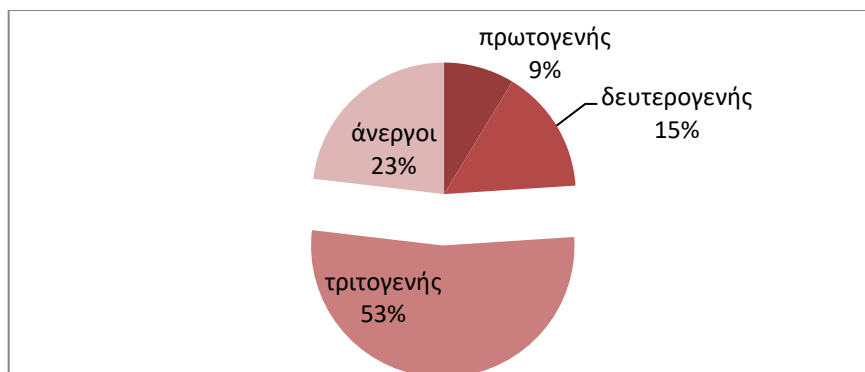
φαινόμενα παρακμής, η δε στροφή προς τον τριτογενή τομέα δεν δημιουργεί επαρκή οικονομική βάση για τη συγκράτηση του πληθυσμού στον τόπο καταγωγής. Κατά την ίδια περίοδο, ο πληθυσμός της πόλης των Τρικάλων εμφάνισε δημογραφική μεγέθυνση. Κατά την δεκαετία 2001-2011, παρατηρείται μια μικρή δημογραφική αύξηση του 1,82 %.

Έτος	Μόνιμος πληθυσμός	Ποσοστό μεταβολής
1907	974	27,42%
1920	937	-3,8%
1928	1089	16,22%
1940	1.250	14,78%
1951	1.476	18%
1961	1.502	1,76%
1971	1.759	14,62%
1981	1.852	5,03%
1991	1.991	6,99%
2001	1.839	-7,63%
2011	1.873	1,82%

Πίνακας 1 : Εξέλιξη του μόνιμου πληθυσμού της Πύλης. Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

4.5. Η ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗ ΚΑΙ Η ΤΟΠΙΚΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ

Το 2011, οι απασχολούμενοι της Πύλης (726 άτομα), αποτελούν το 53% των συνολικά απασχολουμένων στον Δήμο, με τον τριτογενή τομέα να απορροφά το 53 % αυτών, τον πρωτογενή τομέα το 9% και τον δευτερογενή τομέα το 15%. Επίσης, η Πύλη, έχει την πρώτη θέση στην ανεργία με 198 άνεργους, (ποσοστό 48% των συνολικά άνεργων του Δήμου Πύλης).

Εικόνα 16 : Κατανομή οικονομικά ενεργού πληθυσμού στην Τοπική Κοινότητα Πύλης- Απογραφή 2011, πηγή: ΕΛΣΤΑΤ.

4.6. Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΩΣ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ

Η Πύλη σ' όλη την ιστορική της πορεία, είχε σημαντικό ρόλο, ως εμπορικό κέντρο της ευρύτερης περιοχής για δύο λόγους:

-Βρίσκεται σε κομβική θέση, στο άκρο του Θεσσαλικού κάμπου και στην είσοδο προς τον ορεινό όγκο και λειτουργεί, ως πύλη - πέρασμα, από την Θεσσαλία προς τους δημοφιλείς τουριστικούς της Πίνδου (Ελάτη, Περούλι, Μέτσοβο, Ζαγοροχώρια, Μεσοχώρα, χωριά Ασπροποτάμου, Άρτα), γεγονός που της δίνει το πλεονέκτημα της υποδοχής σημαντικού αριθμού ημερήσιων διερχόμενων επισκεπτών

-Συγκεντρώνει το σύνολο των οικονομικών και κοινωνικών εξυπηρετήσεων (τράπεζες, Κέντρο Υγείας, Δημαρχείο, σχολεία, εμπορικά καταστήματα, ιδιωτικά ιατρεία, ΚΤΕΛ) για τις υπόλοιπες Τοπικές Κοινότητες του Δήμου Πύλης..

Παρά το γεγονός ότι η Πύλη, είναι μια μικρή κομόπολη της Θεσσαλίας, το εμπορικό της κέντρο, είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ίδια την πόλη, αλλά και την ευρύτερη περιοχή, καθώς εξυπηρετεί το σύνολο των ορεινών οικισμών και τους γειτονικούς πεδινούς οικισμούς. Ενδεικτικό είναι το γεγονός ότι η πόλη, ονομαζόταν «Πόρτα – Παζάρ» μέχρι τις αρχές του 19ου αιώνα.

Η οικονομική κρίση, προκάλεσε σοβαρή συρρίκνωση στο εμπορικό κέντρο της πόλης. Οι έντονες επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης είναι πολλαπλάσιες για τα μικρά εμπορικά καταστήματα των τοπικών αγορών, όπως της Πύλης, καθώς ταυτόχρονα με την εξέλιξη της οικονομικής ύφεσης, το εμπόριο αντιμετωπίζει και εσωτερικές αναδιαρθρώσεις που μεταβάλλουν την φυσιογνωμία και την δυναμική του. Ειδικότερα η ανάπτυξη και εξάπλωση τα τελευταία χρόνια των μεγάλων Πολυεθνικών Εταιρειών, εντός και εκτός πόλεων, αλλά και των ηλεκτρονικών αγορών, αναπόφευκτα υποβαθμίζει την λειτουργία των παραδοσιακών εμπορικών συνοικιακών αγορών. Το 2010, η Πύλη είχε ογδόντα (80) εμπορικά καταστήματα, σύμφωνα με την καταγραφή του εμπορικού συλλόγου Πύλης. Το 2016, στο σύνολο της πόλης καταγράφηκαν πενήντα ένα (51) εμπορικά καταστήματα. Η μείωση στον αριθμό των εμπορικών καταστημάτων από την αρχή της οικονομικής κρίσης μέχρι σήμερα είναι της τάξης του 36%.

Η παροχή υπηρεσιών δεν παρουσίασε αριθμητική μείωση στα χρόνια της οικονομικής κρίσης, αλλά αντιθέτως σε κάποιες περιπτώσεις, όπως τα ιατρεία και τα φροντιστήρια, παρουσιάστηκε αύξηση του αριθμού τους. Το 2010, η Πύλη, είχε πενήντα τρία (53) καταστήματα παροχής υπηρεσιών, σύμφωνα με την καταγραφή του εμπορικού συλλόγου Πύλης. Το 2016, καταγράφηκαν συνολικά πενήντα δύο (52) χώροι παροχής υπηρεσιών.

Το μεγαλύτερο πλήγμα στην πόλη, αντιμετώπισαν τα καταστήματα εστίασης και ψυχαγωγίας, που παρουσίασαν μείωση της τάξης του 41%, από το 2010 ως το 2016.

4.7. Η ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ ΥΠΟΔΟΜΗ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΕΥΡΥΤΕΡΗΣ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΤΟΥ ΔΗΜΟΥ ΠΥΛΗΣ

Όσο ελκυστικός και αν είναι ένας τόπος, οι πιθανότητες να αναπτυχθεί τουριστικά θα είναι περιορισμένες, αν δεν έχει τη δυνατότητα να προσφέρει στους τουρίστες που τον επισκέπτονται ή που επιθυμούν να τον επισκεφθούν τις βασικές ανέσεις που ζητούν και που επιθυμούν να έχουν κατά την πρόσκαιρη παραμονή τους σε αυτόν. Αυτό σημαίνει ότι αν δεν μπορέσει ο τουριστικός προορισμός να προσφέρει στους

τουρίστες αυτά που επιθυμούν και ζητούν, τότε οι προοπτικές για να αναπτυχθεί τουριστικά θα είναι είτε ανύπαρκτες είτε περιορισμένες³⁴.

Η πόλη της Πύλης, διαθέτει τρία (3) ξενοδοχεία, αλλά οι ορεινοί προορισμοί (Ελάτη, Περτούλι, Νεραϊδοχώρι) της Νότιας Πίνδου, απέχουν ελάχιστη απόσταση (15-30 χιλιόμετρα) από την πόλη και διαθέτουν την δεύτερη μεγαλύτερη, μετά την Καλαμπάκα, τουριστική υποδομή του Νομού Τρικάλων.

Παρά το γεγονός ότι οι τουριστικοί προορισμοί της Νότιας Πίνδου καλύπτουν μικρό μερίδιο της συνολικής προσφοράς σε επίπεδο Περιφέρειας Θεσσαλίας (1,4%), εκεί εντοπίζεται μια πραγματική ένταση τουριστικών δραστηριοτήτων, που δίνει σε όλη τη ζώνη μια φυσιογνωμία ανάπτυξης και βασίζεται σε μικρές μονάδες (κατά μέσο όρο, 35 κλίνες) οικογενειακής μορφής, καθώς και σε παραδοσιακά καταλύματα υψηλής κατηγορίας. Σημαντικά επίσης στοιχεία, που συμβάλλουν στην ένταση της τουριστικής δραστηριότητας στη συγκεκριμένη περιοχή, είναι η ύπαρξη του χιονοδρομικού κέντρου Περτουλίου, καθώς και η ανάπτυξη, τα τελευταία χρόνια, ήπιων μορφών τουρισμού και ειδικά ο τουρισμός περιπέτειας (ορειβασία, ποδήλατο βουνού, ανεμοπτερισμός, αλεξίπτωτο πλαγιάς – parapente, ιπασία, Rafting και καγιάκ), ενώ στο πλαίσιο της Κοινοτικής Πρωτοβουλίας Leader, έχει δημιουργηθεί και ένα ολοκληρωμένο δίκτυο ορειβατικών μονοπατιών στον Κόζιακα.³⁵

4.8. Η ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ-ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΚΕΣ ΔΙΑΣΥΝΔΕΣΕΙΣ

Μια πόλη θεωρείται εύκολα προσεγγίσιμη όταν έχει συχνές και εξυπηρετικές, από πλευράς χρόνου και απόστασης, συγκοινωνιακές διασυνδέσεις με άλλες χώρες ή άλλες πόλεις στο εσωτερικό της χώρας από όπου διοχετεύονται ξένοι και ντόπιοι επισκέπτες σε προσιτές, για αυτούς, τιμές.

Η Περιφέρεια Θεσσαλίας, στην οποία ανήκει ο Δήμος Πύλης, είναι σε προνομιακή γεωγραφική θέση έναντι των άλλων Περιφερειών της Χώρας ως προς τις βασικές μεγάλες οδικές και σιδηροδρομικές υποδομές. Παρ' όλα αυτά είναι σημαντικές οι ελλείψεις στη διαπεριφερειακή οδική υποδομή για σύνδεση της Θεσσαλίας κύρια με τις βορειο-δυτικά όμορες περιφέρειες, ενώ σημαντικότερες είναι οι ελλείψεις στο ενδοπεριφερειακό οδικό δίκτυο, γεγονός που «ακυρώνει» τα πλεονεκτήματα του

³⁴ (Ηγουμενάκης και Κραβαρίτης, 2004, Chang και Lai, 2009; Howard, 2010, Popp, 2012, Ben-Dalia et al., 2013; Huang et al., 2013

³⁵ Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας.

κεντρικού αυτοκινητόδρομου για την Θεσσαλία, όταν βασικά παραγωγικά της κέντρα, δεν έχουν εύκολη πρόσβαση στο κύριο διευρωπαϊκό οδικό δίκτυο της Χώρας.

Οδικές Μεταφορές: Η Πύλη, συνδέεται με τα γειτονικά αστικά κέντρα Τρικάλων, Άρτας, Καρδίτσας, Λάρισας, Γρεβενών, Ιωαννίνων, μέσω των παρακάτω οδικών τμημάτων :

Εικόνα 17 : Χάρτης Νομού Τρικάλων πηγή: <https://www.google.com/mymaps/>

- ❖ ΕΟ Τρικάλων - Πύλης / Άρτας (ΕΟ 30)
- ❖ ΕΟ Τρικάλων - Καρδίτσας (ΕΟ 30)
- ❖ ΕΟ Τρικάλων - Λάρισας (ΕΟ 6), η οποία πρόσφατα ολοκληρώθηκε
- ❖ ΕΟ Τρικάλων - Καλαμπάκας / Ιωαννίνων (ΕΟ 6).

Σε ότι αφορά τα δίκτυα των δημοσίων συγκοινωνιών, η Πύλη εξυπηρετείται από την επιχείρηση «Αστικό ΚΤΕΛ Τρικάλων Α.Ε.», με έδρα τα Τρίκαλα. Η ανώνυμη εταιρεία με την επωνυμία ΚΤΕΛ Τρικάλων Α.Ε, στεγάζεται στην πόλη των Τρικάλων, και διαθέτει τοπικά υποκαταστήματα σε αρκετές περιοχές του Νομού, συμπεριλαμβανομένης της Πύλης. Το «Αστικό ΚΤΕΛ Τρικάλων Α.Ε.» εκτελεί καθημερινά τοπικά δρομολόγια από την πόλη των Τρικάλων προς τις Τοπικές Κοινότητες του Δήμου Πύλης, αλλά και προς Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Λάρισα, Βόλο, Ιωάννινα, Καρδίτσα, Άρτα, Γρεβενά, Πάτρα.

Το σιδηροδρομικό δίκτυο της περιοχής, δεν διατρέχει τον Δήμο Πύλης. Περιλαμβάνει τον άξονα της γραμμής Τρικάλων- Καλαμπάκας που, ως τμήμα της γραμμής Παλαιοφάρσαλα - Καλαμπάκα, διαθέτει μία γραμμή κανονικού εύρους (1,44m) και ταχύτητας 120χλμ/ώρα. Η σιδηροδρομική γραμμή Παλαιοφάρσαλου – Καρδίτσας– Καλαμπάκας έχει αναβαθμιστεί σε κανονικού εύρους γραμμή, με την ολοκλήρωση των εργασιών ανακαίνισης των Σιδηροδρομικών σταθμών Παλαιοφάρσαλου, Καρδίτσας, Τρικάλων και Καλαμπάκας. Η σιδηροδρομική γραμμή διέρχεται μέσα από την πόλη των Τρικάλων, όπου βρίσκεται και ο ομώνυμος Σιδηροδρομικός Σταθμός. Ημερήσια δρομολόγια πραγματοποιούνται προς και από Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Καρδίτσα και Καλαμπάκα.

4.9. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ

Η ιστορία της πόλης μπορεί να ενδιαφέρει για δύο λόγους: Ως πυλώνας μιας αφήγησης για την πόλη αλλά και η επιβεβαίωσή της, (ιδιαίτερα στην περίπτωση της συγκεκριμένης εργασίας), μιας νέας κατασκευαστικής αφήγησης. Φυσικά και σε κάθε περίπτωση, η ιστορία συνδέεται και με την τρέχουσα πραγματικότητα, τις σχέσεις και τον δυναμισμό μιας πόλης. Επίσης η ανασκόπηση της ιστορίας της πόλης, θα βοηθήσει την σκιαγράφηση ενός άυλου και μάλιστα απροσδιόριστου παράγοντα που καθορίζει αυτό που θα μπορούσε να **ονομαστεί «πνεύμα» του τόπου** (Sandercock, 1998)³⁶.

4.9.1 *ΤΟ ΣΤΟΙΧΕΙΟ ΠΟΥ ΚΑΘΟΡΙΣΕ ΤΗΝ ΠΟΡΕΙΑ ΚΑΙ ΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ.*

Ένα στοιχείο που παρέμεινε σταθερό σε όλη την διάρκεια της ιστορίας του τόπου, είναι ο ρόλος της πόλης ως «*πόλη*», δηλαδή πέρασμα - πόρτα και μάλιστα για αιώνες η μοναδική, από τα πεδινά του Θεσσαλικού κάμπου στην ορεινή Πίνδο. Ένα στοιχείο ξεκάθαρο, που προσδιόρισε την πόλη και αποτελούσε πάντα μέρος του ονόματός της, σ' όλη την ιστορική της πορεία. Το τοπωνύμιο Πόρτα-Πύλη ακολουθεί την πόλη από τον 13^ο αιώνα που δημιουργήθηκε ως σήμερα:

³⁶. Κουσιδώνης Χ., « Εικόνες, λέξεις και λειτουργία. Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης », σελ. 129, στο Α. Δέφνερ, Ν. Καραχάλης *Marketing και Branding Τόπου-Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα*, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας 2012.

Οι αρχαιότερες αναφορές των τοπωνυμίων Μεγάλες Πύλες και Μεγάλη Πόρτα απαντώνται σε χειρόγραφα του 14^{ου} αιώνα, τα οποία εκδόθηκαν υπέρ την Μονής της Θεοτόκου της Πόρτα Παναγιάς. Στην συνέχεια οι ονομασίες αυτές αποδόθηκαν στον οικισμό που αναπτύχθηκε γύρω από το μοναστήρι. Στα οθωμανικά κατάστιχα των ετών 1454/55, 1485, 1506, 1525 και 1569/70, το χωριό μνημονεύεται ως *Megala Porta*. Στα τέλη του 16^{ου} αιώνα, σύμφωνα με την ανέκδοτη πρόθεση 36 της Μονής του Δούσικου, οι οικισμοί Μεγάλη Πόρτα και Πόρτα Άγιος Νικόλαος περιλαμβάνονται μεταξύ των «χωρίων του Ασπροποτάμου». Το τοπωνύμια αυτό θα διατηρηθεί μέχρι τα τέλη του 17^{ου} αιώνα, όπως και το όνομα Τρανή Πόρτα που χρησιμοποιούνταν από τους χωριανούς. Στις αρχές του 17^{ου} αιώνα, η Μεγάλη Πόρτα αναφέρεται ως Πόρτα Παναγιά και ως Πόρτα και Πόρτα με τους Καλογέρους, προφανώς επειδή αρκετοί μοναχοί, κατοικούσαν στην Μονή της Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών, και η σημερινή Πύλη, ως Πόρτα -Άγιος Νικόλας.

Από τα τέλη του 18^{ου} μέχρι τα μέσα του 19^{ου} αιώνα, ο σημερινός οικισμός της Πόρτα Παναγιάς ονομαζόταν και Απάνω Πόρτα, ενώ η σημερινή Πύλη, καλούνταν Κάτω Πόρτα, Πόρτα του Αγίου Νικολάου ή Πόρτα Νικόλα. Στις αρχές του 19^{ου} αιώνα, ο Αλή πασάς χώρισε τον Καζά των Τρικάλων σε οκτώ διοικητικά τμήματα και η Πόρτα με την ορεινή της περιοχή αποτέλεσε το Πόρτα Κόλι. Στα χρόνια της τουρκοκρατίας, η Πύλη ονομαζόταν και Πόρτα Παζάρ, λόγω της ονομαστής αγοράς της. Το τοπωνύμιο Παζάρ είναι τούρκικο και απαντάται από το 1808. Το 1928 η πόλη θα μετονομαστεί οριστικά σε Πύλη³⁷.

4.9.2 ΜΙΑ ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΗΝ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΑΠΟ ΤΟΝ 13^ο ΩΣ ΤΟΝ 20^ο ΑΙΩΝΑ.

Το 1283, στην είσοδο της στενής κοιλάδας που δημιουργούν τα βουνά Ίταμος και Κερκέτιο, ο Ιωάννης Α΄ Άγγελος Κομνηνός Δούκας, Σεβαστοκράτορας της Θεσσαλίας, ανέγειρε τη λαμπρή Μονή της Ακαταμαχίτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών, την οποία ενίσχυσε με σημαντική έγγεια ιδιοκτησία. Το μοναστήρι έφερε και το όνομα: «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών» που σημαίνει της «Απόρθητης, Ανίκητης, Απρόσβλητης Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών». Ο ναός της Ακαταμαχίτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών, κτίσθηκε δίπλα στον Πορταϊκό ποταμό, σε κρηπίδα

37 Πανάγος Β., «Πύλη – Τρικάλων, ο τόπος – η ιστορία – οι άνθρωποι», σελ. 48-51 εκδόσεις «Δημιουργία». Καρδίτσα 2016.

παλαιότερου πρωτοχριστιανικού ναού, ο οποίος με την σειρά του θεμελιώθηκε σε ερείπια αρχαίου ιερού της θεάς Αθηνάς ή της Εννοδίας³⁸.

Γύρω από την μονή της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών, αρχίζει να δημιουργείται οικισμός από παροίκους της μονής της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών, οι οποίοι καλλιεργούσαν τα κτήματά της και ασχολούνταν με τα κοπάδια της³⁹. Το πρώτο όνομα του οικισμού είναι Μεγάλες Πύλες ή Μεγάλη Πόρτα (σημερινός οικισμός Πόρτα-Παναγιά).

Το σημείο που δημιουργήθηκε ο οικισμός των Μεγάλων Πυλών ή της Μεγάλης Πόρτας, αποτελούσε δίοδο στρατηγικής σημασίας και σημείο αναφοράς για περιηγητές και ιστορικούς των περασμένων αιώνων. Αποτέλεσε διαχρονικό πέρασμα ανθρώπων, πολιτισμών και ιδεών, συνδέοντας τις ιστορικές περιοχές του δυτικού ελληνικού κόσμου με τον χώρο της Θεσσαλίας και του Αιγαίου.⁴⁰

Ο Τίτος Λίβιος αποκαλεί τη δίοδο των Μεγάλων Πυλών «στενό αυχένα που χωρίζει τη Θεσσαλία από την Αθαμανία».⁴¹ Η οδός ήταν δύσβατη, αλλά χρησιμοποιούνταν συχνά, επειδή ήταν η πλέον σύντομη.⁴² Στους ελληνιστικούς χρόνους θεωρούνταν οδός κύριας κυκλοφορίας, και συνέδεε τη Θεσσαλία με την Αμβρακία σε τρεις μέρες πεζοπορίας.⁴³ Οι ρωμαϊκές λεγεώνες επέλεγαν συχνά τη δίοδο των Πυλών για να εισβάλλουν στη Θεσσαλία.

Από τις αρχές του 16^{ου} αιώνα, το χωριό άρχισε να αναπτύσσεται ραγδαία με την προσέλευση νέων κατοίκων από ορεινές περιοχές της Ηπείρου και των Αγράφων, κυρίως κτηνοτρόφων. Έτσι, άρχισε να κατοικείται και η απέναντι από το χωριό περιοχή, που χωρίζονταν από το ποτάμι (σημερινή Πύλη). Η αρχική μνημόνευση του νεότερου χωριού (σημερινή Πύλη), γίνεται στις αρχές του 16^{ου} αιώνα με την επωνυμία Πόρτα του Αγίου Νικολάου, ως οικισμούς του χωριού Μεγάλη Πόρτα (σημερινή

³⁸ Π. Χρυσοστόμου, Η., Θεσσαλική θεά Εννοδία ή Φεραία, Πρακτικά 1ου Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Θεσσαλίας, τόμος 1ος, Περιφ. Θεσσαλίας, 2006, σελ. 250).

³⁹ Βασίλειος Κ. Σπανός, ό. π., σ. 470, Βασίλης Γ. Πανάγος, «Πύλη – Τρικάλων, ο τόπος – η ιστορία – οι άνθρωποι», σελ. 21-23 εκδόσεις «Δημιουργία». Καρδίτσα 2016

⁴⁰ Λ. Χατζηαγγελάκης, Η Αθαμανία, διαχρονικό πέρασμα ανθρώπων και ιδεών, (πηγή διαδικτυο) 2012.

⁴¹ T. Livius (monte Cercetio), 32, 14,7· Fr. Stählin (μετ. Γ. Παπασωτηρίου–Αν. Θανοπούλου), *Η αρχαία Θεσσαλία*, εκδ. οίκος Αφών Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη 2002, 224-225.

⁴² Αν. Ορλάνδος, ό. π., σ. 5 Νικόλαος Γεωργιάδης, *Θεσσαλία*, Βόλος 1890, 308· T. Livius, 32, 15,6: «Est iter a Gomphis Ambraciam sicut impeditum ac difficile ita spatio perbreui.

⁴³ Άννα Αβραμέα, *Η Βυζαντινή Θεσσαλία μέχρι του 1204*, Αθήνα 1974, 97.

Πόρτα Παναγιά). Η Πόρτα του Αγίου Νικολάου ή Πόρτα Νικόλα, θα αρχίσει να κατοικείται από περισσότερους ανθρώπους στα μέσα του 18^{ου} αιώνα, όταν το παλιό χωριό Μεγάλη Πόρτα θα γνωρίσει την ερήμωση και οι κάτοικοί θα αναγκαστούν να μετακινηθούν σε άλλους τόπους. Τα αίτια της εγκατάλειψης αποδίδονται στις ληστρικές λεηλασίες από τα τουρκοαλβανικά μπουλούκια και τις επιδημίες της πανώλης που επέφεραν την αραίωση του πληθυσμού. Η Πόρτα του Αγίου Νικολάου (σημερινή Πύλη), θα αρχίσει να αναπτύσσεται δημογραφικά από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα, όταν θα μετονομαστεί σε Πόρτα Παζάρ, λόγω της φημισμένης αγοράς που γίνονταν εκεί.

Εικόνα 18 : Το παζάρι της Πύλης, έτος 1943 – πηγή: Η φωτογραφία προέρχεται από το προσωπικό αρχείο του κ. Β. Μιχαήλ.

Μετά την απελευθέρωση της Θεσσαλίας από τους Τούρκους το 1881 και τη δημιουργία των Δήμων, η Πόρτα-Παζάρ με τον οικισμό Πόρτα-Παναγιά, προσαρτάται στο Δήμο Αιθίων (Β' τάξεως), με έδρα την Τύρνα (Ελάτη) (Φ.Ε.Κ. 126/ 31 Μαρτίου 1883) και εξελίσσεται σε κεφαλοχώρι. Λίγα χρόνια μετά την απελευθέρωση, εγκαταστάθηκαν οι πρώτες δημόσιες υπηρεσίες. Η έδρα υποδιοίκησης της Χωροφυλακής ήταν αρμόδια για τους Δήμους Αιθίων και Πιαλείων και σ' αυτή υπάγονταν 8 σταθμοί της Χωροφυλακής. Λειτουργούσε ακόμη Δημοτικό Σχολείο, Ειρηνοδικείο, Ταχυδρομείο, Δημόσιο Ταμείο και αργότερα Τηλεφωνικό Γραφείο, Δασονομείο, Αποθήκη Μονοπωλίου και έδρα γεωπόνου⁴⁴. Ο λογοτέχνης Χρήστος

⁴⁴Βασίλης Γ. Πανάγος, «Πύλη – Τρικάλων, ο τόπος – η ιστορία – οι άνθρωποι», σ. 15,16 Εκδόσεις « Δημιουργία», Καρδίτσα 2016).

Χριστοβασίλης επισκέφθηκε το 1891 την Πόρτα Παζάρ και την περιγράφει «μία καλοβαλμένη κωμόπολη, που είχε εξήκοντα πέντε πυργοειδείς οικίες»⁴⁵.

Το 1912, με το Βασιλικό Διάταγμα 29.8.1912 (Φ.Ε.Κ. Α 261/1912) ιδρύθηκε η Κοινότητα Πόρτα- Παζάρ, στην οποία υπήχθησαν οι δύο γειτονικές μονές, της Γκούρας και του Δουσίκου. Στις 8 και 9 Ιουνίου 1943, η Πύλη έζησε μία από τις σημαντικότερες στιγμές της εθνικής Αντίστασης. Μία μικρή δύναμη ανταρτών, αποτελούμενη από 200 περίπου άνδρες, κατάφερε να υπερασπιστεί τα στενά της Πόρτας για δύο μέρες, απέναντι σε 3.000 περίπου στρατιώτες της Ιταλικής μεραρχίας «Πινερόλο». Με την υποχώρηση των ανταρτών, οι Ιταλοί στις 9 Ιουνίου 1943 έκαψαν το χωριό σχεδόν ολοσχερώς.

Το 1946, με το Ν.Δ. 107/26.9.1946, η Πύλη ανακηρύχθηκε σε Δήμο. Η ανακήρυξη σε Δήμο έγινε επειδή ο πληθυσμός ξεπερνούσε τις 10.000 ψυχές, μετά την εγκατάσταση εδώ πολλών κατοίκων των ορεινών περιοχών, λόγω του εμφυλίου πολέμου.

4.10. ΤΟ ΥΛΙΚΟ ΑΠΟΤΥΠΩΜΑ ΤΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Η ιστορία άφησε στην πόλη υλικά αποτυπώματα διαφόρων μορφών που ξεκινούν από ίχνη παλαιότερων σταδίων του ιστού της πόλης και τη μνήμη σημαντικών γεγονότων που συνδέονται με συγκεκριμένες τοποθεσίες και φτάνουν σε κατασκευές, κτίρια που διατηρούν κατά πολύ μεγάλο μέρος την μορφή που είχαν σε παλαιότερες ή πολύ παλαιότερες περιόδους⁴⁶. Το μεσοχώρι (η αρχαιότερη πλατεία του χωριού), η εκκλησία του Αγίου Νικολάου, το πέτρινο δημοτικό σχολείο, το σπίτι που χρησιμοποιήθηκε ως αρχηγείο των ανταρτών του ΕΛΑΣ που έγινε διαπραγμάτευση της παράδοσης και υπογράφηκε το πρωτόκολλο συνεργασίας ανάμεσα στο Κοινό Γενικό Στρατηγείο των ανταρτών με την ιταλική Μεραρχία «Πινερόλο», ο οικισμός του «Κακουρίου» με τα αρχοντικά του 19^{ου} αιώνα, είναι παραδείγματα ευδιάκριτων κτισμάτων που μαρτυρούν την ιστορία της πόλης. Ορισμένα από τα κτίσματα αυτά συνιστούν εδραιωμένα “τοπόσημα” της πόλης. Το μοναστήρι της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών και η πέτρινη γέφυρα ανήκουν στην κατηγορία αυτή. Στα λογότυπα, των

⁴⁵Μ. Κλιάφα, Από τον Σεΐφουλάχ ως τον Τσιτσάνη, τ. Α', 1881-1910, εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ (1996), σελ. 107-108.

⁴⁶Κουσιδώνης Χ. (121-132) «Εικόνες, λέξεις και λειτουργία. Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης» στο Α. Δέφνερ, Ν.Καραχάλης *Marketing και Branding Τόπου-Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα*. Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας 2012.

τοπικών φορέων, κυριαρχούν η πέτρινη τοξωτή γέφυρα «Καμάρα» που βρίσκεται ακόμη και στο τυπικό έμβλημα του Δήμου Πύλης.

Στην συνέχεια γίνεται μια μικρή αναφορά, στα υλικά αποτυπώματα της ιστορίας στην πόλη κυρίως όμως, στα χαρακτηρισμένα ιστορικά μνημεία.

ΤΑ ΑΡΧΟΝΤΙΚΑ ΤΟΥ 19^{ου} ΑΙΩΝΑ

Το 1967, η τότε Κοινότητα Πύλης, χαρακτηρίστηκε «ιστορικό διατηρητέο μνημείο και τόπος που παρουσιάζει ιδιαίτερο φυσικό κάλλος, ή είναι ενδιαφέρον από αρχιτεκτονική, ή ιστορική πλευρά (ΦΕΚ 352/Δ/1967). Πράγματι, ένα σημαντικό τμήμα του οικισμού της Πύλης, που βρίσκεται στις παρυφές του Ίταμου και γύρω από την εκκλησία του Αγίου Νικολάου διατηρεί αξιόλογα κτήρια, του 19^{ου} αιώνα και την γραφικότητα των ορεινών οικισμών του περασμένου αιώνα.

Εικόνα 19 : Κατοικίες του 19^{ου} αιώνα- φωτογραφίες προσωπικού αρχείου.

Εικόνα 20 : Κατοικία στην είσοδο του χωριού, χαρακτηρισμένη ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο-ΦΕΚ293/Β/1-4-1999-φωτογραφία προσωπικού αρχείου.

Ο «ΜΥΛΟΣ ΣΤΟ ΜΠΛΗΓΟΡΙ»

Συγκρότημα νερόμυλου και δριστέλας, που σύμφωνα με την "ομολογία" του κώδικα της Ιεράς Μονής Δουσίκου κτίσθηκε το 1665 από τον Ιωάννη Διάκο και εδωρήθη στη Μονή. Σήμερα ανήκει στους κληρονόμους Χρήστου Μπουρνάζου, που έχουν διαμορφώσει τον χώρο του Μύλου ως χώρο αναψυχής. Επιπλέον οι σημερινοί ιδιοκτήτες, επισκεύασαν και έθεσαν σε λειτουργία τα μηχανήματα του Νερόμυλου, και «επιδεικνύουν» την λειτουργία τους, σε μαθητές σχολείων στα πλαίσια περιβαλλοντικών και βιωματικών επισκέψεων

Εικόνα 21 : Ο «Μύλος στο Μπληγόρι», φωτογραφία προσωπικού αρχείου. Με το ΦΕΚ 475/Β/24-6-1994, ο μύλος χαρακτηρίστηκε ιστορικό διατηρητέο μνημείο.

Η ΒΛΑΧΟΣΤΡΑΤΑ

Η «Βλαχόστρατα», ήταν το μονοπάτι που ακολουθούσαν οι Βλάχοι για να μεταβούν από το θεσσαλικό κάμπο όπου περνούσαν το χειμώνα με τα ζώα τους, στα χωριά του Ασπροποτάμου. Ξεκινούσε από την Πόρτα-Παναγιά και διέτρεχε τα ορεινά χωριά και τους βοσκοτόπους της Νότιας Πίνδου. Τμήματα της, έχουν αποκατασταθεί.

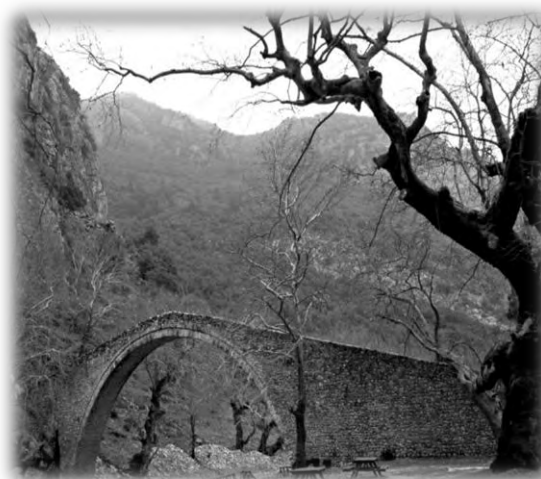

Εικόνα 22 : Η βλαχόστρατα, φωτογραφία προσωπικού αρχείου.

Η ΓΕΦΥΡΑ «ΚΑΜΑΡΑ».

Η πέτρινη τοξωτή γέφυρα «Καμάρα», αποτελεί σημαντικό μνημείο, όχι μόνο για τον θεσσαλικό αλλά και για τον ευρύτερο ελληνικό και βαλκανικό χώρο, λόγω της εντυπωσιακής της μορφής και ευστάθειας. «Κτίστηκε» το 1514 από τον Μητροπολίτη Λαρίσης Βησσαρίωνα.. Με την ΥΑ 10977/16-5-1967 - ΦΕΚ 352/Β/31-5-1967, χαρακτηρίστηκε αρχαίο μνημείο

Εικόνα 23: πηγή <https://ssl.panoramio.com>, ανακτήθηκε την 2-6-2016.

ΤΑ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΑ ΜΝΗΜΕΙΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ.

Ο ναός της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών: Είναι χτισμένος, δίπλα στον Πορταϊκό ποταμό, σε κρηπίδα παλαιότερου πρωτοχριστιανικού ναού, ο οποίος με την σειρά του θεμελιώθηκε σε ερείπια αρχαίου ιερού. Ο ναός έγινε μετόχι της Μονής Δουσίκου το 1843. Χαρακτηρίστηκε αρχαίο μνημείο με το Βασιλικό Διάταγμα - ΦΕΚ 68/Α/26-4-1921.

Εικόνα 24 : Ο ναός της Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών
πηγή: <https://ssl.panoramio.com> - ανακτήθηκε την 2-6-2016

Η μονή του Σωτήρος των Μεγάλων Πυλών (Δουσίκου): Η αρχαιότερη μνημόνευσή του, γίνεται το 1393 στο σιγίλιο του πατριάρχη Αντωνίου Δ'. Πιθανώς ιδρύθηκε στην περίοδο της Σερβοκρατίας, περίπου στα μέσα του 14^{ου} αιώνα. Στην μονή του Σωτήρος ενσωματώθηκε μεταξύ του 1381 και 1393 το μοναστήρι της Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών. Με την πνευματική σύνδεσή τους, περιήλθαν στην μονή του Σωτήρος τα περιουσιακά στοιχεία και η πλούσια βιβλιοθήκη της μονής της Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών. Ακόμη και η ονομασία Μεγάλες Πύλες, ενσωματώθηκαν στην μονή του Δουσίκου, γεγονός που φανερώνει την ιδιαίτερη σχέση που διατηρούσε αυτή με το μοναστήρι της Πόρτα-Παναγιάς.

Η μονή Δουσίκου κατατάσσονταν στα μεγαλύτερα και πλουσιότερα μοναστήρια του ελλαδικού χώρου, με τεράστια ακίνητη περιουσία στην Θεσσαλία και την Ήπειρο. Είχε ακόμη, δύο πλούσια μοναστηριακά μετόχια με κτήματα στην Βλαχία (περιοχή της Ρουμανίας), τα μετόχια του Νουτζέτου και του Μπάνου που αφιερώθηκαν από τους ηγεμόνες Ράδουλο και Στέφανο, το 1592 και το 1593 αντίστοιχα.. Τα μετόχια του Νουτζέτου και του Μπάνου θα περάσουν το 1823 στην κυριαρχία του ρουμανικού

κράτους. Η Μονή δεν αποτελεί απλώς τόπο θρησκευτικού προσκυνήματος. Σήμερα, στη βιβλιοθήκη της Μονής φυλάγονται εκατόν είκοσι τρία (123) σπάνια χειρόγραφα και ένα πολύ καλά διατηρημένο οθωμανικό αρχείο στο οποίο έχουν καταμετρηθεί 1740 έγγραφα. Στο σκευοφυλάκιο της Μονής, φυλάσσονται ανεκτίμητης αξίας κειμήλια όπως: η αρχέτυπη κτητορική διαθήκη του Αγίου Βησσαρίωνα, τεμάχιο από το Τίμιο Ξύλο, η γνησιότητα του οποίου βεβαιώνεται από το Πατριαρχείο, το φαιλόνιο, η Μητροπολιτική ράβδος, τα ιερά άμφια, η Τίμια Κάρα και η Αγία Σιαγόνα του Αγίου Βησσαρίωνα..

Εικόνα 25 : Η Ιερά Μονή Δουσίκου πηγή: <http://www.diakonima.gr>. ανακτήθηκε την 14-4-2016.

Η Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Γκούρας: Είναι γυναικεία, κτισμένη πάνω από την Πύλη στο όρος Ίταμος και σε υψόμετρο 640μ. Απέχει από την Πύλη 4 χλμ. Ιδρύθηκε το 1743 σύμφωνα με μαρμάρινη πλάκα που προέρχεται από το παλιό καθολικό.

Εικόνα 26 : Η Ιερά Μονή Κοιμήσεως Θεοτόκου Γκούρας πηγή: <http://www.diakonima.gr>. ανακτήθηκε την 14-4-2016.

4.11. ΤΟ ΦΥΣΙΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Η πόλη είναι κτισμένη ανάμεσα σε δύο δασωμένα βουνά, τον Ίταμο και τον Κόζιακα και χωρίζεται σε δύο οικισμούς, από τον Πορταϊκό ποταμό και διαθέτει εξαιρετικά διατηρημένο φυσικό περιβάλλον, που εντάσσεται σε μια σειρά από κατηγορίες προστατευμένων περιοχών. (περιοχή NATURA GR1440006 & GR 1440002, Τοπίο ΤΙΦΚ, Εθνικός Δρυμός Πίνδου ΦΕΚ 120/Α/1966, Καταφύγιο Άγριας Ζωής ΦΕΚ 527/Β/1992).

Εικόνα 27 : Το φαράγγι του Πορταϊκού ποταμού, αρχείο: Α. Παπαδόπουλου

Το ορεινό περιβάλλον της, παρουσιάζει σημαντικό οικολογικό ενδιαφέρον με αξιόλογη ποικιλία φυλλοβόλων δέντρων (κυρίως δρυών), αλλά και κωνοφόρων, ποσοστό των οποίων φαίνεται ότι προέρχεται από τεχνητές φυτεύσεις.

Επίσης χαρακτηρίζεται από έντονο γεωλογικό ανάγλυφο στο οποίο συνεισφέρει ιδιαίτερα το προσκείμενο φαράγγι που οφείλεται στη δράση του Πορταϊκού ποταμού.

Εικόνα 28 : Το φαράγγι του Πορταϊκού ποταμού, αρχείο Δήμου Πύλης

4.12. Η ΧΩΡΙΚΗ ΑΝΑΦΟΡΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ένα σημαντικό ζήτημα που διαπερνά το ζήτημα της εικόνας ή της ταυτότητας μιας πόλης είναι αυτό της αναφοράς της πόλης στον πραγματικό χώρο. Ακόμα και στην περίπτωση μιας πόλης που είναι γνωστή για ένα και μόνο κτίριο (Bilbao-μουσείο Guggenheim), όταν ο θεατής της φωτογραφίας του κτιρίου αρχίσει να βλέπει τον εαυτό του σαν δυνητικό επισκέπτη, ενδιαφέρεται και για τον ευρύτερο χώρο ή άλλες χωρικές αναφορές της πόλης⁴⁷.

Στον παρακάτω χάρτη, απεικονίζονται οι σημαντικές χωρικές αναφορές της Πύλης: τα Μετέωρα, η Πόλη των Τρικάλων, οι ορεινοί προορισμοί της Νότιας Πίνδου.

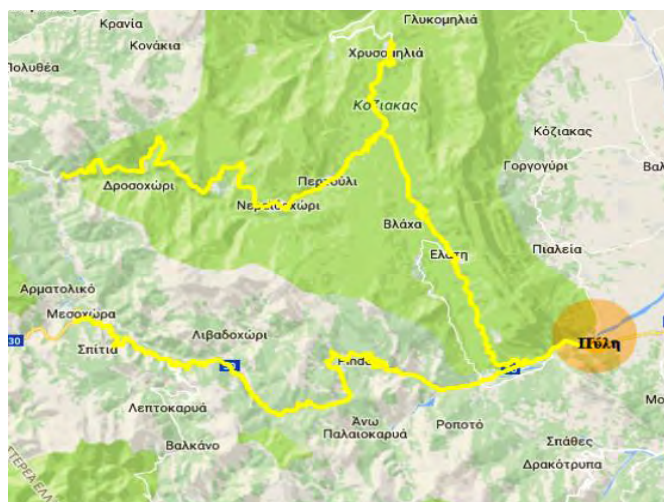
Εικόνα 29 : Χωρικές αναφορές της Πύλης-ίδια επεξεργασία.

Τα Μετέωρα, απέχουν από την Πύλη 36 χιλιόμετρα. Η περιοχή Καλαμπάκας-Μετεώρων, παρουσιάζει εδώ και χρόνια, λόγω των πολύ σημαντικών τουριστικών πόρων, μια υψηλή τουριστική ανάπτυξη. Επίσης η περιοχή της Καλαμπάκας εμφανίζει τη μεγαλύτερη συγκέντρωση καταλυμάτων στον Νομό Τρικάλων και καλύπτει το 5% της προσφοράς κλινών σε επίπεδο Περιφέρειας Θεσσαλίας, με μέσο μέγεθος καταλυμάτων σημαντικά μεγαλύτερο από το μέσο περιφερειακό όρο, κατέχοντας ταυτόχρονα την έβδομη θέση όσον αφορά το δείκτη «Μέσο Μέγεθος Ξενοδοχειακών Καταλυμάτων» (πηγή: Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας.).

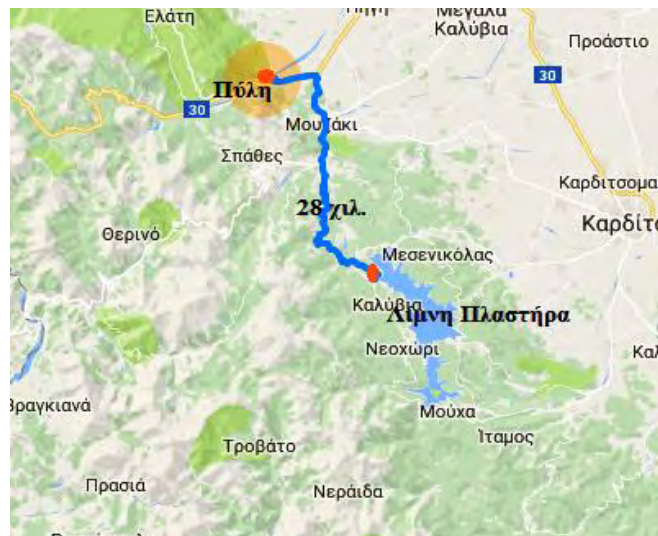
⁴⁷ Κουσιδώνης Χ. (125-127) «Εικόνες, λέξεις και λειτουργία. Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης» στο Α. Δέφνερ, Ν.Καραχάλης *Marketing και Branding Τόπου-Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα*.

Η πόλη των Τρικάλων, απέχει από την Πύλη 18 χιλιόμετρα. Η πόλη των Τρικάλων, δέχεται σημαντικό αριθμό επισκεπτών σ' όλη σχεδόν την διάρκεια του χρόνου. Οι ξενοδοχειακές μονάδες της πόλης, διαθέτουν 315 δωμάτια με 570 κλίνες και αποτελούν το 4,32% των συνολικών τουριστικών καταλυμάτων του Νομού Τρικάλων (πηγή: Ε.Ο.Τ., Κέντρο Τουριστικών Υπηρεσιών ΚΕΝ.Α.ΚΑ.Π. Α.Ε.). Τα τελευταία έξι χρόνια η επιτυχής διοργάνωση του χριστουγεννιάτικου θεματικού πάρκου «Μύλος των ξωτικών», έχει αυξήσει θεαματικά τους επισκέπτες των Τρικάλων. Στην ιστοσελίδα του θεματικού πάρκου «Μύλος των ξωτικών», αναφέρεται ότι στα πέντε χρόνια διοργάνωσης του θεσμού, επισκέφτηκαν τον χώρο 3,5 εκατομμύρια επισκέπτες, έγιναν 100 τηλεοπτικές συνδέσεις, 800 αφιερώματα, εκδηλώσεις κεντρικής σκηνης και σημειώθηκαν 1,5 εκατομμύρια επισκέψεις στο επίσημο website . Το 2016, η πόλη των Τρικάλων, βραβεύτηκε από την Tourism Awards, ως ο καλύτερος προορισμός για οικογένειες εντός συνόρων.

Οι ορεινοί προορισμοί της Νότιας Πίνδου: Η Πύλη, αποτελεί την «είσοδο» προς τους τουριστικούς, χειμερινούς κυρίως προορισμούς, της νότιας Πίνδου και απέχει μόλις 15 χιλιόμετρα από την Ελάτη, και 18 από το χιονοδρομικό κέντρο του Περτουλίου. Η Νότια Πίνδος (αποτελεί τμήμα του Δήμου Πύλης), διαθέτει πλούσιους φυσικούς και πολιτιστικούς πόρους και συνιστά τον δεύτερο πόλο τουριστικής ανάπτυξης του Νομού Τρικάλων μετά τα Μετέωρα και την δεύτερη μεγαλύτερη συγκέντρωση τουριστικών καταλυμάτων του Νομού, μετά την Καλαμπάκα.

Η περιοχή της Λίμνης Πλαστήρα είναι σημαντικός τουριστικός προορισμός της Θεσσαλίας, με σημαντικούς φυσικούς αλλά και πολιτιστικούς πόρους (βυζαντινές και μεταβυζαντινές εκκλησίες και μοναστήρια και κάποιες εναπομείνασες κατοικίες ως μνημεία παραδοσιακής αρχιτεκτονικής).

4.13. Η ΠΟΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΟΙΚΙΣΤΙΚΟΥ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Η ποιότητα του οικιστικού περιβάλλοντος, εκτός από την καθατή αξία που έχει, θεωρείται σημαντική και από την άποψη προσέλκυσης επισκεπτών ή δυνητικών νέων κατοίκων ή επιχειρηματιών.

Η πόλη, όπως ήδη αναφέρθηκε, χωρίζεται από τον Πορταϊκό ποταμό σε δύο οικισμούς. Τον οικισμό της Πύλης και τον οικισμό της Πόρτα-Παναγιάς. Οι δύο οικισμοί, χαρακτηρίστηκαν (ΦΕΚ 352/Δ/1967), *ιστορικά διατηρητέα μνημεία και τόποι που παρουσιάζουν ιδιαίτερο φυσικό κάλλος, ή είναι ενδιαφέροντες από αρχιτεκτονική, ή ιστορική πλευρά*. Επιπλέον ο Ναός είχε χαρακτηριστεί μνημείο με το ΦΕΚ 68/Α'26-4-1921. Στην πραγματικότητα δεν παρουσιάζουν σε όλη την έκτασή τους, μια ιδιαίτερα ελκυστική εικόνα και κυρίως ο οικισμός της Πύλης.

Ο οικισμός της Πύλης: Το δυτικό τμήμα του, βρίσκεται στις παρυφές του όρους Ίταμος και σύμφωνα με ιστορικές πηγές αποτελεί τον αρχικό οικισμό. Τα οικοδομικά τετράγωνα είναι πυκνοδομημένα, μικρά και ακανόνιστα, χωρίς συγκεκριμένη τυπολογία και χωρίζονται από μικρά δρομάκια που διακλαδίζονται ώστε να εξυπηρετούν τις κατοικίες. Τα οικόπεδα σπανιότατα είναι ορθογωνικά, είτε λόγω της

μορφολογίας του εδάφους , είτε λόγω της διατήρησης των παλαιών ιδιοκτησιών. Τα κτήρια έχουν πρόσωπο στα στενά δρομάκια και αρκετές φορές μικρές αυλές και προκήπια, είναι μονώροφα, διώροφα ή τριώροφα και η χρήση τους περιορίζεται αποκλειστικά στην κατοικία. Υπάρχουν αρκετά αξιόλογα πέτρινα κτίσματα που χρονολογούνται από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα. Οι δρόμοι είναι στενοί και ανηφορικοί. Το πλάτος τους δεν επιτρέπει την κίνηση οχημάτων. Ένα μεγάλο τμήμα του εσωτερικού οδικού δικτύου έχει πεζοδρομηθεί, ενώ το υπόλοιπο είναι τσιμεντοστρωμένο.

Εικόνα 30 : Άποψη του δυτικού τμήματος της πόλης, που βρίσκεται στους πρόποδες του Ίταμου-φωτογραφία προσωπικού αρχείου.

Το κεντρικό τμήμα της πόλης, που βρίσκεται ένθεν και κοίθεν της Εθνικής Οδού Τρικάλων-Άρτας, είναι πολύ σημαντικό για τον οικισμό, γιατί αποτελεί την εικόνα της πόλης για τους διερχόμενους επισκέπτες προς τους ορεινούς τουριστικούς προορισμούς. Επίσης αποτελεί το εμπορικό και διοικητικό κέντρο της πόλης.

Εικόνα 31 : Κεντρικό τμήμα της Πύλης, φωτογραφία προσωπικού αρχείου.

Σ' αυτό, επικράτησε η λογική της ταχύρρυθμης επέκτασης του χωροταξικού σχεδιασμού, βασισμένη στην εντατική και ανεξέλεγκτη εκμετάλλευση του χώρου. Αυτό το κομμάτι της πόλης, χαρακτηρίζεται από σχετική οικιστική αναρχία,

ετερόκλητες χρήσεις, απρόσωπη αρχιτεκτονική κτιρίων και σε καμιά περίπτωση δεν προϋδεάζει θετικά τον διερχόμενο επισκέπτη, για τον πολιτισμικό πλούτο της πόλης. Ο οικισμός της Πόρτας Παναγιάς είναι χτισμένος με πέτρινα σπίτια και λιθόστρωτα καλντερίμια, δείγματα λαϊκής αρχιτεκτονικής και διατηρεί την αυθεντικότητα και την γραφικότητα του.

Εικόνα 32 : Ο οικισμός της Πόρτας Παναγιάς - φωτογραφία προσωπικού αρχείου.

4.14. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Πύλη έχει αρκετά δυνατά σημεία: Είναι μια πόλη που προσφέρει στους δημότες της, ποιότητα ζωής, καθαρό περιβάλλον, ελεύθερο χρόνο και την αίσθηση της ταυτότητας. Επίσης διαθέτει εξαιρετικά διατηρημένο φυσικό περιβάλλον, σημαντική άυλη και υλική πολιτιστική κληρονομία με υλικό αποτύπωμα στον χώρο της, κομβική θέση που της δίνει το πλεονέκτημα της υποδοχής σημαντικού αριθμού ημερήσιων διερχόμενων επισκεπτών, γεινίαση με καθιερωμένους τουριστικούς προορισμούς και ικανοποιητικό αριθμό ξενοδοχειακών μονάδων υψηλών απαιτήσεων.

Όμως και πολλά αδύνατα σημεία: αρνητικό δημογραφικό προφίλ (υψηλούς δείκτες γήρανσης και εξάρτησης), αδυναμία απορρόφησης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, περιορισμένη ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού, αδυναμία έγκαιρης προσαρμογής στην σύγχρονη αγορά. Επίσης είναι μια πόλη που αγνοεί τον σχεδιασμό. Δεν έχει ποτέ ακολουθήσει αναπτυξιακά σχέδια τα οποία να επεξεργάζονται τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της και να προτείνουν μια συγκεκριμένη στρατηγική και φυσικά τις απορρέουσες πολιτικές για την ανάπτυξή της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Το προτεινόμενο όραμα, οι στόχοι και η πολιτική και πολιτιστική σημασία του οράματος.

5. ΤΟ ΠΡΟΤΕΙΝΟΜΕΝΟ ΟΡΑΜΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΥΛΗ.

5.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το δεύτερο στάδιο ενός σχεδίου Μάρκετινγκ του Τόπου, είναι η διερεύνηση του ερωτήματος: πώς θέλουμε να γίνει η πόλη, ποιο είναι όραμα; ποιοι οι στόχοι; και πώς θα φταστούμε σ' αυτούς;

Το όραμα της πόλης σχετίζεται με το μέλλον της. Έτσι είναι πολύ κρίσιμο να δοθεί απάντηση στο ερώτημα: "Πώς θέλουν οι επιχειρήσεις και οι κάτοικοι μιας πόλης, να είναι η πόλη τους μελλοντικά;" (Kotler κ.ά., 1999). Ο προσδιορισμός του οράματος αποτελεί κεντρικό σημείο στην ανάπτυξη ενός Στρατηγικού Σχεδίου Μάρκετινγκ. Είναι πολύ σημαντική ως φάση από την στιγμή που οι δημόσιες αρχές από την μια πλευρά και οι ιδιωτικοί φορείς από την άλλη συνεργάζονται προκειμένου να ορισθούν οι στόχοι και τα κίνητρα ανάπτυξης, τα οποία σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι ταυτόσημα μεταξύ του δημόσιου τομέα και των ιδιωτών (Ashworth και Voogd, 1990).

5.2. ΤΟ ΟΡΑΜΑ

Η πόλη της Πύλης, με την πρώτη ματιά, δεν φαίνεται να έχει μια ισχυρή ταυτότητα αρκετά θελκτική για τους δυνητικούς επισκέπτες και δεν προσελκύει δυνητικούς επιχειρηματίες - επενδυτές. Η δημογραφική της συρρίκνωση κατά την τελευταία εικοσαετία επίσης δείχνει ότι η πόλη δεν είναι σε θέση να κρατήσει τους κατοίκους της, πόσο μάλλον να προσελκύσει νέους κατοίκους. Ο Kotler όμως υποστηρίζει, πώς «οι τόποι είναι προϊόντα των οποίων οι ταυτότητες και οι αξίες πρέπει να σχεδιάζονται και να διατίθενται στο εμπόριο ως προϊόντα» (Kotler, 1999).

Μελετώντας την ιστορία της πόλης και αποκαλύπτοντας τις καλά κρυμμένες ιδιαίτερες γωνίες της, διαπιστώνει κανείς ότι τελικά η πόλη έχει ταυτότητα και πολύ ισχυρές αξίες, απλώς είναι μια ταυτότητα που την καλύπτει μια «κακή» εικόνα, ένας σχεδιασμός και μια εξελικτική πορεία που δεν σεβάστηκε την ιστορία της.

Το προτεινόμενο λοιπόν «Όραμα», δεν είναι ο σχεδιασμός μιας νέας ταυτότητας είναι η αποκάλυψη της «κρυμμένης» ταυτότητας, η ενίσχυση της ελκυστικότητας της και η «επικοινωνία» της σε ανθρώπους που αναζητούν όχι απλώς τουριστικούς προορισμούς με προϊόντα ή υπηρεσίες, όπως ξενοδοχεία,

εστιατόρια αξιοθέατα, αλλά εξαιρετικά συναισθηματικά βιώματα⁴⁸, εμπειρίες, σε επίπεδα που θα υπερβαίνουν τις αναμενόμενες προσδοκίες τους⁴⁹.

Η Πύλη δεν είναι ένας ασήμαντος τόπος, μια αδιάφορη επαρχιακή πόλη στην άκρη του Θεσσαλικού κάμπου. Είναι μια πόλη που κουβαλά μοναδικά στοιχεία άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς, με ορατό το αποτύπωμα της ιστορίας. Μια πόλη που κτίστηκε στην είσοδο μιας πανάρχαιας οδικής διάβασης που ένωνε τον αρχαίο δυτικό κόσμο με τον χώρο του Αιγαίου και κατείχε πρωταγωνιστικό ρόλο σ' όλες τις ιστορικές περιόδους.

Είναι ο τόπος, που ο ηγεμόνας της Μεγάλης Βλαχίας, Σεβαστοκράτορας Ιωάννης Α' Άγγελος Δούκας Κομνηνός, επέλεξε να κτίσει, με τα υλικά του αρχαίου ναού της Αθηνάς ή της Εννοδίας, το μοναστήρι της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών», προκειμένου στο εσωτερικό του να «φυλάξει» τις άγιες πέτρες, την επίγεια κατοικία της Παναγίας, και να αποτραβηχτεί τα τελευταία χρόνια της ζωής του, ως «φύλακας» του ιερού θησαυρού.

Είναι μια πόλη, που μπορεί να δώσει στους ανθρώπους την εμπειρία να βαδίσουν στην αρχαία Αμβρακία Οδό και να περιηγηθούν στον παραποτάμιο Βυζαντινό οικισμό της Πόρτα-Παναγιάς, στο Castello di Fiume, το «Οχυρό του Ποταμού», που αναφέρουν ο Teramano και ο Mantovano, το 1472, στο γραπτό τους κείμενο με τίτλο «Translatio miraculosa» (η θαυματουργική μετατόπιση).

Να δούνε με τα μάτια τους το αινιγματικό μοναστήρι της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών», τόπο λατρείας από τα πανάρχαια χρόνια.

Να ξεχωρίσουν τα τμήματα του αρχαίου ναού της Εννοδίας, ενσωματωμένα στο μοναστήρι της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών» ή απλά ακουμπισμένα στην αυλή του μοναστηριού.

Να «νιώσουν» την παρουσία του κτήτορα της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών», Σεβαστοκράτορα Ιωάννη Α' Άγγελος Δούκας Κομνηνός, στην σπάνια τοιχογραφία του 13ου αιώνα, που απεικονίζει τον Βυζαντινό Σεβαστοκράτορα να «οδηγείται» από τον άγγελο στην Παναγία και να προσκυνήσουν τον τάφο του Σεβαστοκράτορα.

Να αντικρύσουν την illuminating⁵⁰ επιγραφή *Εκ βάθρων σώον, πάναγνε, στόμεν δόμον, πόνυμα ιερόν*, της εισόδου του μοναστηριού, που με μεσαιωνικά ελληνικά

⁴⁸ Μπαρμπούτης, 2005 Gnoth κ.ά., 2006: 255-65,

⁴⁹ Μπαρμπούτης, 2005.

γράμματα χαραγμένα αντίστροφα, από τα δεξιά προς τα αριστερά, αποκαλύπτουν το βαθύ ιστορικό μυστήριο στους μυημένους: ότι εδώ «φυλάχθηκαν» τα ιερά κειμήλια.

Μια πρόταση για την περιγραφή του οράματος με μια φράση είναι η παρακάτω:

«Η Πύλη από ιερός τόπος να γίνει Ιερός Προορισμός»

Η αλλιώς, το όραμα είναι να προβάλλουμε τα πολιτισμικά χαρακτηριστικά της Πύλης, να τονίσουμε τις μοναδικές πτυχές τους να τα μετουσιώσουμε σε εικόνες και να επικοινωνήσουμε τις εικόνες αυτές σε ένα κοινό που αποζητά προορισμούς που προκαλούν εξαιρετικά συναισθηματικά βιώματα και εμπειρίες .

Στα πλαίσια της παρούσας εργασίας παρουσιάστηκε μια πρόταση για το όραμα και την νέα ταυτότητα της πόλης, Για να αποτελέσει όμως το όραμα, την βάση ενός σχεδίου branding, οφείλει να προκύψει από την επιθυμία των κατοίκων και των επιχειρήσεων για το πώς θέλουν, να είναι η πόλη τους μελλοντικά» (Kotler κ.α 1999:107,276). Αυτό το κρίσιμο ερώτημα, αποτελεί κατά κάποιο τρόπο παράγοντα «κλειδί» για την σύνταξη ενός κατάλληλου οράματος για την πόλη. Όμως, για να ορισθεί θα πρέπει να υπάρχει απόλυτη συνεργασία μεταξύ των άμεσα εμπλεκόμενων δημόσιων και ιδιωτικών φορέων μίας πόλης έτσι ώστε να ορισθούν οι στόχοι και τα κίνητρα ανάπτυξης, τα οποία θα πρέπει να σχεδιάζονται με βάση τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της (Μεταξάς 2005:68).

5.3. ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΩΝ ΣΤΟΧΩΝ

Οι κύριοι στόχοι του οράματος:

- ❖ Η αύξηση της ανταγωνιστικότητας της πόλης, με αποτέλεσμα τη θετική επίπτωση στις επενδύσεις, στους κατοίκους, στους επισκέπτες και στα τρέχοντα συμβάντα στη πόλη.
- ❖ -Υψηλότερες αποδόσεις σε επενδύσεις σε ακίνητα, στις υποδομές και στις διάφορες εκδηλώσεις της πόλης.
- ❖ -Συνεκτική ανάπτυξη της πόλης, καθώς οι φυσικές, οι κοινωνικές, οι οικονομικές και πολιτιστικές πτυχές συνδυάζονται για να προσφέρουν αυτά που υπόσχεται η επωνυμία της πόλης.

⁵⁰ .Giuseppe Santarelli – IL MESSAGGIO DELLA SANTA CASA – LORETO, σελ. 89 Τεύχος. 5 Μάιος 2016.

- ❖ -Μεγάλη δόση υπερηφάνειας για την πόλη, αφού οι κάτοικοι, οι επιχειρήσεις και τα θεσμικά όργανα αντιμετωπίζουν μια νέα αίσθηση του σκοπού και της κατεύθυνσης.

5.4. Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΕΝΙΣΧΥΣΗΣ ΤΗΣ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ

Το city –branding και επομένως η ταυτότητα ενός τόπου, συνδέεται με μια συνθήκη προώθησης της περιγητικής κίνησης του τόπου και την ενίσχυση των επενδύσεων, δηλαδή με καθαρά οικονομικούς στόχους.

Αυτό που συνήθως, λαμβάνεται λιγότερο υπόψη, είναι η σημασία που έχει η ενίσχυση της ταυτότητας μιας περιοχής για την πολιτική συγκρότηση της αντίληψης των κατοίκων, για τον εαυτό τους και την κοινωνία που ζουν.

Εν προκειμένω, το παράδειγμα της Πύλης, αποδεικνύει ότι περιοχές της Ελλάδας που έχουν τελείως ξεχαστεί και είναι άγνωστες στον Ελληνικό πληθυσμό και για τις οποίες, οι ίδιοι οι κάτοικοί της έχουν μια εξαιρετική μειωμένη αντίληψη της σημασίας τους, στην πραγματικότητα είναι τόποι εξαιρετικά σημαντικοί.

Το παράδειγμα της Πύλης, αποδεικνύει όχι απλώς την υψηλή πολιτιστική σημασία που είχε η Πύλη και η ευρύτερη περιοχή σε παλιότερους χρόνους, ***αλλά και τον τρόπο με τον οποίο, ο πολιτισμός των Βυζαντινών χρόνων, συνάπτεται με τον δυτικό πολιτισμό και του προσφέρει στοιχεία καταστατικά για τη συγκρότηση της Ιταλικής Αναγέννησης. Την ενίσχυση αυτής της αντίληψης για τους κατοίκους της Πύλης και της ευρύτερης περιοχής έχουμε πολιτιστική και ΠΟΛΙΤΙΚΗ υποχρέωση να την προτείνουμε.***

Έχουμε υποχρέωση να την προτείνουμε επίσης γενικότερα στους Έλληνες επισκέπτες όχι μόνο για τουριστικούς λόγους, αλλά για την ενίσχυση της πολιτιστικής και ιστορικής τους συνείδησης.

Αυτήν την ουσιαστικότερη πολιτιστική και πολιτική διάσταση, συνήθως μέσα στην εξαιρετικά περιορισμένη και ακρωτηριασμένη αντίληψη του μάρκετινγκ, των τεχνικών του και της σημασίας τους, δεν το λαμβάνουμε σοβαρά υπόψη. Αλλά εδώ, η Πύλη, αποτελεί εξαιρετικά ισχυρό παράδειγμα για τον τρόπο με τον οποίο η ενίσχυση της ταυτότητας της περιοχής διαφεύγει από την περιορισμένη συνθήκη της εμπορικής προώθησης του branding και καθίσταται πολιτικά κεντρική.

Χωρίς αυτήν την συνθήκη, δεν θα υπήρχαν θαύματα της αρχιτεκτονικής και του σχεδιασμού όπως ο Παρθενώνας η Αγία Σοφία ή ο καθεδρικός ναός Σάντα Μαρία ντελ Φιόρε της Φλωρεντίας και άλλα ανάλογα εξαιρετικά μνημεία που αποτέλεσαν κεντρική προσπάθεια συγκρότησης πολιτικής και πολιτιστικής ταυτότητας των κοινωνιών.

5.5. Η ΣΥΝΕΠΗΣ ΥΠΟΣΤΗΡΙΞΗ ΤΟΥ ΟΡΑΜΑΤΟΣ

Το όραμα από μόνο του δεν επαρκεί, ώστε η πόλη να αλλάξει την εικόνα της. Το όραμα για να μετουσιωθεί σε ταυτότητα χρειάζεται μια «συνεπή» υποστήριξη, σχέδιο, χρηματοδότηση, χρόνο, συνέπεια, συνέχεια.

Παράδειγμα απόλυτης μετουσίωσης του οράματος σε εικόνα, είναι το Χωριό του Αϊ- Βασίλη στο Ροβανιέμι: Αν κάποιος θέλει να ζήσει την απόλυτη μαγεία των Χριστουγέννων, δηλαδή να «επισκεφθεί τον αυθεντικό Αϊ Βασίλη», το μόνο που έχει να κάνει είναι να πάει στο Ροβανιέμι, στη Φινλανδία.

Το «χωριό του Αϊ Βασίλη» στο Ροβανιέμι, πρωτεύουσα της Λαπωνίας, απέχει μόλις οκτώ χιλιόμετρα από το κέντρο της κομόπολης και ουσιαστικά είναι ένα εμπορικό κέντρο με ξύλινα σπιτάκια που στεγάζουν διάφορα καταστήματα. Η τουριστική αξιοποίηση του χωριού ξεκίνησε τη δεκαετία του '50, όταν η Anna Eleanor Roosevelt, στα πλαίσια διανομής ανθρωπιστικής βοήθειας μετά τον πόλεμο και καθώς η πόλη υπήρξε το θέατρο σκληρών μαχών κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, έβαλε τον εν λόγω απομακρυσμένο και ασήμαντο προορισμό στον τουριστικό χάρτη.

Ωστόσο οι σπόροι για την τουριστική του ανάδειξη ως το «χωριό του Αϊ Βασίλη» και συνάμα την εμπορευματοποίηση των Χριστουγέννων, μπήκαν αρκετά πιο πριν και συγκεκριμένα το 1866, όταν μία φωτογραφία στο περιοδικό Harpers τοποθέτησε το σπίτι του Αγίου κάπου στον «Βόρειο Πόλο». Αρκετά αργότερα, το 1927, ένας Φιλανδός ραδιοφωνικός παραγωγός, ο Rotio Markus, ισχυρίστηκε ότι ανακαλύφθηκε το εργαστήριο του Αγίου στο Korvatunturi, στην Λαπωνία, παγιώνοντας την πεποίθηση, τουλάχιστον στην Φινλανδία, ότι ο Αϊ Βασίλης έζησε στην Λαπωνία.

Ωστόσο υπήρχε ένα πρόβλημα, καθώς το απόμακρο Korvatunturi, κοντά στα σύνορα με τη Ρωσία, δεν θα ήταν ένας ιδιαίτερα ελκυστικός προορισμός, οπότε, ύστερα από ώριμη σκέψη, επιλέχθηκε το Ροβανιέμι. Ο λόγος ήταν πολύ απλός και μάλλον πεζός καθώς λόγω της τοποθέτησής του πάνω στο Αρκτικό Κύκλο, πολλοί τουρίστες ήδη σταματούσαν για να τραβήξουν μία φωτογραφία με φόντο την πινακίδα που ανέγραφε «Αρκτικός Κύκλος».

Μόλις τη δεκαετία του '80 το Υπουργείο Τουρισμού της Φινλανδίας, σε μια προσπάθεια να τονώσει τα έσοδα από τον τουρισμό, αποφασίζει να προωθήσει το Ροβανιέμι ως το «επίσημο χωριό του Αϊ Βασίλη», το οποίο εγκαινιάζεται επίσημα το 1985. Μάλιστα τότε ο κυβερνήτης της επαρχίας ανακήρυξε τη Λαπωνία ως «Santa Claus Land», προκαλώντας την έντονη δυσφορία των υπόλοιπων διεκδικητών, της Σουηδίας, της Αλάσκας, της Νορβηγίας.

Φυσικά δεν έχει καμία σημασία ότι ο αυθεντικός Άγιος Νικόλαος, γόνος εύπορης οικογένειας που ακολούθησε τη συμβουλή του Ιησού και μοίρασε όλη την περιουσία του στους φτωχούς, ο οποίος στους αιώνες που ακολούθησαν έγινε ο γνωστός σε όλους μας Αη Βασίλης, γεννήθηκε στα Πάταρα της Λυκίας το 270 μ.Χ., δεκάδες χιλιάδες χιλιόμετρα μακριά από το Ροβανιέμι.

Όσον αφορά την εικόνα του Αϊ Βασίλη, σύμφωνα με τον μύθο (και την επίσημη ιστοσελίδα της Coca-Cola) είναι δημιούργημα του διάσημου αναγλυκτικού, αν και υπάρχουν μαρτυρίες ότι διέθετε ορισμένα από αυτά τα χαρακτηριστικά πριν την γνωστή διαφήμιση του 1931. Συγκεκριμένα ήδη από τις αρχές του 19ου αιώνα ο Santa Claus είχε κόκκινη στολή, λευκή γενειάδα και ήταν ευτραφής.

Εν κατακλείδι, ένα «παραμύθι» και μία πινακίδα, χάρη στην σωστή οργάνωση και το αποτελεσματικό μάρκετινγκ, κατάφερε να βάλει στον τουριστικό χάρτη το Ροβανιέμι, έναν μέχρι πρότινος ασήμαντο προορισμό⁵¹.

⁵¹ Πρωτοπαπαδάκης Ι. *Πώς μία πινακίδα οριοθέτησε το Χωριό του Αη Βασίλη στο Ροβανιέμι*, άρθρο, ηλεκτρονικό περιοδικό Επιχειρώ αναρτήθηκε την 6-12-2016 στο <http://www.epixeiro.gr/article/2233>.

6. ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΠΟΛΕΩΣ ΓΙΑ ΤΟΝ ΔΗΜΟ ΠΥΛΗΣ

6.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το παρόν προσχέδιο για τον Δήμο Πύλης, στηρίχθηκε στο σχέδιο μάρκετινγκ της πόλης των 8P's, που εκπονήθηκε από τους Μ. Χαλκιαδάκη, Α. Δέφνερ και Θ. Μεταξά και αφορούσε τον Δήμο Ηρακλείου:

.Στη συνέχεια γίνεται ανάλυση όλων των παραμέτρων του μοντέλου:

6.2. ΤΟ ΠΡΟΣΧΕΔΙΟ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΠΟΛΕΩΣ ΤΩΝ 8P

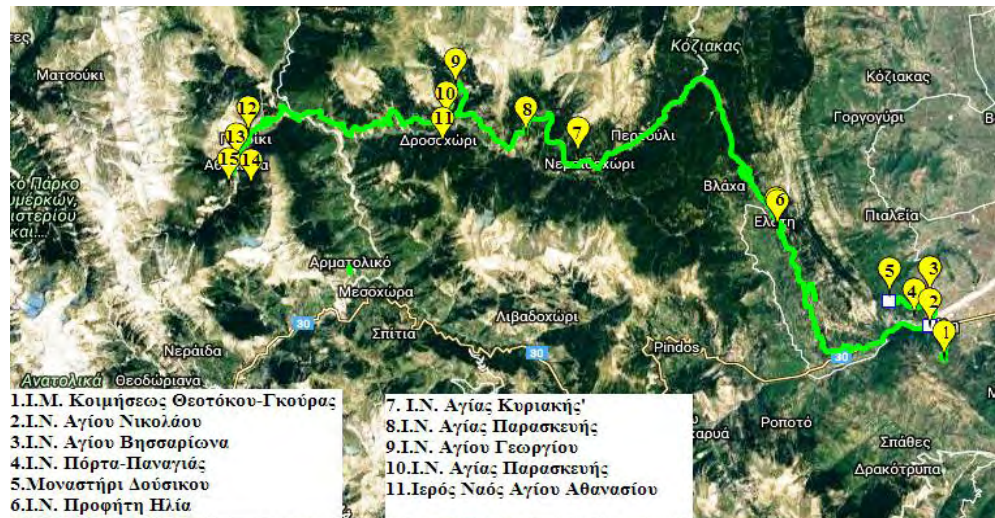
Προϊόν (Product): Το τελικό παραγόμενο αγαθό είναι η εικόνα της Πύλης, με την ανάδειξη της μέσα από την άυλη και υλική της πολιτιστική κληρονομιά και το φυσικό της περιβάλλον. Η επιλογή έγινε γιατί η πόλη διαθέτει σημαντική άυλη και υλική πολιτιστική της κληρονομιά με πυκνό υλικό αποτύπωμα στον χώρο (Γέφυρα «Καμάρα», επί του Πορταϊκού ποταμού ΦΕΚ 352/Δ/1967, Εκκλησία Πόρτα-Παναγιά ΒΔ 19-4-1921 και ΦΕΚ 68/Α/26-4-1921, Οικισμός Πόρτα-Παναγιά ΥΑ 10977/16-5-1967 – ΦΕΚ 352/Β/31-5-1967, ο «Μύλος στο Μπληγόρι» ΦΕΚ 475/Β/24-6-1994 ΥΑ 10977/16-5-1967 –Πολεοδομικό και Τοπικό κέντρο Πύλης ΦΕΚ 352/Β/31-5-1967) και βρίσκεται σε ένα **εξαιρετικά διατηρημένο φυσικό περιβάλλον** (περιοχή NATURA GR1440006 &, GR 1440002, Τοπίο ΤΙΦΚ).

Πράξεις Συνεργασίας (Partnership): Η δημιουργία δικτύων συνεργασίας είναι το δεύτερο σημαντικότερο βήμα μετά τον προσδιορισμό του προϊόντος. Βοηθά στην καλύτερη αξιοποίηση των δυνατοτήτων που προκύπτουν από το συνδυασμό των πόρων που προσφέρει η περιοχή. Η ανάπτυξη δικτύων συνεργασίας παράγει δημιουργική συλλογική σκέψη και έμπνευση, καθώς μπορούν να αντιμετωπιστούν κοινά προβλήματα με τους εταίρους και να υιοθετηθούν πρακτικές που έχουν εφαρμοσθεί και λειτουργήσει σε άλλες περιπτώσεις. Η συνεργασία με αντίστοιχους φορείς άλλων πόλεων, προβάλλει και διαφημίζει τον τόπο, καθώς η ένταξη σε κάποιο δίκτυο καθιστά την περιοχή επιλέξιμη από ομάδες ατόμων που πιθανώς να μην την επέλεγαν σε άλλη περίπτωση ως προορισμό.

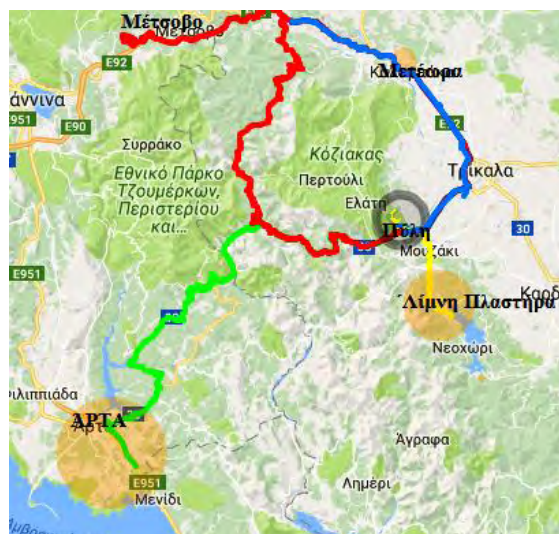
Τα δίκτυα συνεργασίας που προτείνονται στο παρόν προσχέδιο κατηγοριοποιούνται σε τρία (3) επίπεδα:

- Εσωτερικά δίκτυα (τοπικά):

Δημιουργία Πολιτιστικών διαδρομών που θα διατρέχουν τις περιοχές του Δήμου Πύλης, που διαθέτουν αξιόλογα μοναστήρια και εκκλησίες, όπως η παρακάτω διαδρομή που ξεκινάει από το ιστορικό Μοναστήρι της Κοιμήσεως της Θεοτόκου Γκούρας (σημείο 2), διέρχεται από την Πύλη, διατρέχει τον ορεινό όγκο της Νότιας Πίνδου καταλήγει στην ορεινή Αθαμανία (σημείο 15).

- Εξωτερικά δίκτυα: (περιφερειακά, εθνικά) Δημιουργία Πολιτιστικών διαδρομών που θα διατρέχουν τις περιοχές του Νομού Τρικάλων (Μετέωρα), του Νομού Καρδίτσας και του Νομού Άρτας, που διαθέτουν αξιόλογα μοναστήρια και εκκλησίες.

• Εξωτερικού (ευρωπαϊκά, διεθνή) –Δημιουργία της θεματικής πολιτιστικής διαδρομής ο «Δρόμος των Αγγέλων»-(η θεματική πολιτιστική διαδρομή ο δρόμος των Αγγέλων» θα παρουσιασθεί αναλυτικά στο κεφάλαιο 8).

Πρόσωπα (People): Για το σχεδιασμό, αλλά και την υλοποίηση ενός σχεδίου Μάρκετινγκ Πόλης, σημαντικό ρόλο παίζουν οι άνθρωποι στους οποίους απευθύνεται. Στην προκειμένη περίπτωση, οι βασικές ομάδες που πρωταγωνιστούν είναι οι κάτοικοι και οι επισκέπτες.

Η κατηγορία των κατοίκων είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς το σχέδιο Μάρκετινγκ Πόλης απευθύνεται σε αυτούς, αλλά ταυτόχρονα εξαρτάται και από αυτούς. Η ομάδα αυτή αποτελεί ένα σημαντικό παράγοντα στην εφαρμογή του σχεδίου, καθώς η υποστήριξη και η συνεργασία της θα είναι αρωγός για την υλοποίηση των προγραμματιζόμενων δράσεων.

Η δεύτερη κατηγορία περιλαμβάνει *τους επισκέπτες της περιοχής καθώς και τους επισκέπτες των γύρω περιοχών*. Η ομάδα των επισκεπτών είναι από τις κύριες ομάδες στόχους, γιατί από το μέγεθος της κρίνεται σε μεγάλο βαθμό η επιτυχία ή μη του σχεδίου Μάρκετινγκ Πόλης. Πιο συγκεκριμένα, λόγω των δύο αξόνων ανάπτυξης του σχεδίου, «άυλη και υλική πολιτιστική κληρονομιά –φυσικό περιβάλλον», οι στοχευόμενες υποομάδες είναι:

- η επιστημονική κοινότητα μελέτης της υλικής και άυλης πολιτιστικής κληρονομιάς (ερευνητές, ιστορικοί, αρχαιολόγοι), και η επιστημονική κοινότητα μελέτης του περιβάλλοντος.

Σε αυτές τις κοινότητες συμπεριλαμβάνονται όχι μόνο οι επαγγελματίες των παραπάνω «κοινοτήτων», αλλά και ερασιτέχνες καθώς επίσης και οι «φίλοι»-θαυμαστές τους.

-Οι επισκέπτες του ταξιδεύουν σε αναζήτηση του θείου ή του ιερού, ή που συμμετέχουν σε θρησκευτικά γεγονότα, ή που ενδιαφέρονται για αυθεντικές εμπειρίες σε θρησκευτικούς τόπους.

-Οι επισκέπτες του ταξιδεύουν σε αναζήτηση τόπων με σημαντικό και ιδιαίτερο πολιτισμικό πλούτο.

-Οι επισκέπτες που ταξιδεύουν αναζητώντας εμπειρίες στην φύση και συμμετοχή σε εναλλακτικές δραστηριότητες όπως κανόε- καγιάκ, αναρρίχηση, ποδηλασία βουνού, ορειβασία, την προσφορά διαφοροποιημένων, υψηλής ποιότητας

τοπικών προϊόντων (βιολογικών παραδοσιακών προϊόντων, προϊόντων προστατευόμενης ονομασίας προέλευσης, προστατευόμενης γεωγραφικής ένδειξης).

Πακετάρισμα (Packaging): Τα «πακέτα» περιλαμβάνουν τα στοιχεία που πρέπει να προβληθούν ώστε να καταστεί η περιοχής μελέτης ανταγωνιστική σε περιφερειακό, εθνικό, ευρωπαϊκό ή/και διεθνές επίπεδο. Σε ένα σχέδιο μάρκετινγκ τα πακέτα είναι ιδιαίτερα σημαντικά, καθώς είναι ο τρόπος με τον οποίο προβάλλεται και προσφέρεται το παραγόμενο αγαθό στις αγορές στόχους. Όσον αφορά το συγκεκριμένο σχέδιο μάρκετινγκ, τα προτεινόμενα πακέτα προτείνεται να επικεντρωθούν:

Πακέτο θεματικών πολιτιστικών ή ιστορικών διαδρομών που να περιλαμβάνουν ένα συγκεκριμένο θεματικό στοιχείο, όπως είναι για παράδειγμα: «Τα ίχνη των Αγγέλων Κομνηνών στον Δήμο Πύλης» ή «Η πορεία του πάτερ Κοσμά του Αιτωλού στα βλαχοχώρια» ή «Τα λημέρια του Άρη Βελουχιώτη στην Πίνδο» «Οι τόποι που δίδαξε η Ρόζας Ιμβριώτη », «Οι γέφυρες και οι νερόμυλοι που έκτισε ο Άγιος Βησσαρίωνας», «Οδοιπορικό στην βλαχόστρατα», η «Ο δρόμος των πέτρινων γεφυριών του Ασπροποτάμου».

Πακέτο Περιβαλλοντικών διαδρομών και εναλλακτικών δραστηριοτήτων: τα πακέτα για το περιβάλλον και τις εναλλακτικές δράσεις μπορούν εύκολα να δημιουργηθούν και να οργανωθούν στην ευρύτερη περιοχή του Δήμου Πύλης, αφού 80% του Δήμου καλύπτεται από ορεινές εκτάσεις του, που σχεδόν στο σύνολό τους αποτελούν προστατευόμενες περιοχές (Δίκτυο Natura 2000). Επίσης, από τον Δήμο διέρχεται το Ευρωπαϊκό μονοπάτι E4 και στην Νότια Πίνδο υπάρχει εκτεταμένο δίκτυο συντηρημένων και οργανωμένων ορειβατικών μονοπατιών, ορεινό καταφύγιο αξιόλογα πεδία αναρρίχησης και οργανωμένες εναλλακτικές δραστηριότητες (ιπασία, τοξοβολία, κ.τ.λ.)

Πακέτο μικτών πολιτιστικών διαδρομών οι οποίες θα συμπεριλαμβάνουν πολιτιστικά στοιχεία ανεξάρτητα είδους ή εποχής, ή ακόμη και στοιχεία της φυσικής κληρονομιάς ως μέρος της συνολικότερης πολιτιστικής ταυτότητας ενός τόπου.

Το Πανεπιστημιακό Δάσος Περτουλίου⁵² και το Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων, Περιστερίου και χαράδρας Αράχθου⁵³, μπορούν να αποτελέσουν σημαντικούς

⁵² Το Πανεπιστημιακό Δάσος Περτουλίου, παραχωρήθηκε κατά νομή από το Ελληνικό Δημόσιο, στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης με το Νόμο 6320/1934 (ΦΕΚ τ.Α' 356/7 -10-1934), για σκοπούς πρακτικής εξάσκησης των φοιτητών της Δασολογίας, ερευνητικούς και εγκατάστασης πρότυπης δασοπονίας.

συνεργάτες στην δημιουργία ποιοτικών πακέτων περιβαλλοντικής εκπαίδευσης και αναψυχής.

Η λογική των διαδρομών είναι ότι :μέσω της οργάνωσης ενός θεματικού «προορισμού» προσελκύουμε επισκέπτες, «ανοίγουμε» δηλαδή τους χώρους με οργανωμένο τρόπο στον τουρισμό, που είναι ο κύριος τομέας ,όσον αφορά στην αναγνώριση των πολιτιστικών και περιβαλλοντικών πόρων, τη διάδοση της αξίας τους και την εξασφάλιση, όχι μόνο εσόδων για την προστασία και επιβίωσή τους στο μέλλον, αλλά και σημαντικών εσόδων στην τοπική οικονομία

Όμως, στο πλαίσιο των διαδρομών, συνδέουμε άρρηκτα τον τουρισμό με την τοπική παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών: με τον πρωτογενή τομέα - τοπικά προϊόντα, την μεταποίηση, τις τουριστικές επιχειρήσεις τη ντόπια πολιτιστική παραγωγή.

Τα ψηφιακά όπλα και οι ψηφιακές δράσεις προβολής που προτείνονται για τις διαδρομές:

-Ψηφιοποίηση των διαδρομών και καταχώρηση φωτογραφιών, βίντεο και κειμένων τεκμηρίωσης σχετικά με τα σημεία ενδιαφέροντος των διαδρομών και τα αξιοθέατα της ευρύτερης περιοχής

-Δημιουργία ειδικού site πολιτιστικού – τουριστικού περιεχομένου με responsive design και για έξυπνες φορητές συσκευές. Για παράδειγμα: ψηφιακοί χάρτες θα παρουσιάζουν την διαδρομή και τα άλλα πολυθεματικά αξιοθέατα στο πλαίσιο της ευρύτερης περιοχής, στην οποία ανήκουν. Με ειδικές διαδικτυακές εφαρμογές θα δίνεται η δυνατότητα προετοιμασίας της επίσκεψης (καταλύματα, εστίαση , περίπατοι , άλλα αξιοθέατα ,νοητικός προσανατολισμός, προτάσεις για πλήρη αξιοποίηση της επίσκεψης). Παράλληλα η εισαγωγή της διαδρομής, ως προορισμού, σε ευρέως διαδεδομένες ταξιδιωτικές πλατφόρμες,.

-Δικτύωση - διεύρυνση κοινών με την ένταξη των διαδρομών σε κοινωνικά δίκτυα (facebook, pinterest, twitter) ώστε να δημιουργηθεί μια ψηφιακή κοινότητα με μεγάλες δυνατότητες διεύρυνσης. Η θεμελίωση σχέσεων επικοινωνίας μέσω των δικτύων αυτών θα ενισχύσει την παρουσία των χώρων των διαδρομών στο διαδικτυακό «γίγνεσθαι» και θα προσδώσει ιδιαίτερη δυναμική στη συνεχή διεύρυνση του κοινού

⁵³ Το Εθνικό Πάρκο Τζουμέρκων, Περιστερίου και χαράδρας Αράχθου θεσμοθετήθηκε το 2009, με προεδρικό διάταγμα (ΦΕΚ 49Δ/12.02.2009). Καταλαμβάνει έκταση περίπου 820 τετρ. χιλ. που γεωγραφικά απλώνεται στις ορεινές περιοχές, των νομών Ιωαννίνων, Άρτας και Τρικάλων (Κεντρικό τμήμα της οροσειράς της Πίνδου).

τους. Η ανάπτυξη στρατηγικών επικοινωνίας θα προδιαγράψει τις ειδικές δράσεις που θα υλοποιηθούν με στόχο τη βελτιστοποίηση των αποτελεσμάτων.⁵⁴

Περιοχή (Place): Βασικό βήμα στη δημιουργία ενός σχεδίου Μάρκετινγκ Πύλης είναι η εύρεση και ο προσδιορισμός των μέσων και των σημείων που προβάλλουν το επικείμενο αγαθό και που δεν εμπίπτουν στην προώθηση καθώς δεν αποτελούν επιλεγμένα μέσα προβολής αλλά τους μεσάζοντες για μια έμμεση προβολή. Σημαντικό ρόλο σε αυτό το σημείο παίζουν οι συνεργασίες που έχουν δημιουργηθεί. Στην εξεταζόμενη περίπτωση τα κανάλια διανομής προτείνεται να είναι:

- ❖ Εσωτερικά κανάλια διανομής:
- ❖ Ενιαίος Φορέας Τουριστικής Ανάπτυξης του Δήμου Πύλης
- ❖ Εμπορικά καταστήματα, ξενοδοχεία, χώροι εστίασης, διασκέδασης και εκδηλώσεων του Δήμου Πύλης
- ❖ Τοπικά λαογραφικά μουσεία
- ❖ Εξωτερικά κανάλια διανομής: • αδελφοποιημένες πόλεις και Δήμοι με το Δήμο Πύλης
- ❖ Υπηρεσίες Δήμων εσωτερικού και εξωτερικού που συνεργάζονται με το Δήμο Πύλης, όπως ο Δήμος Καλαμπάκας, του Λορέτο, της Άρτα και οι Δήμοι που θα συμμετέχουν στην διαδρομή ο «Δρόμος των Αγγέλων»
- ❖ Ελληνικοί ή πιθανότατα πολιτιστικοί σύλλογοι στο εξωτερικό
- ❖ Ευρωπαϊκοί και διεθνείς οργανισμοί που σχετίζονται με την προστασία και την προβολή της άυλης και υλικής πολιτιστικής κληρονομιάς και το περιβάλλον
- ❖ Πανεπιστήμια και ερευνητικά κέντρα.
- ❖ Τουριστικά γραφεία
- ❖ Σταθμοί τρένων, λεωφορείων, αεροδρόμια και λιμάνια.
- ❖ Μουσεία και εκθεσιακοί χώροι
- ❖ Κέντρα Μεθερμίνευσης της Πολιτιστικής Κληρονομιάς (Heritage Interpretation Centers).

⁵⁴ ΔΙΑΖΩΜΑ –Πολιτιστική διαδρομή Νότιας Πελοποννήσου πηγή: http://www.diazoma.gr/gr/Politistiki-Diadromi_Notias-Peloponnisou.asp.

Προγραμματισμός (Programming): Ο προγραμματισμός έγκειται στη δημιουργία ενός γενικού χρονοδιαγράμματος, που θα στοχεύει στην διατήρηση του ενδιαφέροντος για την περιοχή σε ετήσια και πενταετή βάση.

Πράξεις Τιμολόγησης (Price): Η κοστολόγηση του προσφερόμενου προϊόντος στα πλαίσια του προτεινόμενου σχεδίου αφορά τα προτεινόμενα πακέτα, όλες τις παρεχόμενες υπηρεσίες από τον Δήμο Πύλης, και τα γενικότερα κόστη του παρεχόμενου προϊόντος. Στις υπηρεσίες περιλαμβάνονται υπηρεσίες τεχνικής φύσεως, όπως δρομολόγια του αστικού ΚΤΕΛ, ξενοδοχεία, επιχειρήσεις εναλλακτικών δραστηριοτήτων, εκθεσιακοί χώροι,, τοπικά μουσεία, χώροι που φιλοξενούν εκδηλώσεις και πολιτιστικοί χώροι. Η τιμολόγηση για την είσοδο και χρήση αυτών των χώρων, θα πρέπει μπορεί να γίνει με την συνεργασία Δήμου Πύλης και των συλλογικών οργάνων των τοπικών επιχειρήσεων.

Προώθηση (Promotion): Για την υλοποίηση του σχεδίου Μάρκετινγκ, απαραίτητη κρίνεται η σύσταση ενός φορέα (στο επόμενο κεφάλαιο προτείνεται η σύμπραξη του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα για την δημιουργία φορέα), που θα είναι υπεύθυνο για την επιλογή, την εφαρμογή, την παρακολούθηση των μέσων προώθησης της εικόνας της πόλης.

7. ΟΙ ΠΡΟΥΠΟΘΕΣΕΙΣ ΕΠΙΤΥΧΙΑΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΜΑΡΚΕΤΙΝΓΚ ΤΟΠΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΥΛΗ

Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται, οι προϋποθέσεις και οι συνθήκες, για την εφαρμογή ενός ολοκληρωμένου σχέδιο marketing τόπου, στην πόλη της Πύλης.

7.1. Η ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΗΓΕΣΙΑΣ

Η αποτελεσματική πολιτιστική πολιτική της τοπικής ηγεσίας, προϋποθέτει συντονισμένες δράσεις και ενέργειες για την επίτευξη καθορισμένων στόχων όπως: η προστασία της πολιτιστικής κληρονομιάς και της πολιτιστικής ταυτότητας, η ενίσχυση της καλλιτεχνικής και πνευματικής δημιουργίας, η ανάπτυξη όρων λαϊκής συμμετοχής όσον αφορά, τόσο την απόλαυση όσο και τη δημιουργία των πολιτιστικών αγαθών, η προώθηση της πολιτιστικής επικοινωνίας με ξένες χώρες, όπως και η βελτίωση της πολιτιστικής εικόνας της χώρας στο εξωτερικό (Κόνσολα 1990, 25). Σε πολλές μεγάλες ευρωπαϊκές πόλεις, οι πολιτιστικές πολιτικές χαράχθηκαν με σκοπό την αξιοποίηση του πολιτισμού, ως εργαλείο μάρκετινγκ για την ανανέωση και αναβάθμιση της πολιτιστικής τους εικόνας και κατ' επέκταση της τουριστικής και οικονομικής τους ενδυνάμωσης (Γασπαρινάτος και Ιωαννίδης 2007, 1-2).

Η τοπική πολιτιστική πολιτική, μέσω της οργάνωσης πολιτιστικών δραστηριοτήτων, εκδηλώσεων, φεστιβάλ κτλ, μπορεί να αποδειχθεί ισχυρό μέσο για την ανάπτυξη της πόλης. Ενεργοποιεί τη συμμετοχή του ενεργού και διαθέσιμου δυναμικού της περιοχής και δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας, με αποτέλεσμα την απασχόληση του τοπικού ανθρώπινου δυναμικού. Αυτό συμβάλλει στην εξοικείωση των κατοίκων με τον χαρακτήρα της πόλης, το πνεύμα και τις ιδιαιτερότητές της και οδηγεί στην προαγωγή της γνώσης και την παιδευτική ζύμωση των ανθρώπων με τον τόπο τους.⁵⁵

7.2. Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΩΝ ΚΑΤΟΙΚΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΓΟΝΤΩΝ ΣΕ ΚΟΙΝΟ ΟΡΑΜΑ ΚΑΙ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ

Ο πιο παραμελημένος ρόλος στη θεωρία και στην πρακτική του place branding είναι ο ρόλος των κατοίκων ως πολίτες. Οι κάτοικοι επιλέγουν τους τοπικούς

⁵⁵ <http://www.ekdd.gr/>

κυβερνητικούς αξιωματούχους τους, έχουν την πολιτική εξουσία και συμμετέχουν σε πολιτικές αποφάσεις. Η συμμετοχή αυτή είναι ταυτόχρονα ένα δικαίωμα και μια υποχρέωση για τους πολίτες, πράγμα που σημαίνει ότι είναι επίσης η υποχρέωση των τοπικών αρχών όχι μόνο να διασφαλίσουν αυτή τη συμμετοχή, αλλά και να παρέχουν ευκαιρίες για τους πολίτες να συμβάλουν ενεργά στη διαδικασία λήψης αποφάσεων (Braun, Kavaratzis and Zenker, 2013).

Οι κάτοικοι των πόλεων όμως, δεν συνιστούν μια συνεκτική ομάδα. Είναι βέβαιο ότι θα έχουν ποικίλες και αντικρουόμενες προτιμήσεις, επιθυμίες, ή συμπεριφορές. Για παράδειγμα, οι τοπικοί επιχειρηματίες, οι οποίοι είναι επίσης κάτοικοι θα έχουν την τάση να έχουν διαφορετικές προσδοκίες για το εμπορικό σήμα τη τόπου τους από ό, τι οι άνθρωποι που δεν είναι οικονομικά ενεργοί. (Braun, Kavaratzis and Zenker, 2013).

Λίγα μέρη έχουν ή μπορεί να τα έχουν όλα: την προσωπικότητα, τις υποδομές, τις βασικές υπηρεσίες και τα αξιοθέατα (Poronici, n.d.). Οι ανωτέρω πτυχές δεν γίνεται να είναι ανεξάρτητες, αλλά λειτουργούν όλα ως σύνολο. Οι κάτοικοι θα πρέπει να δρουν με βάση το συμμετοχικό πνεύμα, ώστε η διαδικασία του branding να γίνει πιο αποτελεσματική.

Έτσι και στην περίπτωση της Πύλης, για να επιτευχθεί και να προωθηθεί η νέα ταυτότητα της πόλης, πρέπει αρχικά να «αγαπηθεί» και να στηριχθεί από τους βασικούς ενδιαφερόμενους φορείς του τόπου, που πρέπει να συμφωνήσουν να συνεργαστούν για να διαμορφώσουν το μέλλον με την σωστή ανάπτυξη και την εφαρμογή στρατηγικής για τόπους. Αυτή δεν είναι η δεδομένη ενέργεια στα περισσότερα μέρη. Σε κάποιες πόλεις οι ενδιαφερόμενοι σπάνια έχουν συναντηθεί για να συζητήσουν το κοινό τους μέλλον αλλά και για να καθορίσουν σε ποια σημεία οι απόψεις τους - για διάφορα θέματα - συμπίπτουν και σε ποια διαφέρουν. Και σε ακόμη λιγότερα μέρη τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν πράγματι αποφασίσει να ενεργήσουν για την από κοινού διαμόρφωση αυτού του μέλλοντος. Έχουμε εμπειρία από χώρους όπου η συγκέντρωση των ενδιαφερόμενων και η κοινή απόφαση να εργαστούν από κοινού ήταν το δυσκολότερο έργο όλων⁵⁶.

Άρα το πρώτο πράγμα που η Τοπική Αυτοδιοίκηση της Πύλης, οφείλει να κάνει, είναι να μοιραστεί και να συγκρίνει τις απόψεις των κατοίκων και των φορέων της πόλης σχετικά με το μέλλον του τόπου και να βεβαιωθεί για την ανάπτυξη ενός κοινού

⁵⁶ Van Gelder, 2005

οράματος για την πόλη. Από τη στιγμή που όλοι έχουν συμφωνήσει σε ένα κοινό όραμα, μπορούν να προχωρήσουν και στην χάραξη μιας κοινά αποδεκτής στρατηγικής και ενός στρατηγικό σχέδιο μάρκετινγκ του τόπου. Είναι αναμενόμενο πάντως, ότι ένα στρατηγικό σχέδιο μάρκετινγκ του τόπου, θα ήταν μεροληπτικό εάν το εκπονούσε μία από τις εμπλεκόμενες με έναν τόπο.

7.3. Η «ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟΥ ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΤΟΜΕΑ»

Όπως προαναφέρθηκε για να υλοποιηθεί ο σχεδιασμός και η διαδικασία μάρκετινγκ σε μία πόλη, πρέπει να υπάρχει βαθύ πνεύμα συνεργασίας μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων φορέων και ομάδων συμφερόντων μίας πόλης.

Η συνεργασία αυτή επιτυγχάνεται μέσω δημιουργίας «Σύμπραξης Δημοσίου & Ιδιωτικού τομέα». Ειδικότερα, στην σύμπραξη αυτή συμμετέχουν φορείς του εμπορίου και της οικονομίας της πόλης, τράπεζες, ΜΜΕ, πολίτες κλπ.

Είναι φανερό ότι η υιοθέτηση και εφαρμογή στρατηγικών ανάπτυξης ξεχωριστά από τον καθένα δημόσιο και ιδιωτικό φορέα μπορεί να οδηγήσει σε περιορισμένης εμβέλειας ή τμηματική βελτίωση της ανταγωνιστικής θέσης της πόλης και έτσι να καταστήσει αδύνατη την εφαρμογή του μάρκετινγκ πόλης. Συνεπώς, πρέπει να καθοριστούν οι ρόλοι και μια κοινή γραμμή.

Στην «Σύμπραξη Δημοσίου & Ιδιωτικού τομέα», ο ρόλος του δημόσιου τομέα εστιάζεται σε ευνοϊκές πολεοδομικές ρυθμίσεις, προετοιμασία του τόπου εγκατάστασης, και διαπραγμάτευση με τους εργολάβους. Ο ρόλος του ιδιωτικού τομέα είναι να παρέχει τη χρηματοδότηση (Ward, 1998:197).

Η σύμπραξη μπορεί να έχει δύο κύριες μορφές, μια έμμεση όπου η Τοπική Αυτοδιοίκηση, έχει τον γενικό συντονισμό και ο ιδιωτικός την πραγματοποίηση έργων, αλλά και μια άμεση μορφή όπου και η Τοπική Αυτοδιοίκηση, συμμετέχει στην διαχείριση και πραγματοποίηση των έργων.

Στην συνέχεια παρατίθεται το παράδειγμα της πόλης των Τρικάλων, που πέτυχε μια εξαιρετική διοργάνωση, που θα μπορούσε να εξελιχτεί σε branding της πόλης, αλλά δέχεται σοβαρή κριτική και κινδυνεύει να καταρρεύσει, επειδή δεν είναι αποτέλεσμα σύμπραξης της τοπικής κοινωνίας και οικονομίας, αλλά πρωτοβουλία και υλοποίηση της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.

«Ο Μύλος των Ξωτικών» στα Τρίκαλα: Ο Δήμος Τρικκαίων με την e-Trikala

AE57, τα τελευταία έξι χρόνια, διοργανώνει το θεματικό χριστουγεννιάτικο πάρκο «Ο Μύλος των Ξωτικών».

Η επιτυχής διοργάνωση του θεματικού πάρκου, έχει αυξήσει θεαματικά τους επισκέπτες των Τρικάλων. Στην επίσημη ιστοσελίδα του θεματικού πάρκου, αναφέρεται ότι στα έξι χρόνια διοργάνωσης του θεσμού, επισκέφθηκαν τον χώρο 3,5 εκατομμύρια επισκέπτες, έγιναν 100 τηλεοπτικές συνδέσεις, 800 αφιερώματα, εκδηλώσεις κεντρικής σκηνης και σημειώθηκαν 1,5 εκατομμύριο επισκέψεις στο επίσημο website. Το 2016, η πόλη των Τρικάλων, βραβεύτηκε από την Tourism Awards, ως ο καλύτερος προορισμός για οικογένειες εντός συνόρων.

Σύμφωνα με ανακοίνωση του Δήμου Τρικκαίων, το τριήμερο 9, 10, 11 Δεκεμβρίου του 2016, επισκέφθηκαν τον «Μύλο των Ξωτικών», τριακόσια σαράντα πέντε (345) (καταγεγραμμένα) λεωφορεία και πάνω από 100.000 άτομα. Η πληρότητα των ξενοδοχείων της πόλης των Τρικάλων, της Καλαμπάκας, αλλά και του ορεινού όγκου της Νότιας Πίνδου, άγγιξε το 100%.

Παρόλη την συνεχή επιτυχία του θεσμού, υπάρχει πολύ έντονη επικριτική αντίδραση προς την δημοτική αρχή της πόλης, για την διοργάνωση του, που στηρίζεται στο γεγονός, ότι από την λειτουργία του θεματικού πάρκου επωφελείται μια ομάδα επαγγελματιών της πόλης, οι ξενοδόχοι και οι εμπλεκόμενοι με την εστίαση και την αναψυχή, αλλά το κόστος της διοργάνωσης, που κάθε χρόνο ξεπερνά τα έσοδα, το επωμίζονται όλοι οι πολίτες της πόλης.

Χαρακτηριστικά είναι τα δημοσιεύματα των τοπικών μέσων ενημέρωσης και οι δηλώσεις της Τοπικής Αυτοδιοίκησης:

Το 2013: Στους δημότες άλλες 11.495 ευρώ από το ...ρεύμα του «Μύλου των Ξωτικών» με εντολή του Δημάρχου....⁵⁸ Τα κατάφερε να ...μπει μέσα 102.000 ευρώ ο «Μύλος των Ξωτικών» στα Τρίκαλα !!!⁵⁹

Το 2015 «.....στη συνεδρίαση του Δημοτικού Συμβουλίου του Δήμου Τρικκαίων για το Μύλο των Ξωτικών, τέθηκε ζήτημα συνέχισής του Μύλου των Ξωτικών, καθώς όπως αποκάλυψε ο δήμαρχος Τρικκαίων, κάποιοι επωφελούνται οικονομικά από τη λειτουργία του Μύλου, χωρίς να συμβάλλουν οικονομικά στο εγχείρημα, αφήνοντας το

⁵⁷ Αναπτυξιακή Ανώνυμη Εταιρεία Ο.Τ.Α., με την επωνυμία e-Trikala A.E., όπου το 99% του μετοχικού κεφαλαίου ανήκει στο Δήμο Τρικκαίων και το υπόλοιπο 1% στο Εμπορικό Επιμελητήριο Τρικάλων.

⁵⁸ <http://www.trikalaneews.gr>

⁵⁹ <http://www.trikalaneews.gr>

Δήμο, να επωμίζεται όλο το οικονομικό βάρος αλλά και το ρίσκο της επένδυσης του ενός εκκατομμυρίου. ευρώ.

Το 2016, και μετά από έξι συνεχείς διοργανώσεις του θεσμού, ο Δήμαρχος Τρικκαίων, αναγνωρίζει τα αρνητικά αποτελέσματα από την έλλειψη Σύμπραξης Δημοσίου & Ιδιωτικού τομέα και καλεί σε συνάντηση, τους επιχειρηματίες των Τρικάλων με θέμα συζήτησης τον «Μύλο των Ξωτικών 2016» και προτείνει. *...την δημιουργία μιας «καθαρής» οικονομικά εταιρείας σε μορφή Α.Ε. που μέσω μετοχών που θα εκδοθούν θα «τρέξει» τον «Μύλο των Ξωτικών» ...Σε αυτή την Α.Ε. θα μπορούν να αγοράσουν μετοχές όλοι και θα μπορούν να έχουν κέρδη, αφού πλέον θα λειτουργεί με κριτήρια επιχειρηματικά και όχι ...Δημοτικά .*

7.4. Η ΥΠΑΡΞΗ ΙΣΧΥΡΟΥ BRANDING

Η ύπαρξη ισχυρού Branding αποτελεί αναγκαία συνθήκη για την επιτυχία του σχεδίου Μάρκετινγκ Πόλης. Το σλόγκαν που θα ενσωματωθεί πρέπει να προβάλλει τα διακριτικά τα πλεονεκτήματα της πόλης, να την διαφοροποιεί από τις άλλες πόλεις, να συλλαμβάνει και να μεταδίδει το πνεύμα της, σε κατοίκους και επισκέπτες και να μεταδίδει ένα σαφές μήνυμα, σε επενδυτές, επιχειρήσεις, τουρίστες και εκδηλώσεις, τόσο σε τοπικό όσο και σε διεθνές επίπεδο. Ένα ισχυρό Branding,· μπορεί να βοηθήσει στη δημιουργία μιας νέας εικόνας της πόλης, τονίζοντας το όραμα της για το μέλλον ή μπορεί να επιβεβαιώσει την υπάρχουσα εικόνα της πόλης, ενισχύοντας τα θετικά σημεία της, και να αποσπάσει την προσοχή από οποιαδήποτε αρνητικά σημεία.

8. ΟΙ ΣΥΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΜΕ ΠΟΛΕΙΣ ΚΑΙ ΤΟΠΟΥΣ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΣΤΗΝ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ-Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ».

8.1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στο προσχέδιο μάρκετινγκ της πόλης των 8Ρ's, για τον Δήμο Πύλης, που παρουσιάστηκε στο κεφάλαιο , αναφέρθηκε ως δεύτερο σημαντικότερο βήμα μετά τον προσδιορισμό του προϊόντος, η δημιουργία δικτύων συνεργασίας (partnership).

Στο κεφάλαιο αυτό θα αναφερθούμε στην ευκαιρία της πόλης να συμμετάσχει σε ευρωπαϊκό δίκτυο πόλεων, που θα συνεργαστούν για την προώθηση μιας θεματικής πολιτιστικής διαδρομής, που αποτελείται από εκκλησίες και μοναστήρια που έκτισε η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών ή συνδέθηκαν με κάποιο τρόπο με την ιστορία της οικογένειας.

Η πρόταση για την δικτύωση των πόλεων, έγινε από τον Δήμαρχο του Λορέτο, Paolo Niccoletti, προς τους Δήμους της Πύλης και της Άρτας και η προσπάθεια στηρίζεται από τον απόγονο των Αγγέλων Κομνηνών, Πρίγκιπα Alessio Angelo-Commneno di Tessaglia, και την «Accademia Angelio Constantiniana».

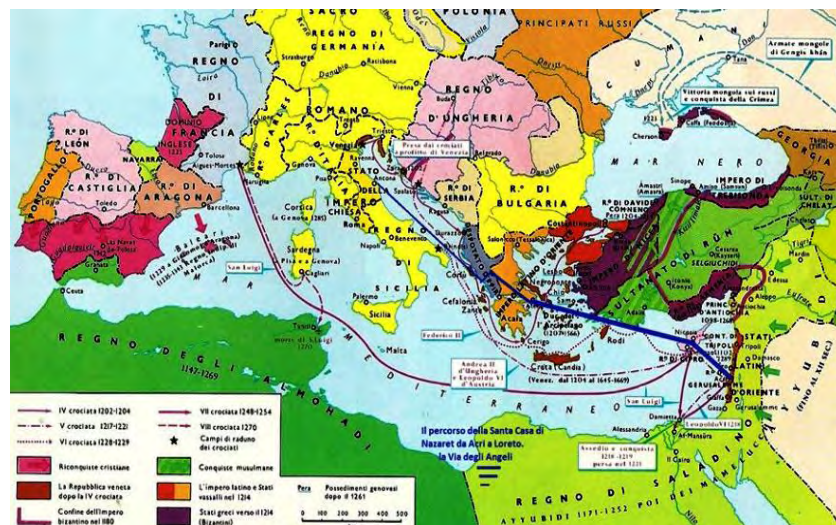
Τον Δεκέμβριο του 2016, η ISTAO (Ινστιτούτο Adriano Olivetti)⁶⁰, με την συνεργασία της Sviluppo Marche SpA (Αναπτυξιακή Εταιρία της Περιφέρειας Marche της Ιταλίας). και της Νομαρχίας του νομού Μάρκε, οργάνωσε ένα workshop με θέμα την ανάπτυξη του πολιτιστικού τουρισμού με την υποστήριξη των κρατών που αποτελούν την Περιφέρεια Αδριατικής-Ιονίου. Ένα από τα θέματα του που παρουσιάστηκαν στο workshop, ήταν η πολιτιστική θεματική διαδρομή ο «Δρόμος των Αγγέλων». Εισηγητής του θέματος ήταν ο Alessio Ferrari Angelo Commneno di Tessaglia, ο οποίος αναφέρθηκε στην καινοτομία της διαδρομής και τον ρόλο της ως γέφυρα τουρισμού και δρόμου σύνδεσης μεταξύ του Καθολικού και Ορθόδοξου κόσμου.

⁶⁰Το "ISTAO - Ινστιτούτο Adriano Olivetti, Ινστιτούτο Μελετών-μεταπτυχιακών και διδακτορικών σπουδών- για τη διαχείριση της οικονομίας και των επιχειρήσεων, ιδρύθηκε στις 8 του Φλεβάρη του 1967 από ακαδημαϊκούς και άλλες προσωπικότητες του πολιτιστικού τομέα. Το όνομα του οφείλεται στον Adriano Olivetti, ως ένδειξη σεβασμού στις οξυδερκείς ιδέες του σχετικά με την εταιρική κοινωνική ευθύνη και το ρόλο του ως υποκινητή της καινοτομίας.

8.2. ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΘΕΜΑΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ».

Όπως αναφέρθηκε και στην προηγούμενη παράγραφο, η θεματική πολιτιστική διαδρομή, ο «Δρόμος των Αγγέλων», αποτελείται από εκκλησίες και μοναστήρια που έκτισε η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών ή συνδέθηκαν με κάποιο τρόπο με την ιστορία της οικογένειας.

Η διαδρομή ξεκινά από το Λιμάνι της Άκρας, στην Παλαιστίνη, περνά από την Κύπρο, την Αθήνα (Δουκάτο των Αθηνών), την Πύλη, την Άρτα, το Πορτονόβο και καταλήγει στο Λορέτο. Πρόκειται για ένα ταξίδι στον χώρο και στο χρόνο, μιας και διέρχεται από σπουδαίες πόλεις και μνημεία και καλύπτει όλες τις ιστορικές περιόδους, από τον 13^ο αιώνα τους νεώτερους χρόνους. Επίσης η διαδρομή, είναι ένα «ταξίδι μνήμης» στα ιστορικά γεγονότα που συνέβησαν στην διαδρομή του χρόνου, στα ιστορικά πρόσωπα που την διέσχισαν και στους μύθους και τις παραδόσεις που σχετίζονται με αυτά.

Εικόνα 33 : Χάρτης που απεικονίζει την διαδρομή ο «Δρόμος των Αγγέλων» και παρουσιάστηκε στο συνέδριο του Λορέτο, τον Μάρτιο του 2016, με την σημείωση: *Η Οδός των Αγγέλων. Η ιστορική διαδρομή, υπό μελέτης των ελλήνων και ξένων ιστορικών σχετικά με την μεταφορά των αγίων κειμηλίων / πετρών που αποτελούσαν τους τρεις τοίχους της Οικίας της Παναγίας. (Porto di Accra, Cipro, Ducato di Atene, Tessaglia, Porta Panagià (Pili), Artta, Portonovo (AN), Loreto (AN).*

Η έρευνα για την καταγραφή των εκκλησιών και μοναστηριών που έχουν ιδρυθεί ή συνδέονται με κάποιο τρόπο με την οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών, έχει ήδη ξεκινήσει από τον ιστορικό Κουδούνα Χ. Μέχρι την συγγραφή της παρούσας

εργασίας η έρευνα του κ. Χ., Κουδούνα δεν είχε ολοκληρωθεί, αλλά ευγενικά παραχωρήθηκε από τον ερευνητή μία πρώτη ομάδα από μοναστήρια και εκκλησίες, που μελετά, προκειμένου να ενταχθούν στην πολιτιστική διαδρομή «ο δρόμος των Αγγέλων». Η ομάδα των μοναστηριών επισυνάπτετε στο παράρτημα. Στο κεφάλαιο αυτό δεν γίνεται σχολαστική έρευνα για στο σύνολο των εκκλησιών και των μοναστηριών της προαναφερόμενη ομάδας, αλλά ενδεικτικά αναφέρονται ορισμένες εκκλησίες και μοναστήρια που συνδέονται με την οικογένεια των Κομνηνών.

Η Μονή της Κάτω Παναγιάς στην Άρτα
Η Μονή της Παντανάσσης στην Φιλιπιάδα.
Η Μονή του Σωτήρα στο Γαλαξίδι

Απόσπασμα από το βιβλίο της Α. Κασσελούρη
«Η πριγκίπισσα με τη μεγάλη καρδιά».

«Ο Μιχαήλ Β΄ Άγγελος Κομνηνός, παντρεύτηκε την νεαρή Θεοδώρα, εντυπωσιασμένος από την πνευματική καλλιέργεια, την ωριμότητα και το κάλλος της. Λίγες όμως ήταν οι ευτυχισμένες στιγμές του ζευγαριού ...»

«Ο Μιχαήλ παρασύρεται σε πορνεία και ακολασία από μία Άρτινή αρχόντισσα, την Γαγγρινή. Οι ευγενείς Άρχοντες της Άρτας, αγανακτισμένοι από την έκλυτη ζωή του Δούκα Μιχαήλ και την αλαζονεία της πόρνης Γαγγρινής, αντιδρούν δυναμικά: διώχνουν την Γαγγρινή από τα ανάκτορα και απαιτούν από τον βασιλέα να αλλάξει ζωή. Ο Μιχαήλ συγκλονίζεται, «έρχεται εις εαυτόν» και αμέσως στέλνει έμπιστους ανθρώπους να βρουν και να φέρουν πίσω την Θεοδώρα.

Πράγματι με πολλή μετάνοια και αγάπη, με επισημότητα και λαμπρότητα υποδέχεται τη νόμιμη και μόνη κυρία και βασίλισσα στα ανάκτορα και στη ζωή του.

Ο Μιχαήλ, σε ανάμνηση του γεγονότος αυτού και σε ένδειξη της μετάνοιάς του, ανεγείρει την σεβάσμια και περικαλλή Μονή της Κάτω Παναγιάς και χαράσσει στην βόρεια καμάρα της επιγραφή της μετάνοιάς του:

*«Πύλας ἡμῖν ἄνοιξον, ᾧ Θ(ε)οῦ μ(ῆ)τερ, τῆς μετανοίας, τοῦ φωτός οὐσα πύλη. Δ(εσπότη)
Μ(ιχαήλ) π(αράσχου) Ρ(ύσιν) ἁμαρτημάτων».*

Κατά την παράδοση και σε ανάμνηση του ιδίου γεγονότος κτίζει, επίσης, τη Μονή της Παντανάσσης, κοντά στην Φιλιπιάδα και τη Μονή του Σωτήρος στὸ Γαλαξίδι.»

Απόσπασμα από το άρθρο του Θ., Μητροπούλου, που δημοσιεύτηκε στην Επίσημη Πύλη Ειδησεογραφίας του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων.

«Η Ιερά Μονή του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, στις όχθες του Ιορδάνη»

«Η ιστορία της Ιεράς αυτής Μονής ξεκινά από αρχαιοτάτους χρόνους πριν από τον 4ο αι. μ. Χ. Η σημερινή μορφή του μοναστηριού που είναι μεταγενέστερη, έχει ορθογωνική κάτοψη διαστάσεων 37,74 m. x 36,93 m. (μέτρα), και καταλαμβάνει έκταση περίπου 1.343 m². Οι περιμετρικοί τοίχοι καταλήγουν στο ανώτερο τμήμα τους σε επάλξεις, προσδίδοντας έτσι στο μνημείο, μορφή μεσαιωνικού κάστρου. Για το λόγο αυτό πιθανότατα του έχει δοθεί και η ονομασία στην αραβική Κάσερ-ελ-Γιαχούντ (Το κάστρο των Ιουδαίων). Η τοπωνυμία του μοναστηριού αυτού καταγράφεται τον 4ο αιώνα. στον περίφημο χάρτη της Μαδηβάς «ΤΟ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΩΑΝΝΟΥ ΤΟΥ ΒΑΠΤΙΣΜΑΤΟΣ», ακριβώς στην θέση, όπου σύμφωνα με την εβραϊκή και χριστιανική παράδοση υπήρξε ο τόπος της διάβασης του Ιορδάνη ποταμού (Βεθαβαρά, στην εβραϊκή Βαιθ-βαρά, «τόπος διαβάσεως») από τις φυλές του Ισραήλ, προκειμένου αυτές να καταλάβουν την Γη της Επαγγελίας. Επί των ημερών του Κυρίου, Βηθαβαρά εκαλείτο η τοποθεσία όχι μόνο της περιοχής όπου βρίσκεται η μονή του Βαπτιστού Ιωάννου, αλλά και ολόκληρη η περιοχή όπου λάμβανε χώρα η επικοινωνία μεταξύ των κατοικούντων στις αντίπερες όχθες του ποταμού, όπου θα πρέπει να υπήρχαν τελωνεία είσπραξης φόρων, καταλύματα εμπορευμάτων και γέφυρα επικοινωνίας των κατοικούντων την περιοχή αυτή (Περαίας και Ιουδαίας). Στο συμπέρασμα αυτό καταλήγουν οι Παλαιστινολόγοι, εξαιτίας της ανακάλυψης νομισμάτων Μακκαβαϊκών χρόνων στην αντίπερη περιοχή του ποταμού. Σύμφωνα με τις ιστορικές πηγές η μονή του Τιμίου Προδρόμου καταστράφηκε κατά την εισβολή των Περσών και οι μοναχοί, οι κατοικούντες εντός αυτής σφαγιασθηκαν. Ο αυτοκράτορας του Βυζαντίου Μανουήλ Κομνηνός (1143-1180 μ.Χ.) θα ανοικοδομήσει την κατεστραμμένη Μονή που θα διατηρηθεί μέχρι την εποχή των σταυροφοριών.

8.3. Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗΣ ΤΗΣ ΠΥΛΗΣ ΣΤΗΝ ΥΠΕΡΤΟΠΙΚΗ ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΔΙΑΔΡΟΜΗ

Οι Πολιτιστικές Διαδρομές, είναι ένα από τα βασικότερα εργαλεία για την προβολή και την ερμηνεία της πολιτιστικής κληρονομιάς. Πρόκειται για περιηγήσεις δομημένες γύρω από έναν κεντρικό θεματικό πυρήνα, οι οποίες περιλαμβάνουν αρχαιολογικά και ιστορικά μνημεία και χώρους, αρχιτεκτονικά μνημεία, κτήρια της βιομηχανικής κληρονομιάς, παραδοσιακούς οικισμούς κ.λπ. Το ενοποιητικό στοιχείο μπορεί να είναι το είδος των μνημείων (π.χ. θρησκευτικά προσκυνήματα, κάστρα κ.λπ.), η χρονική περίοδος στην οποία ανήκουν (π.χ. αρχαιότητα, μεσαίωνα κ.λπ.) ή και η γεωγραφική τους κατανομή.

Κατόπιν μελέτης, προσδιορίζονται οι κυριότεροι σταθμοί της προτεινόμενης διαδρομής, σχεδιάζονται και πραγματοποιούνται οι απαιτούμενες ενέργειες επεμβάσεων στα μνημεία, τους χώρους και στο άμεσο περιβάλλον τους καθώς και ενέργειες για τη διαχείριση, τη λειτουργία και την προβολή της⁶¹.

Πρόκειται επομένως για μια θεματική πολιτιστική διαδρομή, η οποία συνδέει νοερά τα διάφορα μνημεία με προτεινόμενες διαδρομές που ενοποιούν κατά κάποιο τρόπο τα μνημεία αυτά σε ένα δίκτυο.

Τα δίκτυα, είτε εθνικά είτε διεθνή προωθούν γενικά τη συνεργασία, επικοινωνία και συντονισμό των εμπλεκόμενων φορέων με την ανταλλαγή πληροφοριών και εμπειριών, τη διευκόλυνση συμπαραγωγών, την εκπόνηση ερευνών κοινού, την ενημέρωση για πηγές χρηματοδότησης. Σύμφωνα με τους Puczko & Rätz (2000; 2007), οι θεματικές διαδρομές, είναι τέτοια τουριστικά προϊόντα, τα οποία καθιστούν προσβάσιμα φυσικά η τεχνητά αξιοθέατα με διαφορετικό τρόπο μεταφοράς γύρω από ένα επιλεγμένο θέμα. Η ανάπτυξη των θεματικών διαδρομών έχει στόχο την ανάδειξη τοπικών και περιφερειακών αξιοθέατων αυξάνοντας την τουριστική προσφορά κάποιων περιφερειών και αποκεντρωμένων περιοχών. Τα τελευταία χρόνια ο αριθμός των θεματικών διαδρομών, καθώς και το είδος των συμμαχιών έχει πολλαπλασιαστεί. Έχει παρατηρηθεί μια μακροπρόθεσμη πρακτική συντονισμού και συνεργασίας των διαφορετικών θεματικών διαδρομών που απαρτίζουν το συνολικό δίκτυο. Η ανάπτυξη

⁶¹ Κονσόλα Ν. Στρατηγικό Σχέδιο Πολιτιστικού Τουρισμού για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου

των θεματικών διαδρομών συμβάλλει στην αξιοποίηση ανεκμετάλλευτων τουριστικών πόρων και δημιουργεί μια νέα κατηγορία ζήτησης για τον πολιτιστικό τουρισμό.

Η συμμετοχή της Πύλης μιας μικρής ορεινής κωμόπολης, σε μια πιστοποιημένη πολιτιστική διαδρομή, είναι πολύ σημαντική.

Η πόλη, μέσα από την δικτύωση και την συνεργασία με τις πόλεις που συμμετέχουν στην διαδρομή, αλλά και την διεθνή προβολή της, ως σημαντικό σταθμό της πολιτιστικής διαδρομής θα έχει την ευκαιρία:

- του επαναπροσδιορισμού της αξίας του τόπου από τους ντόπιους, μέσω της αυξημένης επισκεψιμότητας με κίνητρο τους φυσικούς και πολιτισμικούς πόρους (πόροι που συχνά υποτιμούνται από τους ντόπιους),
- της πολιτισμικής ανταλλαγής με ανθρώπους από άλλα μέρη, ανθρώπους που κατά κανόνα διαθέτουν ευαισθησίες και ενδιαφέρον για τη φύση και τον πολιτισμό του μέρους που επισκέπτονται,
- του επαναπροσδιορισμού της αξίας του τόπου από το κράτος και την κατανόηση της ανάγκης για την προστασία των μνημείων φυσικής και πολιτιστικής κληρονομιάς,

Τα οικονομικά πλεονεκτήματα της ανάπτυξης θεματικών διαδρομών, που έχουν και άμεσο αντίκτυπο στην δημιουργία οικονομικών οφελών στην τοπική οικονομία παρουσιάζονται συνοπτικά παρακάτω⁶²:

- Αυξάνουν την ροή του τουρισμού, με άμεσο αποτέλεσμα την αύξηση των εσόδων και την δημιουργία εισοδήματος, αλλά και την δημιουργία νέων θέσεων απασχόλησης
 - Μπορούν να υλοποιηθούν με σχετικά χαμηλό κόστος.
 - Διαφοροποιούν τη ζήτηση του τουριστικού προϊόντος και χρονικά και χωρικά.
 - Βοηθούν στη χρησιμοποίηση ανεκμετάλλευτων πόρων.
 - Διαμορφώνουν νέες ομάδες ζήτησης για νέους προορισμούς.

62 Berki, M. – Csapó, J. (2008). The Geographical Basis for the Development of Thematic Routes. In. Progress in Geography in the European Capital of Culture 2010. University of Geography – University of Pécs. σελ 161-173.

- Δίνουν κίνητρο για επιχειρηματικότητα στις τοπικές κοινωνίες.
- Υποστηρίζουν επενδύσεις ανάπτυξης κτιριακών υποδομών και ανθρώπινου δυναμικού.
- Δημιουργούν εγκαταστάσεις οι οποίες συνοδεύονται από προσφορά υπηρεσιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν και από τους κατοίκους των τοπικών κοινωνιών.

8.4. ΤΟ ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ ⁶³

Η ιδέα να ενταχθούν οι πολιτιστικές διαδρομές σε θεσμικό πλαίσιο, γεννήθηκε το 1960, όταν μια ομάδα εργασίας του Συμβουλίου της Ευρώπης, παρουσίασε μια μελέτη με θέμα την συλλογική ευρωπαϊκή συνείδηση για τους πολιτιστικούς χώρους της Ευρώπης και την ενσωμάτωσή τους στην κουλτούρα του ελεύθερο χρόνου.

Το συμπέρασμα της μελέτης αυτής αφορούσε στον επαναπροσδιορισμό της κοινής ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς μέσω των ταξιδιών. Τρία χρόνια αργότερα, το 1987, το Συμβούλιο της Ευρώπης δημιούργησε το πρόγραμμα Ευρωπαϊκών Πολιτιστικών Διαδρομών, με πρώτη διαδρομή τα Προσκυνηματικά Μονοπάτια του Santiago de Compostella.

Το European Institute for Cultural Routes (Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πολιτιστικών Διαδρομών) ιδρύθηκε στο Λουξεμβούργο το 1997 με πρωταρχικό στόχο την διασφάλιση της συνέχειας του έργου του Συμβουλίου της Ευρώπης, στις πολιτιστικές διαδρομές αλλά και η δημιουργία νέων διαδρομών. Επίσης, ευθύνη του Ινστιτούτου αποτελεί και ο συντονισμός διαφόρων δημόσιων και ιδιωτικών φορέων των 48 κρατών που έχουν υπογράψει την Ευρωπαϊκή Πολιτιστική Διακήρυξη.

Το Δεκέμβριο του 2010, η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης, υιοθέτησε το Ψήφισμα 53 θεσπίζοντας το Καταστατικό της Διευρυμένης Μερικής Συμφωνίας για Πολιτιστικές Διαδρομές. Το Καταστατικό, υπογραμμίζει την σημασία των Πολιτιστικών Διαδρομών ως απτά παραδείγματα ευρωπαϊκών διασυνοριακών διαδρομών, του πλουραλισμού και της ποικιλομορφίας της ευρωπαϊκής κουλτούρας που είναι θεμελιωμένη σε κοινές αξίες καθώς και ως μέσα για διαπολιτισμικό διάλογο και κατανόηση.

⁶³ <http://culture-routes.net/cultural-routes/list>

Σε όσες διαδρομές πληρούν τα κριτήρια που έθεσε το Ψήφισμα της Επιτροπής των Υπουργών αποδίδεται πιστοποιητικό.

Σήμερα έχουν λάβει το πιστοποιητικό 32 πολιτιστικές διαδρομές.

Η Ελλάδα συμμετέχει σε οκτώ (8) από τις συνολικά τριάντα δύο (32) αναγνωρισμένες ευρωπαϊκές πολιτιστικές διαδρομές⁶⁴:

- Ο Δρόμος των Βίκινγκς (The Viking Routes, 1993).
- Ο Δρόμος των Φοινίκων (The Phoenicians' Route, 2003).
- Ο Ευρωπαϊκός δρόμος της Εβραϊκής Κληρονομιάς (The European Route of Jewish Heritage, 2004).
- Οι Δρόμοι της Ελιάς (The Routes of the Olive Tree ,2005).
- Ο δρόμο του αμπελιού, (The *Iter Vitis Route* 2009).
- Ο Δρόμος των Ευρωπαϊκών Νεκροταφείων (The European Cemeteries Route, 2010).
- Ο Ευρωπαϊκός δρόμος των ιστορικών ιαματικών πόλεων (European Route of Historic Thermal Towns, 2010)
- Οι Προορισμοί του Ναπολέοντα (*Destination Napoleon, 2015*).

8.5. Η ΠΙΣΤΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΔΙΑΔΡΟΜΗΣ «Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΩΝ ΑΓΓΕΛΩΝ» ΑΠΟ ΤΟ EUROPEAN INSTITUTE OF CULTURAL ROUTES – EICR.

Το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πολιτιστικών Διαδρομών (European Institute of Cultural Routes – EICR) αποτελεί τον τεχνικό φορέα του προγράμματος για τις πολιτιστικές διαδρομές του Συμβουλίου της Ευρώπης και είναι υπεύθυνο για την περιοδική αξιολόγηση των ήδη πιστοποιημένων διαδρομών σύμφωνα με τα κριτήρια που έχουν τεθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης (CM/RES(2013)67)⁶⁵.

Η πιστοποίηση των «Πολιτιστικών Διαδρομών του Συμβουλίου της Ευρώπης», χορηγείται σε σχέδια που πληρούν τα παρακάτω κριτήρια επιλεξιμότητας, αναφορικά με το θέμα τους:

Το θέμα της πολιτιστικής διαδρομής, πρέπει:

⁶⁴ <http://culture-routes.net/cultural-routes/list>

⁶⁵ <http://www.yppo.gr/>

- ❖ να είναι αντιπροσωπευτικό των ευρωπαϊκών αξιών και κοινό σε τουλάχιστον τρεις χώρες της Ευρώπης,
- ❖ να ερευνηθεί και να αναπτυχθεί από ομάδες διεπιστημονικών εμπειρογνομόνων από διάφορες περιοχές της Ευρώπης, έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι οι δραστηριότητες και τα σχέδια που απεικονίζονται με βάση την ομοφωνία,
- ❖ να είναι ενδεικτικό της ευρωπαϊκής μνήμης, της ιστορίας και της πολιτιστικής κληρονομιάς και να συμβάλει στην ερμηνεία της πολυμορφίας της σημερινής Ευρώπης,
- ❖ να προσφέρεται για πολιτιστικές και εκπαιδευτικές ανταλλαγές για τους νέους,
- ❖ να επιτρέπει την ανάπτυξη πρωτοβουλιών και καινοτόμων σχεδίων στον τομέα του πολιτιστικού τουρισμού και της βιώσιμης πολιτιστικής ανάπτυξης,
- ❖ να προσφέρεται για την ανάπτυξη των τουριστικών προϊόντων σε συνεργασία με τουριστικά γραφεία και φορέων, συμπεριλαμβανομένων των σχολικών ομάδων.

Τα σχέδια δράσης των πολιτιστικών διαδρομών, θα πρέπει να συμβάλλουν στην ενίσχυση της μνήμης, της ιστορίας και της ευρωπαϊκής πολιτιστικής κληρονομιάς και επίσης οφείλουν:

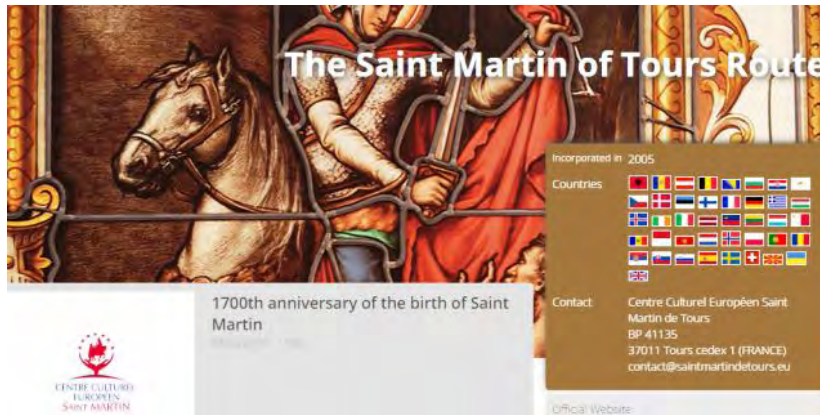
- ❖ να ενισχύουν την φυσική και άυλη κληρονομιά, να εξηγούν την ιστορική σημασία της και να αναδεικνύουν ομοιότητες στις διάφορες περιοχές της Ευρώπης,
- ❖ να λαμβάνουν υπόψη τους και να προωθούν, τα καταστατικά, τις συμβάσεις, τις συστάσεις και το έργο του Συμβουλίου της Ευρώπης, της UNESCO και του ICOMOS που αφορούν την αποκατάσταση της πολιτιστικής κληρονομιάς, την προστασία και ανάδειξη του τοπίου και του χωροταξικού σχεδιασμού,
- ❖ να συμβάλλουν στον εντοπισμό και στην ενίσχυση της ευρωπαϊκής κληρονομιάς και την οικονομική τόνωση των εκμεταλλεύσιμων τουριστικά περιοχών, ιδιαίτερα στις αγροτικές περιοχές, αλλά και σε βιομηχανικές περιοχές που βρίσκονται σε διαδικασία οικονομικής αναδιάρθρωσης,
- ❖ να λαμβάνουν υπόψη την φυσική και άυλη κληρονομιά των εθνικών ή κοινωνικών μειονοτήτων της Ευρώπης,

- ❖ να συμβάλουν, μέσω κατάλληλης κατάρτισης, στην ευαισθητοποίηση των φορέων λήψης αποφάσεων, των επαγγελματιών και των κατοίκων
- ❖ να προωθούν πολιτιστικές και εκπαιδευτικές ανταλλαγές για τους νέους Ευρωπαίους.

Η πολιτιστική θεματική διαδρομή «ο δρόμος των Αγγέλων», αποτελεί «έργο συνεργασίας που αφορά την πολιτιστική και εκπαιδευτική κληρονομιά και τον τουρισμό, με στόχο την ανάπτυξη και την προώθηση μιας διαδρομής ή μιας σειράς διαδρομών που βασίζονται σε μια ιστορική διαδρομή, μια πολιτιστική έννοια, ένα σχήμα ή ένα φαινόμενο με διεθνή σημασία για την κατανόηση και τον σεβασμό των κοινών ευρωπαϊκών αξιών», όπως ορίζει το Καταστατικό της Διευρυμένης Μερικής Συμφωνίας για τις Πολιτιστικές Διαδρομές.

Επίσης καλύπτει τις προϋποθέσεις πιστοποίησής που θέτει το Ευρωπαϊκό Ινστιτούτο Πολιτιστικών Διαδρομών (European Institute of Cultural Routes – EICR).

Απαραίτητη προϋπόθεση για την πιστοποίηση της διαδρομής «ο δρόμος των Αγγέλων, είναι η δημιουργία ενός φορέα ή μιας ομάδας οργανισμών στην οποία να είναι εγγεγραμμένο ένα ή περισσότερα από τα κράτη-μέλη του Συμβουλίου ή ένας δημόσιος οργανισμός, ο οποίος έχει τη νομική, οικονομική και ηθική ευθύνη για τη διαχείριση και τη λειτουργία της πολιτιστικής διαδρομής και «εκπροσωπεί» τη συγκεκριμένη διαδρομή στο Συμβούλιο της Ευρώπης.

ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΩΝ ΔΙΑΔΡΟΜΩΝ*Ο ΑΓΙΟΣ ΜΑΡΤΙΝΟΣ ΤΗΣ ΤΟΥΡ.*

Ο Άγιος Μαρτίνος ήταν Επίσκοπος της Τουρ, κατά τον 4ο αιώνα και ένας από τους χριστιανούς αγίους που γιορτάζεται περισσότερο στην Ευρώπη. Χιλιάδες μνημεία είναι αφιερωμένα στον Άγιο Μαρτίνο και ανάμεσα τους και δεκατέσσερις (14) καθεδρικοί ναοί στην Ευρώπη. Ο Άγιος Μαρτίνος γεννήθηκε το 316 μ.Χ., στην αρχαία πόλη Σαβαρία της Παννονίας. Σήμερα αυτή η πόλη είναι γνωστή ως Szombathely. Το έργο «Via Savaria» ξεκίνησε το 2009, για να αναπαραστήσει τη διαδρομή, από το τόπο καταγωγής του Αγίου, το Szombathely της Ουγγαρίας, στο Zreče της Σλοβενίας. Το αρχικό μήκος της διαδρομής ήταν 400 χλμ .

Στην συνέχεια, νέες χώρες και νέοι Δήμοι, που διαθέτουν μια άυλη κληρονομιά όπως μύθους, παραδόσεις και δοξασίες , σχετικά με τον Άγιο, εντάχθηκαν στο έργο.

Σήμερα, η διαδρομή έχει έκταση 2500 χλμ , διασχίζει οκτώ χώρες και καταλήγει στην Τουρ της Γαλλίας. Το έργο είχε σημαντικά αποτελέσματα στην επιστημονική έρευνα σχετικά με το έργο και το βίο του Αγίου Μαρτίνου της Τουρ καθώς και στην διατήρηση της φυσικής και πολιτιστικής των χωρών που συμμετέχουν στην διαδρομή.

Στο μήκος της διαδρομής, συναντούμε τρανταχτώ (38) σημεία ανάπαυσης με πληροφοριακές πινακίδες, τραπέζια και παγκάκια. Επίσης έχουν δημιουργηθεί κέντρα πληροφόρησης, κέντρα κρασιού και γαστρονομίας, ένα εκθεσιακό κέντρο και ένα θεματικό πάρκο. Το συνολικό κόστος της διαδρομής ήταν 1.435.000 ευρώ , και η συμβολή της Ευρωπαϊκής ένωσης ήταν 1.187.000 ευρώ⁶⁶

⁶⁶ http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/panorama/pdf/mag52/mag52_el.pdf

Ο ΔΡΟΜΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΙΑΚΩΒΟΥ - (El Camino de Santiago)

Ο δρόμος του Αγίου Ιακώβου (St James), είναι ένας προσκυνηματικός «περίπατος» που ξεκινά από τα σύνορα της Γαλλίας διασχίζει την Ισπανία, περνώντας από τα Πυρηναία και φτάνει στον Καθεδρικό Ναό του Σαντιάγο ντε Κομποστέλα στην βορειοδυτική Ισπανία, όπου βρίσκονται θαμμένα τα ιερά λείψανα του Αποστόλου Ιακώβου

Εικόνα 34 : Σημείο της διαδρομής του Αγίου Ιακώβου-πηγή: <http://www.catisart.gr/>

Αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα χριστιανικά προσκυνήματα, από τους μεσαιωνικούς χρόνους, μαζί με τη Via Francigena στη Ρώμη και το προσκύνημα στην Ιερουσαλήμ. Κατά την διαδρομή υπάρχουν σταθμοί ξεκούρασης, ενώ οι προσκυνητές συλλέγουν τις σφραγίδες της διαδρομής και τέλος της, στο Ναό, λαμβάνουν την Κομποστέλα. Πρόκειται για το επίσημο έγγραφο που επιβεβαιώνει το Camino De Santiago. Το όνομα όσων έχουν κάνει την διαδρομή προστίθεται στο μακραινό μητρώο των προσκυνητών.

Η ΔΙΑΔΡΟΜΗ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΟΛΑΦ.

Ο Olaf, σε νεαρή ηλικία πήγε σαν Βίκινγκ στην Αγγλία, όπου συμμετείχε σε πολλές μάχες και του τράβηξε την προσοχή η Χριστιανική πίστη. Μετά από πολλές δυσκολίες έγινε βασιλιάς της Νορβηγίας και έβαλε ως στόχο να ξεριζώσει την ειδωλολατρία και να κάνει την Χριστιανική πίστη τη βάση του βασιλείου του. Για τον σκοπό αυτό, ο ίδιος και ο πρόγονος του ο Olaf Tryggvason, έκαναν πολλές επιθέσεις στην παλιά ειδωλολατρική πίστη, γκρέμισαν τους ειδωλολατρικούς ναούς και έχτισε Χριστιανικές εκκλησίες στη θέση τους.⁶⁷

Η διαδρομή του Αγίου Όλαφ αποτελείται από ένα δίκτυο άνω των 5.000 χιλιομέτρων στη Σκανδιναβία, που συνδέει εκκλησίες, μοναστήρια και παρεκκλήσια σχετικές με το Άγιο Όλαφ.

⁶⁷ <http://orthodoxy-rainbow.blogspot.gr/>

9. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η Πύλη, είναι μια μικρή κωμόπολη που βρίσκεται στο νότιο τμήμα του νομού Τρικάλων. Δημιουργήθηκε το 13ο αιώνα, από τους παρόικους του λαμπρού μοναστηριού της «Ακαταμαχήτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών». Ενός μοναστηριού, που δημιούργησε ο βυζαντινός Ιωάννης Α΄ Δούκα Κομνηνός, Σεβαστοκράτορας της Θεσσαλίας. Στην κληρονομιά, που ο Βυζαντινός Αυτοκράτορας κληροδότησε στην Πύλη, προστέθηκε μια ιστορία αιώνων που οφείλεται στην στρατηγική θέση της πόλης, που αποτέλεσε «διαχρονικό» πέρασμα ανθρώπων, πολιτισμών και ιδεών.

Στο πέρασμα των αιώνων η πόλη παρήκμασε, αλλά η υλική και άυλη πολιτιστική κληρονομιά της, άφησε εμφανές αποτύπωμα στον χώρο.

Σήμερα, η Πύλη, είναι μια πόλη που προσφέρει στους δημότες της, ποιότητα ζωής, καθαρό περιβάλλον, ελεύθερο χρόνο και την αίσθηση της ταυτότητας. Όμως έχει πολλά αδύνατα σημεία: αρνητικό δημογραφικό προφίλ (υψηλούς δείκτες γήρανσης και εξάρτησης), αδυναμία απορρόφησης του οικονομικά ενεργού πληθυσμού, περιορισμένη ανάπτυξη της επιχειρηματικότητας και του ανταγωνισμού, αδυναμία έγκαιρης προσαρμογής στην σύγχρονη αγορά. Επίσης είναι μια πόλη που αγνοεί τον σχεδιασμό. Δεν έχει ποτέ ακολουθήσει αναπτυξιακά σχέδια τα οποία να επεξεργάζονται τα πλεονεκτήματα και τις αδυναμίες της και να προτείνουν μια συγκεκριμένη στρατηγική και φυσικά τις απορρέουσες πολιτικές για την ανάπτυξή της.

Γενικά η εικόνα του τόπου, είναι χειρότερη από την πραγματικότητα και τόσο ασθενής, που το μέρος είναι ουσιαστικά δυσδιάκριτο.

Τον Μάρτιο του 2016, σε Συνέδριο που διοργανώθηκε στο Λορέτο της Ιταλίας, παρουσιάστηκαν τα αποτελέσματα μιας ιστορικής έρευνας, σύμφωνα με την οποία το βυζαντινό μοναστήρι της «Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών» φιλοξένησε τον 13ο αιώνα, την επίγεια κατοικία της Παναγίας και επίσης έγινε η προαγγελία της πρόθεσης συνεργασίας του Δήμου του Λορέτου με τους Δήμους της Πύλης και της Άρτας, για την δημιουργία και προώθηση μιας θεματικής πολιτιστικής διαδρομής, που αποτελείται από εκκλησίες και μοναστήρια που έκτισε η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών ή συνδέθηκαν με κάποιο τρόπο με την ιστορία της.

Αυτά τα εντυπωσιακά γεγονότα για μια μικρή επαρχιακή πόλη, οδήγησαν στην συνειδητοποίηση ότι η πόλη έχει μια δυναμική ιδιαιτερότητα: είναι τόπος εξαιρετικά σημαντικός όχι απλώς για την υψηλή πολιτιστική στάθμη του παρελθόντος αλλά και

για τον τρόπο με τον οποίο, ο βυζαντινός πολιτισμός, συνάπτεται με τον δυτικό πολιτισμό και του προσφέρει στοιχεία.

Αυτή η δυναμική ιδιαιτερότητα του τόπου θα μπορούσε να αποτελέσει το σενάριο για την δημιουργία μιας νέας «εικόνας» για την Πύλη και με την χρήση του Branding σαν επικοινωνιακό εργαλείο, να «αναδομήσει» της αντίληψη που προσφέρει η πόλη, τόσο στο επίπεδο προσλήψεων της «αισθητηριακής εικόνας», όσο και στο επίπεδο της χρηματοδότησης» και να συγκροτηθεί μια νέα συνεκτική και ελκυστική ταυτότητα της περιοχής, (Μωραΐτης, 2016).

Ο κύριος στόχος της νέας ταυτότητας της πόλης, δεν είναι καθαρά οικονομικός, αλλά κυρίως είναι η πολιτική συγκρότηση της αντίληψης των κατοίκων της, για τον εαυτό τους και την κοινωνία που ζουν. Το παράδειγμα της Πύλης, αποδεικνύει ότι περιοχές της Ελλάδας που έχουν τελείως ξεχαστεί και είναι άγνωστες στον ελληνικό πληθυσμό και για τις οποίες, οι ίδιοι οι κάτοικοί της έχουν μια εξαιρετική μειωμένη αντίληψη της σημασίας τους, στην πραγματικότητα είναι ένας τόπος εξαιρετικά σημαντικόι.. Την ενίσχυση αυτής της αντίληψης για τους κατοίκους της Πύλης και της ευρύτερης περιοχής έχουμε υποχρέωση να την προτείνουμε

Έχουμε υποχρέωση να την προτείνουμε επίσης και στους Έλληνες επισκέπτες όχι μόνο για τουριστικούς λόγους αλλά για την ενίσχυση της πολιτιστικής τους και εθνικής συνείδησης⁶⁸.

⁶⁸ Μωραΐτης 2017.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

«Η βυζαντινή εκκλησία της Πόρτας Παναγίας και η Σάντα Κάζα (Santa Casa) της Μαρίας του Λορέτου. ο ρόλος της βυζαντινής οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου»-ερευνητική εργασία του Κουδούνα Χ.

Μετάφραση στα ελληνικά από την ιταλική γλώσσα, της ιστορικής έρευνας του Χάρη Κουδούνα που δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο 2014 στην Ρώμη από το ιταλικό επιστημονικό περιοδικό ιστορίας “Studi sull’oriente cristiano”, τεύχος 18/2014 σελ. 169-186.

Σύμφωνα με την πιο ολοκληρωμένη επιστημονική έρευνα της 5ης και τελευταίας έκδοσης του ιστορικού βιβλίου “La Santa Casa di Loreto, (Giuseppe Santarelli- Loreto 2014)”, σχετικά με την μετατόπιση της Αγίας Οικίας της Παναγίας από την Ναζαρέτ στο Λορέτο Ιταλίας στην περίοδο 1291-1294 μ.Χ., δεδομένου του γεγονότος πως έχει επέλθει ήδη η τεκμηρίωση της ιστορικής μελέτης μου, που δημοσιεύθηκε τον Ιούλιο 2014 στο τεύχος 18/1 του επιστημονικού περιοδικού Ιστορίας “Studi sull’ Oriente Cristiano” εκ μέρους του Διευθύνοντα της Επιστημονικής και Ιστορικής Επιτροπής του Παγκόσμιου Συνεδρίου της Αγίας Οικίας Καθηγητή Τζιουσέππε Σανταρέλλι (Commissione Scientifica e Storica della Congregazione Universale della Santa Casa – Direttore prof. Giuseppe Santarelli) και της Θρησκευτικής Καθολικής Επισκοπικής Διακυβέρνησης της πόλης, υπό την ηγεσία του Αρχιεπισκόπου του Λορέτο κ. Τζιοβάνι Τονούτσι (S.E. Monsignor Giovanni Tonucci), μέσω διαφόρων σημαντικών άρθρων στο θρησκευτικό περιοδικό “Il Messaggio della Santa Casa di Loreto⁶⁹” και μέσω της δημοσίευσης μέρους της έρευνάς μου στην προαναφερθείσα 5η έκδοση του παραπάνω βιβλίου.

⁶⁹ Δημοσίευση στα ιταλικά στο τεύχος αρ. 8, Σεπτ/Οκτ. 2014 με τίτλο “Un’epigrafe illuminante”, Μτφ. Μία διαφωτιστική επιγραφή,. - Δημοσίευση στα ιταλικά στο τεύχος αρ. 1 Ιαν 2015 με τίτλο “Quinta edizione del libro La Santa Casa di Loreto”- Μτφ. Η πέμπτη έκδοση του βιβλίου Η Αγία Οικία του Λορέτο. - Δημοσίευση στα αγγλικά στο τεύχος αρ. 9, Τομ. 49, αρ. 3 Σεπτ./Δεκ. 2014, του περιοδικού The Shrine of The Holy House με τίτλο: An illuminating epigraph.

1η εικόνα: Παρουσίαση της ιστορικής έρευνας στον Αρχιεπίσκοπο του ΛΟΡΕΤΟ S.E. Monsignor Giovanni Tonucci

2η εικόνα: Παρουσίαση της ιστορικής έρευνας επί του Σεβ. Μητροπολίτου Ιταλίας και Μελίτης υπέρτιμου καί έξαρχου Νοτίου Εύρώπης, κ. Γεννάδιου.

Αφετέρου είναι εξίσου σημαντική η δημοσίευση, όλης της ιστορικής μου έρευνας σε δύο γλώσσες (Ελληνικά-Ιταλικά) - που έγινε στις 24 Μαρτίου 2015- στην επίσημη σελίδα της Ορθόδοξης Ιεράς Μητρόπολης Ιταλίας και Μελίτης⁷⁰, υπό την

⁷⁰ Ίδρύθη διά Πατριαρχικοῦ καί Συνοδικοῦ Τόμου τήν 5ην Νοεμβρίου 1991. Τόν Μάρτιον τοῦ 2005 ὑπήχθη εἰς αὐτήν καί ἡ χώρα τῆς Μελίτης (Μάλτα). Ὀλόκληρος δὲ ἡ Μητρόπολις περιλαμβάνει τήν Ἰταλίαν, τή Μελίτην καί τόν Ἅγιον Μαρίνον. Ἡ Ἱερά Μητρόπολις Ἰταλίας ἀνεγνωρίσθη ὡς Νομικόν Πρόσωπον Δημοσίου Δικαίου ὑπὸ τοῦ Ἰταλικοῦ Κράτους διά Προεδρικοῦ Διατάγματος τήν 16ην Ἰουλίου 1998. Τήν 18ην Ἰουλίου 2012, μετὰ τήν ὑπὸ τοῦ Κοινοβουλίου καί τῆς Γερουσίας ὁμόφωνον ἔγκρισιν τῆς INTESA (Συμφωνίας – Concordato) μεταξύ τοῦ Ἰταλικοῦ Κράτους καί τῆς Ὀρθοδόξου Μητροπόλεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, τήν ὑπογραφήν αὐτῆς ὑπὸ τοῦ Προέδρου τῆς Δημοκρατίας ἐξοχ. κ. Giorgio Napolitano καί τήν δημοσίευσίν της εἰς τήν ἐφημερίδα τῆς Κυβερνήσεως, λαβοῦσα ἰσχὺν ἀπὸ τῆς 22ας Αὐγούστου 2012, ἡ Ὀρθόδοξος Μητρόπολις ἀπέκτησε ἰδιαίτερα προνόμια, ἀνάλογα πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὅποια ἔχει ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία. Ὁ Σεβ. Μητροπολίτης Ἰταλίας καί Μελίτης, υπέρτιμος καί έξαρχος Νοτίου Εύρώπης, εἶναι ο κ. Γεννάδιος. Ἡ Ὀρθόδοξος

εποπτεία του Σεβ. Μητροπολίτη Ίταλίας καί Μελίτης, υπέρτιμου καί ἑξαρχου Νοτίου Εὐρώπης, κ. Γεννάδιου.

Οδηγούμαστε κατ' αυτόν τον τρόπο ὄλο και περισσότερο, προς την τεκμηρίωση και την ιστορική βεβαίωση, ὅτι οι πέτρες της Αγίας Οικίας της Θεοτόκου - ιερὸς τόπος πίστεως και ευλάβειας ἀπὸ το 1315 - πέτρες γύρω ἀπὸ τις οποίες, προέκυψε ο Ιερὸς Ναὸς της Παναγίας του Λορέτο στον Νομὸ των Μάρκε Ιταλίας, εἶχανε μεταφερθεῖ σε αὐτὸ το μέρος ἀπὸ την Πύλη Τρικάλων Θεσσαλίας, ὅπου εἶχανε προστατευτεῖ στο Βυζαντινὸ Ορθόδοξο Μοναστήρι της Πόρτας Παναγίας, της “Ακαταμαχίτου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλῶν”, ὅπως ονομαζόταν.

Ἡ μετατόπιση ἐγινε γιατί αὐτὰ τα Ἅγια Κειμήλια, ἀνήκανε στην κατόπιν συμφωνίας προικοδοτική λίστα των αγαθῶν, λόγω του γάμου μεταξύ της Πριγκίπισσας Θαμάρ ἢ Μαργαρίτας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνῶν, κόρης του Δέσποτα της Ηπείρου Νικηφόρου Α'- ετεροθαλή ἀδερφού του Ἰωάννη Α' Δούκα Κομνηνού, Σεβαστοκράτορα της Θεσσαλίας, ἀμεσο πρόγονο της Α.Ε.Β. και Αυτοκράτορα Αλέξιου – και του Φιλίππου Β' των Ανδεγαυδῶν (Ανζού), Πρίγκηπα του Τάραντα. Πράγματι, ἐξ' αιτίας αὐτοῦ του γεγονότος, οι πρόγονοι του τωρινού Ἡγεμόνα της Οικίας Πρίγκηπα Αλέξιου⁷¹ (Alessio Ferrari Angelo Comneno), κατόπιν μίας πρώτης εγκατάστασης στη Νάπολη, μεταφέρθηκαν κυριολεκτικά σε ἐκεῖνα τα μέρη, ἤτοι στην Ἐπισκοπή της πόλεως του Καμερίνο (Diocesi di Camerino), ὅπου εἶχαν ορισμένες ιδιοκτησίες και ὅπου μπορούσαν να ἐπωφελοῦνται της προστασίας της Αγίας Ἐδρας (της ἀποστολικῆς και νομικά τεκμηριωμένης ἑδρας του Πάπα), ὅπως ἀποδείχθηκε ἀπὸ τις ἐγκυκλίους και σύμφωνα με τα νομικά χειρόγραφα (Motu Propri), μετὰ ἀπὸ προσωπική πρωτοβουλία πέρα πολλῶν Ποντιφικῶν.

Ἀλλά ας γνωρίσουμε καλύτερα τα δύο μέρη και τους δύο Ἱερούς τόπους, που συνδέονται με τα Ἅγια Κειμήλια της Θεοτόκου

Μητρόπολις Ἰταλίας καί Μελίτης, τὴν 24ην Σεπτεμβρίου 2010, ἀνεγνωρίσθη ἐπίσημως ὑπὸ τῆς Δημοκρατίας τοῦ Ἁγίου Μαρίνου.

⁷¹ Simonetta Angelo Comneno, Storia e genealogia della Imperiale Famiglia Angelo Comeno Ducas o Angelo Flavio Comeno Ducas, Premessa di Stefania Angelo-Comneno, Roma aprile 2007: Ἡ ιστορία αὐτοῦ του γενεαλογικοῦ δένδρου ἀρχίζει με τον Ἰσαάκ Κομνηνὸ, που στεφανώθηκε Αυτοκράτωρας της Ανατολῆς στις 31 Αυγούστου 1057, ἐνώθηκε με τους Αγγέλους, με τον γάμο της Θεοδώρας Κομνηνῶν και του Κωνσταντίνου των Αγγέλων, δίνοντας ἀρχὴ στην γενιά των Αγγέλων Κομνηνῶν που ἔδωσε Αυτοκράτορες και Δέσποτες και που φθάνει ἀμέσως μέχρι τις σημερινές μέρες.

Λορέτο Μάρκε Ιταλίας

3^η εικόνα: Η πόλη του Λορέτο στην Ιταλία

Το Λορέτο (εικ.3) είναι ένας δήμος της Ιταλίας στον Νομό των Μάρκε με πρωτεύουσα την Ανκόνα και απέχει 25 Χμ περίπου από το λιμάνι της. Έχει 12.543 κατοίκους και είναι φημισμένο γιατί είναι η έδρα του καθολικού ναού βασιλικού ρυθμού. Αποτελεί ένα από τα πιο παγκόσμια σημαντικά ιερά μέρη πίστεως και ευλάβειας προς την Παναγία Θεοτόκο -ίσως το πιο σημαντικό-, λόγω του γεγονότος ότι στα εσωτερικά του ναού φιλοξενεί την Αγία Οικία της Παναγίας στην Ναζαρέτ.

Η πλατεία τ

4^η εικόνα:
Η πλατεία της Παναγίας του Λορέτο

(Φωτ. Πασκουαλίνο Ερκολάνι).

5^η εικόνα: Το Αποστολικό Κτίριο

Ευρίσκεται στα δυτικά της πρόσοψης του ναού, στα Βόρεια και Ανατολικά του Αποστολικού κτιρίου (εικ.5) και στα νότια του Ιλλυρικού κτιρίου. (εικ. 6)

6^η εικόνα: Το Ιλλυρικό κτίριο

Στη μέση της πλατείας η διακόσμηση ολοκληρώνεται με ένα όμορφο σιντριβάνι, ενώ αριστερά παρατηρούμε, στην αριστερή πλευρά, το καμπαναριό του ναού.

7^η εικόνα: Ο Ιερός Ναός της Αγίας Οικίας Του ΛορέτιΟ ΙΕΡΟΣ ΝΑΟΣ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΟΙΚΙΑΣ ΤΟΥ
ΛΟΡΕΤΟΥ (εικ. 7)

Άρχισε να κατασκευάζεται το 1469 σε στυλ μεταγοθτικό, πιθανότατα πάνω σε ένα σχέδιο του Φραντσέσκο ντι Τζιόρτζιο Μαρτίνι (Francesco di Giorgio Martini). Ολοκληρώθηκε, δε, το 1587 με την πρόσοψη σε στυλ μετα-αναγεννησιακό. Το έτος 1468, ο επίσκοπος της πόλεως Ρεκανάτι (Recanati), Νικολό ντέλλε Άστε (Nicolò delle Aste) αποφάσισε την κατασκευή του παρόντος ναού, αρχίζοντας τις εργασίες κατασκευής το έτος 1469. Το ίδιο έτος μετά τον θάνατο του επισκόπου, ο Πάπας Πάολο Β΄ (Paolo II) (γεννηθείς ως Pietro Barbo στις 23 Φεβρουαρίου 1417 – 26 Ιουλίου 1471, υπήρξε ο 211ος Πάπας της Καθολικής Εκκλησίας), συνέχισε τις εργασίες κατασκευής, γιατί όταν ήταν ακόμη Καρδινάλιος το 1464, είχε θεραπευθεί με θαυμαστό τρόπο στην Αγία Οικία του Λορέτο.

Στα εσωτερικά του ναού, πριν μπούμε στην είσοδο της σεμνής Αγίας Οικίας της Παναγίας, συναντάμε την μαρμάρινη επένδυση (εικ. 8), που είναι ένα θαυμάσιο έργο τέχνης της Αγίας Οικίας του Λορέτο. Εσωτερικά αυτής, φυλάσσεται η σεμνή Οικία της Νάζαρετ, της Παναγίας Θεοτόκου, όπως το όστρακο υποδέχεται το μαργαριτάρι. Επιθυμία του Ιουλιού Β (Giulio II,) κατόπιν επινόησης του κορυφαίου αρχιτέκτονα Ντονάτο Μπραμάντε (Donato Bramante), που το 1509 ετοίμασε το σχέδιο που πραγματοποιήθηκε υπό την διεύθυνση των Αντρέα Σανσοβίνο (Andrea Sansovino), (κατά την περίοδο 1513-27), Ρανιέρι Νερούτσι (Ranieri Nerucci) και Αντόνιο ντα Σανγκάλλο του Νεαρού (Antonio da Sangallo il Giovane). Στη συνέχεια τοποθετήθηκαν στις κόγχες (κοίλα μέρη) τα αγάλματα των Σιβυλλίδων και των Προφητών. Η επένδυση αποτελείται από μία βάση με γεωμετρικές διακοσμήσεις (ντεκόρ), εκ των οποίων ξεκινά μία διάταξη ραβδωτών κιόνων με δύο τομές, έχοντας κιονόκρανα κορινθιακού

ρυθμού που στηρίζουν ένα αυλακωτό διακοσμητικό τοίχου (γείσο) το οποίο προεξέχει. Το χαμηλό παραπέτο προστέθηκε από τον Αντόνιο Σανγκάλλο (Antonio da Sangallo 1533-34), με σκοπό να κρυφτεί ο κυλινδρικός θόλος της Αγίας Οικίας και να τεθεί έτσι υπό έλεγχο, με έναν κομψό τετραγωνισμό, όλο το αξιοθαύμαστο αυτό μαρμάρινο περίβλημα.

*8^η εικόνα:
Η μαρμάρινη επένδυση που στα εσωτερικά
προστατεύει την Αγία Οικία της Παναγίας*

Η Αγία Οικία του Λορέτο Ιταλίας (Loreto) διατηρεί πράγματι το σπίτι στην Ναζαρέτ της Παναγίας, σύμφωνα με την παλιά παράδοση που είναι πλέον σήμερα επαληθευμένη και αποδεδειγμένη από τις ιστορικές και αρχαιολογικές έρευνες. Η γήινη διαμονή της Μαρίας στην Ναζαρέτ αποτελείται από δύο μέρη: (εικ.10) από μία σπηλιά η οποία ήταν σκαμμένη σε βράχο και η οποία μέχρι τώρα τιμάται επί του Ναού του Ευαγγελισμού στην Ναζαρέτ και από ένα δωμάτιο τοιχοδομημένο με λίθους (πέτρες) από ψαμμίτη, έμπροσθεν της σπηλιάς.

Εκ των τριών πρωταρχικών τοιχομάτων (εικ. 10), οι κάτω τομές, για σχεδόν τρία μέτρα αποτελούνται κατά κύριο λόγο από σειρές αυθεντικών λίθων (άγιες πέτρες) από ψαμμίτη, πέτρες ανιχνεύσιμες στην Ναζαρέτ, ενώ οι πάνω τομές που προστέθηκαν μετέπειτα το 1536 - επομένως όχι αυθεντικές - είναι πλίνθοι εκ της περιοχής, τα μόνα οικοδομικά υλικά που χρησιμοποιήθηκαν στην περιοχή. Το ίδιο έτος 1536 προστέθηκε και η αψίδα για να δημιουργήσει έναν χώρο περισσότερο κατάλληλο για προσευχή και ευλάβεια.

(10^η εικόνα)
 G. Santarelli, *La Santa Casa di Loreto*, p.137
 σχέδιο 35 Αξονομετρία της σεβάσμιας δομής
 στο Λορέτο (α. οικία) μπροστά στην σπηλιά της
 Ναζαρέτ, συμπεριλαμβανόμενης της ιδανικής
 ανοικοδόμητης της εκκλησίας *Domus
 Ecclesia* (εκ του N. Monelli, *La S.Casa di
 Loreto*, 87

Το ξύλινο άγαλμα της Παρθένου με το βρέφος, από κέδρο του Λιβάνου (εικ.11), αντικαθιστά εκείνο του 14ου αιώνα, που καταστράφηκε από πυρκαγιά το 1921.Μεγάλοι καλλιτέχνες, ο ένας μετά τον άλλον στους αιώνες που πέρασαν, συνεισέφεραν για την διακόσμηση του Αγίου αυτού ναού, του οποίου η φήμη διαδόθηκε πολύ γρήγορα σε όλο τον κόσμο, με αποτέλεσμα αυτός να γίνει προνομιούχος προορισμός εκατομμυρίων προσκυνητών. Τα εξαιρετικά και ανεκτίμητα κειμήλια της Αγίας Οικίας είναι για τον προσκυνητή μία ευκαιρία για να διαλογιστεί επάνω στα υψηλά θεολογικά και πνευματικά μηνύματα που συνδέονται με το μυστήριο της Ενσάρκωσης και της Αγγελίας για την Σωτηρία του ανθρώπου. Ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β (Giovanni Paolo II) ανέφερε σχετικά: "Η Αγία Οικία του Λορέτου είναι ο πρώτος Άγιος ιερός τόπος διεθνούς εμβέλειας αφιερωμένος στην Παρθένο Μαρία και η αληθινή καρδιά της Θεοτόκου της Χριστιανοσύνης".

(11^η εικόνα:)
*Το ξύλινο αγάμα της Παρθένου με το
 βρέφος*

Ο Πάπας Ιωάννης Παύλος Β (Giovanni Paolo II)⁷² ανέφερε σχετικά: "Η Αγία Οικία του Λορέτου είναι ο πρώτος Άγιος ιερός τόπος διεθνούς εμβέλειας αφιερωμένος στην Παρθένο Μαρία και η αληθινή καρδιά της Θεοτόκου της Χριστιανοσύνης "

Πύλη Τρικάλων Θεσσαλίας

Το μικρό αστικό κέντρο της Πύλης , βρίσκεται στην Κεντρική Ελλάδα, στο νομό των Τρικάλων, σε απόσταση 48 χμ. από την περιοχή των Μετεώρων, φημισμένη για τα μοναστήρια που είναι χτισμένα στην κορυφή των βράχων, περιοχή δηλωμένη ως παγκόσμια κληρονομιά της ανθρωπότητάς. Η παλαιά ονομασία της Πύλης (Πόρτα) αναφέρεται στην γεωγραφική και στρατηγική της θέση, η οποία αποτέλεσε την είσοδο προς τα γραφικά χωριά του Ασπροπόταμου και της Άρτας, μοναδική σύνδεση μεταξύ της Ηπείρου και της Θεσσαλίας (εικ. 13). Βρίσκεται, πράγματι, στην είσοδο ενός επιβλητικού περάσματος, σχηματιζόμενο από δύο βουνά τον Κόζιακα και τον Ίταμο. Κατά την διάρκεια της βυζαντινής περιόδου η Πύλη, ονομαζόταν “Μεγάλοι Πύλαι ενώ κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής ονομαζόταν “Μεγάλη Πόρτα”. Συναντάμε τις πρώτες ειδήσεις του ονόματος “Μεγάλοι Πύλαι” στον 13ο αιώνα με την κατασκευή

⁷²Para Giovanni Paolo II (στα Λατινικά : Ioannes Paulus PP. II), το όνομά του Karol Józef Wojtyła, 18 Μαΐου 1920 – 2 Απριλίου 2005) υπήρξε ο 264ος επίσκοπος της Ρώμης και Πάπας της Καθολικής Εκκλησίας, 6^ο Ηγεμόνας του Βατικανού.

του βυζαντινού μοναστηριού. Μέγιστης σημασίας είναι η τοξωτή (εικ. 13) γέφυρα από πέτρα, κατασκευασμένη το 15146 που βρίσκεται 1 χμ. δυτικά της Πύλης. Αυτή η γέφυρα ήταν μέχρι το 1936 η μοναδική που ένωνε την Θεσσαλική πεδιάδα με τις περιοχές του Ασπροποτάμου.

13η εικόνα: η τοξωτή γέφυρα της Πύλης Τρικάλων

Το 1283 ο Σεβαστοκράτορας Ιωάννης Α' Άγγελος Κομνηνός έχτισε το μεγαλειώδες μοναστήρι των "Μεγάλων Πυλών". Ο Πατριάρχης Αντώνιος Δ', κατά το έτος 1393 με μεγαλειώδες γράμμα, επικυρώνει την ύπαρξη των μεγάλων και εκτενών ιδιόκτητων κτηματικών εδαφών του μοναστηριού και μιας πολυάριθμης παροικίας.

Το Βυζαντινό Ορθόδοξο Μοναστήρι της Πόρτας Παναγιάς

Χτισμένο πάνω σε ένα παλαιό αρχαίο ναό, δίπλα στο ποτάμι Πορταϊκό ή Πορτιάτη, στην είσοδο του Ασπροπόταμου⁷³, ήταν από την παλαιά εποχή ένας τόπος πίστεως και προσευχής, σήμερα είναι ένα από το πιο σημαντικά μνημεία της βυζαντινής ιστορίας της Ελλάδας. Το ιερό μοναστήρι ονομαζόμενο αρχικά "Ιερά Μονή της Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών", ήταν αφιερωμένο στην Παναγία. Κατά την διάρκεια της βυζαντινής περιόδου, υπήρξε ένα πλούσιο μοναστήρι κατασκευασμένο με την τεχνική της σταυρεπίστεγης αρχιτεκτονικής. Το μοναστήρι κατασκευάστηκε το έτος 1283 από τον Σεβαστοκράτορα Ιωάννη Α' Άγγελο Δούκα Κομνηνό, νόθο γιο του Δέσποτα της Ηπείρου Μιχαήλ Β' Δούκα Άγγελο Κομνηνό. Το έτος κατασκευής, καθώς και το γεγονός της κτίσεως ως έργο του Ιωάννη Α' προκύπτουν από ένα έγγραφο του

⁷³Η πρώτη έγγραφη αναφορά της λέξης Ασπροπόταμος (άσπρο ποτάμι) αναφερόμενο στο ποταμό Αχελώο, βρίσκεται σε χειρόγραφο του 1336 ονομαζόμενο "αυτοκρατορικό χρυσόβουλο" με τον σιγίλιο του Βυζαντινού Αυτοκράτορα Ανδρόνικου ΙΙΙ Παλαιολόγου, που φυλάσσεται στην βιβλιοθήκη του μοναστηριού Δούσικο.

έτους 1788, φυλασσόμενο εντός της μονής του Αγ. Παντελεήμονα στο Όρος Άθως (Άγιο Όρος), κωδ. 793⁷⁴. Σε λίγα χρόνια, προπαντός στην περίοδο που προηγείται του θάνατου του Ιωάννη Α', το μοναστήρι γίνεται σημαντικός τόπος πίστεως και προσκυνητών και η φήμη του ξεπερνά τα σύνορα της Θεσσαλίας. .

Η βυζαντινή εκκλησία “Πόρτα Παναγιά”, χαρακτηρίζεται ως τρίκλιτη σταυρεπίστεγη βασιλική. Είναι σημαντικό να υπογραμμίσω ότι για τον επισκέπτη αυτή η εκκλησία, παρουσιάζει ένα αποκλειστικό χαρακτηριστικό. Δεν είναι μόνο η ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, πλούσια σε κοιλότητες, κυρτώματα και καμπύλες, γραμμές και σχέδια που αιχμαλωτίζει το βλέμμα. Είναι, επίσης, ο πλούτος των σκαλιστών και των ψηφιδωτών, η διακόσμηση των υπαρχόντων μωσαϊκών, όλα στοιχεία που σώθηκαν από τις χρόνιες καταστροφές, από τις πυρκαγιές και από τα διάφορα ασβεστώματα. Τα μορφολογικά και κατασκευαστικά στοιχεία είναι χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του Δεσποτάτου της Ηπείρου⁷⁵.

Το Βυζαντινό Ορθόδοξο Μοναστήρι της Πόρτας Παναγιάς και οι κρυμμένοι κωδικοί του.

Στα εσωτερικά της εκκλησίας (εικ.16) υπάρχουν οι δύο εικόνες, του Χριστού και της Παναγιάς που παρουσιάζουν, ωστόσο, μία ιδιαιτερότητα. Σε ολόκληρο τον βυζαντινό κόσμο η εικόνα της Παναγιάς είναι στα αριστερά αυτής του Χριστού.

16^η εικόνα: Το Καθολικό της Βυζαντινής Ορθόδοξης Εκκλησίας της Πόρτα Παναγιάς στην Πύλη Τρικάλων

⁷⁴ Σημείωση του χειρόγραφου του μοναστηριού Δούσικο, που βρίσκεται στην Εθνική Βιβλιοθήκη των Αθηνών.

⁷⁵ cfr. S. Mamaloukos, The Chronology of the exonarthex of the Porta Panagia in Thessaly, in I. Stevovic ed., Symmeikta. Collection of Papers dedicated to the 40th Anniversary of the Institute for Art History, Faculty of Philosophy, University of Belgrade 2012, 237-250.

Σε αυτήν την εκκλησία, η διάταξη είναι αντίστροφη. (εικ. 17):

17^η εικόνα
Οι δύο αντίστροφες βυζαντινές εικόνες

Ο Καθηγητής της Αρχαιολογίας Αναστάσιος Ορλάνδος προσδιόρισε ότι η δημιουργία των δύο εικόνων αντιστοιχεί στο έτος 1285, αποδίδοντας το έργο στον ίδιο τεχνίτη που πραγματοποίησε και τα μωσαϊκά του τρούλου του μοναστηριού της Παρηγορήτισσας της Άρτας. Πάντα ο ίδιος ο Καθηγητής. Ορλάνδος σε μία μελέτη του κατά το έτος 1935⁷⁶ κάνει αναφορά σε μία στοά που βρισκόταν κάτω από την εκκλησία, στο δυτικό μέρος η οποία εντελώς καταστράφηκε. Ο ιστορικός Ν. Χατζηζωγίδης (έτος 1894) γράφει και αυτός, για την ύπαρξη διαφόρων στοών και ενός χώρου ονομαζόμενου γυναικωνίτη, κατεστραμμένου και αυτού, ενώ από τα απομεινάρια των στοών συμπεραίνεται, ότι (οι στοές) περιβρέχονταν από ρυάκια και πηγές με κρύο νερό. Αναφορά για το κρύο νερό που ανέβλυζε από μία πηγή⁷⁷ και οδηγούσε σε μία σκάλα, κάνει μνεία και ο Α. Αρβανιτόπουλος στο έτος 1911. Το μοναστήρι έφερε, επίσης, και ένα άλλο όνομα: εκείνο της “Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών” έχοντας την έννοια: “της Απώρητης, Ανίκητης, Απρόσβλητης Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών”. Έχει να κάνει με ένα όνομα πολύ σημαντικό που εδόθη από τον ίδιο τον Ιωάννη Α’- που εκείνη την περίοδο ήταν Δεσπότης της Θεσσαλίας. Ήταν στ’ αλήθεια αυτό το μοναστήρι ένα ιδανικό και ασφαλές μέρος εναντίον του οποίου κανένας δεν θα μπορούσε να επιτεθεί και όπου θα μπορούσε να σώσει και συντηρήσει τα ιερά κειμήλια που σε εκείνο το μοναστήρι είχαν αποθηκευτεί.

⁷⁶ Η Πόρτα Παναγία της Θεσσαλίας, στο Αρχείο Βυζαντινών Μνημείων Ελλάδος Ι (1935).

⁷⁷ Αγίασμα

Τα “ιερά κειμήλια” της Πόρτας Παναγιάς και η τοποθεσία της στο Λορέτο

Μα είχαν αληθινά αποθηκευτεί εκεί τα άγια κειμήλια; Μία πολύ σημαντική είδηση για τον ρόλο του βυζαντινού μοναστηριού, μας δίνει ο Δ. Σοφιανός στο βιβλίο του “Το Συνοδικό χειρόγραφο (1381-1382) του Μητροπολίτη της Λάρισας Νείλου⁷⁸ για το μοναστήρι των Μεγάλων Πυλών”, όπου λέει: “Το σεβασμότερο μοναστήρι των Μεγάλων Πυλών, αφιερωμένο στην Πάναγνη Θεοτόκο, που έγινε σημαντικό με τα Άγια κειμήλια και με τις πολλές ιδιόκτητες εδαφικές εκτάσεις που δωρίστηκαν από τους άγιους κτήτορες και από όλους τους άλλους πιστούς”⁷⁹. Αυτό αποτελεί επικύρωση ότι υπήρχαν τα άγια κειμήλια.

Μα γιατί η Αγία Οικία, μετά την άφιξή της στο Λορέτο στις 10 Δεκεμβρίου 1294, τοποθετήθηκε ακριβώς σε αυτόν το τόπο και σε ένα δημόσιο δρόμο, χωρίς να υπάρχουν αληθινά θεμέλια;

Ο εν ισχύ νόμος εκείνη την εποχή (13ος αιώνας) ήταν ξεκάθαρος: σε περίπτωση μη τήρησης των νόμων προβλεπόταν η κατεδάφιση του κτιρίου. Επίσης, για την αναστύλωση της δομής κατασκευάστηκε ένα δυνατός τοίχος σε όλο το ύψος του κτιρίου.

Όπως αναφέρει ο Φάμπιο Φιλίππετι (Fabio Filippetti) και η Έλσα Ραβάλια (Elsa Ravaglia)⁸⁰: η υπόθεση περισσότερο πιθανή είναι εκείνη που θυμίζει πως το Loreto, κατά την εποχή της μετατόπισης, αποτελούσε μέρος του Κράτους της Εκκλησίας, όταν ήταν Πάπας ο Τσελεστίνο ο 5ος (Celestino V), που κυβέρνησε λίγους μήνες χωρίς να πάει στην Ρώμη, όπου σαν Βικάριος, ήταν ο αντικαταστάτης του Επισκόπου του Ρεκανάτι (Recanati). Είναι γεγονός πως τις αποφάσεις σε υψηλό βαθμό τις έπαιρνε ένα πρόσωπο συνδεδεμένο με το Ρεκανάτι (Recanati) και πως το γεγονός ότι η μικρή πόλη ήταν κοντά στην Ανκόνα, δηλαδή στο πιο σημαντικό λιμάνι του Παπικού Κράτους, μπορεί να μας κάνει να σκεφτούμε, πως ο προορισμός πάρθηκε κυριολεκτικά από την Ρώμη, εάν παραδεχτούμε την υπόθεση της μεταφοράς διά θαλάσσης. Το γεγονός ότι μετά τοποθετείται σε ένα δημόσιο δρόμο, αφήνει να

⁷⁸ Το έγγραφο είναι υπογεγραμμένο από τους: Νείλο, Μητροπολίτη Λάρισας, Εξάρχη της Δεύτερης Θεσσαλίας και όλης της Ελλάδας, Ιωάννη Ουρέση Παλαιολόγο, Νεόφυτο μοναχό, Μακάριο μοναχό και Μεγάλου Πατέρα του Ι.Μ. των Μετεώρων, Ιάκωβο, μοναχό του μοναστηριού του Αγ. Νικολάου, Δαμιανού Επισκόπου Κάπουας και Φανάρι, Καίσαρα, Πέτρου Επικερμή (βυζαντινός τίτλος για κάποιον που είχε πολλά κτήματα), Θεόδωρο Σεβαστόπουλο Επικερμή, Νικόλας Γραμματέας

⁷⁹ Τρικαλινά 10 (1990), 26.

⁸⁰ Guida insolita ai misteri, ai segreti, alle leggende e alle curiosità delle Marche Fabio Filippetti, Elsa Ravaglia - Newton & Compton Editori s.r.l. (Roma), 2002

εννοηθεί, πως η ιερά κατασκευή ήταν για όλους και κανένας ιδιώτης δεν θα μπορούσε να την διεκδικήσει νομικά”.

Πάρα πολλοί ιστορικοί, αρχαιολόγοι, συγγραφείς και γενικά ερευνητές και άνθρωποι των γραμμάτων και επιστημών, έχουν κατά καιρούς ασχοληθεί με το θέμα της μετατόπισης και της μεταφοράς της Αγίας Οικίας της Παναγίας του Λορέτου.

Μέσα του 15ου αιώνα

Αρχικά από ένα έγγραφο στα μέσα του 15ου αιώνα είχε διαδοθεί από τον Τζιάκομο Ρίτσι (Giacomo Ricci) κατά το έτος 1468/1469 και τον Πιέτρο ντι Τζιόρτζιο Τολομεί (Pietro di Giorgio Tolomei, τον ονομαζόμενο Τεραμάνο (Teramano), κατά το έτος 1472, πως η Αγία Οικία του Λορέτο είναι το ίδιο το “Δωμάτιο της Παναγίας”, που υπήρχε στην Ναζαρέτ, το οποίο αποκομμένο από τα θεμέλιά του το 1291, μεταφέρθηκε σύμφωνα με την παράδοση, "διαμέσου λειτουργήματος των Αγγέλων", (εικ. 18-19) πρώτα στην Ιλλυρία (στο Τερσάττο, στην σημερινή Κροατία) και έπειτα στο έδαφος του Λορέτο Ιταλίας (10 Δεκεμβρίου 1294).

18η εικόνα

19η εικόνα

Έτσι άρχισε η προβληματική ιστοριογραφική διατριβή, σχετικά με την αυθεντικότητα της θαυματουργής αυτής μετατόπισης της Αγίας Οικίας του Λορέτου. Τα δε στοιχεία που ακολούθησαν μετά το κείμενο του Τεραμάνο (Teramano) και που ανησυχούσαν τους διάφορους ερευνητές και ιστορικούς ήταν δύο: Η ιδιαιτερότητα του θαύματος και η αργοπορία των πηγών που, κατά ρητό τρόπο, το πιστοποιούσαν.

Ακολούθησαν ο Φραντσέσκο Σουριάνο (Francesco Suriano), που έζησε στην Ιερά Γη ήδη από το 1481, έχοντας για δύο φορές τον τίτλο του Ανωτέρου κληρικού

Φραντσεσκάνου το 1413 και 1512, και ο οποίος πέθανε μεταξύ 1528-29⁸¹. Και άλλοι συγγραφείς χρησιμοποίησαν κείμενά του κατά τις έρευνές τους, ο Ντ. Μπάλντι (D.Baldi)⁸², ο Λούκα Ντα Μοντεράντο (Luca Da Monterado)⁸³, ο Φ. Γκριμάλντι (F. Grimaldi)⁸⁴ και ο Τζ. Σανταρέλλι (G. Santarelli)⁸⁵. Το 1554 ο Πιέρ Πάολο Βερτζέριο (Pier Paolo Vergerio), ένας καθολικός επίσκοπος που έγινε Διαμαρτυρόμενος, έγινε η αφορμή για πρώτη φορά μίας μεγάλης διατριβής μεταξύ των υπερασπιστών της παράδοσης της μετατόπισης της Αγίας Οικίας και της ερμηνείας της δογματικής και ψυχολογικής στάσης της διαμαρτυρόμενης τροποποίησης, προς τα κειμήλια και τους Αγίους τόπους γενικά και προς το άγιο μέρος του Λορέτου χαρακτηριστικά, θεωρώντας περισσότερη υψηλή - σχεδόν συμβολική - την έκφραση των καθολικών προσκυνητών. Με τον ιερό χώρο του Λορέτο ασχολήθηκαν επίσης οι ιστορικοί: Μπερναρντίνο Τσιρίλλο⁸⁶ (Bernardino Cirillo), ο Ραφφαέλε Ριέρα⁸⁷ (Raffaella Riera) και ο Οράτσιο Τορσελλίνι (Orazio Torsellini), όπως, επίσης, και οι αντιφατικοί Φραντσέσκο Τόρρες (Francesco Torres) ο ονομαζόμενος Τουρριάνο (Turriano) και ο Ρουτίλο Μπενζόνι²⁷ (Rutilo Benzoni), ενώ ο κορυφαίος που υπεράσπισε την αυθεντικότητα της Αγίας Οικίας μπορεί να θεωρηθεί σε αυτή την περίοδο ο Ιησουίτης Σ.Πιέτρο Κανίσιο (S.Pietro Canisio). Έτσι φθάνουμε στον 17ο αιώνα στον οποίο η παράδοση της μετατόπισης της Αγίας Οικίας έχει γίνει αποδεκτή σχεδόν από όλους, χωρίς να υπάρχουν σπουδαίοι αντίπαλοι και ενώ οι υπερασπιστές εκφράζονταν με ακαδημαϊκό και με επίμαχο τρόπο, ξαναζωντανεύοντας τα “ζεστά εκείνα σημεία”, στα οποία κατά καιρούς οι διάφοροι ερευνητές, είχαν δώσει περισσότερη σημασία.

⁸¹ F. Suriano, *Trattato di Terra Santa e dell'Oriente*, a cura di G. Golubovich, Milano 1900, XI, 145-47.

⁸² *Enchiridion Locorum Sanctorum Gerusalemme* 1955, 24-26.

⁸³ *Storia del culto e del pellegrinaggio a Loreto* (Sec. XIV-XV, Loreto 1979, 14-37).

⁸⁴ *La storia della Chiesa di Santa Maria del Loreto*, Recanati 1993, 15-46 (αναφορά για τον Σουριάνο 17,171).

⁸⁵ *La tradizione lauretana nelle indagini degli ultimi tre decenni in Marianum*, 147/1 (1995) 321-368.

⁸⁶ B. Cirillo, *Trattato utile sopra la vera et sincera Historia della Santa Chiesa et Xasa della gloriosa Vergine Maria di Loreto*, Bologna 1558, Venezia 1562, Bologna 1563, Venezia 1566, 1572, 1573.

⁸⁷ R.Riera, *Historiae Domus Lauretanae Liber singularis*, και στο P.V. Martorelli. *Teatro storico della S.Casa Roma 1732-135*, I, I-142.

17ος αιώνας

Ο 17ος αιώνας είναι ο καιρός των ακαδημαϊκών διαφωνιών, μεταξύ ορισμένων ιστορικών και ερευνητών, όπως ο Λουδοβίκο Τσεντοφιορίνι (Ludovico Centofiorini) που το 1643 δημοσιεύει το *Clypens Lauretanus*, που δεν είναι άλλο από μία ασπίδα εναντίον αυτών που θα έριχναν τα αιρετικά βέλη, αυτών δηλαδή που ήταν αρνητικοί ως προς το θαύμα του Λορέτου⁸⁸. Ο ιστορικός ενώπιον του μοναδικού 5ου αιρετικού βέλους από τα 32 στα οποία ήρθε αντιμέτωπος, δεν μπόρεσε να δώσει μία πλήρη απάντηση. Η διατριβή έλεγε πως “οι πιο παλαιοί ιστορικοί δεν θυμήθηκαν αυτή τη μετατόπιση”. Ο δημιουργός, μην έχοντας πηγές να φέρει σε αντιπαράθεση, χρησιμοποίησε το όνομα του Φλάβιο Μπιόντο (Flavio Biondo) που το 1451 είχε κάνει μία σημαντική αναφορά για το διάσημο παρεκκλήσι του Λορέτο, χωρίς όμως να αναφέρει την μετατόπιση. Το ίδιο ο Τσέσαρε Ρένζολι (Cesare Renzoli) με την δημοσίευση της “*La Santa Casa illustrata e difesa*”. Στο δεύτερο μέρος αυτής δεν δίνει την “απόδειξη της αλήθειας”, χρησιμοποιώντας προηγούμενους δημιουργούς και ιστορικούς, για να δυναμώσει την θέση του. Χρησιμοποιεί γι’ αυτό τον λόγο, τον Μπιόντο (Biondo), τον Τεραμάνο (Teramano) και Αγγελίτα (Angelita), καθώς και τους ορισμένους ποντίφικες, χρησιμοποιώντας σαν σημαντικά θέματα την δημόσια πίστη, την κοινή συγκατάθεση, τις αποκαλύψεις, τον προσηλυτισμό, τα θαύματα και την θρησκευτική πίστη και ευλάβεια.

19ος αιώνας

Κατά τον 19ο αιώνα έχουμε την εξιστόρηση των θεμάτων κάτω από θεολογικές αιτιολογίες και ώριμη διαλεκτική, παρουσιάζοντας και αποδεικτικά στοιχεία. Έτσι έχουμε διαφόρους δημιουργούς όπως ο Βόγκελ (Vogel), ο επίσκοπος του Ρεκανάτι-Λορέτο Φελίτσε Πάολι (Felice Paoli), Ο Μονάλντο Λεοπάρντι (Monaldo Leopardi) πατέρας του Τζιάκομο Λεοπάρντι (Giacomo Leopardi) κλπ.

Οι δύο πρώτοι, συνεργάζονται αναμεταξύ τους για μία συνεργασία εύρεσης μίας τεκμηριωμένης βάσης, βασιζόμενης σε έγγραφα για την μετατόπιση της Αγίας Οικίας. Κατά τον ίδιο ισχυρισμό, κινήθηκε και ο Μονάλντο Λεοπάρντι δηλώνοντας πως η μετατόπιση έγινε το 1135 βασιζόμενος σε ένα έγγραφο του 1194 σχετικά με την εκκλησία *S.Maria in fundo Laureti*, όπου γίνεται αναφορά, ένας κόμπος τον οποίο δεν ξεκαθάρισε και ο ίδιος ο Βόγκελ (G.A. Vogel 1756-1817). Σύμφωνα όμως με τις τελευταίες μελέτες, αυτή η εκκλησία, η *S.Maria in fundo Laureti* θεωρείται διαφορετική

⁸⁸ L. Centofiorini, *Clypeus Lauretanus adversus haereticorum sagittas*. Roma 1643

από εκείνη της Αγίας Οικίας του Λορέτο, τόσο για την τοποθεσία της όσο και για την νομοθετική της υφή. Σήμερα, όπως οι μελετητές έχουν δηλώσει, υπάρχουν δύο εκκλησίες με το επίθετο Laureto, μία στην περιοχή Φοντοβάλλε (Fondovalle) και μία άλλη αργότερα, στη σημερινή πόλη του Λορέτο (Loreto⁸⁹). Στις 17 Μαΐου του 1900 καινούργια στοιχεία έρχονται στο φως και έτσι διαμορφώνονται καινούργιες υποθέσεις. Ο παπικός αρχίατρος του Πάπα Λεόνε (Leone) 13ου, ονομαζόμενος Τζιουσέππε Λαπρόνι (Giuseppe Laroni), μελετώντας έναν χαρτοφύλακα σχετικά με το Λορέτο επί των Αρχείων του Βατικανού, ανακαλύπτει ένα έγγραφο προσδιορισμένο εποχιακά στην περίοδο της θαυματουργικής μετατόπισης της Αγίας Οικίας και το ανακοινώνει κατά μυστικό τρόπο, στον Επίσκοπο της Ντιτζιόνε (Digione) τον ρωμαιοκαθολικό πρελάτο Λαντριέ (Landriè). Σύμφωνα με αυτό, μια βυζαντινή οικογένεια ευγενών, ονόματι Άγγελοι, που προέρχονται από τους αυτοκράτορες της Κωνσταντινούπολης του 13ου αιώνα, έσωσε “τα υλικά” της Οικίας της Παναγίας, από τον κίνδυνο καταστροφής τους από τους Μουσουλμάνους και τα μετέφερε στο Λορέτο για να ξανακατασκευάσει την σημερινή της Οικία. Ηείδηση τεκμηριώνεται χωρίς αμφιβολία στο φύλλο 181 του ονομαζόμενου συμβολαιογραφικού εγγράφου Καρτουλάριουμ Κουλισανένσε (Chartularium Culisanense)⁹⁰, ένας διπλωματικός κωδικός μιας παλαιάς ιππικής τάξης που δεν αναφέρεται στην τάξη των Αγγέλων της Κωνσταντινούπολης, μα στην Γραμματεία των Ανδεγαυών (Ανζού) της Νάπολης ή του Τάραντα, ή διαφορετικά, στην Γραμματεία των Αγγέλων Κομνηνών της Ηπείρου. Σήμερα αυτό το έγγραφο, βρίσκεται φυλαγμένο επί της κρατικής βιβλιοθήκης⁹¹ της Μοντεβέρτζινε

⁸⁹ N.Alfieri, E.Forlani, F. Grimaldi, Ricerchepaleogeografiche e topografico-storiche sul territorio di Loreto, in *Studia Picena* 33-34 (1965-1966) p.54, nota.

⁹⁰ Μεταφράζεται σαν “κατάλογος” ή “μητρώο”: από το λατινικό chartularium, το οποίο προήρθε από το chartūla, υποκοριστικό της λέξεως charta (κάρτα, χαρτί, έγγραφο). Λέγεται έτσι αυτό το βυζαντινό έγγραφο του διπλωματικού κώδικα της Κωνσταντινοπολίτικης Τάξεως της οικογένειας των Αγγέλων της Αγίας Σοφίας που ιδρύθηκε το 1290 από τον Δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρο Α΄ Δούκα Κομνηνό.

⁹¹ Η Βιβλιοθήκη της Montevergine είναι μία κρατική δημόσια βιβλιοθήκη που εξαρτάται από το Ιταλικό Υπουργείο Πολιτισμού και Τουρισμού, από την Γενική Διεύθυνση Βιβλιοθηκών, από τα Πολιτιστικά Ινστιτούτα και από την Πνευματική Ιδιοκτησία των Συγγραφέων και Δημιουργών. Ανήκει στις ένδεκα βιβλιοθήκες που έχουν προσαρτηθεί στα Εθνικά Μνημεία της Ιταλίας και που έχοντας ισοδυναμία με τις δημόσιες κρατικές βιβλιοθήκες της Ιταλίας, τηρεί το καινούργιο υπάρχοντα Κανονισμό των δημόσιων βιβλιοθηκών, όπως αυτό ισχύει βάσει του Ιταλικού Προεδρικού Διατάγματος της 5ης Ιουλίου 1995, ν. 417 σύμφωνα με το οποίο, έχει συντάξει έναν εσωτερικό δικό της κανονισμό. Η βιβλιοθήκη έχει υπό την κατοχή της χειρόγραφα, βιβλία εκδοθέντα πριν από το 1501 καθώς και έργα του 15ου αιώνα, μουσικά αποθέματα, περισσότερα από 200.000, εκτυπωμένους τόμους από τον 17ο έως τον 21ο αιώνα,

“Montevergine” (εικ.20) στην επαρχία της πόλης του Αβελλίνο (Avellino). Αποτελείται από μία συμβολαιογραφική λίστα προικοδοτικών αγαθών, για το γάμο του Πρίγκηπα του Τάραντα Φιλίππου Β', γιο του Καρόλου Β των Ανζού (Ανδεγαυδών), με την Θαμάρ, που ήταν η κόρη του Δέσποτα της Ηπείρου Νικηφόρου Α' των Αγγέλων Κομνηνών, Δέσποτα της Ηπείρου και ανιψιά του Ιωάννη Β' Σεβαστοκράτορα. Πάνω στο προαναφερόμενο συμβολαιογραφικό έγγραφο στο φύλλο 181⁹², πρέπει να επισημάνω, πως δεν υπάρχει ημερομηνία μα η γραφή του (incipit) εγγράφου εννοείται κατά συνετό και λογικό τρόπο πως αναφέρεται στον Ιούλιο – Οκτώβριο 1294, γιατί ο γάμος του Φιλίππου από τον Τάραντα και της Θαμάρ ή Μαργαρίτας των Αγγέλων, ανιψιάς του Ιωάννη Σεβαστοκράτορα, καθορίστηκε τον Ιούλιο-Αύγουστο 1294 και, κατόπιν, τελέστηκε στην Νάπολη τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο.

Το έγγραφο αρχίζει κατά τον εξής τρόπο: *Accipit Dominus Phirippus a Domino Nicephoro has res dotis nomine pro Margaritha sponsa*. Δηλαδή: ο Κύριος Φίλιππος λαμβάνει από τον Κύριο Νικηφόρο αυτά τα πράγματα σαν προίκα για την νύφη Μαργαρίτα. Το ρήμα *Accipit* στον ενεστώτα είναι ενδεικτικό, μεταφέροντας το χρονικό διάστημα του γάμου, όταν με την νύφη ο Πρίγκηπας του Τάραντα έλαβε επίσης και την προίκα. Κατά το γραπτό (incipit) αναφέρονται επίσης και τα ιστορικά πρόσωπα που εδώ ειδικά μας ενδιαφέρουν. Ο Νικηφόρος Α' των Αγγέλων Κομνηνών, κατευθείαν απόγονος των Αγγέλων Κομνηνών που είχαν βασιλέψει στην Κωνσταντινούπολη την περίοδο 1185-1204, γιος του Μιχαήλ Β', Δεσπότη της Ηπείρου. Στο 1271, με τον θάνατο του πατέρα του, αφού έγινε Δεσπότης, κληρονόμησε την Ήπειρο, την Ακαρνανία, την Αιτωλία, την Δολωπία, την Θεσπρωτία και τη Νήσο της Λευκάδας ή της Αγ. Μαύρας. Οι νήσοι Ζακύνθου, Κέρκυρας και Κεφαλονιάς, που πέρασαν στον βασιλιά Μανφρέντι της Σουηδίας με τον γάμο του με την Ελένη των Αγγέλων, αδελφή του Νικηφόρου και κατόπιν έπεσαν στα χέρια των βασιλέων των Ανδεγαυών της Νάπολης.

περίπου 400 τίτλους περιοδικών και μεταξύ του υλικού του αρχείου της, 7.000 περγαμηνές καθώς και 100.000 άδετα έγγραφα.

⁹² 1 Υπάρχει ένα αντίγραφο του φ.181 που φυλάσσεται στην εκκλησιαστικό αρχείο της Α. Αικατερίνης στο Φορμιέλλο της Νάπολης Ιταλίας, το οποίο καθαρογράφηκε το 1859 από τον Μπενεντέττο Ντ' Ακουίστο με γραφικό εκσυγχρονισμό του αυθεντικού κειμένου που χάθηκε, το οποίο, σύμφωνα με κάποιους, ήταν στην ελληνική γλώσσα. Τα φύλλα 126 και 181 του Καρτουλάριουμ Κουλισανένσε, την 9 Δεκεμβρίου 1995, με απόφαση του Ντον Πασκουάλε Ρινάλντι, δωρίστηκαν από το εκκλησιαστικό Αρχείο της Αγ. Αικατερίνης του Φορμιέλλου Νάπολης Ιταλίας στην Εθνική Βιβλιοθήκη του Μερκολιάνο των μοναχών της Μονής Μοντεβέρτζινε στο Αβελλίνο Ιταλίας.

Ο Νικηφόρος παντρεύτηκε με δεύτερο γάμο το 1265 την Άννα Κατακουζηνού/Παλαιολόγου, κόρης της Ευλογίας που ήταν αδελφή του Αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης Μιχαήλ Παλαιολόγου. Απόκτησε τρία παιδιά. Την Μαρία, την Θαμάρ και τον Τομμάσο (Θωμά) που τον διαδέχθηκε στον θρόνο το 1296 με τον θάνατό του. Με τον Τομμάσο (Θωμά) - που τον σκότωσαν το 1318- δίδεται τέλος στην δυναστεία των Αγγέλων της Ηπείρου.

Κατά τους μήνες Ιούλιο ή Αύγουστο 1294, μετά από πολλές διαπραγματεύσεις και χάρη στην μεσολάβηση του Φλώρεντ Χινώ (Florent Hineaut), Πρίγκηπα της Αχαΐας, πραγματοποιείται η σύνταξη συμφωνίας του γάμου μεταξύ του Φιλίππου των Ανδεγαυών, πρίγκηπα του Τάραντα και υιού του Κάρολου Β', βασιλιά της Νάπολης, με την Θαμάρ των Αγγέλων, κόρη του Νικηφόρου, δέσποτα της Ηπείρου, ετεροθαλή αδελφού του Ιωάννη Σεβαστοκράτορα, που ήδη το 1283 είχε ιδρύσει την βυζαντινή Μονή των Μεγάλων Πυλών (σημερινή Πόρτα Παναγιά)⁹³

Το γεγονός σχετικά με τον γάμο φαίνεται καθαρά από ένα έγγραφο των απολεσθέντων Μητρώων των Ανδεγαυών, που δημοσιεύθηκε από τον Μπουχόν (Bouchon) το 1845. Είναι ένα έγγραφο διατυπωμένο εγγράφως από τον ίδιο τον Φίλιππο, που εκδόθηκε στη Μέλφη (Melfi) στις 2 Ιουλίου 1294. Σε αυτό ο πρίγκηπας του Τάραντα, με την άδεια του πατέρα του Καρόλου Β', δίνει εντολή στον Ρουτζέρο (Ruggero), αρχιεπίσκοπο της Σαντασεβερίνα (Santaseverina) και στους Μπερνάρντο (Bernando) και Σαντζιόρτζιο (Sangiorgio) να πάνε στην Ήπειρο και να συμφωνήσουμε γραπτώς, υπό την ιδιότητα των πληρεξουσίων αυτού, για το συμβόλαιο γάμου με τον

⁹³ Χτισμένο πάνω σε ένα παλαιό αρχαίο ναό, δίπλα στο ποτάμι Πορταϊκό ή Πορτιάτη, στην είσοδο του Ασπροπόταμου, ήταν από την παλαιά εποχή ένας τόπος πίστεως και προσευχής. Σήμερα είναι ένα από το πιο σημαντικά μνημεία της βυζαντινής ιστορίας της Ελλάδας. Το ιερό μοναστήρι ονομαζόμενο αρχικά "Ιερά Μονή της Ακαταμάχητου Θεοτόκου των Μεγάλων Πυλών", ήταν αφιερωμένο στην Παναγία. Κατά την διάρκεια της βυζαντινής περιόδου, υπήρξε ένα πλούσιο μοναστήρι κατασκευασμένο με την τεχνική της σταυρεπίστεγης αρχιτεκτονικής. Το μοναστήρι κατασκευάστηκε το έτος 1283 από τον Σεβαστοκράτορα Ιωάννη Α' Άγγελο Δούκα Κομνηνό, νόθο γιό του Δέσποτα της Ηπείρου Μιχαήλ Β' Δούκα Άγγελου Κομνηνό. Το έτος κατασκευής, καθώς και το γεγονός της κτίσεως ως έργο του Ιωάννη Α' προκύπτουν από ένα έγγραφο του έτους 1788, φυλασσόμενο επί της μονής του Αγ. Παντελεήμονα στο Όρος Άθως (Άγιο Όρος), κωδ. 793. Σε λίγα χρόνια, προπαντός στην περίοδο πριν τον θάνατο του Ιωάννη Α', το μοναστήρι γίνεται σημαντικός τόπος της πίστεως και των προσκυνητών και η φήμη του ξεπερνά τα σύνορα της Θεσσαλίας. Η βυζαντινή εκκλησία "Πόρτα Παναγιά", χαρακτηρίζεται ως τρίκλιτη σταυρεπίστεγη βασιλική. Είναι σημαντικό να υπογραμμίσω πως για τον επισκέπτη αυτή η εκκλησία, παρουσιάζει ένα αποκλειστικό χαρακτηριστικό. Δεν είναι μόνο μία ιδιαίτερη αρχιτεκτονική, πλούσια σε κοιλότητες, κυρτώματα και καμπύλες, γραμμές και σχέδια που αιχμαλωτίζει το βλέμμα. Είναι, επίσης, ο πλούτος των σκαλιστών, των ψηφιδωτών, η διακόσμηση των υπαρχόντων μωσαϊκών - στοιχεία που σώθηκαν από τις χρόνιες καταστροφές, από τις πυρκαγιές, από τα διάφορα ασβεστώματα. Τα μορφολογικά και κατασκευαστικά στοιχεία είναι χαρακτηριστικά της αρχιτεκτονικής του Δεσποτάτου της Ηπείρου.

Δεσπότη Νικηφόρο διαμέσου των πληρεξουσίων αυτού Τζιοβάννι Σινιορίο (Giovanni Signorio) και Αλέξανδρου Κοσαγιά, δίνοντας εκτεταμένες δυνάμεις, όπως η αποδοχή και η υπογραφή με το όνομά του των συμβάσεων, των υποσχέσεων και των γαμήλιων συμφωνιών⁹⁴.

Επειδή το έγγραφο εκδόθηκε στις 2 Ιουλίου 1294 είναι πιθανόν το συμβόλαιο που έγινε στην Ήπειρο να ολοκληρώθηκε και να υπογράφηκε μεταξύ τέλους Ιουλίου και αρχές Αυγούστου εκείνης της χρονιάς, εκτιμώντας τον απαραίτητο χρόνο εκείνης της εποχής για το ταξίδι.

Ο Παρράτ (Parrat) και ο Λόνγκνον (Longnon) γράφουν πως ο γάμος πιθανώς να τελέστηκε στην Άκουιλα (Aquila) στις 13 Αυγούστου 1294. Πιθανότατα σε εκείνη την ημερομηνία θα έγινε μόνο η ανακοίνωση, γιατί από άλλες πηγές φαίνεται πως ο γάμος τελέστηκε στην Νάπολη.

Το έγγραφο είναι του Σεπτεμβρίου 1294, όπως μας αφήνει να εννοηθεί διαμέσου ενός άλλου εγγράφου προηγούμενου της συνθήκης γάμου, της 12ης Ιουλίου 1294, μαζί με άλλα περιστατικά σχετικά με αυτό τον γάμο. Το έγγραφο αυτό χάθηκε κατά την πολεμική περίοδο του 1943. Υπάρχουν, όμως, μερικά γνήσια αντίγραφα του 1859 με γραφικό εκσυγχρονισμό και με σχετική μετάφραση στα ιταλικά από τον Μπενεντέττο Ντ' Ακουίστο (Benedetto D'Aquisto) 1790-1867, Επίσκοπο του Μονρεάλε (Monreale), που ονομάστηκε σε εκείνο το έτος, Μέγας Ιππότης της τάξεως των Αγγέλων εκ Κωνσταντινούπολης. Μεταξύ αυτών φανερώνεται και το φύλλο 181, υπογεγραμμένο από τον ίδιο τον Ντ' Ακουίστο (D'Aquisto) και επικυρωμένο από τον Μ. Μ. Ορτένσιο Ντε Άγγελις (Ortensio De Angelis).

Πράγματι το έγγραφο αυτό, πιστοποιεί πως ο Νικηφόρος Άγγελος Κομνηνός, Δέσποτας της Ηπείρου και ετεροθαλής αδερφός του Ιωάννη Άγγελου Κομνηνού Σεβαστοκράτορα της Θεσσαλίας⁹⁵, δίνοντας την κόρη του Θαμάρ⁴⁶, σαν νύφη στον

⁹⁴ Cfr A.BUCHON, Recherches historiques sur la Principauté française de Moree et ses hautes boronnies – Le livre de la conquête de la Princée de la Morée, Paris 1845, t. I, 321-22 σημείωση 1. Buchon έγραψε το έγγραφο από το Μητρ. 1309, B, Φ.215 και Καρόλου Β' στον γιό του Φίλιππο.

⁹⁵ Στον 13ο αιώνα το βόρειο-δυτικό μέρος της Θεσσαλίας, όπως επίσης και η περιοχή της Μεγάλης Βλαχίας, ήταν οργανωμένες σύμφωνα με το σύστημα ονομαζόμενο “της πρόνοιας” εκ μέρους του Δεσποτάτου της Ηπείρου (cfr. Ν. Γ. Ζιάγκος, Φεουδαρχική Ήπειρο και Δεσποτάτο της Ελλάδας. Συμβολή στον Νέο Ελληνισμό, Αθήνα 1974, βλ. επίσης d. m. Nicol, The Despotate of Epiros 1267-1479. A Contribution to the History of Greece in the Middle Ages, oxford 1984; E. Chrysos, The Despotate of Epirus, (proceedings of the International symposium

Πρίγκιπα Φίλιππο Β' του Τάραντα, τέταρτο γιο του Καρόλου Β' των Ανζού (των Ανδεγαυών - εικ. 21 οικόσημο), βασιλιά της Νάπολης, παρέδωσε σε αυτόν μία λίστα προικοδοτικών αγαθών. Σε αυτή την λίστα, στην δεύτερη παράγραφο διαβάζεται: “sanctas petras ex domo dominae nostrae deiparae Virginis ablatas” και μεταφράζεται ως “οι άγιες πέτρες που φεύγοντας πάρθηκαν από την οικία της Δέσποινας μας, της Παρθένου, Μητέρας του Θεού”⁹⁶.

Στην τρίτη παράγραφο αναγράφεται: “Ligneam tabulam appictam ubi Domina Deipara Virgo Puerum Jesum Dominum ac Servatorem Nostrum in gremio tenet”. Δηλαδή: “Ένας ξύλινος πίνακας ζωγραφισμένος, όπου η Παναγία Παρθένος Μητέρα του Θεού κρατάει στην αγκαλιά τον μικρό Ιησού, Κύριο και Λυτρωτή μας”. Είναι αυτά τα εποικοδομητικά στοιχεία του Αγίας Οικίας του Λορέτου: Οι Άγιες Πέτρες της οικίας της Παναγίας και η εικόνα της Παρθένου με τον Ιησού, που είχε γνωστοποιηθεί στο εκκλησάκι του Λορέτου σε ένα έγγραφο ήδη από το 1315 και που αντικαταστάθηκε μετά από το ξύλινο εκ κέδρου άγαλμα. Είναι σπουδαία και η χρονολογική σύμπτωση: ο γάμος του Φιλίππου με την Θαμάρ συμφωνείται τον Ιούλιο-Αύγουστο και τελείται κατά τον Σεπτέμβριο-Οκτώβριο 1294, ενώ η Αγία Οικία σύμφωνα με την παράδοση, φθάνει στο Λορέτο στις 10 Δεκεμβρίου 1294.

Γράφει ο Καθηγητής Τσουσέππε Σανταρέλλι (Giuseppe Santarelli):

Επικυρώνεται ακόμη και η προέλευση από την Ιλλυρία, όπως θέλει η παλιά παράδοση του Λορέτο, όμως είναι υποχρεωτικό, να ταυτίσουμε τον χώρο της στάθμευσης όχι με την περιοχή Φιούμε του Κουαρνάρο (Fiume del Quarnero), αλλά με μια άλλη τοποθεσία της Νοτίου Δαλματίας ή της Αλβανίας, στο παλιό Δεσποτάτο της Ηπείρου. Εκεί υπήρχαν μερικές τοποθεσίες λεγόμενες στα ελληνικά Ποταμός και στα σλάβικα Ριέκα (Rijeka), που σημαίνει το ίδιο Ποταμός.

Σύμφωνα με την έρευνα του Χ. Κουδούνα, η τοποθεσία ήταν η περιοχή του Ασπροπόταμου⁹⁷ (εικ. 22), επί της οποίας, στην εκκλησία της Πύλης⁹⁸, θα ανεγείρετο ο

“The Despotate of Epirus”, Arta, 27-31, May 1990), Arta, Mousikophilologikós Sýllogos Artēs “ο Skouphás”, [1992].

⁹⁶ Ακριβής επίσημη μετάφραση στα ελληνικά από το ιταλικό κείμενο που δημοσιεύθηκε στο ιταλικό μηνιαίο περιοδικό Il Notiziario della Santa Casa – Loreto, αρ. 1 του Ιανουαρίου 2015, υπό την εποπτεία της διεύθυνσης του Καθηγητή ιστορίας π. Giuseppe Santarelli της αντιπροσωπευτικής Επιτροπής της Καθολικής Εκκλησίας - Οικουμενικής διάσκεψης της Αγίας Οικίας. 48 G. Santarelli, La Santa Casa di Loreto, Loreto, 2014, p.441-442

⁹⁷ Η πρώτη έγγραφη αναφορά της λέξης Ασπροπόταμος (άσπρο ποτάμι) αναφερόμενο στο ποταμό Αχελώο, τη βρίσκουμε σε χειρόγραφο του 1336 ονομαζόμενο “αυτοκρατορικό χρυσόβουλο” με τον σιγίλιο του βυζαντινού αυτοκράτορα Ανδρόνικου III Παλαιολόγου, που

“Σωτήριος Οίκος”. τα ευρήματα της Αγίας Οικίας υπάρχουν και αρχαιολογικά τεκμήρια του φ. 181 του Καρτουλάριουμ Κουλισανένσε. Πρώτα, υπάρχουν τα δύο νομίσματα του Γκουΐδου (Γκυ) Ντε Λα Ρος (Guido II De La Roche), Δούκα των Αθηνών από το 1287 έως το 1308, ο οποίος ήταν γιος της Ελένης Αγγέλων Κομνηνών, κόρης του Ιωάννη Β Σεβαστοκράτορα της Θεσσαλίας και εξαδέλφη της Θαμάρ. Ο δε Γκυ Ντε Λα Ρος, από τον Αύγουστο του 1294 γίνεται υποτελής του Φιλίπου Β' των Ανζού.

(22^η εικόνα)
Χάρτης του νομού, από τον Χανς-Γιόχαν Αλέξιο, "Ιστορικές πράξεις - Ασπροπόταμος της Πύλης", Αθήνα 1961, 66.

Μα, ας δούμε αναλυτικά τα πράγματα:

Το Δεσποτάτο της Ηπείρου, αποτελούσε το κεντρικό σημείο των σχεδίων του Καρόλου Β' των Ανδεγαυών (Ανζού), βασιλιά της Νάπολης: πράγματι, οι καλές σχέσεις με αυτή

φυλάσσεται στην βιβλιοθήκη του μοναστηριού Δούσικο. Στο έγγραφο, μεταξύ των ιδιόκτητων κτηματικών εδαφίων της επισκοπής της Στέγης, αναφέρεται το μοναστήρι της Θεοτόκου: “Εν τω Ασπροποτάμω” βλ. J. Koder – F. Hild, Tabula Imperii Byzantini, Band 1: Hellas und Thessalia, Vienna, Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1976, p. 117, nn. 1, 2 e 3.

⁹⁸ Το μικρό αστικό κέντρο της Πύλης, βρίσκεται στις Κεντρική Ελλάδα, στο νομό των Τρικάλων, σε απόσταση 48 χμ. από την περιοχή των Μετεώρων, φημισμένη για τα μοναστήρια που είναι χτισμένα στην κορυφή των βράχων, περιοχή δηλωμένη ως παγκόσμια κληρονομιά της ανθρωπότητας. Η παλαιά ονομασία της Πύλης (Πόρτα) αναφέρεται στην γεωγραφική και στρατηγική της θέση, η οποία αποτέλεσε την είσοδο προς τα γραφικά χωριά του Ασπροποτάμου και της Άρτας, μοναδική σύνδεση μεταξύ της Ηπείρου και της Θεσσαλίας. Βρίσκεται, πράγματι, στην είσοδο ενός επιβλητικού περάσματος, σχηματιζόμενο από δύο βουνά τον Κόζιακα και τον Ίταμο. Κατά την διάρκεια της βυζαντινής περιόδου η Πύλη, ονομαζόταν “Μεγάλοι Πύλαι”, ενώ κατά την περίοδο της τουρκικής εισβολής ονομαζόταν “Μεγάλη Πόρτα”. Συναντάμε τις πρώτες ειδήσεις του ονόματος “Μεγάλοι Πύλαι” στον 13ο αιώνα με την κατασκευή του βυζαντινού μοναστηριού. Μέγιστης σημασίας είναι η τοξωτή γέφυρα από πέτρα, κατασκευασμένη το 1514, από τον Άγιο Βησσαρίωνα που βρίσκεται 1 χμ. δυτικά της Πύλης. Αυτή η γέφυρα ήταν η μοναδική, μέχρι το 1936, που ένωσε την Θεσσαλική πεδιάδα με τις περιοχές του Ασπροποτάμου. Το 1283 ο Σεβαστοκράτορας Ιωάννης Α' Άγγελος Κομνηνός έχτισε το μεγαλειώδες μοναστήρι των “Μεγάλων Πυλών”. Ο πατριάρχης Αντώνιος Δ', το έτος 1393 με σιγλιώδες γράμμα, επικυρώνει την ύπαρξη των μεγάλων και εκτενών ιδιόκτητων κτηματικών εδαφίων του μοναστηριού και μιας πολυάριθμης παροικίας.

τη χώρα ήταν η προϋπόθεση για να μπορούσε να διατηρήσει τις ελληνικές αποικίες των Ανδεγαυών (Ανζού). Έτσι τον Ιούνιο του 1291, ο βασιλιάς διέταξε τον πρίγκηπα της Αχαΐας Φιορέντζο ντι Χαινότ (Fiorenzo di Hainaut) και τον Πιέρ Ντε λ'Ισλε (Pierre de l'Isle), να διαπραγματευθούν τον γάμο μεταξύ του Φιλίππου Β' Πρίγκηπα του Τάραντα και τέταρτου υιού του Καρόλου με την Πριγκίπισσα της Ηπείρου Θαμάρ, κόρη του Νικηφόρου Α'. Μέχρι το έτος 1289, ο Ιωάννης Α', ήταν ο δέσποτας της Θεσσαλίας, Στρατιωτικός Διοικητής και μεγάλος αρχηγός εμπορικής αποστολής. Το έτος 1287 η κόρη του Ελένη, εξαδέλφη της Θαμάρ, κατόπιν του θανάτου του συζύγου της Γουλιέλμο Α' Ντε Λα Ρος (De La Roche), γίνεται Δούκισσα των Αθηνών και ύστερα από τον γάμο με τον Ούγκο Ντι Μπριέννε (Ugo Di Brienne), κληρονομεί την Βαρονία της Καρύτενας.

23^η Εικόνα
Τορνέσι / Νομίσματα του Γκουΐδου Β' Ντε Λα Ρος, Δούκα των Αθηνών

Κατά την διάρκεια των αρχαιολογικών ανασκαφών στο υπόγειο έδαφος της Αγίας Οικίας (Σάντα Κάζα) του Λορέτου (1962-1965), μεταξύ όλων των νομισμάτων που ανευρέθηκαν, ανακαλύφθηκαν δύο (εικ. 22) με την ακόλουθη γραφή: “Gui Dux Atenes” και το σχέδιο ενός σταυρού, ενώ στην ανάποδη όψη υπήρχε διατυπωμένο: “de Clarencia” και το σχέδιο ενός Κάστρου [εικ. 23]. Έχουν να κάνουν με δύο παλιά γαλλικά νομίσματα (τορνέσι⁵¹) του Γκουΐδου Β' Ντε Λα Ρος (Guido II De La Roche), Δούκα των Αθηνών (1287-1308) και που τώρα φυλάγονται στο ιστορικό αρχείο της Εκκλησίας της Μαρίας στο Λορέτο⁵². Γνωρίζουμε πως ο Γκυ (Γκουΐδο Β'), ήταν υιός της Ελένης Αγγέλων Κομνηνών και ότι τα δύο νομίσματα είναι χρονολογήσιμα με ασφάλεια ανάμεσα στα έτη 1287-1308, την περίοδο του Δουκάτου των Αθηνών του Γκουΐδου⁵³. Όπως πριν έγραψα, το έτος 1287 η Ελένη, κόρη του Ιωάννη Α', γίνεται Δούκισσα των Αθηνών-Θήβας Λειβαδιάς-Ναυπλίου-Άργους και Σαλαμίνας.

Ήταν απόγονος της δυναστείας των Δούκα, των Αγγέλων και των Κομνηνών και πριν τον γάμο της με τον ισχυρό Γκουλιέλμο Α' Ντε Λα Ρος, είχε την πιο αριστοκρατική καταγωγή. Γίνεται Δούκισσα με τον υιό της (Γκυ Β' Ντε Λα Ρος που γεννήθηκε το έτος 1280) ακόμη ανήλικο (ήταν 7 ετών όταν έγινε Δούκας των Αθηνών). Επειδή ήταν ανήλικος, αρχικά τέθηκε υπό την αντιβασιλεία της μητέρας του, Ελένης Αγγέλων Κομνηνών, που υποχρεώθηκε να υποταχθεί στην Ισαμπέλλα Ντι Βιλλεχαρδουίν (Isabella di Villehardouin), Πριγκίπισσα της Αχαΐας, τον Δεκέμβριο του 1289. Είναι πιθανόν εκείνη την περίοδο (1288-1291) να έγινε η μεταφορά των ιερών πετρών. Η παρουσία των νομισμάτων του Δουκάτου των Αθηνών που βρέθηκαν στο Λορέτο πιστοποιεί ένα πιθανό πέρασμα διαμέσου του Δουκάτου. Η ανακάλυψη των νομισμάτων του Δουκάτου των Αθηνών στο Λορέτο αποδεικνύει, πως οι ιερές πέτρες πέρασαν από το Δουκάτο, αφού είχαν φθάσει διαμέσου θαλάσσης από το λιμάνι της Άκρα (Παλαιστίνη). Είναι σημαντικό εδώ να αναφέρω τον ακόλουθο συλλογισμό: Ο Γουλιέλμος Α' Ντε Λα Ρος, παντρεύτηκε την Ελένη, κόρη του Ιωάννη Α', το έτος 1275 και ήταν Άρχοντας της Λειβαδιάς από το 1263, ενώ στην περίοδο 1280-1287 ήταν Δούκας των Αθηνών και δικαστικός κλητήρας του Μορέα κατά τα έτη 1285-1287. Γνωρίζουμε, επίσης, πως ο Γκουίδο Β' Ντε Λα Ρος, υιός της Ελένης, κυβέρνησε από τις αρχές του 1294 μέχρι την 5η Οκτωβρίου του 1308, ημερομηνία του θανάτου του. Η πιο σημαντική, λοιπόν, περίοδος για την μετατόπιση των ιερών κειμηλίων είναι η περίοδος 1288-1294 και επειδή η Ελένη το 1291 παντρεύεται τον Ούγκο Ντι Μπριέννε (Ugo Di Brienne), κόμη της πόλεως Λέτσε και δικαστικό κλητήρα των Αθηνών συμπεραίνω ότι η μόνη περίοδος που η Ελένη μπορούσε να φροντίσει και να προστατεύσει την δυνατή μεταφορά των ιερών κειμηλίων από το Δουκάτο των Αθηνών στο Δεσποτάτο της Θεσσαλίας, ήταν η περίοδος 1288-1289, που συμπίπτει, ίσως, με την επιγραφή της Πόρτας Παναγιάς και με την επιθυμία του πατέρα της να γίνει μοναχός. Ήδη από το 1294, οι προσκυνητές στην Παλαιστίνη μαρτυρούν και πιστοποιούν την ύπαρξη μόνο της σπηλιάς και όχι των τριών (3) τοίχων της οικίας (να υπογραμμιστεί πως σήμερα η Οικία της Παναγιάς αποτελείται από την σπηλιά και από τα θεμέλια στην Ναζαρέτ, ενώ στο Λορέτο υπάρχουν μόνο οι τρεις τοίχοι χωρίς τα θεμέλια) (βλ.εικ.9).

(εικ. 24-25)Α1

24^η εικόνα Μπάιμπάρς Α΄ – Bajbars I25^η εικόνα. Το 1263 επιτέθηκε στην Γαλιλέα και κατέστρεψε τον καθεδρικό ναό της Νάζαρετ

Η Οικία της Μαρίας κατεδαφίστηκε το 1263 δια έργου του υπολοχαγού του σουλτάνου Μπάιμπαρς (Bajbars) και οι τρεις τοίχοι σώθηκαν, γιατί φυλάγονταν στην κρύπτη, κάτω από τον ναό βασιλικής αρχιτεκτονικής (εικ. 10). Κατ' αυτόν τον τρόπο, ενδεχομένως, οι ιερές πέτρες που σχηματίζουν τους τρεις τοίχους της διαμονής της Παρθένου, έφθασαν στο Δουκάτο των Αθηνών διαμέσου ενός από τα λιμάνια⁵⁶ του, υπό την ηγεμονία της Ελένης και, κατόπιν, μετατοπίστηκαν δια ξηράς στην Πύλη, στο βυζαντινό μοναστήρι της Πόρτας Παναγιάς. Υπογραμμίζω πως αυτή η διέξοδος ήταν η πιο ασφαλής, χάριν της βοήθειας της Ελένης, Δούκισσας των Αθηνών, ένα ασφαλές πέρασμα προς το Δεσποτάτο της Θεσσαλίας, όπου κυβερνούσε ο πατέρας της Ιωάννης Α΄. Η μεταβίβαση των ιερών κειμηλίων μπορούσε έτσι να είναι σίγουρη μέχρι τον προορισμό, για δύο λόγους. Πρώτον, γιατί όλα τα εδάφη ήταν υπό τον έλεγχο της “οικογένειας των Αγγέλων Κομνηνών” και δεύτερο, γιατί “τα πολύτιμα εκθέματα”, των οποίων η Ελένη φρόντισε την μεταφορά, είχανε στα εσωτερικά τους, τα νομίσματα της οικογένειας (του υιού της Γκυ Ντε Λα Ρος των Αγγέλων Κομνηνών). Συχνά, στους περασμένους αιώνες, τα νομίσματα καταχωρισμένα στις βάσεις παρόμοιων τοποθεσιών, ειδικά ιερών, επισήμαιναν την περίοδο της κατασκευής ή ανέγερσής αυτών και μερικές φορές ακόμη και τους πρωταγωνιστές της ίδιας (εποχής). Σε αυτή την περίπτωση, γίνεται αναφορά της Οικογένειας των Αγγέλων Κομνηνών της Ηπείρου-Θεσσαλίας, απόγονοι των Αυτοκρατόρων της Κωνσταντινούπολης, οικογένεια στην οποία ανήκε τόσο η Θαμάρ, κόρη του Νικηφόρου Α΄, Δεσπότη της Ηπείρου, όσο και η Ελένη, μητέρα του Γκυ Ντε Λα Ρος και κόρη του Ιωάννη Α΄ της Θεσσαλίας.

Ιωάννης Α' Άγγελος Δούκας Κομνηνός

Μα ποιός ήταν στην πραγματικότητα ο Σεβαστοκράτορας (Ιωάννης Α' Άγγελος Δούκας Κομνηνός; και γιατί διάλεξε, σαν ανώτατος Διοικητής και Στρατάρχης που ήταν, να γίνει μοναχός στον τελευταίο χρόνο της ζωής του;

Ίσως γιατί του συνέβη κάτι το σημαντικό που του έδωσε να καταλάβει την απόδειξη και την τεράστια αξία εκείνων που αυτός προστάτευε; Ίσως είχε γίνει κυριολεκτικά “ο Φύλακας των Αγίων Κειμηλίων”; Σήμερα γνωρίζουμε πως ο τάφος του, βρίσκεται στα εσωτερικά της μονής της Πόρτας Παναγιάς όπου μπορεί κανείς να τον επισκεφτεί και να τον αντικρύσει. Ο Ιωάννης ήταν Ανώτατος Διοικητής του Στρατού, Δεσπότης της Νέας Πάτρας (Υπάτη) και Σεβαστοκράτορας της Θεσσαλίας. Ήταν νόθος γιός μα αναγνωρισμένος, του Δέσποτα της Ηπείρου, Μιχαήλ Β' Δούκα Άγγελου Κομνηνού και της Γαγγρηνής κατά την περίοδο που η γυναίκα του Θεοδώρα της Άρτας, είχε απομακρυνθεί από αυτόν. Μετά τον θάνατο του Μιχαήλ Β' το Δεσποτάτο του, χωρίστηκε μεταξύ των δύο γιών του: του πρωτότοκου Νικηφόρου Α' Άγγελου Κομνηνού και του πιο μικρού, του Ιωάννη του Α'. Αυτός παρέλαβε όλη την Θεσσαλία και τις περιοχές όπου σήμερα βρίσκεται ο νομός της Στερεάς Ελλάδας ανατολικά και της Αιτωλίας και Ακαρνανίας μέχρι και τον κόλπο της Κορίνθου. Ύστερα, όλη τη γη από το Γαλαξίδι μέχρι τον Όλυμπο. Διοίκησε από το 1268 μέχρι το 1289. Ο Ιωάννης Α' (“ο μπάσταρδος”, όπως ακόμη τον ονόμαζαν), ήταν παντρεμένος με την Ταρωνίτα. Ίδρυσε την πρωτεύουσα στην Νέα Πάτρα (Υπάτη) και διοίκησε με αυτόνομο τρόπο το Θεσσαλικό του κράτος. Ο ίδιος ήταν γαιοκτήμονας μιας απέραντης έκτασης γης δυτικά της Θεσσαλίας, η οποία έγινε ακόμη πιο μεγάλη μετά το γάμο με την κόρη του Άρχοντα Ταρωνά (ονομαζόμενη Μεγάλη Βλαχία). Για την επιθυμία της επέκτασής του, βρέθηκε αντιμέτωπος με την δυναστεία των Παλαιολόγων. Ο αυτοκράτορας Μιχαήλ Η' Παλαιολόγος, για να τα έχει καλά μαζί του, έδωσε σε γάμο τον ανιψιό του Ανδρόνικο Ταρχανιώτη που παντρεύτηκε την κόρη του Ιωάννη. Όμως, ο πόλεμος δεν σταμάτησε ποτέ και οι εκστρατείες του Παλαιολόγου εναντίον της Θεσσαλίας αποκρούστηκαν με επιτυχία, δημιουργώντας μάλιστα τεράστιες απώλειες στον βυζαντινό στρατό. Ο Ιωάννης Α' με τον ετεροθαλή αδερφό του Νικηφόρο Α' συμάχησαν με τον Κάρολο Α' των Ανζού, βασιλιά της Σικελίας για να πολεμήσουν εναντίον των Βυζαντινών⁶¹. Στα 1289 πεθαίνει ο Ιωάννης Α', ο οποίος μετά από επιθυμία του, θάβεται στο βυζαντινό μοναστήρι της “Πόρτας Παναγιάς”.

Πάνω από τον τάφο του υπάρχει ακόμη σήμερα, από την εποχή της θεμελίωσης της εκκλησίας, μία εικόνα όπου ο Ιωάννης, οδηγείται από ένα άγγελο προς την Παναγία που κρατά τον Ιησού, Ακόμη και η γυναίκα του έγινε μοναχή με το όνομα Υπομονή, χτίζοντας ένα άλλο μοναστήρι (το μοναστήρι της Ελεούσας Λυκουσάδας), στην πόλη τότε ονομαζόμενη: Φανάρι της Καρδίτσας. Σήμερα εκείνο το μοναστήρι καταστράφηκε τελείως. Μα γιατί ο Ιωάννης Α΄ που ήταν Σεβαστοκράτορας και Δεσπότης της Θεσσαλίας και που διοικούσε μια τόσο μεγάλη έκταση γης, έχτισε το μοναστήρι της Πόρτας Παναγιάς στην Πύλη; γιατί εκεί και όχι σε ένα άλλο μέρος; Γιατί, για παράδειγμα, δεν το έχτισε κοντά στην πρωτεύουσα του κράτους-επικράτειάς του, που ονομαζόταν Νέα Πάτρα (Υπάτη); Ποιά ήταν αυτή η απόκρυφη σχέση με την Πόρτα Παναγιά;

Τα έγγραφα που αποδεικνύουν την σημαντικότητα του μοναστηριού της Πόρτας Παναγιάς.

Γνωρίζουμε από διαφορετικές πηγές πως αυτό το μοναστήρι των “Μεγάλων Πυλών”, ονομαζόμενο Πόρτα Παναγιά, είχε μία ανυπολόγιστη περιουσία αγαθών και κτημάτων.

Ο Καθ. Βασίλειος Πανάγος γράφει: “Την εδαφική του επικράτεια αποτελούσαν ποτάμια, βουνά, χωριά και εκτεταμένες περιοχές. Πολλά άλλα μοναστήρια και εκκλησίες, ήταν κάτω από την δικαιοδοσία της Πόρτας Παναγιάς. Ήταν σε εκείνη την περίοδο, το πιο σημαντικό μοναστήρι θρησκευτικής πίστης και λατρείας, όπως φαίνεται στο επίσημο έγγραφο του 1336 ονομαζόμενο «χρυσόβουλο», με το σιγίλιο του βυζαντινού αυτοκράτορα Ανδρόνικου Γ΄ Παλαιολόγου φυλασσόμενο στην βιβλιοθήκη του μοναστηριού Ντούσικο [εικ. 28]. Αυτό το διάταγμα, επικυρώνει το προηγούμενο του Αυτοκράτορα Ανδρόνικου Β΄ Παλαιολόγου, που γράφτηκε μεταξύ του 1283 και του 1288. Σε εκείνο το έγγραφο αναφέρεται κατά λέξη πως: «η Πόρτα Παναγιά ονομαζόταν Ι.Μ. των Μεγάλων Πυλών, πως η Παναγία ονομαζόταν Ακαταμάχητος και πως η Πόρτα Παναγιά ήταν το Πρώτο Αξιοσέβαστο Μοναστήρι”. Στο διάταγμα, επίσης, γίνεται αναφορά, στις τεράστιες ιδιόκτητες ιδιοκτησίες του μοναστηριού (που αποκτήθηκαν ακόμη και διαμέσου χορηγήσεων) και στην μεγάλη ποσότητα πλούτου. και δωρεών. Απόδειξη αυτού είναι, ένα ορκωτό έγγραφο του δεσπότη Μιχαήλ Γαβριηλόπουλου του Ιουνίου 1342, που σήμερα φυλάσσεται στην Βιβλιοθήκη του Μοναστηριού Βαρλαάμ των Μετεώρων. Σε ένα άλλο χειρόγραφο με το Σιγίλιο του Πατριάρχη Αντωνίου Δ΄ τους έτους 1393, που φυλάσσεται στο μοναστήρι του

Ντούσικο, δηλώνεται πως μετά το 1393, όλα τα αγαθά και οι κτηματικές ιδιοκτησίες του μοναστηριού της Πόρτας Παναγιάς, πέρασαν στο μοναστήρι του Ντούσικο, γιατί κατά την περίοδο 1381-1393, το μοναστήρι των “Μεγάλων Πυλών” γκρεμίστηκε και οι μοναχοί μεταφέρθηκαν στο κοντινό μοναστήρι του Ντούσικου. Μετά το θάνατο του Σεβαστοκράτορα Ιωάννη Α’, στην περίοδο 1289-1294, τα ιερά κειμήλια ενδεχομένως πέρασαν στους γιούς του⁶⁴ μαζί με τα αγαθά και τις κτηματικές ιδιοκτησίες του μοναστηριού της “Πόρτας Παναγιάς”, συμπεριλαμβανόμενης της ηγεμονίας της Θεσσαλίας και της Μεγάλης Βλαχίας. Τα παιδιά του (οι γιοί του), κληρονόμησαν τον ίδιο τίτλο του Σεβαστοκράτορα, μα σε σύντομο διάστημα, πολλά αγαθά και κτηματικές ιδιοκτησίες, κυρίως της περιοχής του Ασπροπόταμου, πέρασαν στο θείο τους, Νικηφόρο Α’ Άγγελο Κομνηνό. Για τον γάμο της κόρης του Θαμάρ και για την υποσχόμενη και συμφωνημένη προίκα, ήταν μετά αυτός ή πρόσωπα κοντά σε εκείνον, που οργάνωσαν την μεταφορά των ιερών κειμηλίων, που σύμφωνα με ορισμένες πηγές είχαν σαν προορισμό την Ιλλυρία⁶⁶, ειδάλλως, σύμφωνα με άλλους έφθασαν στην Αδριατική θάλασσα, από το λιμάνι της Άρτας. Αυτή η δεύτερη υπόθεση είναι αξιόπιστη, γιατί ο μοναδικός υπάρχων δρόμος σε εκείνη την περίοδο για την Άρτα και, ακολούθως, για την θάλασσα, δρόμος που συνέδεε την Θεσσαλία με την Ήπειρο, ήταν κυριολεκτικά ο δρόμος που αναχωρούσε από την Πύλη. Ως στήριγμα αυτού, ο Καθ. Αστέρης Κουκούδης έγραφε σχετικά με τον διαμερισμό της περιουσίας και ιδιοκτησίας μετά τον θάνατο του Ιωάννη Α’: “Οι υιοί του νωρίς εγκατέλειψαν, επειδή οι κτηματικές ιδιοκτησίες παραχωρήθηκαν ως προίκα της ξαδέρφης τους Θαμάρ στον Φίλιππο των Ανδεγαυών (Ανζού) του Τάραντα. Στα 1294-95, τα δύο αδέρφια, όπως επίσης και η αδερφή τους, χήρα του Δούκα των Αθηνών, φαίνεται πως δήλωσαν υποταγή στον Κάρολο Β’ της Νάπολης, πατέρα του Φιλίππου συνδεδεμένοι έτσι στενά με την λατινική εξουσία”

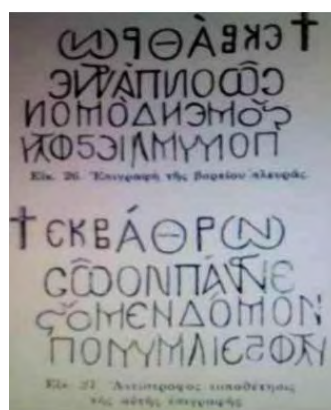
Το γεγονός της σημαντικότητας των Αγίων κειμηλίων για τον Πρίγκηπα Φίλιππα Α’ του Τάραντα, το διαπιστώνουμε επίσης και από τον σεβασμό που είχε προς την Ορθόδοξη πίστη (διαφορετικά δεν θα θεωρούσε σημαντικές τις Άγιες πέτρες της Αγίας Οικίας της Θεοτόκου) και την ελεύθερη άσκηση αυτής, πράγμα το οποίο και συμφωνήθηκε κατά την παραχώρηση της πόλεως της Ναυπάκτου (στα έγγραφα των Βενετών αναφέρεται ως Neranto ή Lepanto), το 1294, ως γαμήλιο δώρο από τον Νικηφόρο Α’ Άγγελο Κομνηνό στον Φίλιππο Α’ Πρίγκηπα του Τάραντα, για τον προαναφερόμενο γάμο του με την κόρη του πρώτου, την Θάμαρ. Έτσι μετά τον γάμο όλη η πόλη πέρασε στα χέρια των Ανδεγαυών, οι οποίοι επιθυμούσαν όλη την Ήπειρο,

τελικά, όμως, κατόρθωσαν να κυριαρχήσουν μόνο στην Αιτωλοακαρνανία. Η Ναύπακτος που μετά το τέλος της 4ης Σταυροφορίας και την κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από του Φράγκους το 1204, πέρασε υπό τον έλεγχο των Βενετών και με την συνθήκη του 1210 παραχωρήθηκε στον Μιχαήλ Α΄ Άγγελο Δούκα Κομνηνό και τελικά εντάχθηκε στο Δεσποτάτο της Ηπείρου το 1294. Το χαρακτηριστικό είναι, πως ο Φίλιππος του Τάραντα, αφού οχύρωσε την πόλη και έκοψε νόμισμα στα δυτικά πρότυπα από την μία μεριά, από την άλλη σεβάστηκε την αρχική συμφωνία περί ελεύθερης άσκησης της ορθόδοξης πίστης, παρά το γεγονός ότι μετά το 1302 ιδρύθηκε στην πόλη της Ναυπάκτου και Καθολική Επισκοπή.

Μία διαφωτιστική επιγραφή

Στην ορθόδοξη εκκλησία της Πόρτας Παναγιάς υπάρχει σήμερα μία επιγραφή με την παλινδρομική φράση. Είναι πράγματι ένας άλλος μυστικός κωδικός; Ίσως η αλήθεια και η μεγάλη σημασία αυτής της εκκλησίας αφιερωμένη στην Θεοτόκο ονομαζόμενη “Ακαταμάχητος” από τον Ιωάννη Α΄, κατά την γνώμη μου, βρίσκονται ψάχνοντας την ερμηνεία της μοναδικής επιγραφής⁹⁹, που βρίσκεται στον τοίχο του εγκαρσίου κλίτους του ναού, στην βόρεια ζώνη. Αυτή είναι χαραγμένη σε μία πλάκα (εικ. 29) διαστάσεων 0,40 x 0,25 και σε ύψος 9 μέτρων από το έδαφος.

Οι λέξεις αυτής της επιγραφής, όπως τονίζει και ο αρχαιολόγος Ορλάνδος, είναι “παράξενα” γραμμένες αντίστροφα, με μία κατοπτρική γραφή.

29^η εικόνα:
Κατοπτρικό – παλίνδρομο κείμενο της επιγραφής.
(παρατίθεται επίσης και η αντίστροφή του κειμένου.)

⁹⁹ Πιθανώς του έτους 1289

Η επιγραφή λέει: “Ἐκ βάθρων σώων, πάναγνε, στόμεν δόμον, πόνυμα ιερόν”(2). Ο Καθηγητής Ορλάνδος την μετέφρασε στα Νέα Ελληνικά: “Πάναγνε (Θεοτόκε), ανεγείρομεν εκ βάθρων τον σωτήριόν Σου οίκον, έργον ιερόν”

Από μία πιο βαθιά ανάλυση της επιγραφής είναι δυνατόν να έχουμε δύο ερμηνείες: α) “Για σένα, Θεοτόκε, που είσαι αγνή στο μέγιστο βαθμό, ανεγείρομεν (σηκώνουμε σε οριζόντια γραμμή) την οικία σου, ιερόν έργον (που είναι σωζόμενο μέρος) εκ των θεμελίων”. β) “Για σένα, Θεοτόκε, που είσαι αγνή στο μέγιστο βαθμό, εκ των σωζόμενων θεμελίων, τοποθετούμε (σε οριζόντια γραμμή τις πέτρες), έργον ιερόν”. Σύμφωνα με την μεταγραφή του Καθ. Ορλάνδου και των δικών μου ερμηνειών, μπορούμε να θεωρήσουμε μερικά κοινά σημεία που κατά την γνώμη μου, αποτελούν ένα σημαντικό σύνδεσμο μεταξύ της βυζαντινής εκκλησίας Πόρτας Παναγιάς και των ιερών κειμηλίων της Αγίας Οικίας του Λορέτου: α) σίγουρα ο Ιωάννης Α΄ είχε διαλέξει εκείνο το μέρος, για να θέσει (τοποθετήσει) ένα μέρος μιας οικίας που είχε σωθεί, ή διαφορετικά, μιας οικίας που είχε σωθεί και που αποτελείτο από ιερές πέτρες, τοποθετημένες σε οριζόντια σειρά. β) εκείνο το μέρος ήταν αφιερωμένο στην Παναγία που, σύμφωνα με αυτόν, αντιπροσώπευε το μέγιστο της αγνότητας, γ) ονόμασε εκείνο το μέρος ιερό τόπο: “I.M. των Μεγάλων Πυλών της Ακαταμάχητου Θεοτόκου”. Κατά την γνώμη μου, αναφέρεται σε εκείνο το μέρος του συνόλου της Αγίας Οικίας της Ναζαρέτ, που ήδη το είχανε σώσει παίρνοντάς το, πριν την καταστροφή της Ναζαρέτ.

Μιλάμε για το ίδιο μέρος της Αγίας Οικίας της Ναζαρέτ, σήμερα φυλαγμένο επί του ναού, βασιλικού ρυθμού του Λορέτου;

Ας λάβουμε υπ’ όψιν μας, πως και στις δύο φράσεις:

“sanctas petras ex domo dominae nostrae deiparae Virginis ablates”¹⁰⁰

“Ἐκ βάθρων σώων, πάναγνε, στόμεν δόμον, πόνυμα ιερόν”¹⁰¹

βρίσκουμε μερικά κοινά σημεία:

1. χρησιμοποιούν την ίδια λέξη domus e δόμος,
2. μιλούν για την Παναγία Θεοτόκο,
3. μιλούν για ιερόν έργον (ιερές πέτρες),

¹⁰⁰ Chartularium Culisanense φ. 18

¹⁰¹ Επιγραφή της Πόρτας Παναγιάς

4. ενώ στην φράση (2) οι ιερές πέτρες “ανασηκώνονται” (στόμεν), στην φράση (1) οι ιερές πέτρες “φεύγοντας πάρθηκαν”(ablatas). Αυτό είναι δυνατόν, γιατί όπως θα δούμε και στην συνέχεια, ο Ιωάννης Α΄, ο οποίος πιθανότατα ήταν “ο Φύλακας των Αγίων Κειμηλίων”, πεθαίνει πράγματι το έτος 1289 και έτσι, εντός του έτους 1291, τα ιερά κειμήλια πάρθηκαν φεύγοντας¹⁰². Στις 9 Μαΐου 1291, όπως θέλει η παράδοση της Μαρίας του Λορέτου, το δωμάτιο της Παρθένου έφθασε στην Ιλλυρία¹⁰³ και εκείνη την χρονιά, την 1η Ιουνίου 1291, αρχίζει και η διαπραγμάτευση για τον γάμο της Θαμάρ με τον Φίλιππο Β΄, γάμος που αργότερα γιορτάστηκε πιθανώς στην Aquila (Άκουλα) την 13η Αυγούστου 1294¹⁰⁴. Είναι πιθανό έτσι, πως η αναφορά στο φ. 181 του Καρτουλάριουμ Κουλισανένσε (Chartularium Culisanense) να αφορά χρονολογικά κυριολεκτικά αυτό το γεγονός.

5. Αναλύοντας την ελληνική επιγραφή, αντιλαμβανόμαστε πως βρισκόμαστε ενώπιον μίας περιγραφής περισσότερο λεπτομερούς: “πως η οικία ή μέρος της οικίας, είχε σωθεί”. Αυτό το σχέδιο διάσωσης μπορούσε να το ολοκληρώσει, φέρνοντάς το εις πέρας, ο Ιωάννης Α΄, υπό την ιδιότητα του Δεσπότη της Θεσσαλίας και μεγάλου στρατηλάρχη (αρχηγός εμπορικής αποστολής). Πράγματι, αυτός γνώριζε ήδη από καιρό, πως οι μουσουλμάνοι θα επιτίθεντο στους Αγίους Τόπους. Γι’ αυτό, πρόσφερε τις επαφές του και την διάταξη υποστήριξής του, για να διευκολύνει την μεταφορά των ιερών πετρών και τις τοποθέτησε σε ένα μέρος που το ονόμασε “ακαταμάχητο”: το

¹⁰² Κατόπιν ορισμένων ερευνών που πραγματοποιήθηκαν στις επαρχίες της Βυζαντινής Ιλλυρίας με ιδιαίτερη προσοχή στην συνοριακή ζώνη του Ασπροπόταμου, ρωμαϊκή επαρχία της παλαιάς Ηπείρου, σημειώνουμε πως η Θεσσαλία, στην πρωτο/βυζαντινή εποχή, όπως επίσης και η παλαιά Ήπειρος, ήταν επαρχίες υπό της διοίκησης της Ιλλυρίας (Βλ. B. Bavant, *Le province: XI. L’Illirico, in Il mondo bizantino, Vol. I: L’Impero romano d’Oriente (330-641)*, Torino, Einaudi, 2007, 420-426; Koder - Hild, *Tabula Imperii Byzantini, Band 1: Hellas und Thessalia*, cit. 76

¹⁰³ Από το 1246 μέχρι το 1268 η Ήπειρος, η οποία περιείχε επίσης και την περιοχή της Ιλλυρίας, μετασχηματίζεται σε Δεσποτάτο της Ηπείρου, αρχίζοντας τις εισηγήσεις με την Ιταλία, οι δε φιλικές σχέσεις θα είναι σταθερές μέχρι τον 15ο αιώνα. Θα ξεπεράσει την διαφωνία με το Δεσποτάτο της Νίκαιας, καταλήγοντας το 1265, να συνάψει μία καινούργια σχέση μεταξύ της Ηπείρου και του Βυζαντίου, αυτό μάλιστα ακόμη και για χάρη του γάμου του δεσπότη της Ηπείρου Νικηφόρου του Μιχαήλ με την ανιψιά του Αυτοκράτορα, Άννα Καντακουζηνή Παλαιολογίνα, ενώ οι Δεσπότες της Ηπείρου συνέχιζαν να ζητούν την ανεξαρτησία τους, τόσο από το Βυζάντιο, όσο από τους Ιταλούς (D. M. Nicol, *The Last Centuries of Byzantium 1261-1453*, Cambridge University Press, 1993, 202

¹⁰⁴ Πιθανώς σε αυτή την ημερομηνία έγινε η δημοσίευση. Άλλες πηγές σημειώνουν πως ο γάμος γιορτάστηκε στην Νάπολη, ενώ σχεδόν όλοι οι ερευνητές σημειώνουν σαν ημερομηνία τον μήνα του Σεπτεμβρίου 1294 (G. Schlumberger, C. Horf, J. Iognon, J. a. Buchon). Ωστόσο, δεν μας είναι γνωστή η πηγή σύμφωνα με την οποία εδραιώνουν αυτή την ημερομηνία (cfr. Santarelli, *La Santa Casa di Loreto*, 268).

μοναστήρι της Πόρτας Παναγιάς. Οι ιερές πέτρες πάρθηκαν φεύγοντας και μεταφέρθηκαν διαμέσου θαλάσσης, αποπλέοντας από το λιμάνι της Άκρας πριν το κλείσιμο αυτού, πράγμα που έγινε όντως, στις 18 Μαΐου 1291, όταν η Άκρα έπεσε στα χέρια των μουσουλμάνων (εικ.30). Θεωρώ, επίσης, πως όποιος σκεφτόταν να σώσει τα Άγια Κειμήλια της Ναζαρέτ, θα κινήθηκε πολύ πριν και επομένως προτού την άφιξη, στις 15 Μαρτίου 1291 του μουσουλμανικού στρατεύματος στην Άκρα. Τέλος ο Ιωάννης Α', θα μπορούσε να εξυπηρετηθεί από το Δουκάτο των Αθηνών, όπου διοικούσε η κόρη του Ελένη, ως ασφαλής περιοχή για να μεταφέρει τις ιερές πέτρες στην Θεσσαλία.

Κατά τις αρχαιολογικές έρευνες βρέθηκε, επίσης, και ένα νόμισμα του Λαντισλάο των Ανζού-Δυρράχιο, βασιλιά της Νάπολης από το 1386 έως το 1414, προεγγονός του Φιλίππου Β', συζύγου της Θαμάρ. Είναι το μοναδικό νόμισμα που βρέθηκε εντοιχισμένο στις πέτρες της Αγίας Οικίας. Βρισκόταν κάτω από το ονομαζόμενο "παράθυρο του Αγγέλου", μαζί με τους πέντε σταυρούς κόκκινου υφάσματος και τα απομεινάρια ενός αυγού στρουθοκαμήλου. Τέλος η πιθανή φιγούρα του Α. Λουίτζι ΙΧ - S.Luigi 9° - (ΙΧ) βασιλιά της Γαλλίας, ζωγραφισμένη στην δυτική πλευρά του τοίχου της Αγίας Οικίας κατά τον 14° (XIV) αιώνα, που μας φέρνει στο νου την οικογένεια των Ανζού, έχοντας ο βασιλιάς αδελφό τον Κάρολο Α' των Ανζού, ήδη θείο του Φιλίππου Β', Πρίγκιπα του Τάραντα και συζύγου της Θαμάρ. Αυτά τα πρόσωπα μας οδηγούν επίσης και στην εποχή των σταυροφοριών, όταν ήταν ευρέως διαδεδομένο το γεγονός της μεταφοράς των Άγιων κειμηλίων από την Ιερά Γη προς τη Δύση. Είναι γνωστό μεταξύ άλλων το επεισόδιο της αφαίρεσης εκτεταμένου χώματος της Πανάγιου Τάφου εκ μέρους μεριών προερχόμενοι εκ Πίζας Ιταλίας, οι οποίοι, αφού το φόρτωσαν σε πλοία στο μετέφεραν στην πόλη τους το 1203 και το τοποθέτησαν στο δικό του φημισμένο άγιο κάμπο. Πρέπει, επίσης, να τονίσουμε πως η Ανκόνα (η Ancona βρίσκεται περίπου 25 Χμ. Από το Λορέτο), ήταν το πιο σημαντικό λιμάνι του Παπικού Κράτους, από το οποίο αναχωρούσαν πλοία κατευθείαν για την Ιερά Γη. Το 1290, ένα χρόνο πριν την μετατόπιση, σαλπάρισαν από την Ανκόνα 20 γαλέρες υπό την αρχηγεία του Ρουτζέρο Τοντίνο (Ruggero Todino), μετά από πρόσκληση του Νικολό 4ου (Nicolò IV) που ήταν ένας Πάπας από τις Μάρκε, τον νομό που η Ανκόνα είναι πρωτεύουσα. Ο Νικολό 4ος (Nicolò IV) στα τελευταία χρόνια κήρυξε μία σταυροφορία για να βοηθήσει του χριστιανούς της Ιεράς Γης, που ήταν σε δυσκολία από την αναπόφευκτη προώθηση των Μουσουλμάνων. Τον ίδιο χρόνο πάντα υπό τη θέληση του Νικολό 4ου (Nicolò IV),

αναχώρησαν τετρακόσιοι σταυροφόροι από το Καμερίνο (Camerino), περιοχή κοντά στο Λορέτο, προοριζόμενοι στη Παλαιστίνη.

Αυτά και άλλα επεισόδια βοηθούν στο να κατανοήσουμε το ιστορικό-γεωγραφικό πλαίσιο, στο οποίο τοποθετήθηκε η Αγία Οικία: Η Ανκόνα ήταν το μοναδικό λιμάνι του Παπικού Κράτους για τις μεγάλες διακινήσεις των σταυροφόρων και το λιμάνι του Ρεκανάτι (recanati), λειτουργήσιμο από το 1229 μετά αδείας από τον Φεντερίκο Β' (Federico II), με ικανότητα προσόρμισης μεγάλων φορτηγών πλοίων, μπορούσαν να είναι ένας αυθόρμητος προορισμός για τους δημιουργούς της μεταφοράς. Είναι σημαντικό, επίσης, να τονίσουμε πως το έτος 1291 της μετατόπισης συμπίπτει με το έτος της μεγάλης και ανεπανόρθωτης απώλειας της Άκρα και του λιμανιού της για τους σταυροφόρους, οι οποίοι, από εκείνη τη στιγμή, έχασαν πραγματικά τον έλεγχο της Παλαιστίνης. Θεληματικοί χριστιανοί, αφού διεπίστωσαν την ανεπανόρθωτη καταστροφή, ίσως μπόρεσαν και επιχείρησαν να σώσουν παίρνοντας μαζί τους το φορτίο με τις πέτρες της οικίας της Παναγίας για να την ξαναχτίσουν στην παλιά νότια Ίλλυρία (περιοχή Ασπροποτάμου της Πύλης) και μετά στην Ιταλία.

Σίγουρα αυτή η υπόθεση υπήρξε ένα κεραυνός για την Καθολική Κοινότητα, γιατί σύμφωνα με αυτή καθώς και με άλλες πηγές, μια βυζαντινή οικογένεια ευγενών ονόματι Άγγελοι Κομνηνοί πήρε την πρωτοβουλία τον 13ο αιώνα να σώσει τα ιερά κειμήλια της Αγίας Οικίας από τον κίνδυνο καταστροφής των Μουσουλμάνων για να ξαναχτίσουν στο Λορέτο το αρχικό χτίσμα της Οικίας της Μαρίας. Και δεν υπάρχει μόνο μία σύμπτωση στο έτος κατά το οποίο επέρχεται αυτή η μετατόπιση (ακόμη και οι μήνες είναι πολύ κοντά – Οκτώβριος/Δεκέμβριος) μα, επίσης, και στο γεγονός πως η οικογένεια των Αγγέλων Κομνηνών θα ήταν κάτοχος εκτάσεων γης στο Λορέτο. Μόλις έλαβε γνώση του εγγράφου ο ρωμαιοκαθολικός πρελάτος Landrieux έγραψε στο σημειωματάριό του “Αυτή [η Αγία Οικία] φυσικά και μεταφέρθηκε στο Λορέτο από τα χέρια των Αγγέλων, μα αυτοί οι άγγελοι δεν είναι εκείνοι του ουρανού. Ο χρόνος σκίασε σιγά σιγά το ιστορικό γεγονός και η πεποίθηση του λαού αντικατέστησε τους Αγγέλους της Κωνσταντινούπολης με τους αγγέλους του ουρανού”.

20ος αιώνας

Στον 20ο αιώνα γίνεται μια καινούργια προσπάθεια σε ότι αφορά τα παρακάτω θέματα: Κριτική ανάγνωση των κειμένων, τόσο για την Άγια Οικία όσο και για την Ναζαρέτ πριν την μετατόπιση. Επίσης μία εικονογραφική και αρχαιολογική έρευνα για την απόκτηση καινούργιων στοιχείων εκτίμησης. Σε αυτόν τον αιώνα είναι χαρακτηριστικό ότι εκτός των Διαμαρτυρόμενων συγγραφέων συμπαρατάσσονται και πολλοί Καθολικοί και Εκκλησιαστικοί. Έχουμε έτσι τον Λεοπόλντο Ντε Φείς (Leopoldo De Feis) από την Φλωρεντία ο οποίος ερέθισε και εξόργισε τους μελετητές εκφωνώντας μία αβάσιμη και προκλητική έκφραση: “πρέπει να πούμε πως οι πατέρες μας ήτανε γοητευμένοι από ένα αδιάντροπο ψέμα”. Το κείμενο του, που αρνείται την αυθεντικότητα της μετατόπισης, αποδεικνύεται πρόχειρο, με χοντρές ανακρίβειες που συνδέονται με βέβαια αλαζονεία μόρφωσης. Γεγονός που προωθεί μία καινούργια λογοτεχνική περίοδο σχετικά με το όλο θέμα. Στο βιβλίο “La Sainte Maison de Lorette” του Α. Μουντιχόν (A.Boudinhon), ενός άλλου εκκλησιαστικού, βρίσκουμε τις απόψεις και θεωρίες του Ντε Φείς, χρησιμοποιώντας μία εύστοφη και οξυδερκή ευφυΐα, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο στον σύμφωνο με τους εκκλησιαστικούς κανόνες, τον Γάλλο Ουλίσε Σεβαλιέ’ (Ulisse Chevalièr). Το έργο του, που δημοσιεύθηκε το 1906, είχε μία εξαιρετική απήχηση, τέτοια που ο Ιάριο Ρινιέρι (Iario Rinieri), που ήταν ο πιο φοβερός του αντιτιθέμενος, έγραψε με μεγάλη έμφαση: “Μετά το βιβλίο του Ρενάν (Renan) που είχε αρνηθεί τη θεότητα του Χριστού κανένα άλλο βιβλίο δεν έκανε τόσο μεγάλο θόρυβο στον χριστιανικό κόσμο και προξένησε βαριές ζημιές, όσο αυτό του Σεβαλιέ (Chevalier)”. Αυτός παίρνοντας σαν δεδομένο το γεγονός του Λορέτο, χωρίς να δώσει έναν αληθινό λόγο και χωρίς αποφασιστικές αποδείξεις, αναφέρθηκε στη παρακάτω βούλησή του: την ελευθέρωση της Εκκλησίας από το εμπόδιο της δεισιδαιμονίας, έτσι ώστε να προωθηθεί ο διάλογος με τους αδελφούς των μεμονωμένων εκκλησιών”. Συνεχιστής αυτού υπήρξε ο Χούφερ (Huffer), ο οποίος ανέπτυξε φιλολογικά την έκδοση των κειμένων του Τεραμάνο (Teramano) και του Μαντοβάνο (Mantovano), που ήδη έχω αναφέρει. Είναι αναρίθμητα τα έγγραφα, τα βιβλία και οι διατριβές υπέρ και εναντίον της αυθεντικότητας της Αγίας Οικίας μέχρι το 1960, μερικά δε από αυτά, είναι σημαντικά για το εικονογραφικό υλικό, όπως αυτά του Μόντι (Monti), του Αννιμπάλντι (Annibaldi) κλπ. Περίπου για μισό αιώνα συνέχισαν το συγγραφικό και λογοτεχνικό έργο οι δύο σπόνδες, αντίθετες η μία από την άλλη, χωρίς να υπάρχουν καινούργια στοιχεία ή καινούργιες πίστεις ερευνών. Από την μία οι αντίθετοι, αυτοί που θεωρούσαν

την μετατόπιση της Αγίας Οικίας ένα θρύλλο και τίποτα άλλο, από την άλλη μεριά οι υπερασπιστές, αυτοί που τη θεωρούσαν ένα θαύμα άνευ συζητήσεως. Δεν υπήρξε μία συμφιλίωση μεταξύ των δύο πλευρών, μέχρι την περίοδο των αρχαιολογικών ερευνών που πραγματοποιήθηκαν πρώτα στην Ναζαρέτ επί του χώρου της Ενσάρκωσης (1955-1960) και μετά στο υπόγειο μέρος της Αγίας Οικίας του Λορέτο (1962-1965), γεγονός που έφερε στην επιφάνεια ενδιαφέροντα στοιχεία εκτίμησης, ενθαρρύνοντας τις επιπλέον έρευνες που είχαν αποτελεσματικό ενδιαφέρον. Το ενδιαφέρον αυτό κινείται σε δύο ξεκάθαρες πλευρές. Η πρώτη είναι ενός χαρακτήρα ιστορικό-λογοτεχνικού, ενώ η δεύτερη πλευρά έχει χαρακτήρα καθαρά αρχαιολογικό, βασισμένο στα στοιχεία των ονομαζόμενων “αμίλητων πηγών”. Από τις μελέτες ιστορικού-λογοτεχνικού χαρακτήρα μεγάλη σπουδαιότητα έχει αυτή του Μπερσέ (Y.M.Bercè), Επίτιμου Καθηγητή της Ιστορίας στην Σορβόννη του Παρισιού, μία έγκυρη και τεκμηριωμένη μελέτη για το Λορέτο που δημοσιεύθηκε το 2011. Αυτός, με βάση το Καρτουλάριουμ Κουλισανένσε (Cartularium Culisanense), που το θεωρεί σίγουρα αυθεντικό, αποδέχεται την μετατόπιση από την Νάζαρετ των Αγίων Πετρών και το πέρασμά τους από τους Αγγέλους της Ηπείρου στους Ανζιού της Νάπολης, υπογραμμίζοντας πως εκείνη την εποχή η μεταφορά των υλικών, ακόμη και αρκετά μεγάλων ή συμπαγών, ήταν συνηθισμένη. Αναφέρει δε σχετικά την μεταφορά στο Κάιρο τα απομεινάρια ενός μεγάλου πρόναου σε στυλ γοθτικού-παριζιάνικου μετά από διαταγή του Σουλτάνου Αλ-Μαλίκ Νασί Μουχαμάντ (Al-Malik Nasi Muhammad), που ξαναχρησιμοποιήθηκαν το 1304 για την ανοικοδόμηση ενός συμπλέγματος μουσουλμανικού ναού και σχολείου.

Σύμφωνα με τις αρχαιολογικές έρευνες που έγιναν στην Ναζαρέτ κατά τα έτη 1955-60, αποδεικνύεται πως ο τόπος της Ενσάρκωσης – που αποτελείται από μία Σπηλιά ακόμη υπάρχουσα και από μία Οικία υπό τοιχοδομής κατασκευασμένη- έγινε θέμα ιδιαίτερης προσοχής από τα πρώτα ήδη χρόνια. Στο 3ο αιώνα, πράγματι, η κατοικία της Μαρίας, που διατελούσε τόπο πίστης και ευλάβειας, προστατεύτηκε κάτω από μία εκκλησία με στυλ συναγωγής, κατασκευασμένη πιθανώς από τους ίδιους τους “συγγενείς του Κυρίου”. Κατά τον 5ο αιώνα, προστατεύτηκε εσωτερικά μίας περισσότερης θεμελιωμένης και ισχυρής βυζαντινής εκκλησίας βασιλικού ρυθμού και στον 7ο αιώνα, στην κρύπτη της επιβλητικής σταυρωτής εκκλησίας βασιλικού ρυθμού. Όταν αυτή καταστράφηκε από τον υπολοχαγό του σουλτάνου Μπάμπαρς (Bajbars) το 1263, η κατοικία της Μαρίας, μαζί με την Οικία αποτελούμενη από τους τοίχους της, την οποία είχαν υποδείξει προηγουμένως μερικοί προσκυνητές, μπόρεσε να σωθεί, γιατί βρισκόταν στην κρύπτη, κάτω από την βασιλικού ρυθμού εκκλησία. Πιστοποιεί για

παράδειγμα ο Ρικόλντοτι Μοντεκρότσε (Ricoldo di Montecroce), προσκυνητής στην Ναζαρέτ το 1288-1289, δύο χρόνια πριν από την ημερομηνία της μετατόπισης της Οικίας, που κατά τη παράδοση είναι το 1291, λέγοντας: Βρήκαμε μιά μεγάλη εκκλησία σχεδόν όλη κατεστραμμένη και τίποτα δεν υπήρχε από τα προηγούμενα κτίσματα, εκτός μόνο ενός δωματίου (κατώι), εκεί όπου αναγγέλθηκε η Παναγία. Ο Κύριος την προστάτευσε από την καταστροφή, ως ενθύμιον της ταπεινότητάς και της λιτότητάς του. Μετά το 1291, οι προσκυνητές δεν δείχνουν πια στο τόπο της Ενσάρκωσης την Οικία, μα μόνο την Σπηλιά. Με ιδιαίτερη σημασία παρουσιάζεται μία έκθεση του Νικολό ντα Ποτζιμπόνσι (Nicolò da Poggibonsi) του 1347, η οποία αφήνει να εννοηθεί πως η Σπηλιά ήταν ακόμη εμφανής, αλλά η Οικία δεν ήταν πια. Μεταξύ των λίθων της Αγίας Οικίας εντοιχισμένοι βρέθηκαν πέντε σταυροί από κόκκινο ύφασμα των σταυροφόρων ή, πολύ πιθανότατα, των ιπποτών μιας στρατιωτικής τάξης που στον μεσαίωνα υπερασπίζονταν τους Ιερούς Τόπους και τα Άγια Κειμήλια. Επίσης βρεθήκανε και ορισμένα υπόλοιπα ενός αυγού από στρουθοκάμηλο, το οποίο μας φέρνει στην Παλαιστίνη και σε μία συμβολική ερμηνεία σχετικά με το μυστήριο της ενσάρκωσης. Η Αγία Οικία επίσης, σχετικά με την δομή της και το υλικό σε πέτρα που δεν μπορεί να βρεθεί στην περιοχή, είναι ένα έργο τέχνης ξένο προς την μάθηση και άσχετο με τα οικοδομικά ήθη του νομού των Μάρκε, όπου ανήκει το Λορέτο. Από την άλλη πλευρά οι τεχνικές αντιπαραθέσεις με την Σπηλιά της Νάζαρετ έφεραν στο φως την συνύπαρξη και την γειννίαση των δύο μερών. Ως επικύρωση της παράδοσης είναι μεγάλης σημασίας μία πρόσφατη μελέτη για τον τρόπο με τον οποίο είναι επεξεργασμένες οι πέτρες, δηλαδή, σύμφωνα με την χρήση των Ναβαιτεών, διαδεδομένη στην Γαλιλαία κατά τους χρόνους του Χριστού.

Μεγάλη σημασία παρουσιάζουν, επίσης, πολλές παραστάσεις τύπου γκράφιτι (graffiti), που βρεθήκανε πάνω στις πέτρες της Αγίας Οικίας, και που θεωρήθηκαν από τους εμπειρογνώμονες ως έχουσες προέλευση στους πρώτους χρόνους της ιουδαϊκής χριστιανικής περιόδου και αρκετά όμοιες με αυτούς με τους οποίους διασταυρώθηκαν στην Ναζαρέτ. Οι αρχαιολογικές έρευνες που πραγματοποιήθηκαν στο υπόγειο έδαφος της Αγίας Οικίας του Λορέτο κατά τα έτη 1962-1965 επικύρωσαν μερικά σημαντικά στοιχεία της παράδοσης, όπως η έλλειψη των κυρίων θεμελίων της εκκλησίτσας, ο ευρύς καλός τοίχος από την τοποθεσία ονομαζόμενη Ρεκανάτι (Recanati) και η τοποθέτηση του Αγίου παρεκκλησιού πάνω σε ένα δημόσιο δρόμο. Επιπλέον, εντοπίστηκαν προηγούμενες οικοδομικές επεμβάσεις στον αναφερόμενο τοίχο, λεγόμενες “αυτές του πρώην Ρεκανάτι”, οι οποίες πιστοποιούν μία καθαρή θέληση της

διατήρησης του σεμνού χειροποίητουέργου, με μία αρχαιολογική προσοχή, ανεξήγητη για εκείνα τα χρόνια, εάν θα μπορεί να αρνηθεί η παράδοση κατά την δική της αρχή. Ειδικές μελέτες στην οικοδομική κατασκευή του παρεκκλησιού του Λορέτο, αποδεικνύουν πως έχουμε να κάνουμε με ένα μοναδικό χτίσμα, το οποίο δεν έχει αντίκρισμα στην οικοδομία του νομού των Μάρκε, όπου ανήκει το Λορέτο κατά την μεσαιωνική περίοδο και όχι μόνο. Αυτό πραγματικά δεν φαίνεται στην αρχική του μορφή σαν μία εκκλησία, γιατί δεν έχει την πόρτα της εισόδου στα δυτικά, στην πιο κοντινή πλευρά, μα στα βόρεια, στην πιο μακρινή πλευρά. Κατ' αυτόν τον τρόπο, φαίνεται σαν μία αληθινή κυρίως οικία η οποία όμως, με την μοναδική αρχική πόρτα προς τα βόρεια, εκτεθειμένη στις κακοκαιρίες και με το παράθυρο στα δυτικά, με λίγο φωτισμό, αντιτίθεται σε όλους τους καλούς κανόνες της τοπικής οικοδομίας. Διαφορετικά εάν έχουμε την ιδέα να μεταφέρουμε το παρεκκλήσι μπροστά από την σπηλιά της Ναζαρέτ, τότε η πόρτα και το παράθυρο θα είχαν έναν σωστό προσανατολισμό. Μάλιστα, η Οικία του Λορέτο θα εύρισκε στο μπροστινό χώρο της Σπηλιάς – ανεξήγητος ελεύθερο- μία δική της, λογική τοποθέτηση για περισσότερους λόγους αρχιτεκτονικού χαρακτήρα και θα υπήρχε καλή αρμονία με τις τρεις κατασκευές που παίζουν το ρόλο της φύλαξης (την υπό συναγωγής εκκλησία, την βυζαντινή εκκλησία βασιλικού ρυθμού και την σταυρωτή βασιλικού ρυθμού), επικυρώνοντας τις μετρήσεις της περισσότερο με το εβραϊκό κυβικό σύστημα μέτρησης, παρά με το μεσαιωνικό σύστημα της μέτρησης εκ του Ρεκανάτι ή της Ανκόνα. Τέλος, ούτε το υλικό που χρησιμοποιήθηκε για τη κατασκευή της Αγίας Οικίας – οι πέτρες για τον αρχικό πυρήνα- και οι κατασκευαστικές τεχνικές έχουν μία αντιπαράθεση στην περιοχή των Μάρκε, ενώ το έχουν στην Παλαιστίνη, σχετικά με τον τρόπο εργασίας των πετρών (ειδικές εξωτερικές ολοκληρώσεις), κυρίως των Ναβαταίων, έναν λαό που συνορεύει με αυτόν των Εβραίων. Ακόμη και οι πέτρες της ονομαζόμενης “Ιεράς Τράπεζας των Αποστόλων”, δείχνουν την ίδια φινιτούρα των Ναβαταίων. Κατά την διάρκεια και αμέσως μετά το τέλος των αρχαιολογικών ερευνών, ήρθαν στο φώς τεκμήρια και αρχαιολογικά ευρήματα σημαντικού βαθμού που δυναμώνουν την θέση σχετικά με την αυθεντικότητα των υλικών της Αγίας Οικίας και ενισχύουν την υπόθεση αυτής της μελέτης.

α) Κατ αρχάς βρέθηκαν στις πέτρες της Αγίας Οικίας περίπου εξήντα γκράφιτι (graffiti) -σκίτσα σχεδιασμένα πάνω σε πέτρες-, πολλά εκ των οποίων διασταυρούμενα, είναι όμοια με εκείνα στην Παλαιστίνη και κατά ειδικό λόγο στη Ναζαρέτ. Ένα, δε, από αυτά, έχει την επιγραφή στα ελληνικά γράμματα με δύο ενδεχομένως εβραϊκά

γράμματα (lamed e waw) και γράφει: Ο ΙΗΣΟΥΣ ΧΡΙΣΤΟΣ, ΥΙΟΣ ΤΟΥ ΘΕΟΥ. Μια ανάλογη επίκληση, πάλι στα ελληνικά, την διαβάζουμε στην μικρή σπηλιά της Κονόνε στην Νάζαρετ, στο πλάι της Σπηλιάς του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου, στην αρχή μιάς ευρύτερης επιγραφής.

β) Σημαντικά, επίσης, είναι ακόμη και τα απομεινάρια του κελύφους ενός αυγού από στρουθοκάμηλο, που βρέθηκαν μεταξύ των πετρών της Αγίας Οικίας, γιατί η στρουθοκάμηλος ευδοκίμωσε και ευδοκίμει. Διότι, από τις παλιές σχέσεις στο χρονικό διάστημα των τελευταίων σταυροφόρων, ανακαλύπτουμε πως εκείνα τα αυγά τοποθετούνταν – στην Ιερή Γη- στις εκκλησίες, σαν διακόσμηση. Και γιατί οι προσκυνητές του Μεσαίωνα, έδιναν στο αυγό της στρουθοκαμήλου μία υποβλητική συμβολογία που έχει να κάνει με την Ενσάρκωση.

γ) Μαζί με αυτό το υπαινικτικό σημάδι βρέθηκε στην ίδια κοιλότητα μεταξύ των πετρών της Αγίας Οικίας, ένα ιστορικό σημάδι: πέντε σταυροί από ύφασμα των σταυροφόρων ή των ιπποτών. Αυτά μπορούν να θεωρηθούν, μια σημαντική μαρτυρία των υποθετικών πρωταγωνιστών της μετατόπισης της Αγίας Οικίας, αφήνοντας έτσι αυτά τα σημάδια σαν ένα προηγούμενο τάμα τους, για την ενθύμηση με ευγνωμοσύνη της επιχείρησης που καλώς έλαβε τέλος και με ευτυχή τρόπο με την βοήθεια πάντα και την πνοή ευχής της Παρθένου Μαρίας.

δ) Μία παλαιά εικόνα της Παρθένου Μαρίας, που βρέθηκε σε μία κοιλότητα του τοίχου εκ Ρεκανάτι (Recanati), θα μπορούσε να προτείνει την παλαιόχρονη πίστη προς την Αγία Οικία του Λορέτο και προς την Παναγία.

ε) Περισσότερη ιστορική σημασία έχουν τα νομίσματα που βρέθηκαν κατά τις τελευταίες αρχαιολογικές έρευνες. Είναι του γερμανικού νομισματοκοπείου του 13ου αιώνα και επικυρώνουν πως μερικοί Γερμανοί προσκυνητές που σκοτώθηκαν από κάποιους Ρεκανατέζους το 1318 στον παραθαλάσσιο δρόμο, ενδεικνυόμενοι σε ένα σημαντικό έγγραφο της ίδιας περιόδου, επισημαίνει πως πηγαίνανε πραγματικά στον Άγιο τόπο του Λορέτο και όχι σε άλλους ιερούς τόπους, πιστοποιώντας το καινούργιο γεγονός που έγινε έξαφνα στους λόφους του Λορέτο στις αρχές του 14ου αιώνα. Βάσει αυτού επικυρώνεται ως αυθεντικό ένα έγγραφο πολυσυζητημένο του 1310, πολύ σημαντικό, γιατί περιγράφει το τάμα που έγινε μπροστά στην Παρθένο του Λορέτο από δύο Γερμανούς προσκυνητές, που κατευθυνόντουσαν στην Ιερά Γη. Η σύνδεση μεταξύ Λορέτο και Ιεράς Γης γίνεται έτσι βαρυσήμαντη και επικυρώνει το καινούργιο γεγονός, που είχε ταυτόχρονη απήχηση ακόμη και σε μακρινές περιοχές λίγα χρόνια μετά την μετατόπιση (12911294). Εάν εξαιρούσαμε την μετατόπιση της εκκλησούλας, δεν θα

ήταν εύκολο να εξηγήσουμε αυτό το καινούργιο γεγονός και τη σχέση μεταξύ Λορέτου και Παλαιστίνης.

ζ) Τέλος, όπως ήδη ανέφερα, σημαντικά είναι τα δύο νομίσματα που ανακαλύφθηκαν – 2 τορνέζι του Γκυ Λα Ρος, δούκα των Αθηνών – στο υπόγειο μέρος της Αγίας Οικίας, εκ των οποίων ένα κοντά στη ζώνη του υποτείχους με δυνατή ένδειξη της εποχής και γενικότερα των πρωταγωνιστών της υπό μελέτη μεταφοράς των υλικών της Αγίας Οικίας και της εποικοδόμησής της. Πραγματικά, τα δύο νομίσματα προσφέρουν μία ακριβή χρονολογική ένδειξη 1287-1308, τα έτη του Δουκάτου του Γκυ Λα Ρος τα οποία συμπίπτουν με την μετατόπιση που ορίστηκε από την παράδοση 1291-1294. Είναι αυτά μόνο τα μοναδικά νομίσματα που έχουν ακριβή χρονολογία μεταξύ αυτών του 13ου και 14ου αιώνα και που ανακαλύφθηκαν στην Αγία Οικία πριν, κατά την διάρκεια και μετά τις αρχαιολογικές έρευνες. η) Το πέραςμα του Γκυ Ντε Λα Ρος, Δούκα των Αθηνών, μας φέρνει στο νου αποκλειστικά την οικογένεια των Αγγέλων, με την οποία είχε έρθει σε συγγένεια διαμέσου της μητέρας του Ελένης Αγγέλων Κομνηνών. Τώρα, διαβάζουμε πως μερικοί σημαντικοί ερευνητές (Λαπρόνι, Θέντενατ κλπ), στις αρχές του αιώνα μας βρήκανε στα αρχεία του Βατικανού, σημαντικά έγγραφα, σύμφωνα με τα οποία, μέλη της οικογένειας των Αγγέλων, υπό συγγένεια με του αυτοκράτορες της Κωνσταντινούπολης και με τους δεσπότες της Ηπείρου και της Θεσσαλίας, μεταφέρανε τις πέτρες της Οικίας της Παναγίας από τη Νάζαρετ στο Λορέτο. Κάποιος σημειώνει πως διαδοχικά η φαντασία του λαού έφερε σύγχυση στην υπόθεση της μεταφοράς μεταξύ των επιγείων Αγγέλων και των επουρανίων αγγέλων.

Σήμερα, σύμφωνα με την τελευταία ολοκληρωμένη επιστημονική μελέτη¹⁰⁵, βάση καινούργιων τεκμηριωμένων διά εγγράφων ενδείξεων, των αποτελεσμάτων από τις αρχαιολογικές έρευνες στην Νάζαρετ και στο υπέδαφος της Αγίας Οικίας στο Λορέτο (1962-65) καθώς και σε φιλολογικές και εικονογραφικές μελέτες, επικυρώνεται η υπόθεση σύμφωνα με την οποία οι πέτρες της Αγίας Οικίας μεταφέρθηκαν στο Λορέτο πάνω σε πλοίο, με πρωτοβουλία της ευγενούς οικογένειας των Αγγέλων Κομνηνών που βασίλευε σε Ήπειρο και Θεσσαλία.

“Πράγματι η τελευταία επιστημονική μελέτη”, αναφέρει ο διευθύνων της επιστημονικής επιτροπής της Καθολικής εκκλησίας του Λορέτου και του Κέντρου Ιστορικών Μελετών για την Αγία Οικία του Λορέτο, Καθηγητής Ιστορίας Τζιουσέππε

¹⁰⁵ La Santa Casa di Loreto (Giuseppe Santarelli) Edizioni Santa Casa – Loreto 2014

Σανταρέλλι (Giuseppe Santarelli) “καταγράφει τις καινούργιες προσθήκες επί του θέματος και προσκομίζει καινούργια στοιχεία και ακρίβειες, ειδικά στο πέμπτο κεφάλαιο του τρίτου μέρους, επικυρώνοντας, με σίγουρα στοιχεία και βάσιμη επιχειρηματολογία, την αυθεντικότητα του φυλλαδίου 181 του ονομαζόμενου Καρτουλάριουμ Κουλισανένσε (Chartularium Culisanense), εισάγοντας δε και καταχωρώντας στο γενικό ιστορικό θέμα, την αναμνηστική πλάκα που ανακάλυψε ο ερευνητής κ. Χάρης Κουδούνας και που επιβεβαιώνει την Αγία Οικία στην Πύλη, μεταξύ Θεσσαλίας και Ηπείρου, κατά την σφαίρα επιρροής και κυριαρχίας των Αγγέλων Κομνηνών, πριν να μεταφερθεί στην Ιταλία. Η μελέτη, όπως είναι γνωστό, διαμέσου μία καινούργιας ανάγνωσης των εγγεγραμμένων πηγών και των παραδοσιακών εικονογραφιών καθώς και η απόκτηση καινούργιων αποδεικτικών στοιχείων διά εγγράφων, τεκμηριωμένα προωθεί την υπόθεση της μεταφοράς της Αγίας Οικίας διαμέσου θαλάσσης, υπό ανθρώπινης δραστηριότητας, με μία ειδική εκ των άνω βοήθεια, νοούμενη αυτή των αγγέλων: divinitus, θα έλεγε ο Ρίο ΙΧ (διά του Θεού Θέλημα)”.

Η ανάλυση των γεγονότων και των εγγράφων στήριξης, ενδυναμώνουν την ήδη ιστορικά τεκμηριωμένη θεωρία μου, βάση στην οποία, το ορθόδοξο μοναστήρι της Πόρτας Παναγιάς διαφύλαξε τις πέτρες της Αγίας Οικίας της Ναζαρέτ, για μία περιορισμένη χρονική περίοδο. Επομένως, είναι φανερός ο ρόλος της βυζαντινής οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών κατά την Μετατόπιση της Αίας Οικίας (Σάντα Κάζα) του Λορέτου κατόπιν της χορηγίας των ιερών πετρών για τον γάμο της Θαμάρ⁸⁴ με τον Φίλιππο Β΄ του Τάραντα. Οι νόμιμοι απόγονοι των Αυτοκρατόρων της Κωνσταντινούπολης

Οι νόμιμοι απόγονοι των Αυτοκρατόρων της Κωνσταντινούπολης

Σήμερα, το Αυτοκρατορικό Τάγμα της Κωνσταντινούπολης, είναι ένα τάγμα δυναστείας, το οποίο ανήκει δικαιωματικά στα μέλη της Οικίας των Αγγέλων Κομνηνών¹⁰⁶. Πράγματι, το Κωνσταντινοπολίτικο Τάγμα, το οποίο έχει την τιμή της μεγαλύτερης ιστορικής και γενεολογικής γνησιότητας και νομιμότητας είναι αυτό του θρησκευτικού και στρατιωτικού Τάγματος των Αγγέλων του Σταυρού του Αυτοκράτορα Μέγα Κωνσταντίνου, συγκρινόμενο με το σημερινό Οίκο Φερράρι

¹⁰⁶ Perrat Ch. – Longnon J., *Actes relatifs à la principauté de Morée (1289-1300)*, Paris 1967, p. 39 (21), p. 53 (41).

Αγγέλων Κομνηνών Δούκα της Θεσσαλίας (Ferrari Angelo Comneno Ducas di Tessaglia)¹⁰⁷.

Οι υπόλοιποι του “Κωνσταντινοπολίτικου Τάγματος”, συμπεριλαμβανομένου και αυτού του Ιερού Στρατιωτικού Κωνσταντινοπολίτικου Τάγματος του Αγίου Γεωργίου, με αντιπαράθεση των Βουρβόνων Δύο Σικελιών (Borboni-Due Sicilie), ο οποίος είναι ισπανικής και ιταλό/γαλλικής διακλάδωσης, έχουν λιγότερα προνόμια και ιδιότητες ιστορικής- γενεολογικής νομιμότητας. Οι δικοί τους επίσημοι Μεγάλοι Δάσκαλοι ή δεν έχουν μία βυζαντινή καταγωγή σίγουρα διαπιστωμένη ή κατάγονται από διαφορετικές βυζαντινές δυναστείες από εκείνη των Αγγέλων Κομνηνών της Θεσσαλίας, δηλαδή παρέλαβαν την Τάξη διαμέσου πώλησης¹⁰⁸.

Η σημερινή τεκμηριωμένη και νόμιμη αντιπροσώπευση του Αυτοκρατορικού Οίκου των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών.

Τα ιστορικά έγγραφα της οικογενείας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών ή Αγγέλων Φλάβιο Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, των οποίων εγώ προσωπικά κατέχω γνήσια αντίγραφα, ως Αξιωματικός της διασύνδεσης μεταξύ της Οικίας και των Ελληνικών Αρχών, πολιτικών και θρησκευτικών, έχοντας επίσης και τον ευγενή τίτλο του Συμβούλου και Εμπειρογνώμονα, για τις υποθέσεις και τα λειτουργήματα, τις αποστολές και τα έργα με τις Ελληνικές Αρχές, όσον αφορά την διακλάδωση που μας ενδιαφέρει, αυτή αρχίζει από τον Μιχαήλ Β΄ Άγγελο Κομνηνό, Δέσποτα της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, της Αιτωλίας, της Ακαρνανίας και της Θεσσαλονίκης, Δούκα και Πρίγκιπα της Μακεδονίας, Κόμη του Δρίβαστου, Υπέρτατο Ηγεμόνα του Δυρραχίου και φθάνει μέχρι τις σημερινές μας μέρες με τον Αλέξιο Φερράρι Άγγελο Κομνηνό (εικ. 32).

¹⁰⁷ Ο αυτοκρατορικός Οίκος των Αγγέλων Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, αντιπροσώπευεται νόμιμα από τον Πρίγκιπα Αλέξιο Φερράρι Άγγελο Κομνηνό (Alessio Ferrari Angelo Comneno) και εδρεύει στην Ρώμη Ιταλίας.

¹⁰⁸ Roberto Romano, Studi sul'oriente cristiano, 18-2 Roma 2014, La genealogia degli Angeli Comneno di Macedonia e i suoi rapporti con quella degli Angelo Comneno di Tessaglia, p. 157-177.

Πράγματι το οικόσημο του Αυτοκρατορικού Οίκου των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών, αντιπροσωπεύεται σήμερα νόμιμα από τον Πρίγκιπα Αλέξιο Φερράρι Άγγελο Κομνηνό (Alessio Ferrari Angelo Comneno), νόμιμο απόγονο της γενεαλογικής διακλάδωσης του Ιωάννη Άγγελου Κομνηνού (12321252), Πρίγκιπα και Δούκα της Θεσσαλίας και της Ηπείρου, βασιλιά της Σικελίας, Αυτοκράτορα της Γερμανίας, που τα αδέρφια του - τα παιδιά του Μιχαήλ Β' Άγγελου Κομνηνού (1210-1271) που παντρεύτηκε την Αγία Θεοδώρα Πετραλείφα, την βασίλισσα της Άρτας- ήταν ο Νικηφόρος Α' Δέσποτας της Ηπείρου που παντρεύτηκε σε πρώτο γάμο την Μαρία Λάσκαρη και σε δεύτερο γάμο την Άννα Παλαιολόγου Κατακουζηνού, ανιψιά του Μιχαήλ Η', Παλαιολόγου αυτοκράτορα της Κωνσταντινούπολης. - η Ελένη που παντρεύτηκε σε δεύτερο γάμο τον Μανφρέντι ντι Χοχενσταουφεν (Manfredi di Hohestaufen, βασιλιά της Σικελίας, Πρίγκιπα του Τάραντα. - η Άννα ή Ανιέζε (Agnese), που το 1259 παντρεύεται τον Γουλιέλμο 5ο ντι Βιλλεχάουρντιν (Guglielmo V di Villehardin) και σε δεύτερο γάμο τον Nicola St.Omer. - ο Δημήτριος Κατούλο (Catulo), ονομαζόμενος “Μιχαήλ” που από το 1271 έζησε στην Κωνσταντινούπολη και το 1280 σε πρώτο γάμο παντρεύεται την Άννα Παλαιολόγου, κόρη του Μιχαήλ Η' και σε δεύτερο γάμο την κόρη του Τέρτερου, βασιλιά των Βουλγάρων, - ο ετεροθαλής αδερφός του Ιωάννης Α' (εκ μέρους της Γαγγρηνής), Σεβαστοκράτορας της Θεσσαλίας, δεσπότης της Νέας Πάτρας (Υπάτης), ιδρυτής της Πόρτας Παναγιάς της Πύλης (1283) που παντρεύτηκε την Ταρωνίδα.

Η ιστορία της Οικογένειας, μεταξύ των άλλων, ανασυγκροτήθηκε από τον Κάρολο Παντιλιόνε (Carlo Padiglione), αποκαλούμενος “ο Νέστωρ των Εραλδικών” (μεγάλος ερευνητής γενεαλογίας ιστορικών οίκων), σε ένα δικό του σπάνιο τεύχος με τίτλο “Note storiche araldiche e genealogiche della nobile Famiglia Angeli o d’Angelo, Napoli, Tipografia di Luigi Gargiulo, 1866”⁸⁸.

Το τεύχος αυτό γράφτηκε έχοντας αποθεματικό υλικό, από ένα παλιό χειρόγραφο της Εραλδικής βιβλιοθήκης του Κόντε Καπογκρότσι Γκουάρνα (Capogrossi Guarna), που ήταν ο ιδρυτής του Ινστιτούτου της Εραλδικής και τον οποίο αναφέρει και ο Μαρκέζε Π. Ντε Μπράυντα (P. De Brayda), σε ένα άρθρο δημοσιευμένο στο Εραλδικό περιοδικό έτος 27ο 1931 από την σελ. 496 έως την σελ.503. Το χειρόγραφο αυτό φέρει την υπογραφή του Τζερόνιμου των Αγγέλων Κομνηνών Δέσποτα (Deronj), με ημερομηνία 1677 και δεν είναι άλλο από μία μεγάλη επιστολή προς τον συγγενή Μονσινιόρ (Σεβασμιώτατο) Ιάκωβο των Αγγέλων (Jacopo Angeli), ήδη Αρχιεπίσκοπο του Ουρμπίνο (Urbino), εκείνη την εποχή Υποδιοικητή της Ρώμης (έπειτα Καρδινάλιος της Α.Ρ.Ε89 με τίτλο της Αγίας Μαρίας των Αρακοέλι (Santa Maria dell'Aracoeli).

Το Οικόσημο της Αυτοκρατορικής οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας ή των Αγγέλων Φλάβιο Δούκα Κομνηνών.

ΣΤΕΜΜΑ: Τρίπτυχο: το πρώτο γαλανού χρώματος, επί λωρίδας συνοδευόμενης από δύο αστέρια με οκτώ ακτίνες, ένα εις την κεφαλή και ένα εις το άκρο, το όλον χρυσό χρώμα (ΑΓΓΕΛΩΝ), το δεύτερο χρυσό με τρεις καμπάνες μαύρου χρώματος τοποθετημένες 2 και 1. Πάνω από όλα, ένα χρυσό έμβλημα με τρεις μαύρες λωρίδες (ΚΟΜΝΗΝΩΝ). Το τρίτο, γαλανού χρώματος, με τον ελληνικό αργυρό σταυρό (ΔΟΥΚΑ). Όλα αυτά στην καρδιά ενός δικέφαλου αετού, με κόκκινο χτύπημα της γλώσσας και χρυσό στρατό, τα δύο κεφάλια στεφανωμένα με αυτοκρατορικό βυζαντινό στέμμα, κρατώντας στο δεξί νύχι ένα χρυσό σκήπτρο και ένα ασημένιο σπαθί, με χρυσή χειρολαβή, ενώ στο αριστερό νύχι κρατάει την αυτοκρατορική σφαίρα με επικάλυψη

ενός μικρού ελληνικού σταυρού. ΛΟΦΙΟ: Ένας Άγγελος στην φυσική του μορφή, με κλειστά τα χρυσά φτερά, ασημικά ντυμένος, στεφανωμένος με το βυζαντινό αυτοκρατορικό στέμμα με μαντήλι, κρατώντας με το δεξί σηκωμένο μία πράσινη δάφνη και με το αριστερό την αυτοκρατορική σφαίρα με επικάλυψη ενός μικρού χρυσού ελληνικού σταυρού. ΚΟΡΟΝΑ: Αυτοκρατορική βυζαντινή με μαντήλι. ΜΑΝΤΗΛΙ: Ασημένιο, φορτωμένο με ένα μικρό χρυσό ελληνικό σταυρό. ΠΕΡΙΒΛΗΜΑ: Κόκκινο, με φόδρα από ερμίνα με χρυσά κρόσσια και φούντες. ΓΝΩΜΙΚΟ: IN HOC SIGNO VINCES¹⁰⁹.

Η πρώτη ομάδα των μοναστηριών και των εκκλησιών της θεματικής πολιτιστικής διαδρομής «ο δρόμος των Αγγέλων».

Μέχρι την συγγραφή της παρούσας εργασίας η έρευνα του κ. Κουδούνα Χ., για δεν είχε ολοκληρωθεί, αλλά ευγενικά παραχωρήθηκε από τον ερευνητή μία πρώτη ομάδα από μοναστήρια και εκκλησίες, που μελετά, προκειμένου να ενταχθούν στην πολιτιστική διαδρομή «ο δρόμος των Αγγέλων».

Εκκλησίες βυζαντινές από την εποχή της δυναστείας «Αγγελου Κομνηνού»

Μέρος Α Ήπειρος

Μοναστήρι της Χειμάρρας

Μονή Παναγίας Περιβλέπτου στην Άρτα

Μονή Παναγίας Δοβράς στη Βέροια (Ελαιούσα)

Μονή Αγ. Μερκουρίου (Αργος)

Μονή Αγ. Νικολάου

Μονή Παλατιού (Σκόπια)

Μονή Παναγίας Βαρνάκοβας

Μονή Αγ. Γιάννη Θεολόγου, Ευάλιο Δωρίδος

Μονή των Βλαχερνών, Άρτα

Μονή Αγ. Νικόλαος Κρεμαστών, Κεφαλόβρυσο Αιτωλικού

Εκκλησία στην Ατέλεια, όπου την εποχή του δεσποτάτου της Ηπείρου είχε την έδρα του ο επίσκοπος του Αχελώου

Ιερά Μονή Κάτω Παναγίας Άρτας

¹⁰⁹ Λατινική φράση που η ερμηνεία της είναι στα ιταλικά: "con questo segno vincerei", μετάφραση του ελληνικού Έν Τούτω Νίκα

Ιερά Μονή Μεταμόρφωσης του Σωτήρος, Γαλαξείδι

Ιερά Μονή Παναγίας Μπρυώνη (Νεοχωράκη), Δ. Νικολάου Σκουφά

Ιερά Μονή Αγ. Γεωργίου

Εκκλησία Όσιος Ανδρέας ο Ερημίτης, Μονοδένδρι Ηπείρου

Ι.Ν. Παναγίας Παρηγορίτισσας Άρτας

Ιερά Μονή Παντάνασσας, Φιλιπιάδα

Ι.Ν. Αγ. Σοφίας (Μόκιστα)

Ιερά Μονή Αγ. Δημητρίου Κυψέλης, Φαναρίου Πρέβεζας

Ιερά Μονή Παναγίας Βελλάς, Καλπάκι Ηπείρου

Παναγία Πρεβέντζα της; Ακαρνανίας

Ιερά Μονή Φιλανθρωπινών, Ιωάννινα

Κάστρο της Άρτας επί Μιχαήλ Κομνηνού

Μέρος Β' Θεσσαλία

Ιερά Μητρόπολη Λαρίσης και Τυρνάβου

Ιερά Μονή Κομνηνείου, Κίσσαβος, Στόμιο Λάρισας

Ιερά Μονή Κοίμησης Θεοτόκου, Βυτουμά, Καλαμπάκας, Τρίκαλα

Ιερά Μονή Πόρτας Παναγίας Πύλη Τρικάλων

Μέρος Γ'

Μοναστήρια εκτός της Ελλάδας χτισμένα από τη δυναστεία Ιωάννη

Άγγελου Κομνηνού

Ιερά Μονή Παναγίας Κοσμοσώτειρας, Φέρες

Ιερά Μονή Παναγίας, Αρχαία Απολλωνία, Αλβανία

Ιερά Μονή Τσέπου (Υψηλής Πέτρας), Αλβανία

Ιερά Μονή Δρυάνου, Δρόπολη, Αλβανία

Μέρος Δ'

Μοναστήρια στην Κύπρο χτισμένα από τη δυναστεία Ιωάννη Άγγελου

Κομνηνού

Ιερά Μονή Παναγίας Κύκκου, Κύπρος

Ιερά Μονή Παναγίας του Μαχαιρά, Κύπρος

Μέρος Ε'

Πατριαρχείο Ιεροσολύμων

Ιερά Μονή του Αγ. Γεράσιμου του Ιορδανίτη, Ισραήλ

Ιερά Μονή του Αγ. Γεωργίου Χοζεβίτου, Παλαιστίνη

Ιερά Μονή Αγ. Ιωάννη Προδρόμου.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΕΛΛΗΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Αβραμέα Α., 1974, Η Βυζαντινή Θεσσαλία μέχρι του 1204, Αθήνα.
- Αραβαντινός, Α. (2006) 'Πρόλογος', στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος Τα νέα αστικά τοπία και η ελληνική πόλη, Αθήνα: Κριτική, 11-2.
- Αυλωνίτης Κ. 2013 Πτυχιακή Εργασία 'City branding, η συμμετοχή των κατοίκων στην διαμόρφωση της ταυτότητας της πόλης- Η περίπτωση της Ιεράπετρας» Κρήτη.
- Γοσποδίνη, Α. (2006) 'Σκιαγραφώντας, ερμηνεύοντας και ταξινομώντας τα νέα τοπία της μεταβιομηχανικής πόλης', στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος Τα Νέα Αστικά Τοπία και η Ελληνική Πόλη, Αθήνα: Κριτική, 26-50.
- Γοσποδίνη, Α. και Μπεριάτος, Η. (2006) 'Μετασχηματισμοί των αστικών τοπίων στις συνθήκες της παγκοσμιοποίησης, του ανταγωνισμού των πόλεων και των μεταμοντέρνων κοινωνιών', στο Α. Γοσποδίνη και Η. Μπεριάτος Τα Νέα Αστικά Τοπία και η Ελληνική Πόλη, Αθήνα: Κριτική, 15-23.
- Δέφνερ, Α. (2002) Σχεδιασμός για τον Ελεύθερο Χρόνο (Τουρισμός- Πολιτισμός- Αθλητισμός) Πανεπιστημιακές Παραδόσεις, Βόλος: Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Δέφνερ, Α. και Μεταξάς Θ. (2005) 'Ταυτότητα, Εικόνα και Μάρκετινγκ των Πόλεων: Η Περίπτωση της Ν. Ιωνίας στο Ν. Μαγνησίας', 7^ο Εθνικό Συνέδριο Περιφερειακή Επιστήμη και Πολιτική: Ελλάδα και Βαλκάνια Ελληνικό Τμήμα ERSA Αθήνα.
- Δέφνερ Α., και Καραχάλης Ν., 2012 Marketing και Branding Τόπου-Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα, Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας.
- Δέφνερ Α., και Καραχάλης Ν., Μεταξάς Θ., 2012 Το μάρκετινγκ του Τόπου στην Ελλάδα: η διδασκαλία και η πρακτική ενός πολυεπιστημονικού αντικειμένου στο [citybranding.gr](http://www.citybranding.gr), [blog] Available at: <http://www.citybranding.gr/2012/02/branding.html>. ανακτήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2016
- Δήμος Πύλης (2016), 'Επιχειρησιακό Πρόγραμμα – Α' Φάση Στρατηγικός Σχεδιασμός Δήμου Πύλης 2014- 2094.
- Ζιάγκος Γ, Φεουδαρχική Ήπειρο και Δεσποτάτο της Ελλάδας. Συμβολή στον Νέο Ελληνισμό, Αθήνα 1974
- Ηγουμενάκης, Ν., Κραβαρίτης, Κ. και Λύτρας, Π. (1999) Εισαγωγή στον Τουρισμό, Αθήνα: Interbooks.

- Ηγουμενάκης, Ν. (1999) Τουριστικό Μάρκετινγκ, Αθήνα: Interbooks.
- Ηγουμενάκης, Ν. (2000) Προϋποθέσεις για την Χάραξη και Εφαρμογή μιας Ρεαλιστικής Πολιτικής Τουριστικής Ανάπτυξης, Αθήνα: ΙΤΕ.
- Ηγουμενάκης, Ν. και Ηγουμενάκης, Γ. (2004) Τουριστικό Μάρκετινγκ, Γενικές Αρχές, Αθήνα: Interbooks.
- Καραχάλης, Ν. (2006). Εισήγηση με θέμα «Η δημιουργία και διαχείριση πολιτιστικών – τουριστικών περιοχών σε πόλεις μεσαίου μεγέθους. Ευρωπαϊκή εμπειρία και βέλτιστες πρακτικές», Καβάλα, 24-25 Νοεμβρίου. Διαθέσιμο στο: <http://www.kavalagreece.gr/wp-content/uploads/2008/10/karaxali.pdf> ανακτήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2016.
- Καραχάλης Ν. Στρατηγικές διαχείρισης της εικόνας και της προβολής των πόλεων (city branding) και πολιτιστική αναζωογόνηση στο [citybranding.gr](http://www.citybranding.gr), [blog] Available at: <http://www.citybranding.gr/2016/02/branding.html> ανακτήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2016.
- Κλιάφα Μ., 1996., Από τον Σεΐφουλάχ ως τον Τσιτσάνη, τ. Α΄, 1881-1910, εκδόσεις ΚΕΔΡΟΣ
- Κοκκώσης, Χ. και Τσάρτας, Π. (2001) Βιώσιμη Τουριστική Ανάπτυξη και Περιβάλλον, Αθήνα: Κριτική.
- Κονσόλα Ν. (2011), Δίκτυα μουσείων στην σύγχρονη πόλη, 9ο Εθνικό συνέδριο: Περιφερειακή ανάπτυξη και οικονομική κρίση-Διεθνής εμπειρία και Ελλάδα, Ελληνική εταιρεία περιφερειακής επιστήμης, Αθήνα.
- Κονσόλα Ν. Στρατηγικό Σχέδιο Πολιτιστικού Τουρισμού για την Περιφέρεια Νοτίου Αιγαίου στο http://grsa.prd.uth.gr/conf2013/51_konsola_ersagr13.pdf ανακτήθηκε την 28/9/2016.
- Κουδούνας Χ., «Η βυζαντινή εκκλησία της Πόρτα Παναγίας και η Santa Caza της Μαρίας του Λορέτο- ο ρόλος της Βυζαντινής οικογένειας των Αγγέλων Δούκα Κομνηνών της Θεσσαλίας και της Ηπείρου στο “ Studi sull’oriente cristiano”, τεύχος 18/2014 σελ. 169-186
- Κουσιδώνης Χ., « Εικόνες, λέξεις και λειτουργία. Η περίπτωση της Θεσσαλονίκης, », σελ. 129, στο Α. Δέφνερ, Ν.Καραχάλης Marketing και Branding Τόπου-Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα
- Μελέτη Τουριστικής Ανάπτυξης Περιφέρειας Θεσσαλίας
- Μεταξάς, Θ. (2001) ‘Διπλωματική Εργασία. Το μάρκετινγκ του Τόπου/ Πόλης (place/city marketing) ως Εργαλείο για την Τοπική Ανάπτυξη και την

Ανταγωνιστικότητα της Πόλης: Περιοχή Μελέτης: η Λάρισα, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

- Μεταξάς Θ. (2001), Το Μάρκετινγκ του τόπου/πόλης ως εργαλείο για την τοπική ανάπτυξη και την ανταγωνιστικότητα της πόλης: Περιοχή μελέτης η Λάρισα, Διπλωματική εργασία: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας – ΤΜΧΠΠΑ, Βόλος.
- Μεταξάς Θ. & Πετράκος Γ. (2004), *Μετρώντας την ανταγωνιστικότητα των πόλεων: από τους παραδοσιακά οικονομικούς παράγοντες, στις πολιτικές προώθησης και τον στρατηγικό σχεδιασμό*, 2ου Διεθνές συνέδριο: Διευρυμένη Ευρώπη και Περιφερειακές ανισότητες, ΤΕΙ Λογιστικής Ηπείρου, Πρέβεζα, Ιούνιος 2004, σελ 711-732
- Μεταξάς Θ. και Αυγερινού Β. (2004) "Ανταγωνιστικότητα και μάρκετινγκ της πόλης: η περίπτωση των Ολυμπιακών Αγώνων ως 'mega' γεγονός", Σειρά Ερευνητικών Εργασιών, 10 (15) ΤΜΧΠΠΑ Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, σελ. 375-406.
- Μεταξάς, Θ. (2005), "Μάρκετινγκ του Τόπου (Πόλης): Προσδιορισμός, Σχεδιασμός, Εφαρμογή και Αποτελεσματικότητα", Αειχώρος, Τεύχος 4 (2)
- Μεταξάς Θ. (2006), Τοπική οικονομική ανάπτυξη και ανταγωνισμός των πόλεων στην Νοτιοανατολική Ευρώπη, Διδακτορική διατριβή ΤΜΧΠΠΑ-Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Βόλος.
- Μηλιώνης, Σ. (2005). Προς μια συνολικότερη διαδικασία του μάρκετινγκ πόλεων. Επιστημονικό Περιοδικό Αειχώρος, Τόμος 4, Τεύχος 2.
- Μοχιανάκης Κ. (2012), 'Master Plan από το Δήμο Ηρακλείου για Παραλιακό Μέτωπο και Μνημεία', <http://www.citybranding.gr/>
- Μπαρτζώκας Τσώμπρας Α. 2011 Ερευνητική Εργασία 'Προσεγγίζοντας το αστικό μάρκετινγκ & το city branding,σε συνθήκες ανταγωνισμού μεταξύ των πόλεων' Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκη .
- Μπαρμπούτης, Γ. (2005) Η αναδημιουργία του αρχαίου θαύματος του κολοσσού: Εισήγηση σε Συνέδριο, Ρόδος: 1^ο διεθνές φόρουμ τουρισμού της Ρόδου Τάσεις και Καινοτομία στην Τουριστική Βιομηχανία.
- Μπούχαλης, Δ. (2012), Branding, ελληνική κρίση και τουρισμός ,citybranding.gr, [blog] <http://www.citybranding.gr/2012/02/branding.html>
- Μπούσαλης, Δ. (2012), Branding τόπου, ένα αποτελεσματικό εργαλείο τουριστικής ανάπτυξης παγκόσμια αποδεκτό, αλλά άγνωστο στην Ελλάδα!, citybranding.gr,<http://www.citybranding.gr/2012/05/branding.html#more>.
- Νικοπούλου Ε. και Χέλμης, Χ. (2012), "Branding Destinations: Η

Σημασία της Ενιαίας Ταυτότητας Επικοινωνίας και η Μεθοδολογία για την Οικοδόμηση της. Η Περίπτωση της Θεσσαλονίκης”, citybranding.gr, [blog] <http://www.citybranding.gr/2012/04/branding-destinations-h.html>

Οργαντζή Σ. 2014, Διπλωματική Εργασία, ‘Το place marketing place branding ως εργαλεία χωρικής ανάπτυξης και η μελέτη της πόλης της Θεσσαλονίκης Θεσσαλονίκη Πανεπιστήμιο Μακεδονίας.

- Πανάγος Β., «Πύλη – Τρικάλων, ο τόπος – η ιστορία – οι άνθρωποι», σ. 15,16 Εκδόσεις « Δημιουργία», Καρδίτσα 2016.

- Σαπουνάκης Α.2012 «Ταυτότητα των πόλεων , πολιτισμός και σχεδιασμός» σελ. 42 στο Α. Δέφνερ, Ν.Καραχάλης Marketing και Branding Τόπου-Η Διεθνής Εμπειρία και η Ελληνική Πραγματικότητα Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας

- Τρακανάρης Γ., Διπλωματική Εργασία Το μάρκετινγκ του τόπου ως εργαλείο δημιουργικότητας στο σύγχρονο αστικό περιβάλλον - Η περίπτωση της Κύμης Βόλος Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας.

- Φωλά Μ. (2009) "Η Ελλάδα ως Brand: Το παρελθόν, το παρόν και το μέλλον", Διεθνής και Ευρωπαϊκή Διπλωματία, 16, Αθήνα: Παπαζήσης

- Χατζηνικολάου Μ., Ζηρίνη Γ., Σοφικίτου Μ., Πρότυπο και οδηγός για προγράμματα Πολιτιστικών Διαδρομών σε όλες τις Περιφέρειες της χώρας- ΔΙΑΖΩΜΑ στο http://www.diazoma.gr/GR/Politistikes_diaromes.asp

- Χαλκιαδάκη, Μ., Δέφνερ , Α., και Μεταξάς, Θ. (2012) Μάρκετινγκ της Πόλης: Εκπόνηση Σχεδίου για το Δήμο Ηρακλείου Κρήτης.

- Χαλινίδου Βαγγέλα Διπλωματική εργασία 2014 Διαδρομές Πολιτισμού – Πρόταση για έναν Λογοτεχνικό Περίπατο στη Θεσσαλονίκη -Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο

- Χρυσοστόμου Π., 2006, Η Θεσσαλική θεά Εννοδία ή Φεραία, Πρακτικά 1ου Διεθνές Συνέδριο Ιστορίας και Πολιτισμού της Θεσσαλίας, τ. 1ος, Περιφ. Θεσσαλίας, .

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

- Ashworth, J.G. & Voogd, H. (1990). Selling the City. Belhaven Press.

- Karavatzis, M. (2008). From city marketing to city branding: An interdisciplinary analysis with reference to Amsterdam, Budapest and Athens. University of Groningen.

- Keller, K. (2003). Unmanageable place brands. *Place Branding*, 1(4): 388401.
- Ketter, E. (2011). Development and Marketing of Urban Tourism. The 2011 Annual Conference of the Israeli Association of Municipal Engineers. Haifa, Dan Carmel, Israel. May 17-19.
- Van Gelder, S. (2005). *Global Brand Strategy: Unlocking Brand Potential across Countries, Cultures and Markets*. London: Kogan Page Ltd.

ΠΗΓΕΣ ΑΠΟ ΤΟ ΔΙΑΔΙΚΤΥΟ

- <http://www.imperobizantino.it/>.
- <https://www.facebook.com/accademiaangelica.costantiniana/>
- <http://homouniversalisgr.blogspot.gr>
- [:http://www.ortodossia.it](http://www.ortodossia.it).
- [http://www.slideshare.net/Polis Conference/place-marketing-28700900](http://www.slideshare.net/Polis-Conference/place-marketing-28700900)
- <http://www.imartis.gr><http://aktines.blogspot.gr>
- http://www.diazoma.gr/gr/Politistiki-Diadromi_Notias-Peloponissou.asp:
<http://www.marketingpower.com/>.
- [https://www.ama.org/Pages/default.aspx/American Marketing Association](https://www.ama.org/Pages/default.aspx/American-Marketing-Association)
- <http://www.citybranding.gr/>
- <http://www.yppo.gr/0/gindex.jsp>
- <http://www.culture.gr/culture/gindex.jsp>
- <http://odysseus.culture.gr/>
- <https://it.wikipedia.org>
- <https://ssl.panoramio.com>
- <http://www.epixeiro.gr/article/2233>.
- <http://www.trikalanews.gr>
- <http://www.jp-newsgate.net>
- <http://culture-routes.net/cultural-routes/list>